

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03525

SHMUGLARS

Ozer Varshavski

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

עוזר ווארשאווסקי

ש מ ו ג ל א ר ס

ארזמאן אין דריי טיילן

פארלאג קולטור-ליגע / ווארשע

דאָס בוך איז געדרוקט פֿון פֿריער-צוגעגרייטע
מאַטריצען. דער פֿאַרלאַג „קולטור-ליגע“ טראָגט
נישט קיין אחריות פֿאַר דער אַרטיאָגראַפֿיע און
קאַרעקטור פֿונם בוך.

דריטע אויפֿלאַגע און 1500 עקז.
1 9 2 2 ע ש ר א ו ך

דריקעריי „די העלט“ וואַרשע
Drukarnia „Di Welt“ Warszawa

ערשטע טײל

1875

ערשמע קאפיטל

פאנטל פורמאן שטעקט ארויס א האנט, ציט זיך אויס
אונטער דער דעק, דרייט זיך איבער פון איין זייט אויף דער
צווייטער, זעצט זיך אויף און גענעצט.

אין שטוב איז פינסטער, בלויו דורך די צוויי אויגלעכער
פון לאָדן רייסט זיך צריין א שוואַכע באַגינענליכט.

—ס'אי' נאָך זייער פרי, — שטאַמלט ער רייבנדיק זיך ד'אויגן

און אַרומקוקנדיק זיך איבער די שטוב, וועלכע איז אינגאַנצן אין
א קאַלטקייט און אַ פינסטערקייט פאַרהילט, און דערזענדיק די
פראַסטבלומען אויף דער שויב, דערפילט ער אַן אומהיימלאַכקייט
און ער רופט אַריבער צום צווייטן בעט:

—גליקע, גליקע!

—הע, וואָס? — כאַפט זיך אויף זיין ווייב מיט אַ געוואַלדיקן
אימפעט און בלייבס זיצן מיט פאַרקלעפטע אויגן און מיט אַ
הרייט געעפנט מויל.

—זעסט, ס'אי' שוין ווידער אַ פראַסט, — ווייזט ער איר אַן
צום פענסטער און שטעקט אַרונטער ביידע הענט אונטער דעם
וואַסענעם לייבל, אין וועלכן ער שלאַפט ווינטערצייט און מיט

חשק נעמט ער זיך קראצן מיט דער רעכטער—די ברוסט און מיט דער לינקער—אויבן ארום די פלייצע.
—וואָס זאָגסטו?—פרעגט זי איבער, זי זיצט און מיט די פייכטע פינגער רייסט זי זיך פאָנאָנדער די פאַרקלעפטע אויגן— לעפלאַך.

—ס'אי' נישטאָ קאָ געלט, ענטפערט ער.
זי ווערט מיטאָמאָל וואַך הערנדיק דאָס.
—מ'דאַרף דאָך כאַטש אַ שטיקל קויל צו קויפן און אַ ראַ-זאָווע ברייטל...
—ס'א פראַסט!—כאַפט ער זיך פּלוצלונג נאָכאַמאָל, ווי וועלנדיק עפעס פאַרטרייבן פון זיך.

ער נעמט אייליק די הענט פון לייבל אַרויס, לייגט זיך צוריק און ציט זיך די דעק, ביז איבער דער נאָז. פון אַנדערן בעט קוקט צו אים זיין ווייב און פון איר פנים און לייב גייט אַ פאַרע.

—נו, וואָס 'עט זיין? האָ?—פרעגט זי. נאָר זי ווייס, אַז ער קאָן דערויף קיין ענטפער נישט געבן.
פון דער ערשטער שטוב, דער קיך, דערטראַגט זי אַ יונגעלש קול:

—רוק זיך אַהין! זע נאָר, ווי ר'האַט זיך דאָס צעלייגט. אַנדערש געפעלט דיר נישט, נאָר אויף די פלייצעס...
—פאַרמאָך דעם „זווראָטניק“ פּוּף!—ענטפערט אָפּ אַ גריי-בער קול.

—אַ כאַלערע... הערט זיך נאָך דאָס ערשטע, יונגעלשע.
—אַ כאַלערע אין זייערע ביינער אַריין!—רופט זיך אויך אָן פאַנטלס קול,—אין שלאָף האָט עס קיין רו נישט.
—אַבער וואָס 'עט זיין, וואָס 'עט זיין?—זורט גליקע דאָס איריקע שטילערהייט, די בעקערין וויל שוין קיין קריש ברויט נישט געבן. אַ שטיקל קויל זאָל כאַטשביק ברענען אין קעך...—און חורנדיק אַזוי, נעמט זי זיך צום קראַצן אי דאָס לייב, אי דעם קאַפּ, רייבנדיק אַזוי אהין און צוריק די שלאָפּקופּקע איבער אים, ווי מ'רייבט כריין.

פאנטלען ווערט הייס פון ליגן צוגעדעקט ביו איבער דער
נאָז, הויבט ער אונטער אַ קליין שטיקעלע דעק און די קאלטע
לופט טרונקט אים איבער דער הויט. אויפן גאַנצן קרעפטיקן
קערפער זיינעם גייט עפעס אַ מחיה'דיק לופטעלע אַרום. נאָר
באלד גיט ער אַ קוק אויף די געפרוירענע שויב, כאַפט צריק
אַרונטער די אויסגעקילטע האַנט, דעקט זיך גוט איין און דער-
פילט די מחיהדיקע וואַרימקייט.

באלד שוויצט שוין ביי אים איין האַנט, דערנאָך די צוויי-
טע, דערנאָך דער גאַנצער קערפער. די עקן פון די קורצע, האַר-
טע און שוואַרצעלעכע הערעלאַך אויפן קאָפּ און אויפן פנים
גלאַנצן, ווי די טוי וואָלט אויף זיי געלעגן. ער הויבט אָן באַ-
וועגן מיט די קורצע קרעפטיקע פיס, גיט זיי אַ קורטשע-איין און
אַ צי-אויס, פונקט ווי ער וואָלט געוואָלט זיך אַ לאַז געבן ווי
אַ פערדל אויף דער לאַנקע, און נאָכאַמאָל זיי אַ קורטשע-איין
און נאָכאַמאָל אַ צי-אויס.

—לייג זיך אין דר'ערד אַריין, פאַנטל גנב!—שרייט צו אים
דאָס ווייב. —צופליק ס'שטיקל איינשיט, וואָס האלט זיך נאָך קוים...
אַבער „פאַנטל גנב“ הערט איצט גאַרנישט, ער קאַפעט
כסדר אין בעטגעוואַנט, ער פילט זיך, ווי אַ פישל אין וואַסער,
און אפשר איז ער פאַרטון עפעס אין אַ רעיון אויך... אפשר
וועגן פרנסה...

—וואָלט געברויכט צו האָבן אַ נייעם שפאַנצער, —רופט ער
זיך פלוצלונג אָן, און זיין קול איז אַזוי ווייך, אויף וויפיל
פאַנטלס קול קאָן נאָר, —דער איז שוין אינגאַנצן צוריסן...

און אַז זי רעדט גאַרנישט, ווערט ער אויך אַנטשוויגן און
לאָזט זיך אַריין אין רעיונות וועגן אַ סך גוטע זאַכן; וועגן אַ
בעסער לעבן און וועגן אַ גרויסער, ברייטער פרנסה.

אויך זי דערמאָנט זיך טאַקע, אַז ס'איז שוין די העכסטע
צייט, וואָס מען דאַרף זיך נעמען פאַר עפעס, נישט אַזוי צו
זיצן... די קאַליע גיט דאָך היינט גאַרנישט... וואַסער אויף קא-
שע... און דאָ איז שוין אַלצדינג צופליקט, צוריסן... מ'דאַרף

האָבן וועט, שוּכוואַרג, קוילן און האַלץ... און מ'דאַרף און
מ'דאַרף...

און ביי פּאַנטלען ווערט פּאַרטיק אַ גאַנצער פּלאַן... „ניש-
קשה, גאָט וועט העלפּן...“ און ער שפּרינגט אַרויס פּון בעט און
עס אַרט אים נישט אויף אַ האַר צומאָל די קעלט.
ער וויקלט אַרום די פּיס מיט לאַנגע אַניצעס, ווי די האַנ-
טוכער, ציט אַרויף די שטיוול און מיטן טאָג צוגלייך איז ער
שוין אין שטאַל, וואו ער „פּאַיעט“ די פּערד.

צווייטע קאַפיטל

אינדערפרי קומט צריין קאַפּל. אין שטוב איז קאַלט. די
שוין פון די פענסטער זענען אינגאַנצן פאַרצויגן מיט בליאַכץ,
און גליקע, קוקנדיק אויף זיי, טראַכט: „אַ פינסטערער גאַרטן אַ
ביסל...“ אויף דער הילצערנער שלאַפּפּאַנק ליגן נאָך פּאַנטלס ביי-
דע זין. נעבן דער קוך זענען אַנגעוואָרפן עטלעכע פייערקעס
און אַן אייזענער טאָפּ שטייט פּול מיט וואַסער. קאַפּל קלאַפּט
אַ שטיוול אָן אַ שטיוול, רייבט זיך די הענט און בלאָזט אין די
פּויסטן אַריין.

—גוטמאָרגן, זאָגט ער און קוין קול אין דער קאַלטער
שטוב איז ווי פון אַ פּאַס אַרויס. אַ, האַ, איז דאָס אַ ביסל
קאַלט. ער גייט צו נענטער צום טישל, וואָס שטייט נעבן אַיין
פענסטער און, אַפּערמאַכנדיק זיך די אויערן פון אונטער דעם
גרויסן, פלושענעם הוט, זעצט ער זיך צו אויף אַ בענקל.
—ניש' געפּאַרן צו דער קאַליעז—קאָן זיך פּאַנטל נישט
איינהאַלטן פון אויסרעדן אין מיטען דאווענען.

פּאַנטל גייט אום איבער דער שטוב, איינגעהילט אין אַ
געל-ברודיקן טלית און דורך דער פּאַלעדיקייט שפּירט זיך, ווי
פּאַנטלס קליינער, קרעמפּער קערפּער שפּראַצט מיט געוונטקייט.

— צו ס'אי' נישטאָ מיט וועמען. — ענטפערט קאָפל און הוסט זיך אויס, ווייזט אויס שוין אַ שנעפסל געמאַכט, — ווער יעטט גאָר סָרן אויף אַזאַ פּראָסט!

פּאַנטל איילט זיך שוין איצט אונטער מיטן דאַונען. ער בוקט זיך, שפייט אויס אינדערגיך אין ביידע זייטן, וואַרפט אַראָפּ דעם טלית און תּפילין, מאַכט זיך גלייך דעם אַרבל, פאַרציט דעם שפיציקן באַראַנקאָוון הוט, ביז אין די ברעמען אַריין און נעמט אַן קאָפלען פאַר אַ קלאַפע פון זיין פוטערנער סערמענגע.

— ווייסט, זאָגט ער, און די נאָזלעכער ציען זיך אים אויס אין דער ברייט, די אויגן ווערן אַרומגעצויגן מיט אַן אַ שיעור פעלדעלאַך, צווישן וועלכע זיי ווערן ווי פאַרוונקען פון צוואַ- מענקוועטשן דאָס לאַכנדיקע פנים, — הע, הע, כ'האָב די נאַכט עפעס איבערגעאַרבעט... קום, מ'וועט אויפּוּכן יענקלען און מ'וועט אַריינגיין צום געלן עליע.

אַרויסגעקומען אויף דער ווייטער וועלט, איז קאָפל געווען רויט, ווי אַ טשוויק.

— האָסט עפעס דערשנאַפּט?... ווענדט ער זיך שטיל צו זיין באַגלייטער, אָבער און גערירטקייט, קאָן מען עס הערן אין צווייטן עק מאַרק.

— מ'וועט זיין ביי עליע'ן, וועט מען שוין רעדן. — העלט פּאַנטל דערווייל נאָך סוד.

— זעסט, ס'איז היינט אַ ווייטער פּראָסט, — נעמט יענער מיט- אַמאָל גאָר פון וועטער רעדן, זאָל ער נאָר נישט מיינען. אַז ער, קאָפל, איז אַזוי טשעקאָווע... און ווייזט אים מיט דער האַנט אויף אַ פּאַר ביימער, פאַרבייגייענדיק פאַר אַ הויז, וואו זיי שטיי- ען און פאַרבלענדן אַזש די גאַס מיט זייער ווייסקייט. זאָגט פּאַנטל נביאות, אַז ס'וועט זיין דעם זומער אַ גרויסע, זאַראַזע' אויף אויבסט. און קאָפל שאַקלט צו מיט זיין גרויסן קאָפּ, אָבער זיין כּח איז איצט פאַרנעמען גאָר פון אַנדערע מחשבות: אַפּשר האָט ער ערגעץ אַן אוצר דערטאַפּט... אַפּשר אַ פּערדלז... ווער ווייסט?... און ער רייסט אויף די צוויי אויגן, לופעט זיי אויס, און וואַרפט אַ בליק בון דער זייט, צום קליינעם יודל, וואָס

גייט ביי זיין לינקער האנט, שמייכלענדיק אונטער די וואַנסעס און בימבלענדיק מיט די ברייטע הויזנס, בשעתן שטעלן אַ טריט. די גלעזעלאַך בראַנפן שטייען אויפן טיש און אַ פּאָר גע-וירענע קיכלאַך, וואָס קיינער קאָן זיי אַזוי גוט נישט מאַכן, ווי דער געלער עליע, ליגן אויף אַ געבלימטן טעלער. זיי נעמען די גלעזעלאַך אין די רעכטע הענט און מיט די לינקע האַלטן זיי אונטער הינטערוויילעכטס די קעפּ, אַ טראַג צו די גלעזעלאַך צו די ליפן, אַן עפּן די מיילער, אַ פּאַרוואַרף די קעפּ און די גלעז-לאַך שטייען שוין צוריק ליידיק אויפן טיש. איצט פּאַרבייסט מען מיט די קיכלאַך און מ'זעצט זיך אויס אויף די שטולן.

—אַקיצע-אַדוווע די זאָך איז אַזוי—פּאַרט פּאַנטל אַרויס מיט זיין פּלאַן און קאָפּל מיט יענקלען עפענען די מיילער און די הענט לאָזן זיך זיי אַראָפּ אויף די קני—וואָס 'עבן מיר דער-לעבן פון פּאַרן צו דער קאַליע? קוקטס אויס דעם פּאַרשוין און איידער מ'דערזעט'ן, קריכט די גרינע גאַל אַרײַנס. גיי ביי-נאַכט אַרום און קלאַפּ אין די לאַדנס, וועק זיי, און זיי ענטפּערן זיך ערשט אין אַ גוטער שעה אַרום: ווער איז דעס? הערסטו, ס'זאָל אַ רוח אין זייערע מאַמעס לייבער אַריין!.. אויף „טישענצע“ פּפרות דאַרף מע' זיי... מ'האַט דריי וועגן מיט פּלאַנדעקעס? יאָן ט' מאַכט מען אַ שותפות און מ'הויבט אָן צו פּאַרן גלייך קיי וואַרשע, אויף „יאַדדעס“—איז זאָל מען אַדע דריי אַזוי לעבן, ווי מ'שטאַ מאַר דאָ, אַז וואָס מ'עט נאָר פירן, 'עט זיין ריוח. איין חדש ס'זאָל גוט גיין, שטעלט מע' זיך אויף די פיס! הע?—און פּאַנטל ווערט אַנטשוויגן און ער קוקט אויף די צוויי „פּושיאַ“ טשעלעס. זען וואָס פאַר אַן אייגנדרוק זיין רעדן האָט אויף זיי געמאַכט. און צומיינסט קוקט ער אויף קאָפּלען, וועלכער שפּרינגט אויף פון זיין שטול, אַזוי ווי פּאַנטל איז נאָר שטיל געבליבן און ער לאָזט אים אַראָפּ אַ האַנט אויף זיין טאַקסל, צוז די פּאָדלאַך גע טוט אַ ציטער:

—אַ כּאָלערע אין דיין קאָפּ אַריין!—דונערט ער אַרויס, — אויף מינע „מונעס“ ביזט גערעכט!
—ס'אי גאַנץ גלייך, —רעדט אויך אַרויס יענקל, וואָס איז

בטבע אַ קנאפער רעדער, כאַטש צו אַ קלאַפּ געבן איז ער נישט פון די לעצטע.

—און די קאָליע דאַרף מען אויכעט נישט אָפּלאָזן, —קומט פּאַנטל אַריין אין באַגייסטערונג, אי פון זיין אייגענעם פּלאַן, אי פון קאָפּלס אָנערקענונג... דער עיקר פון צווייטן, ווייל ער רעכנט טאַקי אויף אים... „מעט דאַרפן צו קויפן מעל און ברויט... און יענקל איז פונקט אַזא עושר, ווי ער...“ —מ'קאָן זיך איינטיילן, — רעדט ער ווייטער, —איינער 'עט בלייבן דאָ און צוויי 'עלן פאַרן. ווען די צוויי עלן צריקומן, 'עט מע זיך טוישן.

—ס'אי גאַנץ גלייך, —חזרט איבער יענקל און וואַרפט אַריין אַ צווייט גלעז, וואָס קאָפּל האָט דערווייל אָנגעגאָסן. —לאָ' זיין מיט מול און מיט ברכה... ווינשט צו קאָפּל און לאָזט זיך אויך אַריין נאָך איינס.

און אַזוי טרינקט מען אַ צווייטס און אַ דריטס, און די וואַרעמקייט צוגייט זיך פון די קישקעס איבער דעם גאַנצן לייב. די בעלי-עגלות רוקן זיך איצט צו נענטער, אַזוי, אַז אַלע דריי פלושענע היטן רירן זיך אָן און די אַטעמס זייערע מישן זיך אויס צוזאַמען. זיי רעדן נאָך אַרום די זאַך און, ווען מיטטעלט זיך אויף צום אַוועקגיין, געמט מען נאָך צו גלעזעלאַך און מ'ווינשט זיך צו צום צווייטן מאָל, אַז ס'זאָל זיין אין אַ מולדיי-קער שעה.

דריטע קאַפיטל

שפעטער אַ ביסל געפינען זיך שוין באַ פּאַנטלען אין שטוב אַ פאַר זעקלאַך מעל און אַ קופּע ראַזאַווע ברויטן ליגט אויף דער שלאָפּפּאַנק. גליקע לויפט אַרום אין דער ברודיקער שלאָפּפּוקע מיט די שפיצעלאַך. זי פאַרנייט און מאַכט צורעכט טאַרבעלאַך און זי רעדט מיט דער קאָפעלעכע און מיט דער יענקעלעכע און

מ'רעכנט איבער וויפיל ס'וועט זיין ריוח.

דער קליינער אורקע שפרינגט נאָך דער מאַמען, כאַפט
איטליכס מאָל אַ שטיק שוואַרץ ברויט, צעפליקט עס מיט די ציין
און די באַקן אַרבעטן ביי אים גאַנץ רירעוודיק. ער קוקט זיך
צו צו דעם, וואָס דאָ טוט זיך און ער קוועלט גאָר אָן. ס'איז
דאָך אַ לעבן! זעקלאַך מעל, און ברויטן, און מ'לויפט, און מ'האַ-
וועט, און מ'שמאַיעט! ס'גלוסט זיך אים גאָרנישט היינט צו גיין
אויף דער גליטש... לויפט ער אַרום צוזאַמען מיט דער מוטער
און ס'דאַכט זיך אים, אַז ר'איז עפעס גאָר שטאַרק פאַרנעמן,
אַז ר'האַט קיין מינוט אפילו קיין צייט נישט... ער מעלט זיך
איין ווי גרויס ער איז און אויף דער אויבערשטער ליפּ גלאַנצן
אים צו צוויי לעכטלאַך...

דער עטערער זון פאַנטלס, מענדל, איז אין שטאַל. ער
מישט מיט די הענט אין אַבראַק און פירט זיי אַלעמאָל צו צו
די פערדישע פּיסקעס. יעדע מינוט לויפט ער אַרויס, כאַפט אַ
בליק צו דער פּור, אַ ברייטע, אַ לאַנגע, אַן איבערגעדעקטע מיט
אַ פלאַנדעקע, צי דאַרף מען שוין אַרויספירן די פערד צום שפאַ-
בען. און אַז ער דערוועט יוזשקען, די סטרוזשקעס שיקסע, אַרויס-
קומען אויפן הויף מיט אַ שיסל מיט די נאַקעטע, רויטע, נאַסע
הענט און ווי זי בויגט זיך איין צום רינשטאַק די „מידלינעס“
אויסצוגיסן, גנבעט ער זיך אונטער און גיט איר אַ ציפּ אין דער
נאַסער האַנט, וואָס ווערט מאַמענטאַל בלאַס, לויפט אָבער גע-
שווינד צוריק אויף און ווערט גאָר רויטער. בייזערט זי זיך אָן
אויף אים און אַרויסשטעקנדיק די צונג, דרייט זי זיך אויס מיט
דער אַנדערער העלפט צו זיין זייט און בויגט זיך נאָך טיפער
אין... מענדל, ווידער, באַליידיקט זיך גאָרנישט אַזו לאַזט איר
אַראָפּ דאָרט אַהין אַ פאַטש און איבערבייגנדיק זיך איבער איר,
טוט ער איר אַ זאָג גלייך אין אויער אַריין:
— איך פאַר היינט קיי וואַרשע...

אַז ס'ווערט פּינסטערלאַך, קריכן די בעלי-עגלות אַרויף
אויף זייערע וועגנס, וואו אַלץ איז שוין פאַרפאַקט און איבערגע-
דעקט מיט שטרוי, מ'זאָל נישט דערקענען. פון ביידע זייטן וואַגן

אויף די בוכטעס, זיינען מיט אייזערנע קייטן אָנגעשלאָסן שטייגן מיט עופות, וואָס שטעקן אַרויס די שנאָבלקעפּ דורך די הילצער-נע שטאַכעטלאַך און זיי שרייען און פילדערן גלאַט אין דער וועלט אַריין.

די פּערד זיינען שוין געשפּאַנט, בלוז איין לייטש דערענ-דיגט נאָך מענדל צו פּאַרלייגן מיט אַ שליף אויף דעם אָרטשיק אַרויף. איצט נעמט ער די בייטש, גיט אַ שמיץ די פּערד איבער די נאַקעטע פלייצעס און—היידאָ קיין וואַרשע!

פאַר דער טיר שטייט גליקע. זי קוקט לאַנג נאָך דער פּור און טראַכט אין זיך: „אַלעוואַי ס'זאָל נאָר זיין מיטן רעכטן פּוס!״ נאָר אַז די פּור איז שוין פאַרשוואונדן אין דער פינסטער-ניש און ס'איז שוין נישט צו הערן דאָס סקריפען פון די רע-דער איבערן פּראָסטיקן שניי, רופט זי אורקן, וועלכער וואַרפט זיך מיט נאָך יונגלאַך שניי אין די קעפּ אַריין, און זיי גייען אין שטוב אַריין זיך לייגן שלאָפן,

איצט גייען ערשט אַרימע יודענעס, הענדלערינס, אויך אַוועק פון פאַר דער טיר, און זיי רעכענען איבער וויפיל ס'וועט זיין ריוח אויף יעדן שותף באַזונדער. נאָר אַז זיי קומען אַריין אין זייערע שטובן, שטעלן זיי זיך אַוועק פאַר זייערע מענער, האַלטנדיק אַ פינגער ביי די ליפן, און זאָגן:

—זעסט, די בעלי-עגלות זענען שוין געפאַרן מיטן „שמיגל“.

פּערטע קאַפיטל

אַ גאַנצע איבערקערעניש האָט די ערשטע „יאָדע“ אָנגע-מאַכט אין שטעטל. אומעטום, אין בית-המדרש און אין אַלע שטובן, ווער ס'האָט נאָר געהאַט אַ מויל, דער האָט דערפון גע-רעדט, אין די רייכע שטובן האָט מען עס נאָר דערמאָנט גלאַט אַזוי זיך, עלעהיי עפעס אַ נייעס. אין די אַרעמע אָבער האָט

מען זיך פאַראינטערעסירט גאַר שטאַרק. מ'איז דאָרט געווען
טשעקאווע צו וויסן ווער ס'איז אַלץ מיטגעפאַרן, און וואָס פאַר
אַ סחורה און וויפיל מען האָט מיטגענומען, צי גייט עס אַדורך
בשלום און אחרון, אחרון חביב: וויפיל ס'וועט זיי בלייבן פאַר-
דינסט.

די אַלע האָבן געוואָרט מיט גרויס אימגעדולט און זיי
האָבן אויסגעקוקט די פירן, ווי משיחן. און אַז ס'איז געקומען
צומאַרגנס בייטאָג, האָבן זיך אַ פאַר נישט געפוילט און זיך גע-
לאָזט צום שאַסיי—אַקייגן גיין.

זעט מען ס'גייטן יידן, קלעפט זיך צו איבערן וועג—איי-
נער, אַ צווייטער, אַ דריטער, ווי צו אַ לוייה אַ שטייגער. גייען
יידענס פאַרנט אין די לאַנגע פאַטשיילעס און יידן און יינג-
לעך איינגרויסקערט פון קעלט, די קעפּ איינגעקורטשעט אין די
אויפגעשטעלטע קעלנער אַריין.

ס'האָבן אויך נישט געפּעלט קיין ווייסע חברהניקעס, וועל-
לע האָבן זיך אויפן וועג געלאָזט וואוילגיין מיט קיילן שניי, אי
צווישן זיך, אי טאַקי אויך מכבד זיין וועמן פון די יידן, אַדער
יידענס, וועלכע האָבן זיי פאַרשאַלטן דאָס געביין מיט די יאָרן
זייערע... נאָר חנה גימפּלס גייט מיט איין טריט פאַרויס פון די
אַלע יידן און יידענס און שנייצט זיך כסדר די נאָז און שרייט
אויף איר אויבערקולכל:

—אַבער ווער ס'אי' שייך, בין איך קלוג! כ'האָב ניש' נאָך
אייערנעכטן געזאָגט דען, אַז די באַלעגאַלעס מיינען עפעס צו
טאָן? אַ ניש', וואָס האָבן זיי געדאַרפט באַ יענקל מעלער?
גייט אויך אויף דער סטעזשקע, האָרט נעבן ראָוו, דער
זיבעציקעריקער שעה'קעלע, סאָפעט ער, ווי אַ גאַנז און פּרעגט
איבער:

—ביי יענקל מעלער?...

יאָ—ענטפּערט חנה גימפּלס. אַ גאַנצן זאַק מעל האָבן
זיי אַהיימגעפירט. דערנאָך זענען זיי אַריין צו איטשע בעקער...
—צו איטשע בעקער?—פרעגט ווידער דער אַלטער שעה'קע.

—יא. ביי איטשן האָבן זיי גענעמן דריי פּוד ברויט, —
 האָגט זי און שנייבט זיך די נאָז.
 נעמט אורקע, וואָס לויפט צווישן די איבריגע וויסע
 חברה'ניקעס, אַ שטיקל שניי, גייט געלאָסן צו צו חנה און טוט
 עס איר אַ וואָרף גלייך אין דער נאָז אַריין. הייבט זי אָן צו
 שעלטן, אַנטלויפט ער און זאָגט:
 —חנה גימפּלס האָט די ברכה אין דער נאָז!... חנה גימפּלס
 האָט די ברכה אין דער נאָז!...

ווערט אַ געלעכטער צווישן די „לאַבוועס“ און זיי נעמען
 זיך יאָגן איינער דעם אַנדערן. גליטשט זיך איינער אויס, שטעלט
 ער זיך באַלד אויף און לויפט ווייטער. באַרן זיי זיך, ווערט זיי
 וואַרימער, אַזוי, אַז דער צוועלף-גראַדיקער פּראָסט פּאַרלירט אַ
 סך אין זייערע אויגן. לויפן זיי אַרום מיט רויטע פּנימער, אויערן
 און נעז, ווי די באַרקלאַך, און ווישן זיך כּסדר איבער די אוי-
 בערשטע ליפּן מיט די אַרבל פּון די פּאַלטנדלאַך.

אויך דער אַלטער שעה'קע שפּירט כּמעט נישט דעם
 פּראָסט, וועלכער זוכט ביי אים אויס יעדעס שפּעלטעלע אַריינצו-
 בלאָזן, אפילו אויך אין די שטעקלאַטשן, וועלכע עפענען ביי יעדן
 טריט מייער, פּונקט ווי די וואַלפּישן, אין די צוריסענע וואַטע-
 נע הויזן, און דער עיקר—שפּילט ער אים אויף דער לאַנגער
 ציבעק-נאָז.

—אַ וואַ, אַ וואַ, —מאַכט ער מיט די ליפּן און דער גע-
 דאַנק פּאַרטראָגט אים צווישן מעלן און צווישן ברויטן מיט קאָפּר
 און „טשאַרנעכע“, אַז ס'שמעקט אַזש, און נאָך אַ סך גוטע זאַכן,
 צווישן וועלכע ער דרייט זיך אַרום דער בעל-הבית, —ער, ער,
 וואָס מע' האָט אַלץ דערלעבט...—טראַכט ער זיך, —אַמאָל איז
 געווען אַנדערש. און ביי דערמאָנען זיך פּון דעם „אַמאָל“,
 ווייזט זיך נאָך אַ בליצל אין זיינע אויסגעבליאַקירטע זיבעציק-
 יעריקע אויגן:—אַמאָל, אַמאָל איז אַלץ געווען פּאַדאַסטאַטקאָם...
 די שנור זיינע מיטן פּיצל קינד קומט אים פּאַר די אויגן,
 און ער זעט די דאַרע בריסטן אירע, וואָס דאָס קינד ציט און
 ציט, נאָר ציט גאַרנישט אַריין אין זיך און פּון איר ציט עס

ס'חיות צרויס. אָבער באַלד פאַרשווינדט דאָס צוליב די גרויסע
ראַזאָווע. קיילעכדיקע ברויטן, וועלכע קומען צו אים צופליען פון
אַלע זייסן.

וואָס? ניכיי זאָל איך שוין גאָרנישט קאָנען אויפטון? הע,
הע, הע, נישקשה, דער אַלטער גאָט לעבט נאָך און דער אַלטער
שעה'קעלע איז אויך נאָך נישט עובר בטול... מעט אויך קאָנען
קויפן אַ ביסל סחורה און פירן קיי וואַרשע... עט זעך אָפּשטעלן
אַ קערבל, אַ האַלב קערבל—איז אויך געלט! אַלץ בעסער, ווי
גאָרניש'... און ער כאַפט אָן ביילקען, אַ דרייצניעריק מיידל,
וואָס גייט נעבן איר מאַמען, שטופט זי ביי אים מיטען שאַסיי
אַריין און לאָזט זי דאָרט אָפּ.

—הע, הע, —לאַכט ער, —ביזט'עך שיער ניש' געלעגן אין

ראָו...
—

אינדערהיים איז נאָר איין זלפה געפליבן. איין גאָט ווייס,
אַז זען'הנה גימפלט איז איר אַריינגעקומען זאָגן, אַז זי גייט
אַנטקייגן די פורן, האָט עס זי געהויבן, ס'האָט זי פשוט געריסן
פון בעט צרויס. אָבער דער אין הימל איז אויך אַ יודע, אַז זי
האָט זיך נישט געקאָנט אונטערהייבן צומאָל... זיצט אַצינד נעבן
איר איר איינציקער זון, דודל, קוקט אויף דער מאַמען און אין
די שוואַרצע אויגן קומען אים אָן טרערן. שטידערהייט, אין זיך,
זאָגט ער אַ תפילה צום אייבערשטן און ער פרעגט ביי גאָט,
מיט וואָס האָבן זיי זיך דאָס פאַרוינדיקט מער פון אַלע אַנדע-
רע, וואָס ער שטראָפט זיי אַזוי האַרב...
—

זלפה שלאָפט נישט. זי האַלט צוגעמאַכט די אויגן און זי
זעט, ווי איר איינציק קינד וויינט. אַ מאַמע, ווינד און וויי, זעט
אפילו מיט פאַרמאַכטע אויגן... און זלפה ווייס, אַז די טרערן,
וואָס איר קינד פאַרגיסט, זענען צוליב איר... און זי ווייס אויך,
אַז דאָס, וואָס זיינע ליפן שאַקלען זיך, דאָס בעט ער צו גאָט
פאַר איר, פאַר זיין אַרעמער מאַמעס געזונט... גייט איר דער-
פון אַזאַ ליכטיקייט אַדורך איבער די שוואַכע, קראַנקע אברים
אירע און ס'דאַכט זיך איר, אַז זי איז גענעזן. באַלד אָבער

שפירט זי אַ שטעכונג אין דער לינקער זייט, אין די פלייצעס
און אויך די פיס שטעכן... רבונא של עולם! רבונא של עולם...
הייבט זי אָן שטיל צו בעטן, נאָר צום קינד זאָגט זי:
—וואָס וויינסטו, נאַרעלע? נישקשה, ס'איז מיר טאַקי אַ סך
בעסער ווי נעכטן... כ'מין, אַז אַרום מיטוואָך, דענערשטאָג,
מ'זאָל דערלעבן מיט געזונט, על'ך שוין קאָנען אויפשטיין פון
בעט.

זי זאָגט דאָס און אויף איר, פאַר דער צייט געעלטערט פנים,
לייגט זיך אַ מוטערלאַכע גוטסקייט אויס. קוקט זי אים אָן און
זי דערזעט זיין בלייך פנימל: קא' בלוטסטראַפּ אי' דעך נישטאָ
אין זיין פנים; אַ קלאָג און אַ בראַך איז צו דער מאַמען! נאָך
קא' אָנבײסן נישט געגעסן...

—נעם דיר, נעם דיר, דודש, אַ שטיקל ברויט און עס!
שאַקלט ער מיטן קאָפּ, אַז ער וועט נעמען, גלייבט זי
נישט, הייסט זיך דערלאַנגען ס'ברויט פון טיש. גיט ער איר
ס'רעפטל, דערקענט זי, אַז ס'איז גאַרנישט געריירט דערפון.
—האַסט'עך גאַרנישט געגעסן! האָ? מעג מען אָפּנאַרן אַ
מאַמע? מעג מען?..

—גיין, מיטאָר נישט, —ענטפערט דוד ערנסט, —אַבער דו,
מאַמע... ביסט'עך שוואַך... מיך הונגערט נישט...
—שוין זאָלסטו עסן! דו פשע עוכר... דו הערסט! —און זי
וויל זיך אויפזעצן און אָפּברעכן אַ שטיקל ברויט, אָבער זי קאָן
נישט אפילו דעם קאָפּ אונטערהייבן... און פון אַנשטרענגונג
ווערט איר פינסטער אין די אויגן... שטאַרקט זי זיך, אַבי נאָר
נישט צו חלשן.

ווען ס'ווערט איר אַ ביטל לייכטער, זיפצט זי אָפּ און
דערכאַפט דעם קינדס אַ בליק, וועלכער קוקט, ווי אַן אַלטער...
„אוי, אוי, אַ בראַך איז צו דער מאַמען...“ וויל זי אים איינ-
רעדן עפעס אַ גוטע זאַך, אַז ס'זאָל אים הייטערער מאַכן,
זאָגט זי:

—הערסט, דודל, חנה גימפּלס איז דאָ פריער געווען, האָט
זי געזאָגט, אַז די בעלי-עגלות זענען שוין געפאַרן מיט שמיגל-

נו, טראכט איך, מיט גאָט זיינע הילף, כ'על נאָר אַראָפּ פון בעט, באַלד נאָך שבת מיערצעשעס, וועל'עך אויך אָנהייבן צו פאָרן. ביי יענקלעך על'עך קאָנען כאַפּן אַ האַלבן פּוד מעל אויף באַרג. נו, עט מען אָנהייבן, מיטן אייבערשטנס רצון צו פאַרדיי-גען און ס'עט ווערן גאָר אַנדערש.

הערט אויס דער זון, וואָס די מאַמע זיינע רעדט צו אים און ער ווייס דאָך, אַז זי איז גוט קראַנק; און הלאוי אויף אי-בעראַכטאָג שבת, אין צוויי וואָכן אַרום, זי זאָל קאָנען אויפ-שטיין פון בעט... האַרעכט ער זיך צו און קוקט דערביי אַזוי או-מעטיק... נאָר מיטאַמאָל פאַלט אים איין גאָר עפעס אַ פיינער געדאַנק און ער טוט אַ זאָג צו דער מוטער מיט שמחה:

—מאַמע, ווייסט וואָס ס'איז מיר איינגעפאַלן?
און אַז זי מאַכט אַ פּרעגנדיקע מינע, הייבט ער אָן נאָך-אַמאָל:

—איך 'על פאָרן קא' וואַרשע מיט שמיגל!...
און אַז זי ווערט איבערראַשט, רעדט ער שנעל און מיט היץ ווייטער:

—וואָס איז? כ'על נישט קאָנען? אויך מיר אַ גרויסע זאָך: נעמן אַ ביסל סחורה, אויפּזעצן זיך אויף דער פּור, איבערן גאַנצן וועג האַלטן אין האַנט ס'קיישל, אין וואַרשע פאַרקויפּן און צריקומן מיט געלט... הערסט מאַמע, בענעמאַנעס, כ'זאָל אַזוי לעבן, ווי ס'עט אַזוי זיין. כ'על גוט אַכטונג טון און כ'על פאַר-דינען...
אַזוי רעדט דודל צו דער מוטער און די אַייגעלאַך בלי-

שצען ביי אים, ווי די שטערנדלאַך. ער שטעלט זיך שוין פאַר, ווי ער קומט צופאָרן אָן אַדורכגעפאַרענער, אַ הונגעריקער; קומט אַריין אין אַ וואַרימער שטוב; די מאַמע שטעלט פאַר אים אַ טעלער הייס געקעכטס און ער לייגט אַרויס דאָס געלט אויפן טיש אין מ'ציילט דעם ריוח אַזוי לאַנג... ביז ס'עסן ווערט קאַלט... און ער שפּרינגט אויף פון בעט, וואו ער איז געהאַט געזעסן, כאַפט דאָס רעפטל ברויט, שניידט אָפּ אַ שטיקל און אַ דערלאַנג דער מוטער:

נא, זאָגט ער, — עס אַ שטיקל ברויט, מאַמע...
 קוקט די מוטער אויף דעם זון. קוקט מיט די קראַנקע
 מוטעראויגן און אויפן האַרץ ווערט איר מיטאַמאָל אי פריילאָכ-
 דיק, אי טרויעריק... נעמט זי שטומערהייט צו פון אים דאָס
 שטיקל ברויט, באַנעצט עס מיטן שפייעכץ, בייסט אָפּ מיט די
 נאָקעטע דושאָנסלעס צו קרישקעלאַך-ווייז און שלינגט זיי שווער-
 לאַך אַראָפּ,
 די זון איז גראָד צוגעקומען צום פענסטער, האָט זי גע-
 שפילט מיט די שטראַלן אירע איבער די צווייגלדיקע פראָסט-
 בלומען פון די שויבן. האָבן זיי אָנגעהויבן צו גלאַנצן און בייס-
 לאַכווייז צו טריפן און טרערן זענען געריגען פון זיי אויף די
 לייסטן פון די פענסטער.

פינפטע קאָפיטל

דער שוואַרצער בערל האָט זייער אַ שוואַך האַרץ. אַ לאַ-
 דע וואָס, לאַ עליכס, לייגט מען אים צו שטאַרצן און טיילמאָל
 העלפט דאָס אויך נישט. דאָמאָלט מוז מען אים אַרומלייגן מיט
 הייסע גאָרטשיצעס... דעריבער האָט ער געזאָגט צום ווייב:
 „— ייטע, איך יעל גאָר פאָרן מיט די קאָליע. ס'עט טאָקי
 אָנקומען אַ ביסל שווערלאַכער: דאָס פאָרן ביז צום פאָקסאַל, דאָס
 נעמן אַ בילעט, און טאָקי פריער נאָך פאַר דעם אַלעס אַרויס-
 בעמען אַ שייך, אַ רייזעשיין. מ'מוז גיין צום „קאָמעדאַנט“ אויס-
 דערציילן וואו איך פאַר, נאָך וואָס איך פאַר און אויף ווי לאַנג
 איך פאַר. און טאָמער פאַרלערסטו די שייך אין דער פרעמד,
 ביזטו דאָך איינגעשטעלט מיטן לעבן... נאָר דערפאַר ביזטו אין
 אַ צוויי, דריי שעה אין וואַרשע און דו זיצסט דאָך עפעס אויף
 אַ באַנק, אַ מענטש! אַ כּלל, איך פאַר מיט דער קאָליע.
 אַזוי טייטשט איר אויס בערל, וואָס נישט קוקנדיק אויפן

שוואַכן האַרץ, רעדט ער אַלץ אין איין אָטעם, אַזוי, אַז מען קאָן קוים די ווערטער מיטן אויער נאָכאַפֿן. ייטע אָבער פאַר- שטייט זיי שוין. אודאי איז געווען אַנדערש אַמאָל, באַלד נאָך דער חתונה. דעמאָלט פלעגט זי אים נישט פאַרשטיין איין וואָרט און ס'פלעגן זיך טון „ריסעס"... היינט אַז זי קוקט אים נאָר אָן בלויז די צוויי אויגן זיינע, פאַרשטייט זי אים שוין, וואָס ער מיינט. און די אויגן לויפן טאַקי ביי אים הין און צוריק און זיי ווייזן אויס ווי פרעמד, ווי נישט אָנגעקניפט מיט זיין מענטש. נאָר וואָס זענען על פי טעות פאַרבלאָנדזשעט געוואָרן צו אים. — אודאי איז גלייכער מיט דער קאָליע, — זאָגט ייטע, — עסט דיר נישט צעברעכן אַזוי די ביינער, נישט שלעפֿן זיך אַ גאַנצע נאַכט, ווי מיט דער פּור, אויסצעמאַטערן זעך.

און ביים שוואַרצן בערל, ווי קראַנק ער איז, איז געשה ונשמע — גערעדט און געטון. פּונקט ווי באַס רעדן אַזוי אויך ביים טון — אַלץ נאָר אין דער געשווינד. „וואָרעם וואָס פּריער ד'עסט האָבן אָפּגעטון, אַלץ געכער 'עסטו ווידער קאָנען עפעס טון...“ דאָס איז זיין ווערטל. און טאַקי, ווען דער שרייבער אין די ברילן האָט אים אויסגעשריבן די שייַן: „געשעפטלאַך“ און דער קאָמענדאַנט האָט אונטערגעזחמעט, איז ער באַלד געלאָפֿן גע- קויפט אַ ביסל סחורה, איינגעפאַקט אין אַ קיישל, וואָס מען האַלט דערין וועש, פאַרשלאָסן אויף צוויי שלעסער, אַרומגעבונדן נאָך מיט פעסטן שפּאַנאַט צו עטלאַכע מאָל און, דער שוואַרצער בערל גייט שוין אָנגעטון דעם ברוינעם באַראַנקאָווע פּאַלטאָ; ייטע ווידער, בינדט אים נאָך אַרום דעם האַלז מיט אַ וואַלענעם שאַל און ער זיצט שוין אויף דער בריטשקע, ווי אַ פּריץ.

אינמיטן וועג, דורך דעם וואַלד, נעמט אים שוין אָבער אָפֿ- לאָזן דער מוט זיינער, מיט וועלכן ער האָט זיך אָנגעגורט פאַרן צרויספּאַרן. „כיווייס, ע, בע... ביי זיי... ביי די דייטשן...“

— ביים, ביים, ביים. — סטאַרעט ער זיך אויסצובימבלען עפעס אַ ניגון און ער טוט אַ פרעג ביים בעל-עגלה מיט אַ קאָלט קול. ווי אַ רוצח:

— זאָג נאָר, יענקל, הם... הם...

—וואָס?— דרייט דער פּורמאַן אויס דעם קאַפּ.
 —ה... ניין. כ'מיין, ס'קיישל שטייט פעסט?...
 —יך—ענטפערט יענקל און טוט אַ שמיץ דאָס פּערד.
 —ביים, ביים, ביים...—בימקעט ווייטער דער שוואַרצער בערל.
 באַר מיטאַמאָל רופט ער אויס מיט באַר עפעס אַ פּרעמד קול,
 וואָס האָט אויסגעוויזן ווי ערגעץ פּון דער זייט, פּון פּעלד אַרעב
 אַהערצוקומען, אַזש דער פּורמאַן האָט געגעבן אַ האַלט איין די
 בריטשקע...
 —יענקל—זאָגט ער—ס'שטייט עמיצער ביים פּאַקסאַל?...
 —צוויי שטייען—ענטפערט יענער—וואו מ'גייט אַדורך מיט
 די בילעטן.
 —צוויי!...—און ער שפּירט, ווי עפעס רייסט זיך שוין אָב
 אין האַרץ...
 —אַבער זיי טשעפּן נישט.—טרייסט אים יענער, זעענדיק,
 ווי ער נעמט זיך אַזוי צום האַרץ איבער די צוויי...
 בערל באַרוקט זיך טאַקי באַלד, אַבער דער מוט זיינער
 איז שוין אויס... ס'איז שוין באַרנישט דערזעלבער בערל, אַן
 אַנדערער... יענעם האָט ער געלאָזט אינדערהיים...
 דורכן פּערץ איז ער געגאַנגען אין איין ציטערניש,
 וואַרפנדיק מיט די „פּרעמדע“ אויגן זיינע אין אַלע זייטן, ווי
 איינער, וואָס האָט די נאַכט באַגנבעט אַ קלויסטער און פּירט זי,
 די גנבה, דאָ מיט זיך... איבערווייניק, אין וואַגאָן ערשט, האָט
 ער זיך אָפּגעווישט דעם שווייס פּון פנים.
 בערל האָט אַרויפגעשטעלט זיין קיישל אויף דער פּאַליצע.
 ער האָט אפילו געזוכט צו פאַררוקן עס ערגעץ אין אַ שפּאַרע...
 אַבער בלויו גלאַטיקע ווענט... און די בענק זענען ביי זיי גע-
 מאַכט אַנדערש, ווי ביי די רוסן...
 שטייענדיק אויף דער באַנק און מייסטערנדיק מיטן קיישל—
 אפשר איז גוט אַזוי און אפשר איז נאָך בעסער אַזוי—האָט ער
 געזעען ליגן פיל אַזעלכע קיישלעך און וואַליוקעס און גלאַט
 אַזוי פּעקלאַך... און ווען ער איז אַראָפּגעקראַכן און זיך אַני-
 דערגעזעצט, האָט ער געזען אויף דער אייגענער באַנק, וואו ער

איז געזעסן און אויף דער קייגנאיבערדיקער באַנק אַ סך יידן, אויך אַזוי ווי ער אַרומגעבונדן די העלוער מיט וואַרימע פאַ-טשיילעס, און די יידן קוקן אויך אַזוי ווי ער, אין די זייטן, ווי גנבים... אָבער ווען ער האָט שוין אינגאַנצן געהאַט אָפּגע-כאַפט דעם אָטעם, האָט ער ערשט דערוען אַ געל יודל, אַ ניי-דריקס, מיט אַ האַרב אויף די פלייצעס און מיט אַ הויכן, זייער אַ הויכן, אָפּשטייענדיקן שטערן. דאָס יודל איז זיך געגאַנגען הין און צוריק איבערן וואַגאָן און געוואָגט תהלים, מיט אַזאַ וויינענ-דיק קול, אַז ס'האַט געקאַנט אָננעמען ביים האַרץ. בערל האָט טאַקי דערשפּירט דאָסדאָזיקע האַרץ און האָט זיך אָן אָטעם פאַר-הוסט.

—וואָס אי' דעס אייך?— איז צו אים צוגעלאָפּן דאָס גע-לע יודל.

—גאַרניש, גאַרניש'. דאָס האַרץ...—ענטפּערט בערל. נאָר אַז יענער הייבט ווידער אָן צו ציען דעם אומעטיקן תהלים-ניגון, ווערט בערלען אַזוי ענג, אַז ר'מיינט—נאָך אַ מינוט, נאָך אַ רגע און ס'גייט אים שוין דאָס חיות אויס... טוט ער זיך אַ שטעל-אויף און מיטן אייגענעם קול, ווי פריער צום פּורמאַן, טוט ער אַ רוף אויס:

—זאָגט מיר, ל'בעט אייך, וואָס פירט איר דאָס?

—נאַפּט—ענטפּערט יענער און ס'קול ציטערט אים ווי ביי

אַ גולן.

—און מעל?—באַרויקט זיך ווידעראַמאָל בערל.

—מעל ניש', ס'איז אַ קליין פאַרדינסט. נאַפּט גייט מער.

אַבער מ'האַט מיך זונטאָג אָפּגעשאַכטן: אַ האַלבן פּוד נאַפּט צו-גענומען... און ס'געלע יודל צעוויינט זיך שיעור נישט.

—ווער נעמט עס צו, פעטער? כ'מיין ווער איז ביי זיי

ממונה דערויף?

—ס'אי' ניש' קא' חילוק—כאַפט זיך אָן אַ שמאַל יודל

מיט אַ שיעור בערדל, און מיט שפיציקע אייגעלאַך, ווי די שפּילקעלאַך.—ווער עס וויל פּון זיי, דער נעמט צו. אָט באַ מיר

האַט מען פאַרזאַכטאָן צוגענומען אַ פּוד מעל...

— אַ פּוּד מעל?— ציטערט שוין ווידער אויף דער שוואַרצער בערל און ס'געלע יידל קוקט אַרויף צו אַ לאַנגער וואַליוקע און ווערט פּלוצלונג דערשראָקן אויף טויט.

— גוואַלד, יידן, וואָס טוט מען? ס'נעצט מיר אַדורך...

און ער שפּרינגט אַרויף אויף דער באַנק, און דאָס יידל מיטן שיטערן בערדל און מיט די שפּיציקע אויגן, כאַפט זיך אויך אַרויף און זיי נעמן פאַרשטאַפּן די בלעכענע נאַפּט-באַנקעס, וועלכע, — לייטן זיך אויף נאָך יעדע „יאַודע“, — מיט שמאַטעס און מיט פאַפּירן, מ'פאַרוויקלט און מ'פאַרבינדט — מ'זאָל נישט דערקענען.

דערווייל קומען צו, אַדער רוקן זיך צו די איבריגע יידן און שטייענדיק אַזוי אין אַ קופּע, נעמען זיי דערציילן פאַרשי-דענע אומגליקן, וואָס ס'האַט זיי שוין געטראָפּן בעתן „פּירן“. און יעדער האָט צו דערציילן עפעס אַ מוראדיקע מעשה מיט צוועמן, מיט האַרצווייטיקן און מיט שרעקלאַכע עגמת-נפּשן...

פון די אַלע מעשיות ווערט ביים שוואַרצן בערל אין האַרץ וואָס אַ מינוט, אַלץ ענגער. די אויגן זיינע שפּרינגען אים שוין נישט אַרום ווי פּרעמדע, זיי ווערן רונדיק און שטייף, מיט אַ מאַדנע גלאַנץ, ווי פון שטאַל.

ווען דער לעצטער האָט שוין זיין מעשה געענדיקט, זעצט זיך דאָן יעדער אַוועק שטיל, פאַר זיך, נעבן זיין פעקל, אין זאָגט עפעס אַ תּפּלה, אַ געבעט, וואָס זאָל ברענגען זיין האַרץ, זיין וויסט מול, זיין ביטערע פּרנסה, פאַר גאָט ברוך הוא, דעם האַר פון דער וועלט. און ער זאָל טון פאַרבלענדן די אויגן פון די אַלע מלאכי הבלה פון די קאַליעס און פון די פאַקסאַלס, און די פעק זייערע זאָלן ביי זיי אין די אויגן קליין ווערן, ווי די פינטעלאַך, ווי די שפּרינקעלאַך...

דער שוואַרצער בערל זאָגט איין קאַפיטל תּהלים נאָכן אַנדערן. און וואו ער דערזעט אויף אַ סטאַציע אַ קופּע דייטשן, וואָס ס'דאַכט זיך אים נאָר בלויז אויס, אַז זיי קוקן צו זיין פענסטערל, קריכט אים ס'האַרץ ווי אַ וואַרים אין גוף אַרום און ס'ווערט'ן שיער ניש' פינצטער פאַר ד'אויגן... אין אַזאָ מינוט

רייסט ער איבער דאָס תהלים-זאָגן, און אַז ער האָט שוין די
 „פינצטערע“ סטאַציע ווייט הינטער זיך, טוט ער אַ נדר, אַם
 ירצה השם, ער וועט נאָר איבערקומען—מער נישט צו פאָרן מיט
 דער קאַליע...

ווערטע קאָפּיט

אין האַלבן טאָג עפנט דער הויכער יוקל אַ בלעכן פּושקע-
 לע, נעמט אַרויס אַ נאָדל און שטעקט זי אַריין אין גראַמאַפּאָן.
 ער דרייט אָן פאַר אַ קאָרבעלע און אונטער דער נאָדלס שפיץ
 נעמט זיך געשווינד דרייען די מעטאַלענע פּליטע. צוטראַגט זיך
 דעמאָלט אַ זינגען און אַ שפּילן און שכּנהטעס מאַכן איינע צו
 ד'אַנדערע אויף אַ שטיל קול:

—אַ בראַך איז צו זיין קאָפּו וואָס פעלט'ן דען? שטעלט
 ער זיך אינמיטן טאָג שפּילן, אָפּשפּילן זאָל מען אים שוין צו
 דער לוייה...

אָפּגעשפּילט דעם מאַרש, אָפּגעמאַרשירט איבער דעם שטיבל,
 ווי אַ זעלנער, צום טאַקט, נעמט יוקל די קיילעכדיקע געפּלאַכ-
 טענע שפיצרוט, הענגט זי אָן ביים לעדערנעם אויערל אויף אַ
 קנעפל פון זיין קורטקע און גייט אין גאַס אַרויס.

באַם מאַגיסטראַט טרעפט'ן אָן מאַלינאָוסקי. גייען זיי ביי-
 דע אַריין אין טויער און יוקל פרעגט מאַלינאָוסקי:

—האַסטו שוין געהערט, אַז מ'פירט שמוגלז...
 —געהערט, געהערט, ענטפּערט דער קריסט—אַבער וואָס
 דאַרף מען טון דערצו?

—איך מיין, צופירט יוקל מיט די צוויי לאַנגע הענט—
 זאָלן זיי שמוגלען, נאָר אונז זאָל אויך עפעס אָנקומען דערפון...
 —ראַציאָ, באַסעוועט יענער צו און באַ יוקלען פּאלדע-
 וועט זיך איין דער קאַרק פאַר צופּרידנקייט. וואָס דען מיט

די פפצן מאַרק אַ וואָך יעסטו קאָנען לעבן? 'עט זיין פרנסה?...
און זיי רעדן ווייטער צווישן זיך, ביז עס באַזוויינט זיך
אין דער פּורטקע דער ברייטער, צופאַלטרער קאָפּ פון זשאַנדאַר-
מען-וואַכמייסטער.

—א, א, גוט מיטאַג, „פאַן“ יוקל און „פאַן“ מאַלינאַווסקי?—
ווענדט ער זיך צו זיי מיט זיין פּויליש-רערן-וואָס גיבט, נאָ-
וואַשטשז?

—גוט מיטאַג, גוט מיטאַג, —ענטפערן ביידע.
—סיגיבט ניקס נייעס צו מאַכן, —גיט צו יוקל.
—אַבער וואָס טון די יידן דען? איזט ש'וואַר ראַס די
לייט שמוגל מאַכן?...
—וואס שפרעכט דער האַר וואַכמייסטער! מיר האבן ניקס
געהערט.

אַבער דער „האַר“ וואַכמייסטער הערט אים שוין נישט.
ער לאַכט גאָר צו אַ פאַרבייגייענדיק מיידל און רופט איר נאָך,
בלעטענדיק זיך די גרויסע בלאַנדע וואַנסעס.

—איין שענעס מעדל... איין היפשעס מעדל...—און ער
שווימט מיט די העלע אויגן איבער די קיילעכדיקע זייטן פון
דעם מיידל, וואָס באַוועגט זיך עלאַסטיש, שלאַנק אין גאַנג,
פונקט ווי זי וואַלט אויך געשווימען.

—איין שענע „פאַניענקאַ“—מאַכט ער צו זיי און די אויגן
ווערן ביי אים קליינטשיק, גלאַנצן, ווי די קאַטערלאַך... און
אַוועקגייענדיק ברומט ער צו זיך:—הם, הם... מוסס מאַץ נאַכ-
זען ווי די יודן מאַכן שמוגל...

אַז ער איז שוין ווייט פון זיי, קוקן זיך ערשט ביידע
מיליציאַנטן שאַרף אָן און דעמאָלט לאָזן זיי זיך גיין צו
פאַנטלען.

באַ פאַנטלען אין שטוב זענען געווען אַנגעוואָרפן זעק מיט
מעל, ער, פאַנטל האָט זיך געהאַלטן אין פאַרקנעפלען די וואַ-
טענע וועסט און אין געבן עצות די צוויי שותפים זיינע, ווי
אַזוי זיי זאָלן פאַקן, בשעת ס'האַט זיך געעפנט די טיר און ביי-
דע מיליציאַנטן זענען אַריין.

האָבן זיך אַלע דריי שותפים געטון אַ שטעל אויס אין דער ברייט, ווי וועלנדיק פאַרשטעלן מיט זיך די זעק מעל און איבערגעשראַקענע האָבן זיי געקוקט צו דער טיר.

—וואָס פאַקט איר אין די זעק אַריין?— פרעגט מאַלינאָוו—
סקי מיט אַן ערגסט קול און קוקט שטרענג אויף די פּורמאַנעס.
—איר מאַכט שמוגל?— דערלייגט זיי יוקל מיטן באַסאָוון קול זיינעם.

—ווייסט איר נישט, אַז ס'איז נישט ערלויבט?— בייזערט זיך דער קריסט.

—לאָ, זיך נאָר דער פּאַן באַרויקן. וויל אים קאָפל איינ-
נעמען און פּאַנטל ציט זיך אַרויף די הויז און קוקט אויף יוקלען, ווי אַ רוצח.

—אַך, ברומט ער—אַלץ דו... האַסט'ן געדאַרפט דאָ אַריינ-
פירן, האָ?...

—נע גאַדאַטש, נע גאַדאַטש,—"רעדט שרענג דער קריסט.
—לאָ, זיך נאָר דער פּאַן זעצן, וויל אים קאָפל אַלץ איינעמען. יענקל אָבער רעדט גאַרנישט, נאָר נעמט אָן די ענג-
לישע וואָג מיט ביידע הענט, און הייבט זי אויף אין דער לופטן. דערזעט דאָס קאָפל, טוט ער זיך אַ שטעל פאַר אים און ברומט אַרויס צווישן די ציין:

—דו לייגסט'עך אַוועק?... האָ?...

און ווידער צום מיליציאַנט:

—לאָז זיך נאָר דער פּאַן זעצן... ס'עט אַלץ זיין אין

אַרדנונג...

—אודאי, אודאי, ס'עט אַלץ זיין אין אַרדנונג,—פּאַטאַקע-

וועט פּאַנטל.

זעצן זיי זיך אַוועק, די מיליציאַנטן, צום טישל, נאָר קאָפל שטייט אַריינגעבויגן דאָ איבער מאַלינאָוסקין, דאָ איבער יוקלען. און פּאַנטל שטייט, די צוויי פיס אויף דער פּאַדלאַגע, ווי אונ-
טערגעטשוועקעוועט. ער קוקט מיט כּעס און טראַכט אין זיך:
„וואַלט ער גאָר דאָ אַליין געווען, וואַלט ער שוין אַרויס-

מיט אַפּגעהאַקטע זשעברעס!...“

אַבער אַז די שותפים דערהערן, וואָס דער וואַכמיסטער
האַט געזאָגט, ווערן זיי אמתדיק דערציטערט.

—ווי? וויסט ער שוין דערפון?

—ער אַליין? לאַנדסמאַן?

—און וואָס וויל ער טון?

אַזעלכע פראַגעס רייסן זיך אַרויס באַ קאַפלען און באַ
פאַנטלען, נאָר יענקל קוקט שטום אַראָפּ צו דער פאַדלאַגע און
האַלט נאָך אַלץ איין האַנט אויף דער ענגלישער וואָג...

—מיט אים איז ניש' קא' שפילאַכצל!—טראַסקעט אַרויס

פאַנטל.

—און אפשר מיינט ער עפעס?... פּרעגט קאַפל.

—זאָל גאָט היטן, זאָל גאָט היטן, איר וועט באַגיין אַ
גרויס נאַרישקייט.—זאָגט דער קריסט, נאָר דערזעענדיק זייער
אומבאַהאַלפּניקייט, בעט דער קריסט ווייטער,—איר פאַרלאָזט זיך
נאָר אויף אונז. מיר'ן שוין זעען... מ'עט אים האַבן אויפן אויג...
און זיי שטעלן זיך אויף, ציען אַראָפּ די מאַרינאַרקעס און
גייען צו דער טיר.

די פּורמאַנעס גייען נאָך און קאַפל שטעקט זיי עפעס אין
דער "יד" אַריין.

—יִקל, געדענק, ביסט'עך אַ יהודה, גיב אונז צו וויסן, אַז
ד'עסט עפעס דערשנאַפּן...

—"דאָבזשע, דאָבזשע"—זאָגן ביידע און ווערן פאַרשווינדן.

—אַ כאַלערע אין זייערע ביינער אַריין!—דונערט אַרויס
קאַפל, פאַרמאַכנדיק נאָך זיי די טיר.—וואָס אַסטו געוואַלט טון?
מיינסט ס'איז אַמאָל ביים רוס!...—ווענדט ער זיך צו יענקלען.

—זאָלן זיי נישט קומען שעכטן—הייבט פּלוצלונג יענקל
אָן צו רעדן.—טויט איז טויט, אַ פּגירה זיין אַ זעץ מיט דער
וואָג איבער די קעפּ, אַ טרען ס'לעדער—אַ פּגירה אין זיין!

און ווער ווייס, וואָס פאַר אַ מיתות יענקל וואַלט אַלץ
צוגעקלערט פאַר דער מיליציע, ווען ס'גיט נישט אַ פּלאַץ אַריין
גליקע, וואָס קנייפט זיך די גראַבע בעק:

—וואַלד, וואָס האַבן זיי דאָ געוואַלט, די רוצחים?

—מאך צו דעם קוויטשער... וואָס איז'ס פאַר אַ געוואַלדן
אינמיטן דרינען?

—כ'אָב זיי דעך געזען אַרויסגיין פון דאָנען, די מיליציע
—נו, וואָס זשע?—נעמט זיך קאָפל צריק צום פּאַקן.—זיי
זענען געווען און זענען אַוועקגעגאַנגען.

—האָבן זיי גאַרניש' געטון? לאָזן זיי מיר זיין פאַר אַ
שיינע, ריינע כפרה, לאָזן זיי מיר זיין...

פּאַקנדיק אַזוי בלייבט פּאַנטל שטיין מיטן שנויץ פון אַ
זעקל אין איין האַנט, מיט דער צווייטער נעמט ער זיך קראַצן
אין פיס און פאַרטראַכט זיך.

דערזעט עס יענקל, וואָס האָט שוין היינט דאָס לשון, גיט
ער אַ רעד אַרויס:

—קוקסט'ן נאָר אָן, ווי ר'האַט זיך עס אַוועקגעשטעלט:
מוזט מיינען, אַז ס'איז ערב-יום-טוב, הי, הי, הי...

פּאַנטל אָבער הערט נישט. ער קראַצט זיך אַלץ כסדר דעם
פיס און טראַכט איבער אַ וויכטיקע זאַך, וואָרום מ'זעט, ווי
אינציקווייז צושמייכלט זיך זיין פנים און ער לאַכט שוין כמעט,
ווען ער זאָגט צו זיי:

—הערט'עך, ברידער, וואָס ס'אי' מיר איינגעפאַלן? מ'עט
לאָזן מאַכן טאָפעלע באַדעמס צו די וועגן, אַזוי ווי די קאַלישער
האָבן... דאָ קאָנען ווי שוין ד'אויגן אַרויסקריכן און אַ קרענק
יעלן זיי געפינען...

געפעלט עס ביידע שותפים גאָר שטאַרק. קאָן זיך קאָפל
נישט איינהאַלטן און ווי דעמאָלט אין שענק, טוט ער אַ זבענק
פּאַנטלען אין די פלייצעס אַריין און דונערט:

—אַ כאָלערע אין זייערע ביינער אַריין! זעבן שוין קאָנען
גוט זוכן...

און זיי נעמען זיך פאַר דער אַרבעט גאַנץ לעבעדיק, און
זעקלאַך ווערן געפאַקט און אָנגעשטויסן מיט די קני, זיי זאָלן
זיין פעסט, נישט שיטעוודיק. און אַז דאָס פּאַקן ווערט פאַרטק,
דעקט מען אַלץ איבער מיט אַ ביסל טוכער, שטשערקעס, אזוי
מגיט אַריין צו יצחק יונה'ן מאַכן אַ שנעפּסל,

יבנטע האַפּיטל

יצחק יונה איז געווען אַ טאַנדייטשניידער, אָבער נישט ווי די אַנדערע טאַנדייטניקעס, מיטן שוויצערישן געלעכטערל און מיט די אויפגעריסענע לידעלאַך. ער איז אַ ייד מיט אַ פיין גרוי בערדל און מיטן טוכענעם הוט מיט דער ברייטער דענקע אויפן גרוילאָכן קאַפּ. גיין גייט ער שטענדיק מיטן יידישן שמייכאַלע אויף די באַוואַקסענע באַקן. אַ שטילער, אַ פאַרטראַכטער אַ ביסל, מיט שקאַט טאַבאַק כמעט שטענדיק אין האַנט, זאָגנדיק אַ קאַפּיטל תהלים, אָדער אונטערניגונדיק אַ ימים-גוראימדיק ניגונדל.

יצחק יונה דאַוונט אויך פּילמאַל פאַרן עמוד אין שטאַטישן בית-המדרש. אַהיימקומענדיק פון דאַווענען, וואַשט ער די הענט און ווישט זיי אָפּ גאַנץ פאַמעלאַך. און דאָס אָנבייטן זיינס פאַר-נעמט אַ גוטע שעה. אין דער ערשטער שטוב אַרבעטן זיינע צוויי זין און אַ טאַכטער—אַ מיידל מיט רויטע פאַמפּאַניקלאַך.

דאָרטן פּלעגט די אַרבעט פליען פון די הענט. די יינגען פּילן אָן די שטוב מיט די פיינע לידער, און זייערע קולות מיטן זיך צוזאַמען מיטן הייזעריקן געקלעפער פון די מאַשינען, וואָס אַרבעטן מיטן האַרץ נישט ערגער, ווי אַ מסבּוּנער מיט די לונגען...

דאָס איז אָבער געווען אַמאָל. אַמאָל, אין די גוטע יאָרן, ווען ס'איז געווען שלום אויף דער וועלט און אַ פּונט געבייטלט ברויט האָט געקאָסט אַ פינפּער... „אַמאָל איז געווען אַ מלך"... דאָס אַלץ איז אָבער פאַרשווינדן, ווי אַ פּשוף, ווי אַ בייזער הלום, צייט ס'איז אויסגעבראַכן די מלחמה, „בענוותינו הרבים", ווי ס'גיט צו יצחק-יונה דער טאַנדייטשניידער. היינט! ווער אַר-בעט דאָס היינט ווער מאַכט זיך עפעס? טויט, אָפּגעשטאַרבן אַלע האַנדלען; סוחרים פאַרקויפן די סחורות בחצי חנם, פּדי צו האַבן פאַר וואָס צו קויפן ברויט. און בעלי מלאכות! בעלי

מלאכות גייען אַרום מיט ליכט אין די הענט און מען ווילט און מען „זאָכט“ דעם פויער... איז טאַקי געוואָרן שלעכט, וואָס שלעכט הייסט. מען דרייט זיך פוסט און פאַסט, דער לעצטער רובל איז שוין לאַנג אויפגעגעסן. וואָס זשע טוט מען ווייטער? געקלערט אַהין, געקלערט אַהער—איז געבליבען אַז מ'מוז זיך פאַרלייגן אַ „מלינע“. דאָס אַלץ איז גערעדט געוואָרן בסוד, אין דער שטיל. אָבער ווי שטיל ס'זאָל נישט גערעדט ווערן, איז עס גענוג ס'זאָל אַנקומען צו פיניע גרעגער, וואָס ס'איז נישטאַ קיין איין זאַך אין שטאַט, ער זאָל דערפון נישט וויסן.

יצחק יונה האָט גענומען אַ פעסל, וועלכעס ער ווייס נישט על פי וועלכן נס עס האָט זיך דערהאַלטן ביי אים, גוט אויס-געריבן, געלאָזט מאַכן ביים בלעכער אַ בלעכענעם קעסל מיט טעלערס און מיט רעדלאַך, געקויפט אַ באַראָמעטר און אין די ערשטע שיינע פאַרוואַלקנטע נאַכט געשטעלט זיך קאַכן.

יצחק יונה אַליין האָט אפילו נישט געקאָנט צוגיין, צו-טרעטן צו דעם „עסק“, ער האָט שוין מער נישט פאַרמאָגט, ווי דאָס פעסל און קוים מיט צרות „צונויפגעשטיקעוועט“ אויפן קע-סעלע, און דאָ האָט אַ פוד צוקער שוין געקאָסט צוואַנציק רובל! האָט ער זיך איבערגעשמוסט מיט יוסף ליאַלקע און זיי האָבן מיט מול געמאַכט אַ שותפות. אָבער טאַקי אין דעם אייגענעם טאַג נאָך איז געקומען פיניע גרעגער און האָט זיי מודיע גע-ווען, אַז ער שטייט אויך צו פאַר אַ שותף... זענען דאָך יענע אַרויס אויף אים מיט אַ מויל:

—געוואַלד, גולן! ווי קאָן עס דיר גאָר קומען אויפן גע-דאַנק? מיר האָבן זיך געלאָזט קאָסטן, געמאַכט אַלע פלים, און פאַר דריי 'עט'עך גאַרנישט בלייבן...
אָבער ער ווייס נישט, האַלט זיך ביי זיינס—אַנישט טויג נישט ס'גאַנצע עסק...

דאָ איז שוין יוסף ליאַלקע אַרויס פון די פלים און האָט אים אָנגעכאַפט פאַר אַ האַנט און זי געדריקט, ווי מיט צוואַנגען. —געמיינער גרעגער! אויף „גראַנדע“ ווילסטו ווערן אַ שותף! אָבער נישט באַ מיר...

האָט זיך פּיניע אָנגעצונדן פאַר פעס, די נאָז האָט זיך אים
 אויסגעשפיצט און אונטער ד'אויגן איז אים געוואָרן געל.
 איך 'על אייך אָנלערנען...—האָט ער געשריגן, אויסרייסן-
 דיק זיך פון יוסף ליאלקע, און איז אַנטלאָפן.
 אין אַ פּאָר טעג אַרום מאַכט זיך איינמאָל ווי יצחק יונה
 זון, לייבל, זיצט אַזוי טשיפקעס און לייגט צו שטיקער האַלץ
 צום פּייער אונטערן קעסל. פון אויבן, אויפן אָנגעגליטן קעסל,
 שטייט דאָס קעסעלע און זידט. די פאַרע גייט אַריין אין אַ
 רערל, רייסט זיך דורך צווישן מעשענע טעלערס און גייט ווי-
 דער אין אַ רערל אַריין, וואָס ליגט אין אַ קול-פּאַס. דאָ טריפן
 די טראָפנס דורכן רערל באַ וועלכן יצחק יונה שטייט און האַלט
 אונטער אַ טעפל...

—דער ערשטער קאָך...—רעדט ער מיט בנעומתדיקייט און
 דאָס פנים שיינט אים. און ווען ער לאָזט אַריין דעם גראַד און
 ער בלייבט שטיין אויף נומער פינפּאונאַכציק, עפנט ער ברייט
 דאָס מויל און גיט צו מיט הנאה: „האַ, האַ, אַ פּיינער קאָך!
 „פינפּאונאַכציקער“—האַ, האַ!“

אָט דעמאָלט קומט אָן יוסף ליאלקע. מיט דריי שפּרייזן
 איז ער שוין איבער אַלע שטיגן אַריבער. גיט אָן עפן די טיר,
 כאַפט אַראָפּ דעם קעסל פון איבערן פּייער, רייסט אַרויס די
 רערן און אַ רעד אַרויס אין איין אָטעם:

—געשווינדער, געשווינדער... לאַנדסמאַן מיט יגערן גייען
 אַהער...

ווערט אַ געכאַפּעריי און אַ געפליק, קיינער ווייס נישט
 וואָס פּריער צו טון. ס'טייטש, אין ווינקל אַ „זאַטשער“ (ברייע)
 פול בין אויג... הייבט מען אים און מ'שלעפט און ס'גיסט... און
 פון די רערלאַך, פון די אַרויסגעריסענע, „ווינען“ נאָך אַלץ
 טראָפנס, די פאַרע געפינט זיך נאָך אין זיי, און די טראָפנס
 פאַלן נעבען אויף דער בלאַטיקער פּאָדלאָגע און זאַפן זיך איין
 אין איר. זאָגט לייבל און באַקלאָגט:

— „פינפּאונאַכציקער“...—און ער טראָגט און שלעפט, און
 דאָס גאַנצע פנים שוויצט אים, ווי אַ ביבער.

נאָר דער פּאָטער איז ווייס, ווי אַ קרייד, און די מוטער, דאָס קליינע יידענעלע, שטופט אין קיישל אַריין די מלעשער פּאַרטיקן בראַנפן און איבערדעקנדיק זיי מיט דער שערץ, לויפט זי אַריין צו אַ שכנסע באַהאַלטן... און ליאַלקעס נאָז איז אויס-געצויגן אין אַ שפיץ, ווי באַ אַ טויטן. „אַזאַ פאַרמעגן... אַזאַ פאַרמעגן... ס'גייט אַלץ אין דר'ערד אַריין...“—טראַכט ער. און ביי בריינדלען ווערן די רויטע פאַמפּאַניקלאַך נאָך רויטער... זי כאַפט, שלעפט און באַהאַלט „אין דר'ערד אַריין“, וואָס נאָר זי קאָן... און שטייענדיק אַזוי אויף אַ נאַס דעקל פון אַ פאַס, גליטשט זי זיך אויס און. פאַלנדיק, פאַרטשעפעט זיך איר קלייד אָן אַ טשוואַק, וואָס שטאַרט אַרויס פון דער וואַנט. זעט זיך אַ שטיק פּוס אירער און אַ סאַמעטל, וואָס איז אַרומגעבונדן אין אַ שליין אַרום זאָק, באַלד איבער דער קני. אַ קלאַג אַ בראַך האַט'עך זיי דאָ געטראַפּן... מ'הערט זיי דעך שוין, די הינט! ווי די רצחים קוקן זיי דעך אויס! און—ס'קומען אַריין די דייטשן...—וואָס פיר איין פאַבריק איז היר?—פרעגט דער וואַכמיי-סטער און קוקט זיך אַרום אין שטוב.

—דאָ היר וואוינט אַ שניידער,—ענטפערט יצחק יונה און ציטערט ווי אַ בלאַט אין יעשן.

—איין שניידער?—פרעגט יענער איבער און אַ ביזו שמי-כאַלע באַווייזט זיך אין די אויגן.—איין שניידער? און וואָ איזט די מאַשינע?...

—אַט'אָ דאָ, הערעלע,—קאָן זיך טשיפע, דאָס קליינע יידע-נעלע מער נישט איינהאַלטן. זי נעמט אים אָן באַ דער פּאַלע פון זיין מונדיר און לייגט אַרויס דאָס גאַנצע מענה-לשון און נאָך מער היפּיל אין דער תחינה שטייט:—ער, מיין מאַן, יצחק יונה, איז אַ שניידער, אַ סאַנדייטשניידער, ס'אי דעך אָבער נישטאַ קאָ שטאָך אַרבעט, שטייען די מאַשינען אַוועקגעשטעלט אין אַ ווינקל... דער הערעלע אי' דעך אַזאַ גוטער, אַזאַ וואוילער... לאַ זעך דער הערעלע זעצן!—און זי רוקט אים אונטער אַ פייכט, ברודיק בענקל.

—וואָס פיר איין שמוציגע וואוינונג,—זאָגט לאַנדסמאַן צו

זיין באגלייטער, וואָס איז אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט אַרויסגע-
סטאַרטשעטע קינבאַקן, מיט אַ נאַז ווי אַ פּיילנבויגן און מיט אַן
איינגעפאלן מויל. אויפן קאָפּ טראָגט ער אַ קיילעכדיק היטעלע אַן
אַ דאַשעק און ער איז דערין ענלאַך, ווי אַ הונט, וואָס מען האָט
אים אָפּגעהאַקט דעם וויידל...—זעען זי, וואָס איזט אין דיווען
פּאַס?

יענער בייגט זיך איין און ס'דאַכט זיך, אָט, אָט, ברעכט
ער זיך איבער, ווי אַ שטעקן.

—דאָס איז לעער, הער וואַכמיסטער, אָבער דאָס שטינקט

זעער...

—וואָס איזט דאָס פיר איין פּאַס?—ווענדט זיך לאַנדסמאַן

דראָענדיק צו די איבריגע—יא, דאָס איזט שנאַפּס!

—ניין, ניין, הערעלע, סאַרנע שנאַפּס? שנאַפּס? פון ווי

און פון וואָנע? דאָס איז פון זויערקרויט...

און אַז זי דערזעט זיין בליק, דערשרעקט זי זיך אינגאַנצן

און רופט אויס:

—האַבן זי רחמנות, הערעלע!...

און דער הערעלע באַטראַכט אַ קובעל, שמעקט צו אים

און פרעגט מיט זיין געלעכטערל:

—דאָס איזט אויך פון קרויט?

—יא, יא, פון קרויט...

און ער קוקט זיך ווייטער אַרום און דערזעט בריינדלען

אין דער טיר צו דער צווייטער שטוב. דאָ ווערט ער מיטאַמאָל

אַן אַנדערער. דאָס פנים לייטערט זיך אים אויס און די אויגן

ווערן אויך עפעס באַהעלטער.

—וואָנען זי היר, פרויליין?—און ער ווינקט צו יעגערן—

אַ שענעס מעדל... נו, און ער דערזענדיקט נישט און גייט צו

צו איר און קניפט איר אין באַק—זאָ, זינט זי איין טאָכטער

דיין יודנס... די פאַניענקאַ האָב ייש שוין געזעען באַם מאַגן-

סטראַט... איש'וואָר... באַם מאַגיסטראַט... און די אייגעלאַך נעמן

אים שוין ווידער בלישצען...

באַלד נעמט ער אַרויס אַ נאַטיץ מיט אַ בלייפעדער און

פארשרייבט זייערע נעמען. אַוועקגייענדיק, זאָגט ער צו פריינד-
דלען:

—זי מוסן קאָמען צו מיר היינט, זעקס אור—ס'וועט זיין
שטראַפּע...

אַ די דייטשן זענען שוין נישט געווען, האָבן זיך די
יידן אויסגעזעצט אויף די פייכטע בענקלאַך און ווי אבליס באַ-
דויערט דעם הזק.

—ווער ווייס, אויב דער „זאָטשער“ עט נאָך גוט זיין.
—אין קעסל איז געוואָרן אַ לאַך...
—און וואו זענען די מעשענע טעלערס?
—זיי זענען דאָ, זיי ליגן אין קעלער.
—נו, מ'אָט נאָך גוט אָפגעשניטן. זאָבן דאָך גאַרניש'
געפינען...

און יוסף ליאַלקע גייט צו צו יצחק יונהס טאָכטער:
—בריינדעלע... בעט זיין קול רחמים—עסט אַרויפגיין צו
אים... 'עסט'ן וויין אַ שמייכאַלע... ווייסט שוין ווי אַווי...—און
צו יצחק יונהס מאַכט ער—זיי זענען אַוועלכע, אַז פאַר אַ יידיש
מיידל לאָזן זיי זיך שניידן ג'האַלן...

דערהערט דאָס בריינדל, ווערט זי רויט ביז איבער די
לעפלאַך פון די אויערן און זי לויפט אַריין אַ צורודערטע אין
דער צווייטער שטוב. דאָך טוט עס איר הנאה: אַ לאַסקע באַ
דעם וואַלמיסטער...

—ווער ווייס צי ס'אי' ניש' גרעגרעס אַרבעט?...—האַט
ליאַלקע אַרויסגעטראָגן אַ חשד. נאָר יצחק יונהס האָט זיך אָנגע-
ביזערט:

—ע, ס'טייטש, אַ ייד?..

דאָך איז ביי זיי געבליבן צוצונעמען אים, פיניען, פון
היינט אָן, פאַר אַ שותף.

און מ'ווייס נישט, ווער ס'איז שולדיק געווען אין דער
מעשה, נאָר פון אַצינד אָן האָט זיי אָנגעהויבן צו גיין שוין
בעסער.

קודם איז דאָס „פאַבריקל“ שוין מער נישט אין שטוב;

געזונגען גאר אַ פֿאַרוואָרטן ביידל, וואָס שטייט פּוסט אין אַן
 אויבסטגאָרטן, סאָקי הינטער פּאַנטלס הויף. און דאָס „פּאַבריקל“
 אַליין איז פֿאַרגרעסערט געוואָרן אויך—צוויי פייפּערס האָבן אָנגע-
 געהויבן גיין!.. און בראַנפן אַרויסצוגעבן גאַנצע פעסער. ס'איז
 נאָר שווער געווען מיטן וואַסער. ווייט נאָכן גאָרטן אַזש איז
 די ברונע, און פֿון דאָרט צו שלעפּן די קובלעס וואַסער קאָן
 מען קוים „דערדוינזשען“, אַזוי אַרבעט איצט די „פּאַבריק“.
 האָט מען צוגענומען זרח אייזעלע, וועלכער טראָגט מיט
 דרך ארץ דעמדאָזיקן צונאָמען, מיט וועלכן דאָס שטעטל האָט
 אים באַערט. טוט זרח גאָרנישט גאַנצע טעג, נאָר ציט אַרויף די
 קובלעס וואַסער פֿון ברונע, שלעפּט זיי אַריין אין ביידל, גיסט
 אויס ס'וואַסער אין די ליידיקע פעסער אַריין, וואָס שטייען צו-
 שטעלט איבערווייניק אַרום די ווענט, און לויפט ווידער אָנשעפּן
 מיט די קובלעס. וואָלט ער געהאַט צוויי פּאַר הענט כּאָטש!..
 גייט ער אפילו שבת אין גאַס, זענען אים אויך די הענט אָפּגע-
 שפּאַרט, ווי ער וואָלט די קובלעס אין זיי געטראָגן—אַזוי אָנגע-
 געשטייפט שטייען זיי אים אָפּ!..

אכטע קאפיטל

דינסטאָג, ווען ס'איז אויסגעפאלן יריד, איז פּאַנטל גע-
 בליבן אינדערהיים—ניש' געפּאַרן קא' וואַרשע.
 —דער „קאַרער“ האָט זיך מיר אויסגעגליטשט אַהיימצו-
 וועגס, האָט ער געזאָגט צו קאָפּלען.—ער האָט זיך עפעס געטון
 אין פּוס און קאָן נישט גיין.
 קאָפּל האָט אים גאָרנישט געענטפּערט און צוזאַמען מיט
 יענקלען געפּאַרן קיין וואַרשע.
 פּאַנטל, וואָס אָן אמת, איז געווען שטאַרק באַקימערט:
 ניש' קא' קלייניקייט היינט אַ פּערד. האָט ער אים טאָקי גע-
 לאָזט האַקן אַדער, אויסגעשמירט, אָבער ס'האָט גאָרנישט געהאַלפּן.

חיימל קיסר האָט אים אפילו געברענגט אַ מאַשטש, וואָס קיינער האָט נישט אַזעלכעס, איינגעריבן מיט איר דעם קאַרן, אַז ער האָט זיך אַזש געוואָרפן פון ווייטוק, אָבער אויך דאָס האָט נישט בעסער געמאַכט. און וואָלט עס כאַטש געטראָפן מיטן צווייטן, נישט מיטן קאַרן, דער גאַנצער שלעפער איז ער דאָך!

פאַנטל האָט באַגלייט די פירן אַ שטיק וועג, אַהיימגעקו-מען און זיך באַלד געלייגט שלאָפן. צומאַרגס איז ער אויפגע-שטאַנען פאַרטאָג. אַרויסגענומען פון שופלאַד די פאַר הונדערט רובל, וואָס ער האָט שוין אָפגעשפאַרט פון שמוגלען, נאָך אַ פאַר געכאַפט אַ גמילות חסד באַ חיימלען און איז, מיט אים טאַק, אויפן פערדסמאַרק אַרויס.

דאָרט האָט מען איבערגעקוקט אַלע פערד, וואָס זענען נאָר געווען צו פאַרקויפן. קיין איינס אָבער איז נישט געפעלן. קיין שום'ס האָט נישט קיין חן אין חיימלס אויגן, כאַטש פאַנטלען, וואָס ר'אי דעך אויך ניש' קאַ מלמד, האָבן עטלעכע פערדלאַך אויסגעוויזן ווערט צו זיין דעם כבוד פון פירן שמוגל קיין וואַר-שע... חיימל אָבער האָט אַליץ געקוועטשט מיט די ברייטע אַקס-לען זיינע, אויף וועלכע ער פלעגט אַרויפשטעלן אַ זאַק מעל, אָדער זאַלץ, וואָס פלעגט שטיין, ווי אויף אַ טיש.

ער האָט זיך שוין אפילו געוואָלט געזעגענען מיטן פערד-מאַרק און אַהיימגיין אָן אַ שטיקל פערד, ווי ער האָט מיטאַמאָל דערזעען בודליקן, אַן אַלטן באַקאַנטן, פון די „שוויניצעס“, וועל-כער ק'מט ערשט צוגיין מיט עפעס גאָר אַ גרויסן אָגער אויפן מאַרק.

ער איז באַלד געווען נעבן פויער און מיט ענטציקונג באַ-טראַכט דאָס פערד, אַ פראַכטיקער עקזעמפלאַר: אַ שוואַרצער אָגער, אַ הויכער, אַ לענגליכער, מיט אַ פיינעם קאַפ און די פיס באַ-וואַקסן מיט קעמפאָלאַך האָר באַ די קאַפּיטעס—אַ געזונט פערד! חיימל עפנט אים דעם פיסק און זאָגט צו פאַנטלען:

—פיר יאָר איז ער אַלט.—און צום פויער—ילע כצעטשע זאָ טאָ קאַנסקאַ?...?

—טאָ קאַנסקאַ—באַלידיקט זיך דער פויער—אָן דאָברי קון.

טישענץ רובלי, ליעזער (חיימלען רופן נאך אלע פויערים אויפן פאטערס נאָמען), דאָ זאָ נייענאָ.

—וואָס?—מאַכט חיימל אַ פאַרוואַנדערטע מינע, טויונט רובל, „צי יינא יעסטעשע זשיוויז“ (צי זענט איר לעבעדיק).

—אַנדערש וועט נישט זיין, זאָגט בודליק, כ'וואָלטן פאַר צוויי אויך נישט פאַרקויפט, נאָר מ'זאָגט אלץ אין דאָרף, אַז די שוואַבעס וועלן צונעמען אלע פערד...

—נאָ, דייטשע מי רענקע, און חיימל נעמט פאַטשן אין דער האַנט, אַזש זי פּייערט פונדערווייטנס, זעקס הונדערט! זיבן הונדערט! און ווידער אַ פאַטש אין דער האַנט אַריין, אַז דער אָגער טאַנצט אַזש אונטער אויף די הינטערשטע פיס, אַכט הונדערט!—נאָר בודליק איז איינגעשפאַרט, ווי נאָר אַ פּויער קאָן זיך איינשפאַרן, ניין הונדערט! פאַנטל נעם ס'פּערדו!—און ער רייסט אַרויס די לייטש פון בודליקס האַנט און גיט זי איבער פאַנטלען.

—ערשט גייט מען אין אַ שענק, מען טרינקט און מען פאַטשט זיך ווידער אין די הענט, פון איין שענק אַרויס—אין דער צווייטער אַריין, מיט יעדן באַזונדער טרינקט מען, ביז דער פּויער בלייבט זיצן ווי אַ גולם, געדענקנדיק דאָס געלט פּריער צו פאַרשטעקן אין אַ זיכער אָרט.

איבערן וועג פאַטשט חיימל פאַנטלען איבער די פלייצעס און שפורלאַך שרייט ער צו אים:

—פאַנטל גנב, האַסט געפאַקט אַ פּערד—אַ לייב! עסט מיר שוין איינמאָל דאַנקען פאַרן.

און „פאַנטל גנב“ פאַטשט אים צריק אין די פלייצעס, און אַז זיי באַקוקן נאָכאַמאָל דעם אָגער, לויפן מיטן אַ שטיקל וועג, האַלטנדיק אים פאַר דער צוים, און פירן אים דערנאָך אַריין אין שטאַל—גייען ביידע אין סאָד אַריין דערקאַנטשן, צום „סאַמעראַד-נע“ פאַבריקל אַליין...

אין אַוונט, ווען פאַנטל שלאָפט אָנגעלענט אין אַנטוועכץ אויפן בעט—קומט אַריין פיימקע און דערציילט עפעס מענדלען אויפן אויער.

הערט מענדל אויס די מעשה, און לויפט באַלד צו צום פּאָטער און נעמט אים וועקן און רייסט און ציט אים פון בעט אַרָאָפּ.

כאַפּט זיך פּאַנטל אויף פון שלאָף און פינטלט מיט די אויגן צוליב דער שיין פון לעמפל. זאָגט אים מענדל, אַז פייפקע איז געקומען צופּאָרן אויף דער קאַליע און דערציילט, ווי קאַפל מיט יענקלען האָבן זיך עפעס אָפּגעשמיסט אין וואַרשע וועגן שותפות...

שטייט פּאַנטל, ווי אַן אָפּגעגאַסענער. ער שאַקלט מיט דער אויבערשטער העלפט קערפּער אויף רעכטס און אויף לינקס, שלעפט זיך אַרויף די הויז און ציט פעסטער איין דעם פּאַסעק. — אַ בראַנד אין זייערע געדעריים אַריין. — ברומט ער אַרויס — פייפקע, קום נאָר אַריין!

קומט אַריין פייפקע, אַ פריילאָכער יונג — לאַכט ער. — פּאַנטל, — זאָגט ער — איך הייס פייפקע און זיי האָבן דיר אָנגעפייפט...

— ווער?

— קאַפל און יענקל טשאַפּ. וואָס, זאָגן זיי, ער זעט זיך זיצן אינדערהיים, ווי אַ שררה, און זיך זיין אַ שותף, קומען צום גרייטן? אזוי לאַנג קרענקט ער!...

— אזוי האָבן זיי געזאָגט? — פרעגט איבער פּאַנטל און די אויגן ווערן אים רויט און גריין.

— זיי האָבן נישט געזאָגט, — ענטפּערט פייפקע מיט אַ גע- לעכטערל. אָבער אַז ער דערזעט די ערנסטע מינע אויף פּאַנטלס פנים, גיט ער צו, אויך שוין ערנסטער — נישט געזאָגט, נאָר בלויז געדברט...

גיט פּאַנטל מיט דער פויסט אַ זעץ איבערן טיש, אַז דאָס לעמפל גיט אַ שפרונג אינדערהויך, אַז ס'איז נאָר אַ וואונדער, וואָס ס'איז נישט צוהאַקט געוואָרן:

— אַ פיייער אין זייערע לעבערס אַריין, בענקאַרטעס!... אַז איך האָב זיי אויף דעם אַרויפגעפירט! — און ער לויפט אַרום אי- בער דער שטוב, ווי אַ ווילדע היה.

פלוצלינג גיט ער זיך א שטעל אָפּ פאַר די צוויי יינגען,
קוקט זיי אין די „שליפעס“ אַריין און צעלאַכט זיך מיט אַ גראָב
קיל:

— אַ בראַך האָב איך צו זייער „צייכל“ און צו זייערע
יאָר! זיי ווילן ניש׳ מיט מיר קאָ שותפות? אָבער אויף וועלכע
טישענצע כפרות ברויך איך זיי צו האָבן? מיין פור איז אַ גרע-
סערע פור און זי קאָן אויפנעמען מער פאַרשויגען, ווי זייערע
פורן. אין דר׳ערד ליגן זיי מיט די בייכער...

פייפקע, דערהערנדיק אַזעלכע דבורים, שפּרינגט ער צו,
טראַמאַסקעט אים איבערן קאַרק און פינטלט מיט ד׳אויגן:
— אַ פייער זוכט זיי... פאַנטל, לאָז מיך פאַרן מיט דיין
פור. מ׳עט זיי שוין אָנלערנען דערפאַר... אַ רוח אין זייער מאַ-
מען אַריין...

און ס׳בלייבט, אַז ווען זיי ׳עלן קומען צופאַרן, עט ער,
פאַנטל, זיך מאַכן, ווי ר׳ווייס פון גאַרנישט. נאָר אַז זיי ׳עלן
אָנהויבן צו רעדן, ׳עט ער הייסן שטעלן ביר און בראַנפן פאַר
אַלע, פּושיאַטשעלעס“ און ס׳עט זיין—אויס שותפות.

ניינטע קאַפיטל

ס׳איז געווען אַ טאָג סוף ווינטער. איינער פון יענע טעג,
וואָס זענען פול אי מיט זון, אי מיט ווינט, אין אַזאַ טאָג עפנט
מען שוין אין שטעטל טיר און טויער פון שטובן. קינדער הייבן
שוין אָן אַרויסצוקריכן פאַר די שוועלן און זיי נעמען זיך אויף
דער פרייער לופט.

אונזערע שמוגלערס האָבן, אויסכאַפנדיק זיך נאָך מיטאָג פון
שלאָף, דערזעען מיט צופרידנקייט די ליבע שטראַלן פון דער
זון אַריינשיינענדיק אין די שטובן אַריין. האָבן זיי זיך אויפגע-

הויבן פון די געלעגערס, פרישע און קוועלנדיקע, זענען ארויס אין גאס און גענומען זיך גרייטן אין וועג אריין.

אהערצו-וועגס האָט די גאַנצע נאַכט געגאַסן. די פלאַנדע-קעס זענען געוואָרן דורך און דורכגעווייקט און אַלע זענען גע-וואָרן פיטש נאַס.

האַבן זיי זיך איצט דערפילט פרישער אין דער איבערגע-טרונקטער וועט און מלבושים און זיי האָבן געקוקט אויפן הימל, וואו עס האָבן געצויגן מענגעס ווייסע וואָלקנדלאַך, — געצויגן אָהן אַ שיעור.

ס'איז געווען אַרום זעקס פאַרנאַכט. נעבן די ווענט, וואָס קוקן צו מזרח-זייט, האָבן זיך שוין גרויסע שאַטנס אויסגעלייגט, ווען די וועגס זענען אַרויס פון די הייף און האָבן זיך געלאָזט, פאַמעלאַך פאַרנדיק, אויפן שאַסיי אַרויס.

אויף די זייטן, נעבן די הייזער, זענען געגאַנגען די שמו-גלערס, מיט די פּעקלאַך הינטער די פּאַלטאַס און פּאַטשיילעס. קוקנדיק מיט חשד אויף די זייטן זענען זיי מיט איינגעבויגענע קעפּ געקומען אַלץ ווייטער, ביז זיי זענען שוין געווען ווייט נאָכן צלם, נאָכן ערשטן בריקל—אויפן שאַסיי.

געשווינד וואַרפן זיי דעמאָלט זייערע פּעקלאַך אין די וועגס אַריין, וואַרפן זיך אַליין אויך אַהין אַריין און די בעלי-עגלות טוען אַ שמיץ די פּערד און שרייען-צו אינדערגיך, איילנ-דיק זיך: האָ-טאַ—וויאַ-אַ!

דעמאָלט דעהערט מען אַ פייף און אַ געשריי:

— האַלט!

שטעקן די שמוגלערס אַרויס די קעפּ, און דערזעענדיק, ווער עס לויפט צו זיי, ווערן זיי נישט טויט און נישט לעבע-דיק. נאָר די רידעוודיקע כאַפּן די שווערע פּעק, שפּרינגען אַראָפּ פון די פּורן און לויפן איבערן פּעלד אַזוי געשווינד, ווי ס'וואָלטן שפּענדלאַך געווען ביי זיי אויף די הענט, נישט צוויי אָדער דריי-פּודיקע זעקלאַך. זעט דער דייטש, ווי אַ סך אַנטלויפן, הויבט ער אויף דעם רעוואָלווער אינדערהויך און שרייט אַלץ:

— האַלט! קיין טראַט! שטעען!...

גייט אלע איבער א פחד. דער אלטער שעהקע שטייט מיט איין פוס אין וואָגן און מיטן אַנדערן אויפן ראָד, און קאָן זיך נישט רירן נישט אַהין און נישט אַהער. די הענט מיט וועלכע ער האַלט צו זיין פעקל, ציטערן און וואַרפן זיך און ער קוקט מיט אַ רחמנות-בעטנדיק פנים צום דייטש, וואָס שטייט שוין באַ דער פיר און שרייט און בייזערט זיך.

ער הייסט מענדלען אַראָפּוואַרפן אלע פעק פון דער פּור, זען, אויב ס'פירט נישט עמיצער קיין שמוגל... פאַנטל שטייט באַ די פּערד, פאַרעט זיך באַ זיי און זיין קרעמפּער קרעפּער וואַרפט זיך אים:

„האַ? ווען איך זאָל דאָס אים גע'ן אַ בענטש" אין די ציין אַריין, ער זאָל מיך האָבן צו געדענקען?...“

פון דער פּור וואַרפט מענדל אַראָפּ די פעקלאַך, וואָס שפּרינגען אונטער, בלייבנדיק ליגן אויפן שאַסיי-ברוק. נאָר אַז דער דייטש שטעקט אַריין זיין קאָפּ אין וואָגן, זען אויב ס'איז נישט דאָרט עפעס איבערגעבליבן, כאַפט דערווייל פאַנטל פון הינטער זיינע פלייצעס אַ צוויי פעקלאַך אַוועק און טוט זיי אַ וואָרף אין ראָוו אַריין, פון וואַנען מ'זעט זיי נישט אַרויס... זעען אַנדערע פון דער פּור, ווי פאַנטל טוט, טון זיי אויך אַווי. און דער דייטש זעט, ווי עס פאַרשווינדן שמוגלערס מיט פעקלאַך, ציט ער פאַרן צינגל פון רעוואָלווער און שיסט אויס אין דער לופט. דערשרעקן זיך אלע גאָר שטאַרק און בלייבן שטיין. מילא, וואָס ס'עט זיין—עט זיין...

איצט ציילט דער דייטש איבער די פעקלאַך און שטעלט מענדלען אַוועק זיי צו היטן. „ס'זאָל קיין איינס נישט פעלן!“ און דאָס אייגענע חורט זיך איבער נאָכאַמאָל באַ קאָפּלס פּור. וואַרפנדיק אַזוי די פעקלאַך פלאַצט פון איין טאַרבע די נאַעט און ס'שיט זיך אויס ווייס מעל און ס'פאַלט אין דער טונקלקייט אַריין, ווי אַ פּוכקער שניי. צעלאַכט זיך דער דייטש און פּרעגט מיט אַ חוזק:

— וואָס איז דיוועס?... וואָס?...

לויפט צו אַ גראַבע שיקסע, די „מאַטעיע־אַ“, שפּרייט אונ-

טער דאָס פאַרטון, ס'זאָל זיך נישט שיטן אויף דער ערד און
זי וויינט:

— יעזו, אָ באָזע, צאָלי מאַיאָנטעק... יעזו קאָכאַני...
— זאָ?— רופט אויס דער דייטש, זעענדיק, אַז דאָס מעל
איז אירס— נעמ'ס שנעלער צוזאַמען!— און צו די איבריגע:— דריי-
סיק פעקלאַך איז דאָ. נעמט אויף די פורן און אין קאַמענ-
דאַטור!

ווערט אַ געפילדער צווישן אַלע. לויפט צו חנה גימפּלס,
אין בלויון קאַפּ, ווייל אין געאייל האָט זי ערגעץ פאַרלוירן דאָס
קאַפּטיכל. בייגט זי זיך איין די האַנט אים צו קושן און זי
וויינט:

— האַר! גרויסער האַר! לאָזן זי די דערבאַרמונג האָבן אויף
אַן אַרעמער יידענע... און נעמן זי נישט צו דאָס שטיקל ברויט!
שטופט ער זי אַוועק און ער קוקט אַלץ אויף דער מאַ-
טעיעכעס פּולע זייטן, אויפן גאַנצן גרויסן קערפּער אירן און
צעשמייכלט זיך אונטער די וואַנטן. רוימט ער איר איין עפעס
איבערן וועג, שוין פאַרנדיק אין קאַמענדאַנטור און ער קיצלט
זי אַזוי, פאַרשטייט זי דאָס, וואָס ער מיינט, כאָטש דאָס רעדן
זייגט פאַרשטייט זי קאָ וואָרט נישט... און ער ווייזט איר אויף
איר פעקל און זאָגט:

— דיין שמוגל בצ'ק'מסטו צוריק... דיין גאַנצן שמוגל...—
און ווינקט דערביי צו מיט די אויגן.

אַז די פורן זענען אַרויף אויפן גרויסן מאַרק, איז געוואָרן
אַזאַ צוזאַמענגעלויף, אַז די פּערד האָבן נישט געקאַנט גיין. האָט
נאָר דער דייטש געדאַרפט איין וואָרט צו זאָגן, איין בליק נאָר
צו געבן פון זיינע אויגן— און אַלע זענען זיך צעשווימען אין די
זייטיקע געסלאַך. אַזאַ כח האָט עס געהאַט דער דייטש!

און אַז די פור איז שוין געשטאַנען אויפן הויף פון דער
קאַמענדאַנטור, זענען אַלע שמוגלערס אַרויפגעלאָפן אויפן ערשטן
שטאָק, דאָרט וואו עס זיצט דער קאַמענדאַנט, האָבן אָבער גע-
טראָפן בלויו דעם אונטעראַפיציר מיטן שרייבער אין די ברילן.
דער קאַמענדאַנט איז געהאַט אַוועקגעאַנגען שפּאַצירן. פאַלן זיי

צו צום אונטער־אפיציר און שרייען אין אים אַריין אַזוי, אַז ער ווייס גאַרנישט, וואָס זיי ווילן פֿון אים האָבן. ערשט אַז יענער איז אַריינגעקומען און אַלע אַרויסגעטריבן, האָבן זיי זיך אַדורכ-געשמועסט און ס'איז געבליבן, איין העלפט צוצונעמען און איין העלפט צריקצוגעבן.

נאָר די מאַטעיעכע אַליין האָט צריקגעקריגן דאָס פעקל אינגאַנצן. זי האָט אָבער באַלד געמוזט גיין מיט יענערן און מיטן שרייבער אין די ברילן, צו מאירל בעל-אכסניה אין אַ באַ-זונדער חדרל אויפן גאַרן.

צענטע קאַפיטל

ווען די בעלי-עגלות זענען שוין געווען אַ צוואַנציק וויאָרסט אונטער דער שטאָט, אויף בעל-עגלה-לשון: „געהאַט צוואַנציק וויאָרסט הינטער זיך“, איז קאַפל אַראָפּ פֿון זיין וואַגן, געלאָזט די פּערד אַליין גיין איבערן באַקאַנטן וועג און איז צוגעקומען צו פּאַנטלען.

—פּאַנטל, —זאָגט ער, —ביזט נאָך בייו, וואָס ס'איז געוואָרן אויס שותפות?

—וואָס האָב איך בייו צו זיין? —דעמאָלט, זעסטו, א' דו וואָלסט מע' געווען אונטער דער האַנט, וואָלט איך דיר אַ זשע-ברע צעבראַכן. אָבער בייו—ברודער?

—ווייסט? —קומט קאַפל אַריין אין אַ מאָדנעם כּעס, —ווייסט. אַז די מאַטעיעכע האָט צריק ס'גאַנצע פעקל?

—אודאי, —לאַכט שוין פּאַנטל—אַז ז'איז געווען מיט יענערן באַ מאירלען...

באַ מאירלען? —קאָן זיך קאַפל נישט אָפּוואונדערן. —ער איי דעך אַ חסיד!...

—אָבער ער האַלט דעך ברָאָנפן אויפן גלעזל.
 —אָזוי—שאַקלט שוין קאָפּל מיטן קאָפּ—אָזוי.—פּונקט ווי
 דאָס, וואָס מאירל פאַרקויפט ברָאָנפן אויפן גלעזל, איז די אמתע
 סיבה, וואָס די מאַטעריעלע האָט צריקגעקריגן דאָס פעקל אירס...
 דאָך וואָגט ער נאָך אַ פאַר מאָל „אָזוי“, ווייל ס'לייגט זיך אים
 נאָך נישט אינגאַנצן אויפן שכל...

גייט ער שוין איצט שטיל נעבן פּאַנטלס פּערד, נעמט דעם
 עק פון אָגער אין האַנט, לאָזט אַדורכשווימען די האָר צווישן די
 פינגער און דונערט מיטאַמאָל אַרויס:

—אַ כּאַלערע אין זייערע געדערם אַריין! אָבער וואָס 'על'
 אונז טון?

—דער דייטש וואָל אָזוי די נאַכט אויסלעבן.—ווינישט פּאַנטל
 און דערלאַנגט אַ שמיץ די פּערד, וואָס זענען געגאַנגען סטעמפּאַ
 און געלאָזט זיך בצלד נאָכן שמיץ לויפן.—ווי מיר האָבן וואָס
 צו טון.

—אוי, ס'איז שלעכט, ס'איז שלעכט.—קרעכצט פּלוצלונג
 עמיצער אַריין אין דער מיט פון וואָגן אַראָפּ.

אָזוי ענטפּערט דער שוואַרצער בערל אויף די שאלה פון
 קאָפלען און די פאַר ווערטער לויפן אים אַרויס אָזוי געשווינד,
 אַלע אינאיינעם צוזאַמענגעוואַקסן, פּונקט ווי עפעס אַרויסגעגאַסן
 פון זיך. געדויערט אָזוי אַ שטיקל צייט דאָס איבערזאָגן די עט-
 לאַכע ווערטער אַ פאַר מאָל, אַלץ דאָס אייגענע, אַלץ דאָסזעלבע
 צוזאַמענגעגאַסן, ביז די פּורמאַנעס קאָנען שוין פאַרשטיין, וואָס
 ער האָט געוואָלט.

אַ שפּאַר חלק פון זיין פעס האָט פּאַנטל אויסגעלאָזט צו
 די פּערד. דרייט דער שניאַדער מיט דעם קאָפּ נאָך יעדן פּרישן
 שמיץ און ס'דאַכט זיך, ווי אין זיינע אויגן הענגט די פּראַגע:
 —וואָס שלאָגט ער? וואָס וויל ער פון אונז? זענען מיר
 שולדיק, וואָס די דייטשן האָבן צוגענומען? לאָז ער זיי שלאָגן...
 עפעס אַזעלכעס איז געווען אין שניאַדענס אויגן. דער
 אָגער, דאָגעגען, האָט זיך נישט וויסנדיק געמאַכט, עלעהיי די
 פליגן מען וואָלט אים אַפּגעטריבן און מ'ווייס נישט, אויב פּאַנטל

הָאָט פֿאַרשטאַנען דעם פֿערדס בליק, אָדער נישט. געניג אָז ער
הָאָט אויפֿגעהערט זיי צו שמייסען, און, איינורענדיק זיך אין
דער בונדע, הָאָט ער זיך פֿאַרטראַכט איבער דעם, וואָס מען קאָן
טון דערצו.

מ'דאַרף זיי איבערקויפֿן איינמאָל פֿאַר אַלעמאָל. טראַכט
ער זיך. —'עט מע' פֿטור ווערן פֿון אַלע גהנומס איבערן וועג.
באַ יעדע פֿאַר וויאָרט—אַ וואָך. די קעפֿ זאָלי זיי געשוואָלי
ווערן... איצט הָאָט ער שוין געפֿטרט אַלץ, וואָס ר'אַט אָפֿנע-
שפֿאַרט פֿון אָגער אָן... פֿיר פֿוד מעל צוגענעמן... אָבער—לאָזט
עס אים נישט אָפֿ—אויב דו וועסט איבערקויפֿן, 'עסטו אַרבעטן
נאָר פֿאַר זיי. דעם עפעס, יענעם עפעס און אַלץ וועט גיין אין
זייער האַלז אַריין..."

אָזוי מאַטערט עס פֿאַנטלען איבערן וועג. און נישט בלויז
אים אַליין, נאָר אַלע, אַלע פֿון די פֿירן זיצן פֿאַרגראָבן אין זיך.
אפֿילו פֿייפקען. דעם פֿריילאָכן יינג, פֿאַלט איצט נישט איין צו
טשעפען מיט דער מאַטעיעכע, מיט וועלכער ער הָאָט אַ גוט
לעבן געהאַט נאָך ווען ער איז געפֿאַרן מיט קאָפֿלען. אלע
טראַכטן און ווילן אויסטראַכטן עפֿיס אַ מיטל, וואָס זאָל זיי אָפֿ-
היטן שוין אַ צווייט מאָל פֿון דעם, וואָס ס'הָאָט זיך זיי היינט
געטראָפֿן.

אפֿילו דער קליינער דוד שלאָפֿט נישט די גאַנצע נאַכט.
פֿאַר די אויגן שטייט אים אַלץ זיין מאַמע, וואָס איז אָזי שוואַך.
קוים וואָס זי האַלט זיך אויף די פֿיס, און זי הָאָט שוין גע-
קלערט אים צו מאַכן אַ ניי כּאַלאַטל אויף פֿסח. הָאָט ער שוין
אַ כּאַלאַטל! צוגענעמן פֿאַר פֿופֿצן רובל, פֿאַר פֿופֿצן רובל ער
הָאָט שוין, וואָס אַן אמת, געריכט זיך דערויף. עפעס שוין
חדשים, אָז ער פֿאַרט מיט שמוגל אָבער ער הָאָט אין געדאַנק
זיך פֿאַרגעשטעלט אַזאַ מינוט גאָר אַנדערש, גאָר אַנדערש. ער
הָאָט גערעכנט, אָז ווען די דייטשן 'עלן צוקומען, 'עט זיך
שטיל, גאַנץ שטיל. ער וועט דאַן צוגיין און רעדן מיט זיי אויף
זייער לשון. ער וועט צו זיי אָזוי זאָגן:

—הער קאַמידאַנט! איך ווייס אַליין, אָז מ'טאָר נישט פֿירן

קיין שמוגל. אָבער וואָס זאָל איך טון, אז קאָ טאָטן האָב איך
נישט און מיין מאַמע איז אַ קראַנקע און ס'איז נישטאָ ווער
ס'זאָל פאַרדינען אויף ברויט...

אַזוי, האָט ער זיך פאַרגעשטעלט, וועט ער רעדן און דער
דייטש וועט אים אויספרעגן... וועט ער נישט קיין מורא האָבן און
אויף אַלסדינג וועט ער ענטפערן—אויף אַלסדינג. וועט דער
דייטש אים גאַרנישט צונעמן—קאָ האָר נישט לאָזן רירן פון זיין
קאָפּ... און אפשר—אפשר 'עט ער צוגעבן אַ קוויטל צו אַלע
וואַכן, זיי זאָלן אים נישט דערוועגן צו טשעפן... אפשר...

אַזוי האָט ער טאַקי געטראַכט, אָבער אין דער אמתן איז
געוואָרן גאָר אַנדערש, אינגאַנצן אַנדערש... וואָרן ווען ער האָט
נאָר דערוועגן דאָס וואָלפישע פנים פונם דייטש, איז ער געוואָרן ווי
פאַרשעמט און אַזוי דערשראָקן. אז ער האָט זיך באַהאַלטן הינ-
טער אַלעמענס פלייצעס, פאַרשטעקט זיך אין אַ ווינקל, ער זאָל
אים גאַרנישט אָנקוקן, ער זאָל אים נאָר נישט ווען...

ערעפמע קאָפיטער

באַ פּאָנטלען האָט זיך געמישט דער קאָפּ. צייט מען האָט
אים צוגעגעבן די עטלאַכע פּוד מעל, איז ער אַרומגעגאַנגען ווי
אַ שטומער בער. דאָס מעוברתע ווייב, וואָס האָט אָנגעהויבן קו-
מען שוין אין דער העכערער צייט, האָט ער אויפן אויג נישט
געלאָזט. פאַר יעדן וואָרט און נאָך יעדן וואָרט—אַ כּאָלערע. די
זין האָט ער אויך נישט געקאָרגט, אָבער דעם עלטערן, מענדלען,
האָט ער נישט געוואָגט. יענער איז געראָטן אין דער מוטער: אַ
הויכער, אַ ברייטער—אַ ריזן אויסגעקוקט ווי צוויי מאָל פּאָנטל...
אָבער דעם יינגערן האָט ער געדושאַכעט, וואו און באַ וואָס
ס'האָט זיך נאָר געלאָזט.

שוין ווידעראַמאָל צוגעגעבן און נאָכאַמאָל צוגעגעבן. און

צומיינסט פון זיין פור. באַ קאָפלען איז שוין געווען אַ באַנץ
 לעבן. פייפקע איז שוין צריק געפאָרן מיט קאָפלען און האָט זיך
 אַרומגעשלעפט מיט דער מאַטעייעכע. זיי האָבן געקויפט צוזאַמען
 און באַ דער וואַך האָט זי געזאָגט אויף זיין סחורה, אַז ז'איז
 אירע און מ'האָט זיי טאַקי גאַרנישט צוגעגעבן. דער אַלטער
 שעהקע שפאָסט אַמאָל אפילו און רופט די מאַטעייעכע, פייפקעס
 כלה—אַבער פייפט ער טאַקי, נישט נאָר אויס אים, נאָר אויס
 דער באַנצער וועלט...

אַט אַ שטייגער, טראַכט זיך פאַנטל, ווען אַזאַ „כלה“
 זאָל זיין מיט מיר, וואָלט מען מיר נישט געווען צוגעגעבן נישט
 דעמאָלט און נישט איצט דאָ ווידער... און אין איינזעענס טאַקי
 איז זי אַ גרויסער באַהילף, אין וואַרשע קאָן מען זיך עפעס
 אַליין אָן עצה גע'ן? נישט קיין עסן, נישט קיין רוען. מיטן
 ווייב באַהעלפט ער זיך דען עפעס אַ סך, אפילו אינדערהיים? זי
 דרייט זיך אַרום, אַ שטיק „פוסטווע“, מיטן בוך. אַ יינג גייט זי
 ווידער האָבן; אַ יינג—אַנדערש ניש'... ער קאָן איר נישט אַנ-
 קוקן אין פרצוף אַריין...”

זועלכע געדאַנקען גייען אום אין פאַנטלס קאָפּ. ער ווייט
 נאָך נישט, וואָס זיי ווילן פון אים און צו וואָס זיי וועלן אים
 פירן אין אַ צייט אַרום—ערשט שפעטער.

און אפילו אַז ער קומט אַהיים פון וועג, פאַרטאָג, און
 לייגט זיך שלאָפן אַן אַדורכגעפרוירענער, לאָזן אים די געדאַנקען
 אויך נישט אָפּ. כאַפט ער זיך שטענדיק אויף פון שלאָף אַ ביי-
 זער, שעלט דאָס ווייב און גייט אַרויס אין סאָד אַריין, צו יצחק
 יונהן, הייסט זיך געבן „גיינציקער“ און טרינקט איין גלעזל נאָכן
 צווייטן.

טיילמאָל פאַרשווינדן זיי אַבער, די געדאַנקען. ווי אין
 דר'ערד אַריין. דאָס טרעפט טאַקי נאָר אַמאָל, און דאָס אויך
 נאָר שבת, דעמאָלט קומט ער זיך צונויף מיט גוטע ברידער,
 „פוזיאַטשעלעס“, זיי קומען גאָר טיילמאָל צו אים אַהיים. חיימל
 קיסרס פאַטער, לאָזער, פאַרציילט פון אַמאָליקע יאָרן, ווען פאַנטל
 און די אַלע איבריגע זענען נאָך געווען בחורים—בלאָס פייערן

האָט מע' זיך געטון אַ נעם צו אַ געשעפטל, איז עס בעקט גע-
וואָרן מיטן קוק: איינס, צוויי און דריי. אָדער, די מעשה מיט
די „קאַצאַפּעס“...

„עך, גוטע ברידער, גוטע ברידער! ניש' אַנדערש, ס'עלן
נאָך צריקקומען יענע צייטן!—זעט מען באַשיינפערלאַך דעמאָלט
רוען אַ גרויסן בטחון אויף זיי. וואָרום אויב נישט, טאָ וואָס צע-
פלאַקערן זיך אזוי באַ אַ'ע די פּנימער מיט ד'אויגן און דאָס
בלוט נעמט פון זיי שלאָגן מיט אַזאַ היץ, אַזש ס'ברענט פון
דערווייטנס...“

פון אַזאַ שבת ווערט פּאַנטל עפּעס גאָר אַן אַנדערער, —
אַ יום-טובדיקער, קאָן מען זאָגן. אויפדערנאָכט, אַז אין הימל
שטייען שוין די שטערן, העלפט ער דעם אַלטן שעהקען אַרויפ-
קריכן אין וואָגן אַריין און דורכן גאַנצן וועג הערט ער נישט
אויף צו דערציילן און איבערדערציילן דעם אַלטן קיסרס מעשיות.
שעהקע הערט זיי אויס, באַסעוועט צו און לאַכט מיט. נאָר דער
קליינער אורקע, וואָס פּאַרט שוין טיילמאָל מיט קאָ' וואַרשע,
ליגט אויף אַ קאַסטן און האַרכט זיך איין, פון גרויס געשפּאַנט-
קייט, מיט אַן אַרויסגעשטעקט צינגל, ווי באַ אַ קליין הינטל און
קוועלט גאָר אַן פון די שטיקלאַך, וואָס זיין טאַטע פלעגט מיט
יאָרן צריק באַווייזן...“

און איינמאָל אין אַזאַ שבת זיצט מען זיך אין שטוב און
לאָזער קיסר פּאַרציילט אַ מעשה שוין צום וויפילטן מאָל און
גלעט זיך דערביי די ווייסע באַרד:

„זענען אַנגעקומען אין שטעטל אַריין אַ פּרייטאַג פּאַרנאָכט
אַ ביסל קאַצאַפּעס, באַן אַרבעטאָרער, נאָר דאָס שטעטל איבערצו-
דרייען. ס'האָט זיך געמאַכט חושך, געשלאָגן יידן, וואָס זענען
געאַנגען צום דאָווענען. טוט אודאי נישט דער אַלטער „קיסר“
אַ שפּרינג אַריין אין אַ הויפל אַריין, אַ ריס אַראָפּ אַן אַרטיק
פון אַ וואָגן און, טאַטע מיינער, נעמט ער שאַרן מיט דעם אַר-
טיק אויף לינקס און אויף רעכטס, זענען זיי געפּאַלן, ווי די
פליגן. קומט אונטער איין הויכער קאַצאַפּ מיט אַן אייזערנעם
דראַנג, און אַ האַר, אַז ער זאָל שפּאַלטן דעם קאַפּ דעם „קיסר“.

טוט אודאי אַ שפרונג אונטער פאנטל און לאָזט אים אַרָאָפּ אַזאַ
 „טאַראַמאַטש“ מיט דער בלויוער פויסט איבערן קאָפּ, אַז דער
 קאַצאַפּ איז גלייך געבליבן ליגן.

אַט דאָס הערט אויך אויס דער קליינער אורקע און פאַלט
 דערפון אַריין אין אַזאַ קליינהינטלדיקער פרייד, אַז ער נעמט
 קלאָפּן מיטן פויסטל אין טאַטעס פלייצע אַריין... יענער אָבער,
 ווייזט אויס, פאַרלאַנגט נישט אַזאַ „פאַן-בראַט“ פון אייגענעם זון
 און לאָזט אים דערפאַר אַרָאָפּ אַזאַ פּלעם, אַז דער קליינער אור-
 קע מאַכט אַ „קאָזשאַלעק“, דרייט זיך איבער און בלייבט ליגן...
 אַט אין יענער מינוט, האָט ערשט פאַנטל אָנגעהויבן צו
 פאַרשטיין, וואָס ער האָט צו טאָן. וואָרום פון דעמדאָזיקן קלאָפּ
 האָט זיך אויסגעוויקלט אַזוי: ווען דער קליינער אורקע איז צום
 ערשטן געפאַלן און האָט זיך גענעמן וואַרפן אויף דער פּאָדלאַ-
 גע, אַז אַלע האָבן געמיינט, ער האָט געקריגן די „שווערע
 קרענק“ און בלייבנדיק ליגן דערנאָך רויק, מיט אָפענע אויגן
 קוקנדיק אויפן פּאָטער אָן שום שינוי, נאָר גרייט אים שוין ווי-
 דער צו קלאָפּן מיטן פויסטל אין די פלייצעס אַריין, איז ערשט
 גליקע אַרויס מיט איר קול:

—וואָס האָסטו געהאַט צום יינגל? האָסט דאָלן געקאָנט
 לאָזן ליגן אַ טויטן, פאַנטל גנב... אָפּגענעמן זאָלן דיר די הענט
 ווערן...

איז אין אַזאַ מינוט, ווען פאַנטל האָט זיך דערפילט שול-
 דיק און האָט נישט געהאַט צו וועמען דעם פּעס אויסצולאָזן,
 האָט ער זיך אויפגעשטעלט, אַ רויטער, מיט ווילדע אויגן קייגן
 זיין ווייב, וואָס ער האָט זי אין דער מינוט שטאַרק פיינט גע-
 קריגן און זיך געוואָלט נעמן צו איר... ער האָט זיך אָבער גע-
 שעמט פאַר די פּושיאַטשעלעס... האָט ער נאָר בלויו אויסגעשפיגן
 אין איר זייט און אַרויס פון שטוב פאַרהאַקנדיק די טיר הינטער
 זיך, און אַוועק אין שטאַל אַריין.

דאָרט, אַז ער האָט געפירט מיט דער האַנט איבער דער
 הויט פון אָגער, האָט ער זיך איינציקווייז באַרויקט און ער האָט
 אָנגעהויבן צו טראַכטן וועגן דעם, וואָס איז פריער געשען. ער

האָט איינגעזען ערשט זיין גאַנץ אומגליק אין ווייב. אפילו דאָס
אויך, וואָס מ'נעמט אים דעם שמוגל צו.
„אַ בראַך אין איר טאַטן, דעם אַלטן שיקסע-קריכער“ —
טראַכט ער און גיט אַ טאַראַמאַסק דעם אָגער איבער דער זייט
און נעמט דעם לאַנגן וויידל זיינעם, דרייט אים און פאַרקניפט
אין אַ קניפּ, „פּאַנטל גנב, אויב מ'עט דיר נאָך איינמאַל צונעמן,
ביסטו אַ דר'ערדליגער... ביסטו ניש' ווערט וואָס די ערד טראַגט
דיך...“

און ער גייט צו צום גניאָדן, נעמט אָן אַ פולע האַנט
מיט אַבראַק, שטופט אים אין פּיסק אַריין. דערנאָך קריכט ער
אַרויף אויפן בוידעם, רוקט זיך אַריין צווישן היי און מיט די
געדאַנקען זיינע ליגט ער דאָרט אָפּ אַ צייט, און ס'בלייבט באַ
אים, ניש' אַנדערש, נאָר אַזוי צו טון. ווי „אַזוי“ ווייס ער נאָך
נישט עס וועט צוגיין. אָבער דער עיקר איז שוין פאַר אים
קלאָר: „שותפות מיט אַ שיקסע“. ר'עט דעך נישט צוגיין גלאַט
אַזוי צו וועלכער ער וועט נאָר באַגעגענען: „הע, פאַר מיט
מיר...“ אָבער איינס איז שוין קלאָר: וואָס גיכער זיך נעמן דער-
צו און אַ סוף, אַן עק זאָל עס נעמן!
און באַלד האָט אים טאַקי אַ גליקליכער צופאַל צונויפגע-
פירט מיט זיין באַשערטע, וואָס אפילו נישט איין יינגערער פון
פּאַנטלען האָט אים מקנא געווען מיט איר און וואָס נישט איין
געשלעג איז דורך איר אַרויסגעקומען...

צווערעפטע קאַפיטל

אין וואַרשע, אויף אַ שמאַל געסל, נעבן דער אייזונגאַס,
וואוינען אין אַ גרויסער שטוב דריי שיקסעס. איינע איז שוין
אַן עלטערע — פון אַ יאָר עטלאַכע דרייסיק, וועלכע מאַכן איר
פרויענשאַפט רייף, ווי אַ ברייט געעפנטע קווייט. האָט אַ פול,

מילך-ווייס געזיכט מיט פולע ליפן און פעסטע ברוסטן. די צוויי-טע האָט אַ לענגלאַכן שטערן, קעמט זיך די האָר אַרויף, האָט אפילו אַ רויטלאַך, נאָר שטאַרק אָפּגעצויגן געזיכט, אַזוי, אַז די נאָז איז ביי איר ביים סוף שוין אַ ביסל צו שפיציק. די דריי-טע—די יינגסטע ווידער—מיט העלע געקאַרבירטע האָר, אַ גושיוו-קעלע געקרייזלט אויפן שטערן און מיט פאהלאַך, געדרייטע און געוויקלטע, זעט אויס צווישן זיי דאָס „מלאכל“. געשיקט פאַר-בעט זי דאָס בעטל אירס און האָט שטענדיק אַ קלאָר, געהאַפּטן ציכל אויפן קישן, וואָס ליגט פון אויבן, אויף דער קאַלירטער קאַלדרע.

פון צייט די רוסן זענען אַוועק פון וואַרשע, ווערט אַלץ ערגער און ערגער. און סטאַשאַ, די מיטלסטע, איז די מיינסט צייט אין שטוב, ליגט אויף איר בעטל און רויכערט פאַפּיראַסן. נאָך מיט גאָר אַ קורצער צייט צריק וואָט זי פאַנטאַזירט וועגן אַ גראַף, אַ פירשט, אַדער צום ווייניגסטן—אַן אָפיציר, וועלכער וועט זיך איינליבן אין איר און זי מיטנעמן מיט זיך אַהין, אין זיינע גיטער אַריין... „ס'איז דען נישט געשען אַזעלכע זאַכן?..“ אָבער אַז די דייטשן זענען צוגעקומען נאָנט צו וואַרשע און די רוסן זענען אַנטלאָפן, האָט זי זיך פּלוצלינג אַרומגעקוקט, וואו ז'איז אין דער וועלט. זי האָט מיטאַמאָל דערזעען אין שפיגעלע, זוי די קנייטשן אויפן פנים ווערן וואָס אַמאָל מערער און טי-פער... „זי ווייס, זעט שנעל אַלט ווערן...“ און צו דעם צו איז נאָך אין גאַס געוואָרן טויט אויך, כאַטש קוק ד'אויגן אויס אין די פינצטערע נעכט... ס'איז קיין פויגל נישט צו זעען... און אַנטוועכץ מוז מען האָבן: אַרנטלאַכע זאַקן, גישט קאָ פאַרצירע-מעטע... אין אַ האַלקע... געסט קוקן דאָך דערויף... באַזשע מוי...“

—וואָס גייסטו נישט אין גאַס אַרויס? וואָס ליגסטו אַלץ אין שטוב?—מאַכן צו איר די צוויי חברטאַרינס; וואָס זענען שוין אַרומגעפודערט, אַז ס'שמעקט פון זיי צען איילו פון דערווייטנס. און זיי לאָזן זיך אין גאַס אַרויס.

ס'טרעפט, אַז ווער פון זיי קומט באַלד צריק מיט וועמען

עס איז און טרעפט נאך אלץ סטאשען אויף איר בעטל ליגנדיק מיטן פאפיראָס אין מויל.

סטעפקא, די עלטערע, קוקט אין אַזאַ מינוט נישט אויף איר. „וואָס אַרט עס זי?..." נאָטשע אָבער, די יינגסטע, און וועל-כע איז אינגאַנצן דערין ערשט פון אַ חדשים אַכט, אָדער צען, בשעת דער „סעזאָן" האָט געברענט און מ'האַט געריסן פון די הענט... פילט זי זיך עפעס נישט אינגאַנצן גוט... זי זאָגט אָבער נאָרנישט, נאָר דערנאָך, ווען דער גאַסט איז שוין נישטאַ, רעדט זי איר ערשט אויס דערפון.

דעמאָלט נעמט זי סטאַשע אָן באַ אַ האַנט, זעצט זי אַוועק נעבן זיך אויפן בעטל, קוקט איר לאַנג אין פנים אַריין און נעמט אַזוי רעדן:

—הער אויס, נאָטשע, וואָס איך'ל דיר זאָגן. איך בין על-טער פון דיר און בין שוין לענגער דערין... און וואָס וועט זיין דער סוף? אַז ס'איז נישט געווען די מלחמה, איז געווען עפעס אַנדערש, גאָר עפעס אַנדערש... היינט—זיי, די דייטשלאַך, די הינטישע בלוטן, זיי ווילן די נשמה בחנם...—און סטאַשע טוט אַ לאַנגן צי פון פּאַפּיראַס, וועלכן עס נעמט אַרום ווי אַ פייערדיק רייפל הינטערן אַש און באַלעקט אים, בשעת אירע באַקן ציען זיך טיף איין. דערנאָך בייגט זי אַרויס די הינטערשטע ליפ און בלאָזט לאַנגזאַם אַרויס דעם רויך פון מויל.—באַ זיי דאַרפסטו צו אַרבעטן פערצן, זעכצן שעה אין טאַג, זאַלסט האַבן אויף אַ ניי היטעלע, אָדער אַ פאַר מייטקעס... הינטיש בלוט...

נאָטשע הערט דאָס אויס און זי פאַרשטייט קוים אַ הונ-דערטסט חלק פון דעם, וואָס סטאַשקע רעדט צו איר. און דאָס, וואָס זי פאַרשטייט, קאָן זי אויך נישט פאַרשטיין...

„וואָס איז דאָ צו רעדן—טראַכט זי אין זיך—אַז ס'איז אַזוי, זאָל זיין אַזוי." און זי גייט ווידער אַרויס אין גאַס, ווי פריער, און דערציילט אַלסדינג איבער פאַר סטעפקען, וועלכע שטייט באַ דער לאַמטער.

סטעפקע, אויסהערנדיק וואָס נאָטשע פאַרציילט, לאַכט. און בדיצנדיק פאַר געוואוינהייט מיט די טונקל אונטערגעשמירטע

אויגן, ווארפט זי מיט די ווערטער:

—זי איז דאך א פילאָזאָפּקע!... כאַ, כאַ, כאַ...—

זעט נאָטשע, די מומע לאַכט, לאַכט זי מיט, כאַטש זי פאַרשטייט אויך נישט, וואָס ס'איז ווידער דאָ צו לאַכן. אָט אַז ס'קומט אַרויף אַנטעק, וועלכער שדכנט זיך צו סטאַשקען, צייט איר „קוין“ איז אַוועק אין „זאַפּאַס“, און אַז ער ציט זי אַרויס פון בעט אַ נאַקעטע, האַלטנדיק זי באַ איין פּוס, דעמאָלט קאָן מען דאָך טאַקי די זייטן פאַרלירן לאַכנדיק... נאָר ווען זי, סטאַ-שע, פאַרציילט ווידער פון איר „חתן“, ווי ער פּלעגט זי טייל-מאָל שלאָגן, דעמאָלט איז שוין עפּעס אַנדערש... ווערט נאָטשע אויף אַן אמת ערנסט. „פאַרוואָס האָט ער זי געשלאָגן, פאַרוואָס האָט ער זי געשלאָגן?“

סטאַשע דערציילט אויך, אַז ס'גאַנצע געלט האָט ער איר שטענדיק צוגענומען, אַנגעשכורט זיך דערפאַר און געשריען אויף איר פאַסקודנע נעמען און זי געשלאָגן... טראַכטנדיק אַזוי, באַ-שליסט זי, אַז יענער איז נישט איבעריק גוט און ס'הייבט איר אָן קלאָר ווערן פאַרוואָס יענע רעדט אַזוי.

„איבריגענס, וואָס איז צו קלערן... אָט דאָרט, דאַכט זיך, גייט אַ מיליטערישער און קוקט עפּעס אַזוי אויף אַ פאַרבייגייענ-דיק מיידל...“

גיט זי זיך אַ מאַך גלייך דאָס גזשיווקעלע, די פאהלאַך און מיט די הענטדאָך אין די קעשענעס פון זשאַקעטל, טאַנצט זי אונטער צו אים. ער דערזעט זי, גייט ער איר אַנטקייגן, קוקט איר אַריין אין פנים און צעשמייכלט זיך: ווייזט אויס, זי גע-פעלט אים.

יענעם טאָג האָט עס נאָטשען באַזונדערס געגליקט. יעדע האַלבע שעה אַרויף און אַראָפּ אַראָפּ און ווידער אַרויף... און אינדערפרי, אַז ז'האַט איבערגעציילט דאָס געלט, איז געווען פּונקט גענוג אויף צו קויפן אַ ברויט מיט שינקע און צו באַ-צאָלן פאַר אַ פּאָר האַלבע זוילן מיט אַפּצאַסן צו די געלע לאַטשן, וואָס זענען שוין גוט אויסגעריבן פון לויפן איבער די שטיגן.

—וואָס, אפשר האָב איך נישט רעכט?—רופט זיך אָן סטאַ-

שע. —הָאָב איך נישט געזאָגט? צוואַנציק שעה דאַרפסטו אַרבעטן
אין מעת-לעת... ממורים זענען זיי... הינטיש בלוט...—און זי האָט
זיך אויסגעלייגט אויפן בעטל און האַסטיק גערויכערט דעם פאַ-
פיראַס.

סטעפקע פונדעסטוועגן האָט זיך אויך פאַרקלערט.
„ווייס זי עס דען נישט?... פון פריער נאָך, פאַר סטאַ-
שען?...“ און זי קוקט אויף נאַטשען:
„בלוט און מילך איז זי נאָך...“—און זי דערמאָנט זיך אָן
איר שוועסטער:

דער שוואַגער איז אין דער מלחמה געגאַנגען און די
שוועסטער איז אין שפיטאַל געשטאַרבן. אַלץ אויספאַרקויפט. גע-
בליבן איז בלויז נאַטשע מיט צוויי קישנס, אַ וואַטענע קאַלדרע
און אַן אייזערן בעטל. וואו האָט זיך געקאָנט אַהינטון אַ זעכצן-
יעריק מיידל, אַ יתומה, אָן עלנטע, אין דער גרויסער שטאַט?
האָט זי איר טאַקי אַריינגענעמטן צו זיך...

און טראַכטנדיק אַזוי, קומט איר אַ טרער אין אויג אַריין
און זי זעט-איין, אַז סטאַשקע זאָגט אמת, דעם הייליקן אמת!...
אַבער, וואָס קאָן מען טון? ס'איז טאַקי שלעכט... נעמט זי אַ
רויט שטיקל פאַמאַדקע, שמירט דערמיט איין די ליפן און זאגט
מיט אַ גאַנץ גלייכגילטיק קול:
— באַזשע מוי!...

הערט נאַטשע אַזוי איר מומע, שפאַרט זי אָן די עלענ-
בויגנס אויף די קני, דאָס קעפל—אויף די הענט און חורט אויך
איבער:

— „באַזשע טי מוי... באַזשע טי מוי...“

דרייצנטע קאַפיטל

אין וואַרשע איז נישטאָ קיין ברויט! ווייס ברויט און זעמל!

זענען גארנישט בנמצא. נאך מער: מ'טאָר עס פאַר ד'אויגן נישט
ווייזן, אויב ס'האָט עס ווער יאָ. מ'שמיסט, אָז די דייטשן נעמן
אַלץ צו, פירן אַרויס צו זיך, אין זייער לאַנד אַריין... אויף זי
גאַסן שטייען קופּקעלאַך מענטשן. מ'רעדט, מען מאַכט מיט די
הענט, נאָר אָז עס באַווייזט זיך אין דער נאָנט אַ שפיץ, ווערט
מען פאַרפאַלן, ווי אין דער ערד אַריין...

דאָס שטיבל אויפן שמאַלן געטל איז פאַרשלאָסן. קיינער
איז איצט דערין נישטאָ. אַלע דריי שפּאַצירן אין גאַס, דרייען
זיך, קוקן אַהין, אַהער, טרעפן זיך אין פנים, מיידן זיך אויס
און טרעפן זיך ווידער.

—ס'איז קא' הינט צומאָל נישטאָ. —זאָגט סטעפקע.
—וועמען ליגט „דאָס“ איצט גאָר אין זינען. —מאַכט סטאַ-
שע אַ פּילאָזאָפּישע באַמערקונג.

—מ'דאַרף אָבער קויפן ברויט, —זאָגט נאַטשע.
קומען זיי צו אַ געוועלבל, גייען אַריין און הייסן זיך
געבן ברויט.

—נישטאָ, נישטאָ קא' ברויט. —מורמלט דער קרעמער.
—וואָס הייסט—נישטאָ?

—נישטאָ—איז נישטאָ, אַ באַפעל אַזעלכער איז דאָ, וואו
מ'עט זעען ברויט, וועט מען עס צונעמן און נאָך באַשטראָפן...
נו, —מאַכט דער קרעמער, —גלוסט זיך נישט צו האָבן מיט זיי
צו טון...

גייען זיי אַריין אין אַ צווייט געוועלבל, אין אַ דריטס. —
אומעטום דער אייגענער ענטפער. נאָר אָז זיי האָבן געצאָלט,
וויפיל דער קרעמער האָט געפּאָדערט, האָבן זיי סוף פל סוף
באַקומען ברויט. אָבער לויט דער טייערקייט, האָבן זיי געמעגט
נאָר בלויז קוקן דערויף, נישט עסן...

ביים אַוועקגיין האָט זיי דער קרעמער געטרייסט:
ס'עט זיין ברויט, ס'עט זיין, מ'עט טיילן אויף באַנעס.
—וואָס איז דאָס פאַר אַ ניס ווידער?... —

און גאַנץ וואַרשע, —ס'פאַרשטייט זיך נישט די אויבערשטע
טייל פון שטאַט, נאָר די אונטערשטע, —האָט גערעדט, געהיצט זיך

און געשריען. אין פיל הייזער—צומיינסט אין די טונקל גע-
פארבטע, אָדער אינגאַנצן הילצערנע און אין קעלערס צווישן
שוואַרץ-פאַרקראַכענע ווענט—זענען געלעגן קינדער מיט פאַר-
טריקנטע מיילער; מיט צינגלאַך, ווי שטיקלאַך לעדער; און זיי
האַבן געריסן פון די מאַמעס:

—ברויט, מאַמע, אַ שטיקל ברויט!

און די מאַמעס, אַ קלאַג איז צו זיי, ס'אַרן זיי שוין גאָר-
נישט זייערע אייגענע פאַרטריקנטע מיילער און ברוסטן, אַבי זיי
זאָלן נאָר פאַר דעם יינגסטן כּאָטש אַרויספאַקומען אַ לעק מילך,
כּאָטש די ליפלאַך אויפצופרישן, נאָר קוועטש, צי—אויסגע-
טריקנט...

אין טייל ווידער קליינע, טונקאַלע צימערלאַך קומען זיך
צונויף יינגע מענטשן און מ'רעדט עפעס סודותדיקס... ס'קומען
בליצן אַרויס פון די שוואַרצאַפּלען און מ'שפּירט, אַז ס'ווערט
עפעס נישט היימלאַך... גאָט ווייס, וואָס דאָ וועט זיך טון...
וואָרן אַלץ, אי די גאַסן, אי די שטיבן זענען פאַרהילט עפעס
אין אַ חושכדיקן שלייער, וואָס האָט זיך געלייגט איבער דער
שטאָט, פונקט ווי אַ שווערע חושכדיקע מאַסע.

איבער די הייף און גאַסן פון די אַרעמע קוואַרטלען איז
אַרומגעפלוין אַ שרעקלאַכער גייסט—איין זיפּץ.

און אין די ברייטע, מיט האַלץ געפלאַסטערטע גאַסן,
שטויסן זיך מענגעס-מענגעס שפּאַצירנדיקע, ס'איילן אויטאָמאָבילן,
ס'רוישט און עס זשומט דער טראַמווייען-געקלאַנג אָן אויפהער,
אויסמישנדיק זיך מיט די קולות פון מענטשן-טומל.

און פון ערגעץ אַ פּאַלאַץ, וועלכן די דייטשן האָבן פאַר-
נומען אויף אַ רעגירונגס-אַרט, טראָגן זיך פריידיקע קולות פון
יינגע, געזונטע ברוסטן אַרויס. און פאַרנאַכט-צו, אַז די זון נעמט
זיך טיקן און לאָזט זיך אַראָפּ אויף מערב, ווי אַ גרויס קיילעכ-
דיק רויט איי, איבער וועלכן די נאַכט וועט זיך פּאַלד זעצן ווי
אַ הין מיט אירע שוואַרצע פליגל, הייבט דורך די פענצטער
פון דעם פּאַלאַץ אָן צו פאַרטויבן די גאַס די מוזיק פון די
„זיגערס“. קלינגען אָפּ די שטאַלצע קולות: „דער רהיין, דער

רהיין"... וועלכע רייסן זיך פון דאָרט אַרויס און צופליען זיך
 ווייט און ברייט אַרום און אַרום...
 און נישט נאָר צענדליקער און נישט נאָר הונדערטער
 שטעלן זיך אָפּ און בייגן צו די אויערן צו דער „מוזיק". און
 אַז זי ענדיקט זיך, די לעצטע קלאַנגען מיט דער זון פאַרגייען
 און פאַרוונקען, לאָזן זיך ערשט דעמאָלט די פאַרלאַך אַוועק אין
 דער ברייטער אַלעע און אין די גערטנער אַריין.

פּערצנטע קאַפיטל

פאַרנאַכט. אויף די וועגן זיצן שוין די פאַרשווינען, ס'איז
 וואַרעם—איז די פלאַנדעקע אַרומגעוויקלט אַרום דעם דראָנג,
 וועלכער ציט זיך איבער דער לענג פון די וואָגנס, אין דער
 הויך, איבער די רייסן, וועלכע בילדן דעם דאָך. נעמט מען דע-
 מאָלט, נישט געאיילט, די לייצעס אין די הענט; אַ צי רעכטס,
 אַ צי לינקס; אַ געשריי: האַ-טאַ, וויאַ-אַ!" און מען לאָזט זיך
 פאַרן איבער די גאַסן פון וואַרשע, צום ברייטן וועג צו, צום
 טראַקט, וואָס פירט צריק אין שטעטל אַריין.
 מענדל—אַנגעטון אין די געפאַסטע שטיוועלאַך, געווענטענע
 מאַרינאַרקע און אין היטל מיטן גלאַנציקן דאַשעק, גייט נעבן די
 פּערד און קוקט בעת מעשה אין די זייטן—טאַמער שפּרינגט אַנ-
 טער אַ גנב...

נעבן פאַנטלס פּור גייט אויך פייפקע, דער מיט דער
 גושווקע ביו אין טיפּן שטערן, אַוש ביו צו די אויגן... ער
 גלייבט זיך אויס מיט מענדלען און זיי גייען ביידע אין איין
 טריט און שמיסן און קלינגען מיט די קעשענעס געלט.
 נעבן דער לאַמטער שטייען די דריי שיקסעס און וואַרפן
 מיט די אויגן. באַ סטאַשקען זענען די וואָקן שוין גוט צוריסן,
 זיי קאָן זיי שוין גאַרנישט צורעכט מאַכן... און אַ פאַר נייע

מייטקעס וואָלט זי געדאַרפט מיטן לעבן...
ווען די יינגען דערזעען די דריי געשניצטע פיגורן אויפן
פּאָן פון דער האַלבער פינצטערקייט, גיבן זיי זיך אַ ציפּ איי-
נער דעם אַנדערן פאַר די אַרבל און פייפקע שפּרינגט-צו און
טוט זיי אַ פרעג:

—פּאַניטשקאַ... פּאַניטשקאַ יילע כּצע?—און ווינקט דער-
ביי ממוריש מיט אַן אויג.
מענדל, וואָס איז בטבע אַ ביסל צריקהאַלטעוודיק פון
פרעמדע, נאָר פונדעסטוועגן נישט צו ווייזן חלילה פאַר פייפקע,
אַז ער איז אַ „פּרייער“, וואָרפט ער אויך אַריין:
—נו?... ייִדושעם?...

נאָטשע לאַכט, קוועלט. בייגט זיך אַזש פון צופּרידנקייט.
אַ „זאַבאַווע!“ נאָר די עלטערע, די פּראַקטישע, זענען זיך פּריער
משה, און אַז זיי ווילן שוין גיין, באַצט פייפקע אַרויס:
—כּאָ, כּאָ, כּאָ! אונזערע פּורן זענען דאָך שוין דאַרט!
כּאָ, כּאָ, כּאָ!

און אַז די שיקסעס זענען ווי פאַרבליפט פון אַזאַ מעשה,
און ס'איז זיי טאַקי אַ שאַד, אַ גאָר גרויסער שאַד דאָס פאַר-
דינטס—פאַרט מענדל אַרויס מיטן לשון:
—קומטס דאַרטן מיט, אויף די פּור, נישקשה...
און ביידע יינגען צעלאַכן זיך און פייפקע פינטלט מיט
ד'אויגן און הייבט דעם רעכטן פּוס, ווי איינער, וואָס גייט צום
טאַנק.

די פּורן זענען שוין דערווייל אַפּגעפּאַרן אַ שפּאַר שטיקל
וועג און האָבן זיך גענעמן צו פאַרקערעווען אין אַ זייטיק געסל
אַריין. דערזעען עס די יינגען, דערציילן זיי די שיקסעס, אַז זיי
פירן „שמוגל“ קאַ וואַרשע און אַז זיי קומען צו פאַרן דריי
מאָל אין דער וואַך, אין זאַיאָד אַריין, יעדעס מאָל, ווען ס'טאַגט
ערשט.

יענעס אַונט זענען די שיקסעס מער אין גאַס נישט גע-
שטאַנען. זיי האָבן זיך אויפגעלאָזט די קליידלאַך, צעפלאַכטן די

האַר, און זעצנדיק זיך אויף סטאַשקעס בעט, האָבן זיי אַ סך גערעדט צווישן זיך.

סטאַשקע איז עפעס גאָר פאַרענדערט געוואָרן. זי זיצט צווישן ביידע חברטאַרינס און קייגן איר געוואוינהייט, הערט זי זיך היינט איין אין זייער רעדן און אליין וואַרפט זי נישט אַריין קיין איין וואָרט. זי שטעלט זיך אויף, גייט איבער דער שטוב אַ פאַר מאָד אַהער—אַהין, און רויכערט דעם פאַפּיראַס. מיטאַמאָל בלייבט זי שטיין, הייבט הויך אויף דעם קאָפּ און דאַוין ווערן איר מיט אַ פרייד אַרומגענעמען. וואַרפט זי אַוועק דעם נישט דערוויכסרען פאַפּיראַס און אונטערהייבנדיק דאָס קליידל, טוט זי זיך, הינטן אַרום, אַ צי-אַרויף אויפן טישל און בלייבט דאָרט אַזוי זיצן.

—מיידלאַך!—רופט זי אויס. —ליהאַב אַ פּלאַן. אַ גוטן גע-דאַנק. צו הונדערט טייוולאַנים!

—דערמאָן נישט דעם טייוולס נאַמען, —זאָגט סטעפקע מיט אַ געלעכטער. נאָר נאַטשע צלמט זיך איבער.

—שוועסטערלאַך, —הייבט יענע אָן מיט אַ טרויעריק קול, —וואָס וועט מען זיך מאַרדעווען דאָ אין וואַרשע? ס'איז דען נישט קאָ ווינדער, וואָס מ'האַלט זיך נאָך? ... און ס'ווערט דען נישט מיאוס? ...

זי פאַרטראַכט זיך אַ מינוט, וואַרפט מיט די פיס אַרויף און אַראָפּ, פירט מיט די פיס איבער די דין געשטריקטע זאָקן. וואָס דורך די אייגלאַך זעט זיך אַרויס די פיס, פונקט ווי דורך אַ זיפּ. באַלד אָבער טוט זי זיך אַ פאַטש איבער דער קני און מיט דעם אייגענעם קול, וואָס גאָר צום ערשטן:

—ווי גאָט איז מיר ליב! לאַך מען זיך נעמן צו שמוגלען. אַלע קאָנען פאַרדינען—וועלן מיר אייך פאַרדינען. נו, וואָס זאָגט עץ?

די צוויי חברטאַרינס האָבן זיך פאַרקלערט. סטעפקען, וואָס איז כמעט אויפגעצויגן געוואָרן צווישן דעם, וואָס איז ביז היינט איר פרנסה, האָט זיך אויסגעוויזן, ווי אַן עבירה—אַלץ איצט אַוועקצעוואַרפן און נעמן זיך צו שמוגלען גאָר, האַנדלען...

בא נאטשען אָבער האָבן אויפגעלויכטן די צוויי בלויז
 אויגן, ווי צוויי קיילעכדיקע פינקלענדיקע הימלען. די צוויי ליפ-
 לאַך האָבן זיך איר צעפליט אין זייער אייגענער, נישט געשמיר-
 טער פאַרב. אין דער פאַנטאַזיע האָבן זיך איר גענעמן אויסמאַלן
 פעלדער, וואָס ווינקען מיט אַוויפיל בלומען זומערציט. עפעס
 האָט איר אָנגעהויטן ציען. זי האָט זיך דערמאָנט, ווי זי איז
 אַמאָל קליינערהייט געווען אין אַ דאָרף, באַ דער מוטערס אַ
 „קומע“— ווי זי איז דעמאָלט אַרומגעלאָפן איבער די לאַנקעס
 אַרום דאָרף; ווי זי האָט געזוכט נעסטן פון פייגעלאַך אויף די
 צווייגן פון די ביימער. אַזוי האָט אַלסדינג אויפגעלעבט און זיך
 אָפגעשפּיגלט אין איר זכרון, און איבער אַלעס—אַ ניי לעבן, אינ-
 גאַנצן ניי... כאַטש עס פעלט איר דאָ אויך נישט... „דויענקי
 באַגו זאָ טאָ“... און זי רופט אויס:

— יאָ, שוועסטערל, דו זאָסט גוט. איי, וועל מיר עס
 לעבן! מ'עט פאַרן אויף אַ פּור, איבערן וועג 'על' מיר זינגען...
 אַ נישט, סטעפטשוניאַ, מיר'ן פאַרן?

און סטעפקאַ זעט אויך ענדלאַך איין די זאָך פאַר גאַנץ
 גלייך... „וואָס שטעלט מע' דאָ דען איין?...“ און „סיקאָן זיך
 נאָך טרעפן אַ מאַן אויך... אַלץ איז מעגלאַך...“ נעמט מע' זיך
 אַרום אַלע דריי און מ'קושט זיך. דערנאָך טוט מען זיך אויס און
 מ'לייגט זיך שלאָפן—ווער ווייס פון ווי לאַנג שוין אַזוי באַרוט—
 אַליין...

איין נאָטשע נאָר וואַרפט זיך פון איין זייט אויף דער
 אַנדערער און קאָן לאַנג-לאַנג נישט איינשלאָפן. גייט זי שטיל
 אַראָפּ פון בעט, צינדט אָן דאָס לעמפל און קוקט אין די בעטן
 אַריין. וועקט זיך סטעפקע איבער, פאַרווינדערט זיך, וואָס גא-
 טשע דרייט זיך אַרום אַ נאַקעטע. קריכט דאָס מיידל אַריין צו
 איר אין בעט, דריקט פעסט איר לייב צו יענערס און קושט זי
 הייס אין די ברוסטן.

רעדן זיי אַ מינוט צווישן זיך און נאָטשען דאַכט זיך אויס.
 אַז זי איז אַ נייע געוואָרן.

—וואָס איז עס דאָס מיט מיר?—פרעגט זי אַליין באַ דער

מומען. יענער אָבער שלעפעריט זיך שוין ווידער, בייזערט זי זיך אָן:

— שלאַף שוין, שלאַף שוין, שיקסלו!

פאַרשעמט זיך דאָס מיידל און לייגנדיק זיך אויף די פליי-צעס קוקט זי אַרויס אויפן הויף און זעט די וואַנט פון קייגנ-איבער, וואָס איז איינגעטונקט אין לבנה-ליכט. פאַרטראַכט זי זיך איבערן היינטיקן טאַג און ס'קומן איר אָן פאַר די אויגן די צוויי יינגלאַך, וועלכע זי האָט פאַרנאַכט געזען, און זי קלערט, זיי אַווי זיי וועלן מיט זיי רעדן.

ווען די געדאַנקען האָבן זיך שוין באַ איר אָנגעהויבן צו מאַנטשען אין קאָפּ, דערהערט זי אַ שאַרכן אויף יענער זייט טיר. זעצט זי זיך אויף שטיל, נישט איבערצעוועקן די מומע, און האַרעכט זיך איין.

עמיצער טאַפט אָן די קלאַמקע פון דער טיר, פון דער צווייטער זייט, אין הויז, און דריקט זי אַראָפּ. טוט עס אַ סקרי-פיע און די אַנדערע צוויי וועקן זיך אויף פון שלאַף, זעצן זיך אויף אין די בעטן און פרעגן:

— קטאָ (אַ)?

— צו די פאַניענקעס...—הערט זיך אַ שכורלאַך קול, וואָס קומט צו זייערע אויערן הייזעריק און צעבראַכן. צינדט מען ווידער אָן דאָס לעמפל און די חברטאַרינס קוקן זיך איבער מיט פרעגנדיקע מינעס.

— איך וויל ניש...—רעדט די ערשטע אַרויס נאַטשע, ווי זי וואָלט זיך געפיעטשעט.

— איך אויך ניש...—זאָגט סטעפקע, דערמאַנענדיק זיך אָן סטאַשקעס צעריסענע זאַקן.

און סטאַשע האָט געעפנט די טיר.

מיפגנטע קאפיטר

פייפקען איז עס גוט געגאנגען אין שמוגלען. צייט ער איז געוואָרן מחותן מיט דער מאַטעייעכע, האָט מען אים נאָך קיין איין מאָל נישט צוגעגעבן און מ'האָט אים שוין געשאַצט אין די שיינע הונדערטער. האָט ער זיך באַשטעלט אויף שבועות אָן אַנ-צוג און טאַקי באַ אהרלע קוואַרטירמייסטער, איטשעלעס פאַטער. ער האָט זיך דאָרטן אויסגערעדט, אַז באַ די הויזן זאָל מען אים מאַכן ברייטע קלאָשן און באַ די מאַנקעטן פון די הויזן, טאָפלטע קנעפלאַך. ער אַליין איז אויך געווען פאַר דער מלחמה אַ שניידער, גענעמן שוין אין וואַרשע פיר רובל ד'וואָך. און די מאַרינאַרקע האָט ער געהייסן מאַכן מיט קעשענעס, ווי באַ די דייטשן, אָנגעשטעפט פון אויבן.

הייבט ער זיך נאָר אויף פון שלאָף, איז תיכף ומיד אַרי-בער צו אהרעלען.

—נו, ווי האַלט איר מיט מיין אופראַניע?—פרעגט ער.

—נאָך איין מאָל צו מעסטן.—ענטפערט איטשעל פאַרן פאַ-טערס וועגן.

גיט פייפקע אַ קריך אַרויס פון די שמוגלערישע לייבענע הויזן און אַ מעסט אָן דעם גאַנצן אַנצוג.

—זע נאָר, דאַכט זיך, דאָ ליגט נישט.—זאָגט ער צו אי-טשעלען אַריינקוקנדיק אין שפיגל. אין זיך—האָט ער הנאה: „ס'זעט גאַנץ גוט אויס.“

—אי, ס'אי' גאַרניש, ס'אי' גאַרניש,—קומט צו אהרעלע אַליין, ציט און גלעט אים די אַקלען.

דערנאָך גייט מען אין גאַס אַריין. דאָרט טרעפט מען בערטשען, דעם קיסרס מענטש, מיטן ווייסן מוליע און אברמטשע וועלוועלס, וואָס אַלע מיידן אין שיקסעס ווערן פאַר אים די צענטע כפרה. און אַז אַלע טרעפן זיך, נוכט מען אויך אויף

מענדלען און מגייט צו עליע שענקער און מ'נעמט צו טרינקען
סקאלקא אונגאדנאָ."

— עך, גוטע ברידער, עפנט דאָס דריטע גלאָז מענדלס
מויל, וואָלט'ן געווען אָנקוקן דריי שיקסלאַך—סמעטענע!...—און
טוט אַ צמאַקע צו מיט די ליפן אויף צוויי פינגער.
—וועלכע שיקסעס מיינסטו דאָס?—לאַכט פון אים בער-
טשע, מיינענדיק, אַז מענדל איז שכור.
—פייול, דערצייל אים פון וועלכע שיקסלאַך... אַ פייער
זוכט אים...

נעמט זיי פייול דערציילן די נעכטיקע געשיכטע, ווי אַזוי
זיי האָבן גערטאָפן די דריי שיקסלאַך און ווי זיי האָבן גערעדט
מיט זיי.

האַרכן די יינגען מיט גרויס געשפּאַנטקייט און באַ בערטשן,
וואָס האַלט שטענדיק אָפן דאָס מויל, רינט דער גאַווער אַרויס.
—הערט'ן, אַ פייער זוכט ענק...—ענדיקט פייול צו דער-
ציילן.

אברמטשע וועלוועלס הייבט מיט די ברעמען און ער גיסט
אַריין איינס און נאָך איינס.

—וואָלטן זיי נאָר דאָ געווען, וואָגט ער—איז עס אַן עסק...
—אויסגעשלאָסן!—כאַפט זיך אַרויס איטשל.

ווייל זיך אברמטשע נעמן צו אים. וואָס הייסט עס
עפעס? באַ אים איז נישט קאָ אַויסגעלאָסן!... ווייס ער דען
נישט, דער שניידעריק, ווער אברמטשע וועלוועלס איז... נעמן
זיך אָבער אַלע אָן פאַר איטשלען: ס'אי' דעך איטשל! אי' דען
דאָ גאָר איין בוך און איטשל וואָל עס נישט האָבן נאָך גע-
ליינט? היינט זיין "דיקלימירן"... נאָר אברמטשע, וועלכער האָט
שוין מער אין קאָפּ, ווי אַן אַנדערער אין פלעשל, שטעלט זיך
האַרדע קייגן אַלעמען. און ווער ווייס, וואָס דערפון וואָלט
אַרויסגעקומן, ווען די זאך ווערט דאָ נישט אומגעריכט אַ ביסל
אַנדערש. וואָרן אינמיטן, ווען אברמטשע כאַפט אַזוי אָן אַ פלעשל
ביים העלול און, שאַקלענדיק זיך, נעמט ער זיך רוקן צו
איטשלען, טוט זיך אַן עפן די טיר און דער בלינדער גרונט

שטעקט אריין דעם קאָפּ. מיט איין טריט איז ער נעבן פייוולעך
און, אָנכאַפּנדיק אים באַם קאָלנער, טרייסלט ער אים, ווי אַ
לולב.

—הער, ברודער, די לעבער עדיך דיר צוהאַקן! כ'על דיר
די קישקעס אַרויסטרענען! אַ ברענונג אין דיינע געדערס אַריין!
בלייבן אלע אַ מינוט, ווי צומישטע. זיי דערכאַפּן זיך
אַבער באַלד און נעמן קודם אַרויסרייסן פייוולעך פּן גרונמס
לאַפע."

"ער קאָן דאָך פּון איין אויך מאַכן אַ תּל!"
און דער וויסער מוליע, וועמען דאָס גאַנצע שטעטל
רופּט: דער שטאַרקער! רופּט זיך אָן גאַנץ פּאַמעלאַך:
—וואָס אי' דעס עפעס דער מער מיט דיר, גרונם! האָ?
—און וואָס אי' דעס דיין פּראַנצעוואַטע עסק?— ענטפּערט
אים אָפּ גרונם און דאָס בלינדע אייגל נעמט אים ציטערן און
ס'גלאַנצט אַ נאַסע רויטקייט פּון הינטערן לעדענדל אַפּער.
—גיי שוין, גרונם, וואָס איז עס פאַר אַ לשון?—מישט זיך
אַריין מענדל און גיסט אים אָן אַ גלאָז ביר.
נעמט גרונם, זעצט זיך און גיסט אַריין דאָס גלאָז ביר.
גיסטן מענדל אָן נאָך איינס—גיסט ער עס ווידער אַריין. אַ
דריטס אַזוי און אַ פּערטס.

נאָר דער וויסער קאָפּ שטייט, קוקט דאָס צו און די נאָז
ווערט אים אויך ווייס פאַר פעס. און די אייגעלאַך פאַרציען זיך
אים, ווי זיי וואָלטן פאַרגאַסן געוואָרן מיט פעטס.
—וואָס ווילסטו, ברודער?—רעדט ענדלאַך דער בעל דבר
אַליין:—און ער איז ווייס, ווי אַ קרייד.
„גרונם איז נישט קא' יינגעלע."

נאָר אַז ער זעט, יענער גיסט אַריין און די שוים פּון
ביר ריגט אים איבערן מויל און די הויט ציטערט אויף אים פּון
דער נאַסער קאַלטקייט, באַקומט ער מוט:
„נישקשה, איך, פּייפקע, 'על אויך ניש' אַפּשטיין!"
און ווידער צו גרונמן:

—וואָס האַסטו דעך אַזוי צעראַצט אויף מיר?...

גרונו, וואָס האָט אָנגעגאַסן אין זיך ביר, האָט זיך דער-
 חויל אָפגעקילט און ער רופט זיך אָן גאַנץ געלאָסן:
 —ס'זאָל דיר אַ רוח אין דיין מאַמען אַריין! און ווען
 'עסטו שוין שרייבן תנאים?...

דערהערט גאָר אינמיטן אַזעלכע דבורים, פלאַצט חברה
 אויס אין אַ געלעכטער, און זיי פאַרוואַרפן זיך שוין זייערע
 פעטשלאַך און פייוול קוועטשט מיט די אויגן:

—קאָנסט דאָך, ברודער, דאָס לידל: „צוויי דליתים גייען
 טאַנצן אָן אַ פעג, אָן אַ סענט"... פאַרשטייסטו שוין?

—זאָלט מיר ווערן פאַרברענט!—לאַכט שוין דער בלינד-
 דער גרונו, און זיין מויל מיט די איבערגעליאַמעוועטע ליפן
 קרומט זיך מוראדיק אויס באַם לאַכן. —לאַזט וויסן, אַז רייטשל
 גרייט זיך שוין צו: אַ שטיקל דושערדעווער (זשיראַרדאָווער)
 לייונט האָט זי זיך געקויפט...—און ער פאַרוואַרפט די האַנט
 אַרום כייולס האַלז און קוקט אים אַריין טיף אין די אויגן.
 אַריין.

—וואָס קוקסטו מיך אַזוי אָן? קאָנסט מיך ניש?—אַזוי
 פרעגט פייוול, וועמען ס'ווערט קאַלט פון גרונוס בליק.

—פאַרוואָס רעדסטו גאַרניש' מיט רייטשלען איבערן וועג?
 האָ—קומט יענער ווידער אַריין אין פעס.

—ווער? ווער זאָגט דען?

—ס'הייסט, מיין שוועסטער אַליין זאָגט.

—נו, לאַ'מען גיין צו איר פרעגן.

—לאַ'מען גיין.

זיי שטעלן זיך אויף און גייען אַרויס מיט די הענט פאַר-
 וואַרפן אַרום די אַקסלען. זיי קוקן זיך גאַרנישט אום אויף די
 קאָלעגעס, וועלכע בלייבן זיצן, ווי אָפגעפאַטשטע.

—רייטשל אי' נישטאָ—פרעגט גרונו אַריינשטעקנדיק דעם
 קאָפּ צו קאָפלען אין שטוב אַריין.

—ז'איז ערשט אַרויפגעאַנגען זיך אַנטון. —שרייט צו זיי
 קאָפלס ווייב.

זיי שפּרייזן געשווינד איבער די שטיגן, עפענען די טיר

און פאַר איבעראַשונג גליטשט זיך פייוולס האַנט פון גרונט
אַקסל אַראָפּ און ער בלייבט שטיין, ווי אַ געטראָפּענער. אין
גרונטן הייבט זיך האַסטיק אונטער דאָס לעדענדיל פון בלינדן
אויג, און ס'באַווייזט זיך אַ מוראדיקער גלאַנציק-רויטער אָפּגרונט
אַפּער.

רייטשל אַ נאַקעטע, שטייט אויסגעדרייט פון זיי און וויקלט
זיך אַרום מיט שטיקער פלייש, פון וואָס ס'רינט נאָך דאָס בלוט.
זי וויקלט אַרום די ברוסטן, אַרום בויך און אַרום די פיס. די
פלאַטשיקע שטיקער קיל-נאַסע פלייש קלעפן זיך אָן צו איר וואַ-
רעמער היט און תוך פּדי דבור נעמט גיין פון זיי אַ פאַרע. זי
וויקלט און זי בינדט נאָך אַרום יעדעס שטיק באַזונדער מיט
שטיקלאַך און באַהעפט זיי דערנאָך מיט אַ שטריק איבער די
אַקסלען און פאַרפעסטיקט זיי איינס צום אַנדערן.

עפעס שרעקלאַך האָט עס אויסגעזען:

אַ נאַקעטער מענטש, אַרומגעוויקלט מיט געשניטענע פּאַסן
רוי פלייש, האָט עס אויסגעזען, ווי מ'וואָלט אַ לעבעדיקן מענטש
די היט אָפּגעשוּנדן.

פייוול האָט קייגן ווילן אַ ציטער געטון, אָבער איז גאָר
אויפגעלויכטן און געוואָרן פול מיט באַוואונדערונג פאַר איר.
—רייטשע!—שרייט גרונט אויס און צו פייפקען:—זעסט, ווי
אַ פאַרדינערין זי איז, אַ ברעכעניש אין דיר אַריין!
פאַרשעמט זיך רייטשע פאַר דעם, וואָס וועט זיין איר התן,
כאַפט זי אַ מלבוש און דעקט זיך איבער.

—רייטשע,—רעדט ווידער גרונט.—פייפקע רעדט עפעס מיט
דיר איבערן וועג?

—וואָס ווילסטו פון מיר?—זאָגט זי, גאָר אַלץ פאַרשעמט.
—ני, ני,—וויל שוין גרונט אַליין אויך אָפּלאָזן, זעענדיק
זייער ביידעס פאַרלעגנהייט,—פירסטו שוין ניש' קאָ' מעל?
—יאָ, מעל פיר איך באַזונדער. אָבער פלייש גיט אַ גרויסן
רוח.

קריגט פייוול רעספעקט פאַר די רייטשע און זי קומט
אויס פאַר, ווי עפעס אַן אַנדערע פון אים, ווי גאָר אַ העכערע.

„וועמען עט עס דען איינפאלן צו זוכן אויפן מענטש?...“
 —הערסט, גרונם, רופט ער אויס אנטציקט, —ראש חודש
 שרייבן מיר תנאים!

קומט גרונם אריין אין א באגייסטערונג, נעמט אים ציקן
 דאָס אויגלעדנדל און ער כאַפט זיך אַרום קושן מיט פייפקען.
 —אַ ברעךן איז צו דיר! זעסטו שוין, וואָס רייטשע קאָן?
 נו, קום דו אַהער, רייטשע, נו שוין! עץ זענט דעך שוין חתן-
 כלה!

און ער שלעפט צו די שוועסטער און שטופט זי צו צו
 פייולען אין די הענט אַריין. דער שאַרפער ריח פון רויען
 פלייש קומט אים דעמאָלט אין דער נאָז אַריין און ס'ווערט אים
 שיער נישט גוט. אין דער מינוט האָט ער שוין חרטה, וואָס ער
 האָט זיך אַרויסגעכאַפט פריער מיט אַזעלכע ווערטער... און אַז
 גרונם לאַכט מיט זיין שרעקלאַך געלעכטער און וויל זיי גוט צו-
 דריקן איינס צו ס'אַגדערע, דערשפירט ער זיך ענג, און ס'נעמט
 אים איבלען צו ברעכן... זוכט ער עפעס אַן אויסוועג, אַ תירוץ,
 קלערט ער און שרייט מיטאַמאָל אויס:

—הערט עץ, אין 'על גאָר מאַכן נאָך אַ „יאָדע“ ביו שבת!
 און ער רייסט זיך אויס פון איר אומאַרמונג און אַנטלויפט,
 ווי פון אַ פעסט...

זעכצנטע קאַפיטל

ווען פאַנטלס פור איז נאָר אַריינגעפאַרן אין „זאַיאָד“
 אַריין, זענען באלד צוגעקומען דריי שיקסעס און זיך געפרעגט
 אויף די צוויי יינגען אין די „מאַטשעיווקעס“ און מיט די „גע-
 באַלדעס“.

מענדל, וואָס האָט גרייט געמאַכט זיינע פעק צום אַראַפּ-
 בעמען, האָט זיי גלייך דערקענט און איז אַראַפּגעשפרונגען פון

דער פור. נאך א נאכט נישט שלאפן האָט ער אויסגעזען פיל עלטער, ווי ער איז אין דער אמתן געווען. דאָס פנים ברודיק. די האָר צעטשאַכערט און מיט שטרוי. אין זייערע אויגן אָבער איז איבט קאָ' שענערער פאַר אים נישט געווען...

—ווען פאָרט דער פאַן פון דאַנען אַרויס?—פרעגטן באַלד סטאַשע, וועמען די קאַלעזשאַנקעס האָבן איבערגעגעבן אָנצופירן מיט דער גאַנצער זאַך.

—פיניווע, זעקסע,—ענטפערט מענדל. איצט, אין שיין פון טאָג, זעט ער ערשט דאָס קיילעכדיקע פנימל פון דער יינגסטער שיקסע, מיט די צוויי פולע ליפלעך. דער פאַרפום-ריח, וואָס שלאָגט פון אַלע דריי—באַרוישטן אינגאַנצן, און ער נעמט מיט-אַמאָל דערשפירן די מידקייט זיינע אַ „מיליאָן“ וואָלט ער איצט געגען, ריזאַל שוין ליגן אין אַ בעט...

—וויפיל קאָסט דאָס איבערפירן פון אַ פאַרשוין?—פרעגט ווידער די שיקסע.

—וואָס, איר ווילט מיטפאָרן מיט דער פור?—ווינדערט זיך מענדל און ער שפירט זיך שוין צריק וואָך, ווי ס'וואָלטן גאָר קיינמאָל נישט געווען געשלעפערט אפילו.

—יא, מיר ווילן זיך נעמען פאַרן שמוגל...

—אַווי?—ווערט מענדל פון זיי אַנטציקט,—טאָ זאָל אייך זיין נאָ „שטשענשטשע! איר זאָלט נישט האָבן קאָ מיילאָך אין פרוים“—זאָגט ער נאָך איטשעלעס אַ וואָרט, און זיי ענטפערן צריק אָפּ מיט אַ געדעכטער.

דערווייל זענען שוין אַלע פאַרשויןען אַראָפּ, און צוגענעמן זיך דאָס זייעריקע. שרייט פאַנטל צום זון:

—וואָס אָסטע דעך דאָרט אַנידערגעשטעלט? שפאַן אויס די פערד.

גייט מענדל צו די פערד און ווייזט אָן דעם פאָטער אויף יענע דריי שיקלאַך.

—זעסט, טאַטע,—זאָגט ער,—זיי ווילן מיטפאָרן מיט די פור.

—צו וועמענע' פאַרן זיי דעס?—פרעגט פאַנטל.

— צו קיינעם ניש. זיי ווילן שמוגלען.

— שמוגלען?...

און פאנטל גיט זיך פלוצלינג אַ כאַפּ און גייט צו צו זיי.
— וואו ווילט עץ פאָרן?— פּרעגט ער, און קוקנדיק אויף די
יינגסטע פון זיי, טראַכט ער זיך: „אַזא אײנע, פאנטל, זאָל מיט
דיר ווערן אַזוי, וואָלסטו נישט באַדאַרפט מורא האַבן אפילו
צוויי גאַנצע זעק צו פירן“...

— מיר ווילן מיטפאָרן מיט דיר. 'עסט אונז מיטנעמען?

— פאַרוואָס ניש? אַז מ'באַצאָלט—

— און וויפיל נעמסטו?

— צו דריי רובל פון אַ פאַרשוין.

— צין—צין. הייסט עס, ניין רובל פון אונז דריי, האַ...
— ניין רובל, — צופט זי נאַטשע באַם אַרבל.

— צין—צין—צין. מאַכט אויך סטעפּקע.

— איר ווילט שמוגלען?— פּרעגט פאנטל.

— זאָל נאָר דער פאַן הערן. — הייבט אָן סטאַשע— מיר ווילן
שמוגלען, אָבער מיר ווייסן ניש' וואָס, און ווי אזוי. מיר זעען,
דו ביזט אַ „זשעטעלנער“. ווי דו וועסט אונז זאָגן, אַזוי 'עלן
מיר טון.

איז איצט געקומען מיין צייט... קלערט איבער פאנטל.

— נו, ווי קלערט דער פאַן?— פּרעגט איבער סטאַשע, דער—

זענדיק, ווי ער קווענקלט זיך עפעס, און אין אירע אויגן באַ-
ווײזט זיך איר אומרויגקייט.

— הערטס, — נעמט פאנטל זיי ענטפערן, ווערט אָבער שטיל

און נעמט זיך קראַצן די באַרד. באַלד אָבער באַשליסט ער: אָפן
אַרויס מיטן לשון. — הערטס אויס, וואָס כ'על ענק זאָגן. אַלץ קאָן

זיין גוט. זייער גוט. אָבער צום ערשטן: האָט עץ געלט? אַ סך?—

און אַז זיי שאַקלען מיט די קעפּ אויף ניין, זאָגט ער ווייטער—

זעט עץ! און אויפן וועג נעמט מע' צו... טויג ניש', נאָר איך

ווייס, ווי אַזוי מ'קאָן זיך אויסהיטן, מ'זאָל נישט צונעמען...
פאַרשטייט עץ?

— מיר פאַרשטייען, מיר פאַרשטייען. — ענטפערן זיי, כאַטש

זיי הייבן נישט אָן צו פאַרשטיין, וואָס ער מיינט.
 דערווייל קומט צו „גאַלקעפל“, אָנגעטון אין אַ לעדערנער
 מאַרינאַרקע און אין לאַקירטע כאַלעווקעלאַך, און נעמט מיט
 פּאַנטלען רעדן איבערן היינטיקן פרייז פון מעל.
 —כאַב געהערט, זאָגט ער לאַנגזאַם (אַ שטאַרקער...)—אַז
 דינסטאַג האָסטו פאַרקויפט אין אַכאַטע צוויי פּוד מעל!
 —יאַ, ענטפּערט פּאַנטל—ער האָט מיר געצאָלט מיט דריי-
 ערלעך טייערער, ווי דו.
 —אַבער ס'זאָל זיין דאָס ערשטע און דאָס לעצטע מאָל,—
 העכערט גאַלקעפל דעם טאָן—הערסט?...
 —און אַז ניש'?

רעדט יענער גאַרנישט, נאָר הייבט אויף אַ האַנט, שפּרייט
 אויס פינעף פינגערלאַך און גיט זיי אַ וואָרף אַריין פּאַנטלען.
 קומט אָבער אָן אין מיטן מענדל (די פּערד זענען שוין אין
 שטאַל) און כאַפט אָן גאַלקעפלס האַנט אין הייסטן מאַמענט און
 האַלט זי מיט אַלע כּחות. ווערט אָן אַמפּערניש און די שיקסעס
 דערשרעקן זיך גאָר שטאַרק. זיי פאַרשטייען ניש', וואָס דאָ גייט
 פאַר, אָבער זיי זעען, אַז דאָ איז אַן ערנסטע זאַך. קומען דער-
 ווייל אָן הויפּמענטשן: דער בלינדער פּסח פון דער קאַמער, יוסל
 נטע פון דער גאַרקעך און אַ יינג אין בינאַקלען, וואָס איז נאָר-
 וואָס אַריינגעפאַרן אין הויף אַריין. אַלע ווילן איינעמען די צוויי
 צווייטן, אויסגלייכען זיי. אָבער גאַלקעפל דראָט אים מיט אַ פינגער:
 —דאָ, פון הויף, טאָר מע' קיינעם ניש' פאַרקויפּן אַ הויף
 מיר, פאַרשטייט?...
 —וואָס מיינסטו עפעס, כּיבין אַ יינגעלעך?—קאָן זיך פּאַנטל
 נישט איינהאַלטן.

נאָר דער סוף איז געווען, אַז פּאַנטל האָט געמוזט פאַר
 אַלע שטעלן בראָנפן מיט צובייס: גאַלקעפל האָט „פאַרע'!...
 שפּעטער אַ ביסל, אויפן הויף איז געוואָרן שטיל. אָפּגע-
 געסן. האָט זיך פּאַנטל געזעצט אויפן די שטעל פון זיין פּור, דער-
 ענדיקן זיין שמיס מיט די שיקסעס. ער האָט גערעדט, און איז,
 ווייזט אויס, געווען גאָר שטאַרק צופרידן, וואָרום די נאָזלעכער

האָבן זיך אים אויסגעשפּרייט אין דער גאַנצער ברייט און פון די אויגן האָט מען אים אָנגעזעען בלויז צוויי שמאַלע שפּעל-טעלאַך.

ווען די שיקסעס זענען אַהיימגעגאַנגען זיך צוגרייטען אין וועג אַריין, איז שוין מענדל געלעגן אונטער אַ געזעס און גע-כראַפּעט. נעבן אים איז געשלאָפּן דוד, וואָס האָט שוין פאַר-קויפט זיין ביסל מעל און דאָס געלט שוין באַהאַלטן אין טאַר-בעלע, וואָס הענגט אויפן העמד, אונטער דעם טלית קטן. נאָר פּאַנטל האָט גאַרנישט געקאָנט איינשלאָפּן. אַ ביסל צוליבן גאַל-קאַפּ: 'ס'איז ניש' קא' געלעכטער! דאָ ציטערן אַלע פּאַרן... און אַ ביסל, גאָר אַ שטאַרק ביסל, צוליב די נייע פּאַרשוינען זיינע.

„הע-הע—טראַכט ער—איצט 'עט זעך אָנהייבן גאָר אַן אַנ-דער פּאַרן, גאָר אַן אַנדער...“

און אַז דאָס יינגסטע שיקסל קומטן אויפן זכרון, ווערט ער רויט און שטעקט אַרויס די צונג, ווי בחורוויין, און צעשמיכלט זיך פאַר תּענוּג: „האָ, האָ, איז דאָס אַ שיקסל... האָ, האָ...“

שפּעטער אַ ביסל הייסט ער מענדלען צושיקעווען אַ בעסער געזעס. מענדל פּאַרשטייט, פאַר וועמען דאָס איז. קאָן אָבער ניש' פּאַרשטיין, מיט וואָס זיי האָבן אַזוי נושא-הן געווען אין פּאָטערס אויגן.

פּאַרנאָכט, ווען די שיקסעס זענען געקומען צוגיין מיט דע-רעלאַך אויף די קעפּ, האָט זיי פּאַנטל אַליין אָנגעוויזען זייערע ערטער. זענען זיי אַרויף אויף די פּור און זיך באַלד אַוועקגע-זעצט, כאָטש ס'איז נאָך געווען אַ גוטע שעה צום פּאַרן.

מענדל איז געווען פּאַרנומען מיט די פּערד און פּאַנטל האָט זיך געשטעלט פּאַרן טויער און געקנאַקט מיט דער בייטש: אפּשר גייט נאָך אַ פּאַרשוין.

דערווייל זענען זיך צוזאַמענגעקומען אַלע באַשטענדיקע, און אַז דער אַלטער שעהקע איז אַרויפגעקראַכן אויפן ראַד, אַריין איז דער פּור און זיך געזעצט נעבן דודן, קייגנאייבער די שיק-סעס, האָט ער באַלד אַרויסגעכאַפּט אַ שקעטאַלע טאַבאַק און זיך

אַנגעשטאַפּט פּולע נאַזלעכער—אַזאַ ריח איז עס געגאַנגען פּון די שיקסעס...

פּאַנטל האָט זיך געדרייט, געלאָפּן אַהין, אַהער, געכאַפּט אַ בליק אין דער פּור אַריין און די הענט האָבן אים עפעס זייער „געשווענדיעט“, ווען ער האָט געגעבן דעם ערשטן שמיז די פּערד צום אַרויספאַרן...

ויבצענמע ראַפּיט

שטעטל האָט אַ ביסל אָפּגעאַטעמט. בעקערס, בראַנפּומאַ-כערס, זייפּמאַכערס, פּאַפּיראַסן-סוחרים, שענק-אייגענטימער, קצבים און גלאַט מפּל המינים שמוגלערס.—האַבן זיי געטון אַ שבה צום אייבערשטן, וואָס פּאַרזעט נישט אפילו קיין ווערמל און דערויף, וואָס ס'איז געקומען המנס סוף...

„ס'איז דאָך שוין ניש' געווען צום אויסהאַלטן!...“

און טאַק' איז דער לאַמער קאַמענדאַנט ווערט געווען דעם צונאַמען. אין די פּאַר וואַכן, וואָס ער האָט געקייניגט, האָט ער אַ האַלב שטעטל ארדאי אומגליקלאַך געמאַכט. אַז ר'איז נאָר גע- האָט אָנגעקומען, האָט שטעטל אפילו געמיינט, אַז ר'אי' ניש' קא' שלעכטער גוי. לויטן אויסווען: אַ הויכער, אַ שזופלער, לאַמט אויפן לינקען פּוס—פּאַרווינדעט געווען. נאָר שוין באלד צומאַרגנס האָט מען צוגעגעמען דעם גאַנצען שמוגל פּון די וועגן. דערנאָך האָט ער זיך גענעמען צו די בראַנפּומאַכערס. עפעס האָט ער געהאַט אַ נאָן, ווי אַ שמעקהינט. אַז ער איז געשטאַנען פּאַר דער פּורטקע פּון מאַגיסטראַט, האָט ער דערשפּירט דעם ריח פּון אַ „זאַטשער“ פּון דער צענטר גאַס... ער האָט אָפּגעשאַכטן דוד יצחקן און יענקל בעדער. פּון לעצטן פלעגט טאַקי אַרומגיין אין שטאַט גאַנצע מעשיות. געוואוינט האָט יענקל בעדער אין אַ קליין שטובעלע, אויף אַ גרין. די טרעפלאַך, וואָס האָבן אַרויס-

געפירט צו אים, זענען געווען ווי צו א הינער-גזשענדע און א טייל זענען אויך געווען אויסגעבראָכן, אזוי אז מ'האָט זיך גע- מוזט גוט אָנהאַלטן פאַרן אָנלען-דראָנג, וואָס איז געווען צוגע- קלאַפט אָן אַ זייט פון די טרעפלאַך, מ'זאָל גישט פלוצלינג דורכ- פאלן דורך זיי. דאָס גאַנצע שטובל איז געווען ווי אַ מין סופּה, אַרויסגערוקט פון דער הינטערשטער טייל הויז, און געשטאַנען איז עס מיט די ווינקלען אויף קלעצער. אין דעם דאָזיקן שטובל האָט יענקל בעדער געמאַכט זאַטשערס, געהאַלטן דעם קעסל און געקאָכט בראָנמין. וויפיל מאָל אָבער ס'האַבן גישט געזאָלט אַרויס- קומען צו אים מענטשן, ווילנדיק וויסן, וואו ער קאָכט, האָט עס גישט געטראַפן מ'זאָל עפעס געפינען, מ'זאָל עפעס דערקענען אין שטוב. ס'האַבן זיך אָבער געפינען „אזעלכע“, וואָס האָבן שטאַרק „געליטן“ פון דער זאַך: „וואָס הייסט ער 'עט קאַכן און גאַרנישט?...“

פלעגט טיילמאָל אומגערעכט, ווען מ'האָט זיכער געוויסט, אז איצטער קאָכט דער בעדער, אַרויפפאלן צו אים דער האַכ- מייסטער מיט זיין אומגעשיידטן יעגער, און פלעגט אָנהייבן פון די שטיגלאַך נאָך צו קלאַפן מיט דער שווערד אין דער טיר. דעמאָלט אָבער פלעגט זיך דערהערן פון אינעווייניק אַרויס אַ „ווער איז עס?“ און די זשאַנדאַרמען מוזען צו-וואַרטן אַ מי- גוט, איידער מ'עפנט די טיר.

אינעווייניק דערועען זיי אָבער בלויז אַ פייער, וואָס ברענט אין קעכל. דאָס קעכל איז אָפן און די פלאַמען שפרינגען אַרויס און טאַנצן צום סופּיט אַרויף. אין שטוב איז אַ פאַרע און אַ פייכטקייט שטעלט זיך באַלד אָפ אויף די פנימער פון די אַרייני- געקומענע. זיי דערקענען, אז ס'איז גישט גלאַטיק און נעמען זיך באַלד צום זוכן. אָבער וואו, משטיינסגעזאָגט, האָבן זיי געהאַט צו זוכן? אז אינגאַנצן איז דאָס שטובל גרויס, ווי די גרייס פון צוויי קברים און די ווענטלאַך—כאָטש קוק דורך זיי אַוודן! געזוכט אונטער די בעטן, אונטערן טישל, אויפגעהויבן די פאַר- מלבושים, וואָס הענגען אויף דער טיר, צוגעגאַנגען נאָך צום איינציקן פעסל, וואָס איז דאָרט געשטאַנען, אַריינגעשטעקט די

קעפ און דערזעען קרויט—זויער קרויט!... וואָס האָבן זיי געקאָנט מער אויפטון... ס'איז טאַקי אַ פאַרע, אָן אויסטערלישע פאַרע, און זיי שפירן אויך עפעס אַ ריה, יענעם ריה פון בראַנפין, אויף וואָס דייטשן זענען שוין געוואָרן גרויסע מבינים; אָבער אויפן קעכל קנאַקט און שפריצט זאָלץ אָנגעשיטס און עפעס אַ פאַראיי- לעצטער ריה פאַרשלאָגט יענעם נישט-דייטלאַכן בראַנפין-געשמאַק. און יענקל בעדערס ווייב שניידט צו ציבעלעס אין דער פּרע- געל-פּאַן אַריין, האַלט אַראָפּגעבויגן דעם קאָפּ, אויסגעדרייט מיט די פלייצעס, קוועטשט און גיסט מיט ד'אויגן פאַר ציבעלעס- שטאַרקייט.

—נעמען זיי נישט פאַר אומגוט—מאַכט זי—וואָס ס'איז אַ „סוואַנד“; מיר מאַכן די אָנגעברענטע זופע...

זענען נישט די דייטשן אַוועק מיט ליידיקן?...

„המך“ אָבער, אַז מ'איז געקומען צו אים און געזאָגט:

—זאָלסט וויסן זיין, פאַניע קאַמידאַנט, אַז יאָנקעל קאָכט ערשט...

—איז ער געגאַנגען און יענע האָבן זיך געפאַטשט אין בייכל אַריין:

„המך“ עטן לאָפּן!...

און „המך“, אַז ער האָט געטראָפּן די אַלע סמנים, וואָס די דייטשן, האָט ער זיך גאַרנישט געפלעפט דערמיט. אדרבא, ער האָט צופרידן זיך צעלאַכט. ער האָט דערשמעקט דעם בראַנפין מיט דער נאָז, און זי וועט אים שוין צופירן, ווי אַ שפיראָהונט צום עיקר...

האָט ראשית, ווי יענע, געזוכט, האָט אָבער אויך אויפגע- רוקט דאָס שיפלעדל פון טישל און האָט געפונען דעם „גראַד“ דאָ האָט ער שוין מיט נצחון אַ געשריי געטון:

—דאָס איזט עס!...

איצט האָט ער שוין גענומען זוכן לאַנגזאַם און טריט באַ טריט. ער האָט געקלאַפּט אין די ווענטלאַך, געקוקט אויפן סופיט אַרויף, געקוקט צום פענסטערל, וואָס איז געווען אינדערהיין, ווי אין אַלע אָפּציגקעס, און ס'איז נישט געפּעלן, וואָס דאָרט

שטייט איצט אַ בענקל און דאָס פענסטער אַליין איז אָפּן...
 „ס'איז נאָך גאָרנישט אַזוי הייס...“—האָט ער זיך גע-
 טראַכט. און די יודן האָבן נישט זאָ גערנע די לופט...“
 איז ער צוגעגאַנגען און זיך אַרויפגעשטעלט אויפן בענקל.
 באַ יענקל בעדער און באַ זיין ווייב איז די נשמה אויף
 די שפיץ נאָז אַרויס. ער, יענקל, האָט אָנגעקוקט דאָס ווייב מיט
 אַ בליק פון אַן אמחן רוצח. „גולן!“—האָט דער בליק זיינער גע-
 שריגן—„האָסט נישט געקאָנט דעם גראַד אויך באַגראָבן?... אין
 טישל געלייגט... לייגן זאָל מע' דעך שוין...“
 און יענער, דער המן, שטייט מיטן לאַמען פּוס אויפן
 בענקל און שנאַפט מיט דער נאָז און ער דערזעט מיטאַמאָל, ווי
 פון ליגברעטל פאַרן פענסטער הייבט זיך אויף אַ פאַרע, דורך
 די ווינקלען, דורך די שפאַרעס—און זי פליט אַרויס אויף דער
 פרייער לופט.

ער האָט אָנגעהויבן קלאַפן מיט דער האַנט, דערפילט אַ
 פּוסטיקייט און ער טוט אַ הייב-אונטער דאָס ברעטל.
 דאָס פאַרפאַלק האָבן אַרויסגעלאָזט אַ קוויטש, פּונקט ווי
 מען וואָלט זיי געגאַנגען ווערן, און דער קאָמענדאַנט ציט
 אַרויס פון דאָרט דעם קעסל, וועלכער בריט נאָך גאַנץ שטאַרק;
 אַ קובעל, פלעשלאַך און גלעזלאַך. דאָן גייט ער אַראָפּ און דאָס
 גאַנצע לייב מיטן גאַנצן אַנטוועכץ לאַכן אויף אים. אפילו דאָס
 לאַמע פיסל צוגראַטשט זיך אויך פון געלעכטער... איצט נעמט
 ער איבערזוכן און איבערטאַפן אַליץ פון דאָסניי. ער שטעקט
 אַריין די שווערט אין די טון קרויט און ער בלייבט שטיין פון
 איבעראַשונג: די שווערד בלייבט שטיין באַלד נאָך אינדערהיין.
 קוקט ער שוין אויף גאָרנישט, און פּונקט ווי אַ שפּורהונט באַט
 לעצטן מאָמענט, ווען ער גייט זיך וואַרפן אויף זיין קרבן, אַזוי
 טוט ער אַ שאַרץ אַרויף די אַרבל פון מונדיר, פאַרט אַריין מיט
 די הענט אין דעם נאַסן, פאַרפּוילטן קרויט און גיט אַ שלעפּ
 אַרויס אַ באַדעם, וואָס ליגט פון אויבן איינגעפאַסט אין פאַס און
 ער דערזעט דעם זאַטשער, וואָס איז אינעווייניק נאָך מער ווי
 אַ העלפט...

און אויך באַ רב יידן האָט ער צוגענומען פאַר פּוּפּזן
הונדערט מאַרקו בלויו צו יצחק יונהן האָט ער נישט געטרעפּן.
יוסף לאַלקע האָט זיך אפילו באַרימט אינדערשטיל:

—אז מיר אַרבעטן אין סאָד און אזו גרעגער איז מיט אונז,
האָבן מיר נישט וואָס מורא צו האָבן...

האָבן זיי טאַקי געקאַכט כּמעט אין העלן טאָג. און איינע-
לע האָט געשלעפט די קובלעס וואָסער און אויפן שטערן און
אַרום די באַקן זענען אים געווען צוגעוואַקסן האַרטע פּאַסן פּאַר-
טריקנטער שווייס, וועלכע ער פלעגט אָפּוואַשן פּון איין פּרייטאָג
פאַרנאַכט צום אַנדערן.

אַבער טאַקי אין דער אייגענער נאַכט נאָך האָט זיך דער
קאָמענדאַנט צוזאַמענגעטרעפּן מיט לאַנדסמאַנען און מיט יעגערן—
אַנגעטוענע אין זייערע „דינסט-קייטן“—און זיי זענען צוזאַמען
אוועק הינטן-אַרום אין סאָד אַרײַן...

מ'דערציילט אפילו אויף דער שטאַט, אז יענעס פאַרנאַכט,
אַ שעה שפּעטער, ווי מ'האַט געכאַפט יידלס פּאַבריק, איז זייער
אַ זון, אַדער אַ טאַכטער, געאַנגען שפּאַצירן הינטער דער שטאַט,
פאַר דעם צווייטטאַקיקן הויז, איז וועלכן ס'וואוינט דער וואַל-
מיסטער...

דאָס אָבער איז גאַרנישט... נענוג איז, אז יצחק יונה איז
ווידער געבליבן אַ „ריינער אַרעטאַן“, ערום וחסור, אָן אַ גראַשן
ביי דער נשמה.

„וואָס טוט מען, וואָס טוט מען ווייטער?“...

בריינדלען זענען די פּאַמפּאַניקלאַך פאַר גרויס עגמת-נפש
פיל בלאַסער געוואָרן. נאָר לייבלען האָט עס געאַרט, ווי דער
פאַראַיאַריקער שניי: ער איז אַלין אַרומגעאַנגען מיט זיין שמאַ-
יעדיקן שמייכל און געלאַכט יעדן אין פנים אַרײַן...

און גרעגער? אַרעמער גרעגער נעבאַן!... ער איז אַזוי
שולדיק געווען אין דעם ערשטן מאָל, ווען מ'האַט געמאַכט די
רעזיווע אין יצחק יונהס שטוב, פונקט ווי ר'איז איצט אין אַמע-
ריקע... וואָרן ס'איז אים שוין אַזוי אויך מיאוס און מאוס געוואָרן
ס'אַנצע קאַסן. ער האָט געוואַלט אינגאַנצן נאָך אַ פּאַר וואַכן

צו אַרבעטן און דינגען ערגעץ אַ סעודל, פאַר זיך. אָן אַ סאָד קאָן מען היינט גוט פאַרדינען... און דער עיקר—ס'איז דעך כשר...
דער גאַנצער גרעגער איז בטבע געווען אַ גרויסער פחדן.
ער האָט נאָר ליב געהאַט אַ סך צו רעדן...

„אַט דעמאָלט, אַ שטייגער, וואָס האָט עס'ן גענוצט אַזוי צו סטראַשען יענע?... נאָר אַזאַ נאַטור איז שוין ביי אים.“
און אין דער אמתן, טאַמער הערט ער רעדן, קאָן ער נישט שווייגן... אוי, וואָס זיין ווייב האָט שוין אין אים אַרייַנגעלייגט פאַר אַזאַ נאַטור... נאָר ס'איז פאַרפאַלן...

רעדט מען אַמאָל איבער גבורות, מעשיות, העלדישקייטן, דאָ צעפלאַקערט זיך אין אים מיטאַמאָל זיין העלדישקייט, און אַז ער כאַפט אָן אַ פרעסדן, וואָס האָט זיך ערשט נישט לאַנג אַרייַנגעצויגן אין שטעטל, אָדער ער קומט צווישן קלענערע חברה-לייט, פאַרציילט ער אודאי נישט, אַז בעתן געשלעג מיט די „קאַצאָפּעס“ איז ער געווען פון די ערשטע, וואָס האָבן זיך געגעמן צו זיי... אָדער באַ אַ שרפה, אַ שטייגער—דאָ ווייזט ער אַרויס זיין גאַנצע בריהשקייט... און אין וואָס? אין אַרומלויפן מיטן דאַשעק פאַרדרייט...

אַרעמער גרעגער, נעבעך! ס'גאַנצע ביסל פאַרמעג געהאַט שטעקן אין דער „מלינע“. צוגעבאַרגט זיך נאָך אפילו געקויפט אַ פאַר פוד צוקער, אָנגעגרייט, געמיינט, ס'עט טייערער ווערן... אָבער ס'איז אַ געשווינדער טויט געקומען אויף אים, אויף דעם לאַמען קאַמידאַנט. און ס'איז אָנגעקומען אַ פרישער, אויך אַ יינגיטשקער, אָבער אַ גאָלד!

וואָס איז עס זיין דאגה: מ'שמוגלט, צי מ'קאַכט?... ער האָט זיך אַ פירל, זיצט ער זיך און שפילט אויף איר.
ס'טרעפט אַמאָל—די זעלנער אין די קיילעכדיקע היטלאַך אָן דאַשקעס, נעמען עפעס צו אויף אייגענער אחריות, און מ'גייט אַרויף צום קאַמידאַנט, לאַכט ער און גיט צריק דאָס פעקל אַ פריילאַכער יינגו שפאַצירט און פאַרט אויף ראָווער און רעדט מיט אַלע זייער פריינטלאַך...

אַט האָט גאַט געשיקט אַ ישועה אויף זיינע יידעלאַך! און

אלע האָבן שוין צריק זייערע מאַשינדעלאַך, מיט די קעסעלאַך,
מיט די פעסער, און מ'שטעלט שוין אָן און מ'קאָכט שוין, אויף
וואָס די וועלט שטייט...

אַבענטע קאַפּיטל

באַלד ווי דער נייער קאָמענדאַנט איז נאָר אָנגעקומען אין
שטעטל און אלץ האָט אים אָפּגעוואָרט אין גאַס נאָך: „זען, ווי
ר'קוקט אויס", האָבן זיך געפּעדערט „חווואינאַרסקיס", דעם קריסט-
לאַכן שענקערס צוויי טעכטער, וואָס האָבן זיך אָנגעטון: די על-
טערע, די ברונעטע, אין אַ ווייס קליידל, ווייסע לאַטשן און אין
דעם ווייסן שטרוי-הוט אויפן קאָפּ; די יינגערע ווידער, די גע-
לע, „אויסגעטטרויעט" אין דעם קרצן, „קראַקאוויאַצקן" רעקל
מיט די פּאַסן פון אַלערליי קאַלירן; גוט פּאַרמאַכט אויף די
העקלען דאָס אויסגעפּאַסטע באַרדאָ סטאַניקל, פּאַרצויגן די מענ-
גע פּאַרשידנפּאַרביקע בייטשלאַך קרעלן, אויפן קאָפּ—פּויעריש-
מעסיק, אַרומגעבונדן אַ קאַלירט טיכל, אויף די פּיס אָנגעטון די
געלע שייך מיט די הויכע כאַלעוועס און די גרויסע, מעשענע,
ספּאַרטאַווע שנור-הוקלען, און ביידע, נעמענדיק צו גרויסע בו-
קעטען בלומען אין די הענט, האָבן זיך אָנגענומען הינטער די
אַרעמס און זענען אַווערנאָך אַוועק אין דער קאָמענדאַנטור
אַריין, מיט דעמדאָזיקן קלאַפּערגעצייג...

אויף דער גאַס האָבן זיי נאָכגעקוקט הונדערטער אויגן.
אַלמע האָבן אַוועקגענייגט די קעפּ און אויסגעשפּיגן: פּאַרשייטע!..
יינגערע אַבער, האָבן געקוקט מיט אויפּגעריסענע אויגן און באַם
האַרץ האָט יעדן בחור אַ ציפּ געטון, ווי איינעם, וואָס האָט שוין
פון דריי טעג נישט געגעסן און מ'ווייזט אים פּלוצלינג אַ פּריש
אויסגעבאַקן זעמעלע... אפילו מיידלאַך האָבן זיי נאָכגעקוקט מיט
גרויס קנאה... אַך, וויפּיל וואָלט עס אַ יידיש מיידל אַוועקגעעבן,

אז מ'זאל זי ל'זון אזוי אנטון, עכט פויליש' און זאל אזויערנאך ארויסגיין אין גאס אריין!... יינגען וואלטן דאך צעזעצט געווארן קוקנדיק. און פייפקע, מענדל מיט זייער חבריא שטייען און: א פייער זוכט זיי!... נאך איטשל זאגט זיך זיין באליבט ווערטל:
— די צוויי שיקלאך האבן א טעם...

נאך רב וואוון, דעם גרויסן זאלץ-סוחר, וואס האנדלט שוין נישט פון צייט דער מאביליזאציע אן, פאלט פלוצלינג איין א זינדיקער געדאנק. ניש' חלילה... ער איז א חלוש ניש' פאר קיין שום ייד געדאכט, שוין פון שיינע עטלאכע יאר... נאך א טאכטער האט ער— א בת-מלכה... שררות ווערן געפלעפט... ווי מ'קאן ניש' קוקן אין דער וון אריין... אט טאקי אין זומער פאר דער מלחמה האט איר דערזעען „מאגנאצקי". אן אייגן דארף, מיט פעלדער, מיט וועלדער. האט ער אים א צייט נישט אפגע-
לאזט: נאך און נאך, ער זאל זי שטודן...

און איצט, אז ער זעט די „חואוינארסקיס" ארויפגיין צום קאמידאנט מיט בלומען—מקבל פנים זיין, פאלט אים איין דער געדאנק, ער זאל זיין טאכטער אויך ארויפשיקן צו אים. ס'פאר-שטייט זיך, ער דארף איר אנוואגן, ווי זי זאל רעדן מיט אים און ווי זי זאל קוקן; ווי זי זאל גיין, ווי זי זאל שטיין און ווי זי זאל זיבן: ניש' קא' קליינקייט... ווארן איז ער דען ניש' א טאטע...

אזוי טראכט זיך רב וואווע, און ער שטעלט זיך פאר, ווי זיין טאכטער שטייט אזוי פארן קאמידאנט און בעט אים, ער זאל איר פאטער ארויסגעבן אן ערלויבניש צו ברענגען א וואגאן זאלץ. און ווי ער, דער קאמידאנט, קוקט איר אין ד'אויגן אריין—זיי קריגן דאך די כפרה פאר איר—און ער קאן איר נישט אפזאגן...

„נו, מילא, רעדט ער ארויס, ווי באשלאסן—און אז ר'עט זי אַנריין, ג'ען איר א גלעט, א ריר דאָרט באַ אַ האַנט..."
און אויבן, אין דער קאמענדאנטור, קומען אריין די „חואוינארשטשאַנקעס" מיט די בוקעטן אין די הענט, און מיט אפּענע, שמייכלענדיקע מיילעכלאך פּרעגן זיי:

—טשי יעסט פאן קאמענדאנט?

דער קאמענדאנט, וואָס בערשט זיך אַרום פון שטוב, דערזעט זיי, ווערט ער אינגאנצן באהעלט און ער רופט זיי אַריין אין זיינע שטובן.

—ביטע, ביטע, —רעדט ער צו זיי אין דייטש—קאָממען זיי אַריין.

גייען זיי נאָך אים און לאַכן און רעדן, נאָר לאַכן מער, ווי זיי רעדן,

—דזשען דאַברי פאָנו קאָמענדאָנטאָווי!—זאָגט די עלטערע און גלאַנצט מיט די טונקל-ברוינע אויגן. נאָר די געלע לאַכט פאַרשייטער און זאָגט אויף דייטש דידאַזיקע פאָר ווערטער, וואָס זענען מער יידיש:

—גוט מאָרגן, העך קאָמענדאָנט!

וויילט שטאַרק זיך דער דייטש, און ס'טוט אים שוין אַ הנאה, נאָך פון די ערשטע פאָר ווערטער... און יענע אומצו-פרידנאָקייט, פאַרוואָס מ'האַט אים באַשטימט אין אַזאַ קליין שטעטל אַריין, פאַרשווינדט שוין אויך... אדרבא... און ער קלינגט אָן נאָך בורשע (פונטש) און הייסט מאַכן טיי.

שטעלט דער דינער אויף פאַרבייטעכצער און איין זעלנער ברענגט אויך אַרויף דאָס פלעשל קאָניאַק, וואָס חנא וויינמאַכער האָט שוין געדוינושעט אַרויפצושיקן.

לאַכט ער, דער קאָמענדאָנט, און גיסט אָן אין גלעזלאַך און גיט זיי צו טרינקען און ער טרינקט. נעמן זיי גישט באַלד, די שיקסלאַך, נאָר לאָזן זיך בעטן; נעמט ער אַרום די ברונעטקע באַס האַלו, בייגט אַרונטער דאָס קעפל און גיסט איר אַריין דאָס גלעזעלע אין אָפענעם מויל, און גיט איר צו פאַרבייסן מיט אַ קוש אונטערן אויער... דערנאָך ס'אייגענע מיט דער געלער...

שפעטער אַ ביסל טרינקט מע' טיי און מ'רעדט צווישן זיך. ס'הייסט אפילו גישט קא' רעדן, ווי מען רעדט, וואָרום גישט ער פאַרשטייט זייערס אַ וואָרט, גישט זיי פאַרשטייען זיינס, נאָר אַוואַרימעט, מ'רעדט, און דער עיקר—מ'פאַרשטייט זיך... אַ גע-לעכטערל, אָן אייגל—ס'קומט שוין אַרויס עפעס... און צומיינסט

לאַכט די יינגערע. ווייזט אויס, אַז זי האָט שוין אַזאַ טבע. און אפשר, ווייל דאָס מיילעכל איז קליין און די ציינדלאַך זענען ווייסע... און אַז זי לאַכט, מרוושעט זי נאָך צו די אייגלאַך און אַ הייסע תאווה שלאָגט פון איר פנים...

אים געפעלט אָבער אויך נישקשה די עלטערע, און אפשר נאָך בעסער... יאָגן זיי זיך אַרום אין שטוב און מישפּילט אין כאַפּט זיך... און מ'לאָזט זיך אָפּ און מ'כאַפּט זיך ווידער... און טיילמאָל קלינגט אויך אַריין אינדערמיט עפעס אַ פּלוצלונג אויפֿ-געכאַפטער קוש...

און ער נעמט דערנאָך אַרויס די פּידל און שפּילט עפעס זייער אַ שיינ שטיקל. לאָזט ער ווידער ליגן די פּידל אויפן טיש און רוימט עפעס איין דער ברונעטקע, אָבער זי פאַרשטייט גאָר-נישט... גלעט ער איר העלול און קוקט אויפן האַרץ, וואָס איז טיף אויסדעקאַלטירט, שטייענדיק אַזוי אַנטקייגן איר, און ער ווייט אַליין אויך ניש', וואָס ער וויל, נאָר עפעס איין קני קור-טשעט זיך אים און שטעלט זיך אויס שיף... איז ער זיך גאָר מישב און צולאַכט זיך אינדערמיט... דאָס געלעכטער פאַרשלאָגט אַלץ און פאַרטרייבט אַלע ביזע מחשבות... לאַכט אויך די קליי-נע, לאַכט אויך די ברונעטקע. און דעמאָלט האָט ער ערשט דאָס געלעגנהייט אַרומצוכאַפן די ברונעטקע דאָס ערשטע מאל און רעכט צודריקן זי אַרום דער טאַדיע...

און די געלע ווייזט אָן דורכן פענסטער, וואָס גייט אַרויס אין מאַרק אַריין, די גרינע טירן פון זייער פּאָטערס שענק און דעם פּאָטער, וואָס שטייט פּונקט אויף די שטיגלאַך...

פרייט ער זיך, טוט עס אים אַ שטאַרקע הנאה... און פאַר גרויס שמחה, ווייס ער נישט, וואו זיי צו זעצן... זעצט ער זיי אַמאָל אויפן פעלדבעטל, און געפעלט עס אים נישט, טראָגט ער זיי איבער און זעצט זיי גאָר אויפן טיש... און אונטער דער טיר שטייען: דער אונטעראַפּיציר, דער שרייבער אין די ברילן, יע-גער און נאָך אַ פּאָר זעלנער און סגעפעלט זיי אויך זייער שטאַרק די מעשה און רייבן די הענט פון צופּרידנקייט:

ער' עט זיך נישט מישן, ווי יענער... זעען זיי שוין
איין א גוטן סימן...

ניינצענטע קאפיטל

שבת נאָכן עסן, נעמען זיך צוזאמען אלע יינגען און, אַרומ-
געוואָסענע, אין די שבתדיקע „אבראַניעס“, אין די קאַלירטע
העמדער מיט די בלויוזע ברוינע העלזער, אָן אַ קראַגן, גייען זיי
אַרויף אין דער „ביליטעע“ אַריין...

דער ערשטער און פּאַרויס גייט גרעגער. און פאַרוואָס דען
גישט, אַז ער איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט אָפּגעגעבן
צום קרייז-שעף אַ ביטע וועגן אַ „ביליטעע“; ווייל אין שטעטל
האָט זיך געמאַכט פרנסה, די יינגען, עס קומט אַ שבת גייען זיי
אַרום פּוסט און פּאַסט, די מיידן דעסגלייכן, און אַזוי זאָל כּאָטש
זיין מיט וועמען אַ וואָרט צו שמיסן, און אַמאָל, אַז ס'לאָזט זיך—
אויך צו טאַנצן... ווייל מ'האָט אויך געוואָלט איינפירן אַ באַזונ-
דערע מוזיקאַלישע אָפּטיילונג... איז פאַר וועמענסוועגן זאָל זי
שפּילן? האָט ער, גרעגער, טאַקי דאָס פּאַרויסגעזען, באַזונדער איז
אויך אָנגעקומען ידיעות פון אַרום און אַרום אין אלע שטעט און
שטעטלאַך, מיט וועמענס יינגעלייט און מיידלאַך מען טרעפט זיך
אויף די טראַקטן און אין די קרעטשמעס, וואו זיי לויבן זיך אָן
מיט זייערע „ביליטעען“, וועלכע ווערן „שטאַרקער“ און „גרע-
סער“ מיט „דראַמאַטישע“ און „מוזיקאַלישע“ אָפּטיילונגען—האָט
טאַקי גרעגער נישט געשוויגן און איצט גייט ער פּאַרויס. ער
האָט זוכה געווען...

אלע יינגען, וואָס גייען הינטער אים, פּילן זיך עפעס ווי
אויסגעצויגן און אָנגעשטייפט, ווי די סטרונעס... מיט די זייגערס
אין די וועסט-טאַשן און מיט די „אייןלאַדונגער“ אין די קאַ-
פּערטעס, אויף וועלכע עס שטייט קלאַר אויפגעשריבן יעדענס נאָ-

מען, ווי א שטייגער: „פייפקע, מען בעט דיך אויף דער שבתדי-
קער פארזאמלונג“...

נאָר פייפקע קרומט זיך אַ ביסל:

—ס'זאָל זיי, —זאָגט ער—די שרייבער, די הענט אָפגענעמן
ווערן. נישט געקאָנט אויפשרייבן: פייוול, נאָר „פייפקע“.
עפעס שפירט ער, פייפקע, אַז דאָ איז נישט אויף דער
פור, אַז דאָ דאָרף ער הייסן אַ ביסל לייטישער...

פונדעסטוועגן גייט דער רוגו לייכט איבער, ווייל ער
שפירט, אַז עפעס גייט ער דאָך פאָרט אין אַ „געזעלשאַפט“ אַריין
און איז אַ „מיטגלידער“...

גייט מען טאָקי און אַז מען קומט אַרויף און מ'שטעלט
זיך אוועק, דערזעט מען באַם שוואַרצן טיש שמואל מייטעס,
בערל אהרן-לייבס און מעכלען. קוקן זיי זיך איבער, די יינגען,
צווישן זיך און אַ וויגק מיט די אויגן:

—אַבער דו זעסט... אַ רוח אין דיין מאַמען אַריין...

און באַם טיש, דאָרט אויבן, שטייט בערל אהרן-לייבס און
ליינט פון אַ פאָפיר אַרויס דעם באַריכט. ער רעכנט אויס, ווי-
פיל מיטגלידער עס האָבן זיך פאַרשריבן, וויפיל געלט ס'האָט
„איינגעפלאָסן“ און וויפיל מ'האָט „אויסגאַבן“ געהאַט אויף דירה,
טישן, בענק און ביכער.

טראַכט זיך אַזוי אַ יינג בחורל אין אַ קורצער מאַרינאַרקע,
האַלטנדיק אַ טוכן „ליציפעט“-היטל אין האַנט:

„דאַכט זיך, גאַרנישט... שמואל... דער אייגענער, וואָס
אַרבעט מיט מיר צוזאַמען באַ משה שניידער. פונדעסטוועגן“...

טראַכט זיך אויך, שוין אַן עלטער מיידל:

„ער איז אַ וואַזשנער מענטש, —אַ לייט! מ'זאָגט ער ווערט

אַ חתן מיט משה שניידערס עלטערע טאָכטער...“

דאָס גלעקל רייסט איבער אַט די דאָזיקע מחשבות פון דער
לעצטער און מעכל ווידער טוט באַקאָנט מאַכן, אַז מ'טרעט איצט
צו צו די „אַלגעמיינע, גלייכע, דירעקטע, געהיימע וואַלן“...

מ'טרעט צו אויסצווייילן אַ פאַרוואַלטונג, וואָס זאָל אָנפירן מיט
די אַרבעט אין דער ביבליאָטעק אַ גאַנץ פעליק יאָר. ער מאַכט

איך באקאנט, אַז זיי, דאָס „פרעזידיום“, דאָס הייסט, ער און שמואל מייטעס און בערל אהרן-לייבס, זענען ביז היינט געווען נאָר פּראָוויזאָריש, צייטווייליק. נאָר אַז די פּאַרזאַמלונג וויל, קאָן מען זיי אויך אויף ווייטער אויסוויילן...

ווערט טאַקי אַ גערעדער זיי און ס'ווערן באַלד צעטיילט ווייסע שטיקלאַך פּאַפּיר, אויף וועלכע יעדער דאַרף אויפשרייבן די נעמען פון די, וואָס געזעלן אים צו זיין אין דער „פּאַר-וואַלטונג פון דער אַלגעמיינער ביבליאָטעק און לעזעזאַל“. דער, וואָס קאָן נישט שרייבן, דאַרף נאָר אויפצייכענען בלוז די נומערן, ווייל יעדער קאַנדידאַט האָט זיך „זיין אייגענעם נומער“.

און נאָנט באַם טיש גייט צו די „לעבהאַפטע אַרבעט“, דאָס אָנווייזן... מעכל ווייזט אָן, אַז נאָר בערל אהרן-לייבס טויג אויף צו זיין סעקרעטער פון דער געזעלשאַפט און נישט קיין אַנדער-רער; בערל אהרן-לייבס ווידער, ווייזט אָן, אַז נאָר מעכל קאָן זיין קאַסירער פון פּעראַיין און נישט קיין אַנדערער; און זיי ביידע צוזאַמען זענען גרייט צו שווערן, אַז קיין אַנדערן אויף פּאַרזיצנדער, ווי שמואל מייטעס, 'עסטו דעך נישט געפינען, מ'זאָל אפילו זוכן...

זעט גרענער אַזוינס, שווייגט ער אויך נישט. לויפט ער אַרום צווישן זיינע באַקאַנטע, ס'הייסט צווישן די יינגען מיט די אָפּגעוואַשענע ברוינע העלזער און קאָלירטע העמדלאַך און זאָגט זיי אָן, זיי זאָלן נישט פּאַרגעסן איינצושרייבן זיין נאָמען, און אויב זיי קאָנען נישט, איז כאַטש „נומער אַכצען“, למען השם... יעט עס אויך זיין גענוג.

דאָס ביסל יינגען האַלטן זיך ביז אַהער גאָר לייטיש. פייוול, מענדל, אברמטשע וועלוועלס און דער ווייסער מוליע שוויצן שוין אפילו אַ ביסל, די פּנימער זייערע ווערן זיי רויט פונקט ווי זיי וואַלטן נאָר-וואָס געקומען פון די זעלנער... נאָר פונדעסטווען, שאַדט נישט.

שטייט צווישן זיי איטשל און „אַרגירט“. הערן זיי זיך צו און פון יעדן איינציקן וואָרט, וואָס ער רעדט, ווערט זיי היי-סער און אין די אויגן מוטשושער, נאָר פייפקע פּאַרלירט זיך נישט:

—גאַנצע קנאַקערס, גאַנצע יא טעבע דאַמס!—גיט ער אַ ווינק צו דער מיד טעמע, וואָס זיצט אויף דער באַנק, אַזוי, אַז יענע נעמט שיער אַ מיתה משונה איין פאַר זיינס אָן אויג... און ווען זי דערכאַפט דעם געממזרטן בליק זיינעם, ווערט זי רויט, ווי אַ פסחדיקער ווישניק...

ווערט דאָס געפעלן בערטשן, און פייוולען, פאַר זיין גרויס געממזרטקייט, לאָזט ער אַראָפּ אַ קנאַק אין די פלייצעס אַריין, גלייך ס'וואָלט גאָר נישט אין קיין פאַראיין געווען.

הייבט דער פאַרויצנדער אָן שטאַרק צו קלינגען, און ווייל אַ סטודענט, וואָס האָט באַזוכט דעם פאַראיין אַלס גאַסט זיצט אויך דאָרט אויבן אָן, פילט זיך דער פאַרויצנדער פערפליכטעט צו געבן אים אַ שטיקל ערקלערונג אין אויער אַריין; ער זאָל ניש' מיינען, אַז דאָס איז חלילה די געזעלשאַפט... זיי זענען גאָר אַזוי... בלויז אויס מורא... זאָלן זיי אויך זיין... נאָר דער-באַ דערציילט ער נישט, אַז דאָס מיטגלידגעלד צאָלט טאַקי מענדל, פאַר ביכער קויפן צאָלט אויך ער—און גלאַט אַזוי—די קאַסע נייטיקט זיך: „דעפיציט“, געשעפטן, מעשיות... און דאָרט די „אינטעליגענץ“, וואָס זיצט אויבנאָן און קלויבט זיך אויס דעם בעסטן פיק פיש, איז טאַקי נאָר גלאַט אַזוי... בלויז אויס דרך ארץ ווידער... און דאָדורך פילט זיך דער סטודענט נאָך דער אָפגעגעבענער ערקלערונג אין אויער אַריין באַפרידיקט... און דער פאַרויצנדער—זיגער!... ער האָט געוויסט, ווי די זאַך צו „פאַרעכטן“... און קוקט זיך דאָדורך אום צו די אינטעליגענטע-רע מיידלאַך הינטער זיינע פלייצעס, „צי איז ער שוין ווערט כּאַטש עטלאַכע טויז בליקן“...

שטייט אַזוי מענדל און עס ווערט אים אַזוי טרויריק; אפילו קאַ פעטשל אין די פלייצעס אַריין טאָר מען שוין אויך נישט געבן... זאָגט ער צו פייפקען:

—פייפקע, קום!

גיט מען איבער גרעגערן די קוויטלאַך מיט די אונטער-געשריבענע „אַכצענס“, און אַלע אַכטן, אָן אונטערשיד, פון אַלע קוויטלאַך, זענען אינדערהייך ביי די קעפּ אָפן און זעען אויס

פונקט ווי די שטארקע צוואנגען, וואָס שלעפן אַרויס אופנאַלעס פון פּערד-קאָפּיטעס... אַזויערנאָך דערוואַרטן זיי זיך נישט אויף דעם סוף פון די וואָלן: נישקשה, גרעגער אַליין וועט שוין מאַכן אין אַרדנונג... און מ'גייט אַ האַפּטשע אַראָפּ פון אַלע שטיגלאַך און פון דאָרט—גלייך צו עליען אין שענקל אַרײַן...

צוואַנציקסטע קאַפיטל.

טיילמאָל ווערט מען אומעטיק, מ'לאָזט אַראָפּ די קעפּ, ווי אײנער זאָגט: „נאָ, שלאָג, וויפּיל דו ווילסט!...“ די שמוגלערס, וואָס זענען שוין אײנגעוואוינט מיט די וועטערס: זינען, לבנהס, וואָלקנס און שנייען מיט רעגנס, ווערן טיילמאָל אַדורכגענימט פון עפעס. וואָס הענגט דאָס זיך אין דער לופט. און דער „עפעס“ צייט נישט זעבארע אומעט-פעדעס, ביז אין די פאַרהאַרטעוועטע שמוגלערס הערצער אַרײַן. דעמאָלט לייגן די יינגען זייערע הענט אויף די „בוכטעס“ אַרויף און גייען שטום נאָך די וועגנס און שטילערהייט צייט זיך דאָס „סטענקענדיקע“ ליד, וואָס די רעדער זינגען איבערן וועג. דער אַלטער שעהקע זיצט אין דער פּור טויב און שטום, מיט פאַרמאַכטע אויגן און קלערט דורך אַלע אַלטע געדאַנקען. פונקט ווי אַ קי, וואָס איז מעלה גרה; מישט און קייט איבער צום הונדערטסטן מאָל יענעם געדאַנק וועגען זיינע קינדער: דאָס אײניקל איז אַלץ קראַנק און פון זיין הערט מען קאָ' וואָרט ניש'. און וואָס 'עט זיין, וואָס 'עט זיין? ווי לאַנג 'על איך זיך עס נאָך אַרומדרייען? און דו, אויך ער דרעמעלט אײַן, וואַקלט זיך אים זיין קאָפּ, זיצנדיק, און ער פאַלט אַראָפּ נידעריקער, און בלייבט ליגן ווייך—ווייך—אויף דער שוויס פון דער גוטער סטאַשע, וועלכע העלפט אים אַלעמאָל צו באַם שלעפן, אַדער באַם אָפּבעטן עפעס.

און ער חלומט דעמאלט מאַדנע חלומות, וואָס פירן אים אַרום און ווייזן אים מאַדנע זאַכן.

טיילמאָל ווערט ער דערשראָקן פאַר די חלומות, וועקט ער זיך איבער און נעמט מיט אַלע כחות אַוועקטרייבן זיי, וואָס דאָס קומט אים אָן זייער שווער. ער מוז פּריר זיך דערמאָנען אָן דער באַבען זיינער, וואָס איז געשטאַרבן מיט דריי יאָר צריקן אָן טויטן טאַטע—אָן גאָט אין הימעל. לעצטנס אָבער ווילן אים די געדאַנקען נישט אָפּלאָזן פאַר קיין געלט! ווייסט ער שוין, אַז ר'איז פאַרקאָכן אין זינד און, אַז ס'גהנום וועט זיין פאַרן וויי-ניק, וואָרן, ווי חלומט זיך עס אַ ינגל, אַ דרייצניערדיק יינגל, אַזעלכע זינדיקע חלומות? אָט טאַפּט ער אָן מיט דער האַנט עפעס ווייכס, עפעס, וואָס וואַרעמט אים דעם גאַנצן גוף דורך אַלע זיינע אָדערן, עפעס גלאַטיקס און ער דערשפּירט אַ זיסקייט, אַ גרויסע זיסקייט... נעמט ער, באַרירט פעסטער, נאָך פעסטער... ווערט אים הייס, בייגט ער אַראָפּ דעם קאָפּ און מיט דעם מויל באַרירט ער דאָס ווייכע. עפענען זיך זיינע ליפּן, קושט ער דאָס אָרט הייס, קושט ער פּריידיק, ווי ער פּלעגט אַמאָל קושן אַלע הייליקסטע זאַכן... נאָכמער, ער האָט גאָר צו קיין זאַך קיינמאָל ניש' געהאַט אַזאַ ברען... אַזאַ העליש פייער... און ווי קומט עס צו אים? אָבער ער דוינזשעט נישט צו קומען צום געדאַנק, ווי ער פאַרגעסט אָן אַלעם, פאַרגעסט און קושט ווידער און קושט ווידער. — —

אַזעלכע חלומות, אַזעלכע איבערלעבונגען האָט דוד אין די אומעטיקע נעכט, אין די פינסטערע נעכט, אין די רעגנדיקע נעכט.

אַמאָל, אין דער ערשטער צייט, ווען די דריי שיקסעס זענען געפאַרן מיט פּאַנטלען, האָט ער זיך איבערגעוועקט און פאַרשלאָפּענערהייט נאָך האָט ער געמיינט, אַז ער געפינט זיך אינדערהיים און ס'האַט אים אויסגעוויזן, ווי די מאַמע וואָלטן גערופן; שטעלט ער זיך אַזוי אויף און וויל צוגיין צו איר, ווי ער שטויסט זיך אָן אָן זינדיקע מענטשן און ער פּאַלט. אַרום איז געווען פינסטער—שטאַק-פינסטער און אין דרויסן האָט גע-

שטורמט און אַ רעגן האָט געגאָסן טייכנווייז—סימביל. דערהערט
ער דאָס בלאַנדע שיקסל, וואָס פּרעגט אין דער פּינסטער אַרײַן:

— קטאָ יעסט?

און פּאַנטלס קול:

— שלאָפּטס, שלאָפּטס!

האָט ער אײַנגעהאַלטן דעמאָלט דעם אָטעם, ווי אַ גנב. און
כאָטש ס'איז געווען שטאָק-פּינסטער, האָט ער צוגעמאַכט די
אויגן—מ'זאָל זען, אַז ער שלאָפּט...

און אַ צווייט מאָל, בעת'ן אַראָפּקריכן פון דער פּור, אין
וואַרשע. דעמאָלט איז שוין ליכטיק געווען: ער איז געשטאַנען
אויף דר'ערד און גענעמן דאָס פּעקל זיינס, וואָס איז געלעגן
אויפן געזעס. איז פּונקט אַראָפּגעגאַנגען נאַטשע, אַרויסגעשטעקט
אַ פּוס, האָט זי געפּריווט אין דער לופט, געטאַפּט, ביז זי האָט
אַנגעריירט די ערד. האָט ער געזען אַ שטיק נאַקעטן פּוס אירן
און ער האָט דערפּילט, ווי דאָס האַרץ זיינס האָט אים אַ ציטער
געגעבן און אַזאָ גלאַטיקע ווייכקייט איז אים אין זיינע אַלע
אברים צעגאַנגען.

נאָר רײטשל זיצט אין די רויע, נאַסע פּאַסן פּלייש און
קוקט אין דער לופט אַרײַן, ווי אַ גולם. זי דערמאָנט זיך בלויו
אַן שטיקל „דזשערדעווער“ לייזענט, וואָס זי האָט זיך שוין אָן-
געגרייט צו דער חתונה; אָן די זעקס העמדער, וואָס זי האָט
געקויפט אַ מציאה באַ מינקע די צעלניקערן; און זי טראַכט, וואָס
פאַר אַ שײך זי זאָל זיך קויפן אויף יום-טובּ.

טיילמאָל טרעפט אויך, עס פאַרט אַ בכבודער, הויכער ייד,
אַ גלייכער, מיט אַ ווייסער לאַנגער באָרד; אין אַ „קופּיעצקע“
פּאַלטאַנדל און אַ האַרטן היט אויפן קאַפּ. זיצט ער און שלעפּט
זיך מיט אַלע שמוגלערס און פון האַנט לאָזט ער נישט אַרויס
אַ טלומאַקל איבערן גאַנצן וועג.

„ווער איז ער דאָס, דער ייד? איז ער אויך אַ שמוגלער?“
שטעלט זיך יעדער אַ פּראַגע. אַלע שפּירן זיך עפעס געקרעמ-
פּירט אין זיין געזעלשאַפּט. ער באַצאָלט אָבער, און פאַרויס, ווי-
פּיל ס'קומט און רעדט אַ גאַנצן וועג נישט קיין וואַרט. אַ יוד—

א מלכות. קיינער ווייס אָבער נישט, אַז די קינדער זענען אַוועק
 קיין אויסלאַנד: דאָקטוירים, אינזשינערן. איין טאָכטער נאָר גע-
 בליבן מיט אַ קינד ביי דער ברוסט און דער מאַן איז אויף דער
 מלחמה. פייניקס מען זיך שוין העכער אַ יאָר—ס'געשעפט אויפ-
 געגעסן. האָט מען פאַרקויפט אַלץ פון שטוב: קרעדענצן, טישן,
 שטולן—פאַר אַ שיבש. און וואָס טוט מען ווייטער? די קינדער
 שרייבן נישט. מוז מען זיך צו עפעס נעמען..

„אלע קאָנען, עסטו אויך קאָנען!..“

האַט ער אָנגעטון דעם האַרטן הוט, ווי איינער, וואָס גייט
 טון אַ כבוד-זאָך. געמאָרן אויף אַ מאַרקסטאָג נאָך אַ ביסל אייער,
 פוטער, מעל און געפירט קא' וואַרשע. שטיל, מיט אַ רויק פנים
 געגאַנגען אין אַ געוועלבל אַריין, פאַרקויפט און דאָס פאַראיבריק-
 טע געלט געברענגט אין שטוב אַריין...

די שמוגלערס ווייסן דאָך נישט—נאָר עפעס אַ שטילער
 דרך ארץ שלאָגט, מ'ווייסט נישט פון וואָס.

טיילמאָל ווידער אין אַ לבנה-נאַכט, זיצט דער אַלטער
 שעהקע, דערציילט ער מעשיות פון רבנים און פון מכשפים.
 אַלע האַרכן און בעתן הערן, קוקט מען אַרויס פון דער פור
 איבער דער שטילקייט פון פעלד. ד'אויגן בלאַנדזשען, אַ פאַרויל-
 בערטקייט שווימט דעמאָלט אַרום אין דער נאַכט... און אַז דער
 אַלטער בלייבט שטיל, דערשפירן זיי אַ נאָגעדיקייט אין זיך און
 אַזאַ פרייגיביקייט, אַז זאָל נאָר ווער קומען, וואָס דאָרף עפעס
 צו האָבן—אַ סינפענצוואַנציקער, קריגט ער מיטן ערשטן וואָרט...
 אָבער, אַז מ'קומט קא' וואַרשע, פאַרשווינדט דאָס אינ-
 גאַנצן. יינגען און מיידן הייבן אָן די קעפ אויפצוהייבן, צו זוכן,
 וואו אָפצופטרן דאָס „מת“, ווי זיי רופן די סחורה און צו קריגן
 איז דער האַנט אַריין די „לעבעדיקע“ קלינגערס...

איינאנצוואַנציקסטע קאָפיטל

און אז מ'קומט צופאָרן אין שטעטל, לויפט יעדער אין זיין היים אַריין און לאָזט איבער באַ דער פּור פּאַנטלען, מיט די זין און די נאַטשע. אויף די פּורן האָט שוין יעדער איינציקער זיין „כלה“. דער בלינדער גרונם, וואָס פּאַרט מיט יענקל טשאַפּ, האָט באַלד באַם ערשטן מאָל אַריינגעפירט זיין כלה צו זיך אין שטוב. דאָס ווייב האָט ער געהייסן זיך אויפהייבן פון בעט. „גע- נוג געכאַליעטו!“, האָט ער געזאָגט, און די שיקסע זיינע האָט זיך דאַרין אַריינגעלייגט שלאָפן.

אין אָנהויב האָט עס אָנגעמאַכט אין שטעטל אַ גאַנץ גע- רודער. „מילא, יינגען“—האָט מען געזאָגט—זענען יינגען! אָבער מאַנען, וואָס האָבן ווייבער, טאַטעס פון קינדער—פע, פע...“ גרונמס ווייב האָט געוואַלדעוועט, האָט געריסן פון זיך און פון אים—האָט געמאַכט שאַנד און שפּאַט, ביו ער האָט איר איינמאָל געזאָגט:

—דו ווילסט ניש, קאָנסטו דיר צוועקגיין פון שטוב.—אויף וואָס זי האָט געענטפערט:

—אַן אויסרייסעניש זאָל אויף דיר קומען. און די קינדער?

—טאָ ליג אין געהאַקטע ווינדן און רעד ניש...“

און מ'דערציילט, אז ער שלאָגט זי, אז ער מאַכט איר ברוינע און בלויע צייכנכ אויפן לייב... מענטשן האָבן זיך גע- וואַלט אַריינמישן, האָט ער אויף זיי אָנגעשטעלט דאָס בלינדע אייגל, איז זיי ס'בלוט פאַרקילט געוואָרן אין די אַדערן. „ווער וויל דען האָבן מיט גרונם גולן צו טון?“

דעם ווייבס ברודער, אַ שוסטער, האָט אים אפילו איינמאָל אָנגענעמן פאַרן האַלד און געזאָגט:

—טויט אַדער ברויט! יעסט אַרויסוואַרפן די שיקסע פון

שטוב?...“

האָט גרונם נישט געכאַפט אַ מעסער און אים פאַרוקט אין

דער האַנט אַרײַן? יענער גײט נאָך בײַז הײַנט געבונדן.
און ווײל עס איז אַזוי, אַז אפילו מאַנען האָבן פֿלעם.
האַבן זיך נאָך ייִנגען אודאי נישׁ וואָס צו שעמען און פֿאַנטל
אויך נישׁט.

האַט ער טאַקי אײַנמאַל געזאָגט צום ווייב:
—הער נאָר, זאָלסט מיר גאַרנישט דערוועגן צו רעדן.
האַט זי געטון נאָך קלוגער, אַז די שיקסע איז געקומען.
איז זי באַלד אַליין אַרויס פֿון איר בעט, אָפּגעטרעטן איר, אַ
נישׁ'עט ער זי דעך לײַגן אין זײַן בעט...
און ס'האַט זיך געפירט, ווען מ'האַט נאָר אַרײַנגעלאָזט די
פערד אין שטאַל און גליקע האַט עס דורכֿן לאָדן געהערט, אַ
בלאָז פֿון די פערדליפֿן און אַ שאַקל אָפּ זיך, אָדער די טריט
פֿון די פערדס קאַפֿיטעס, און גלאַט אַזוי, מ'קומט צו צופֿאַרן
פֿאַרן הויז, איז גליקע שוין געשטאַנען אויף די פֿיס אין אירע
שטעקלאַטשן, אַרויפגעוואָרפֿן די קורצע באַרכאַנע האַלקע און
אַוועק אין קיך אַרײַן: לאַ מ'ע' נישׁ דאַרפֿן מיט איר טענהן.
פלעגן זײ זיך לײַגן, פֿאַנטל אין אײַן בעט און די שיקסע אין
צווייטן, אײַבערדעקן זיך מיט די דעקעס און שלאַפֿן געשמאַק.
דערוועקט זיך טײלמאַל באַ גליקען אַ בושא. זי דערמאַנט
זיך, אַז זי קומט אין די הויכע חדשים אַרײַן. זי טראַגט דאָך...
און ס'שטעלט זיך איר פֿאַר די ערשטע צײַט, ווען זײ האָבן
נאָר אָנגעהויבן צו שמוגלען, הײבט איר אָן צו דריקן, צו קלע-
מען באַם האַרץ און אָן אומבאַוואוסטער טרויער נעמט זי אַרום.
לויפט זי אַריבער צו איר טאַטן, קלאַגט זיך פֿאַרן, וויינט זיך
אויס איר ביטער האַרץ.
הערט ער אויס, דער אַלטער, בײַזערט ער זיך נאָך אָן
אויף איר:

—פע, שעמען מענסטו זיך. אויף אָן אײַגענעם מאַן אַווינט
צו רעדן... וואָס ווילסטו פֿון אײַם? פֿרנסה גיט ער דיר? ברויט
האַסטו? און אַ קאַרטאַפֿל פֿעלט נישׁט אין שטוב? וואָס ווילסטו?
אַ סך ווייבער וואָלטן זיך געווינטו אויף דײַן אַרט, צו האָבן
צוועלכע פֿאַרדינערס!

בלייבט זי זיצן מיט פארוויינטע גרויסע אויגן, ווי באַ אַ קאלב. שטעלט ער זיך אויף, דער אלטער, קוקט זי אָן און לאַכט:

— כּי, כּי, כּי... גלייכער וואָלסטו גאַרנישט געווען גערעדט! זעסטו, און אַ ברית ווער 'עט מאַכן?.. העז?..
טוט זי אַ וויין אַרויס. ווערט ער גערירט. נעמט ער דעם סענקאַטן שטעקן, און געבויגען אין דרייען גייט ער, דער אַל-טער דודקע, פאַנטלט שווער, אַריבער צום איידעם—איבערעזן מיט אים.

אַריינגעקומען אין קעך, זעצט ער זיך אַוועק נעבן טיש און קוקט זיך אַרום אין שטוב. „הע, הע, אַ שפע קאַן עין הרע...“ נאָר אַז זי צופט אים פאַרן אַרבל און ווינקט צו אים, שטעלט ער זיך אויף, גייט צו צו דער טיר, עפנט זי פאַמעלאַך און גייט אין דער צווייטער שטוב אַריין.

וואָס ער האָט דאָרט געזען, ווייס מען נישט, וואָרום ער האָט פאַר קיינעם קיין וואָרט נישט געזאָגט. ער איז בלויז צריק-געלאָפן אַריין אין קעך אַריין: געלאָפן, אויף וויפיל ער האָט גאָר געקאַנט, און פאַרהאַקנדיק די טיר, האָט ער זיך נעבן איר אָפגעשטעלט. ווי וועלנדיק פאַרשטעלן מיט זיך דאָרט אַהין דעם אַריינגאַנג, און האָט זיך אָנגעלענט אויף זיין שטעקן.
דער טאַכטער, וואָס האָט אים געהאַט אָנגעהויבן עפעס צו פּרעגן, האָט ער נישט געענטפערט. ער האָט אַרויפגעלייגט אַ פּינגער אויפן מויל און בלויז געזאָגט:

— ש-ש-ש-א-א-א —

אין אַ פּאָר מינוט אַרום האָט ער זיך גלייך געמאַכט דעם הוט זיינעם און מיטן פּינגער נאָך אַלץ אויף די ליפן איז ער אַוועקגעגאַנגען. אויף דער גאַס ערשט, האָט ער געזאָגט צו זיך: — אַ-וואַ, וואַ, וואַס אַ יינג קאַן... או וואַ, אַ, באַ אָן אייגן

זויב אין שטוב... וואַ—וואַ! —

אַבער גליקע האָט זיך איינגעוואוינט דערמיט. טיילמאָל, ווען פאַנטל איז אין גאַס און זי ברויך צו האָבן געלט, גייט זי צו דער שיקסע און נעמט וויפיל זי באַדאַרף... און אַז

מ'נעמט אַמאָל צו אַ ביסל שמוגל, זעצט זי זיך מיט איר אַוועק
און פרעגט זי אויס, ווי אַזוי ס'איז געווען, וויפיל מ'האַט צוגע-
נעמן און באַ וועמען אַלץ. די שיקסע פאַרציילט איר באַריכות
און זי הערט אויס צושאַקלענדיק מיטן קאָפּ:
— יאָ— יאָ.

פאַרנאָכט. ס'גאַיעס זיצן שוין אין שטוב. אין דרויסן איז
נאָך גוט לעכטיק, אָבער אין שטוב ברענט שוין דאָס פינפער-
לעמפל. פאַרשרייטן זיך שאַטנס פון די מענטשן און פעקלאַך.
לייגן זיך אויס שיקסעס מיט שקצים אין די שאַטנס אַריין און
אַ כיכעריי טראָגט זיך פון צווישן זיי.

קומט אַריין פאַנטל און זאָגט, אַז די פור שטייט שוין
גרייט, נאָר מען מאַכט בלויז די געזעסן. שטעלן זיך אַלע אויף
און נעמן זיך צו די פעק, אַרויסצוגיין, ווי ס'קומט אָן פייפקע
מיט יורעקן, האַלטנדיק זיך אַרום די העלזער—לויט שפור—און
זינגען עפעס אַ מאָדנע ליד און טופען כסדר מיט די פיס.
הינטער זיי גייען אַלע חברים מיט איטשעלען, נאַשפיץ
און זינגען צו דעם „רעפריין“ און האַלטן יענע צוויי צו—ווי
אַ כאָר.

דערהערט זיי מענדל פון הויף, לאַזט ער שטיין די פור
מיט די געזעסן, לויפט אַריין אין שטוב און פאַטשט זיך מיט די
קאָלעגעס אין די פלייצעס אַריין און זיי מוזן נאָכאַמאָל אָנהייבן
צו זינגען פון אָנהייב:

ו' מיאַטטעטשקאַ וויעזשדושאַמי,
נאַ וואָזו שמוקעל נאַקלאַדאַמי—
אוי טשי ד'ריפטשו—טשיפטשו,
טשי ד'ריפטשו—טשיפטשו—האַפּ!

יעדושעס, יעדושעס וושיסצי וויסטראַכו—
אַ נאַ שאַסע סטאַי וואַכו...
אוי טשי ד'ריפטשו—טשיפטשו,
טשי ד'ריפטשו—טשיפטשו—האַפּ!

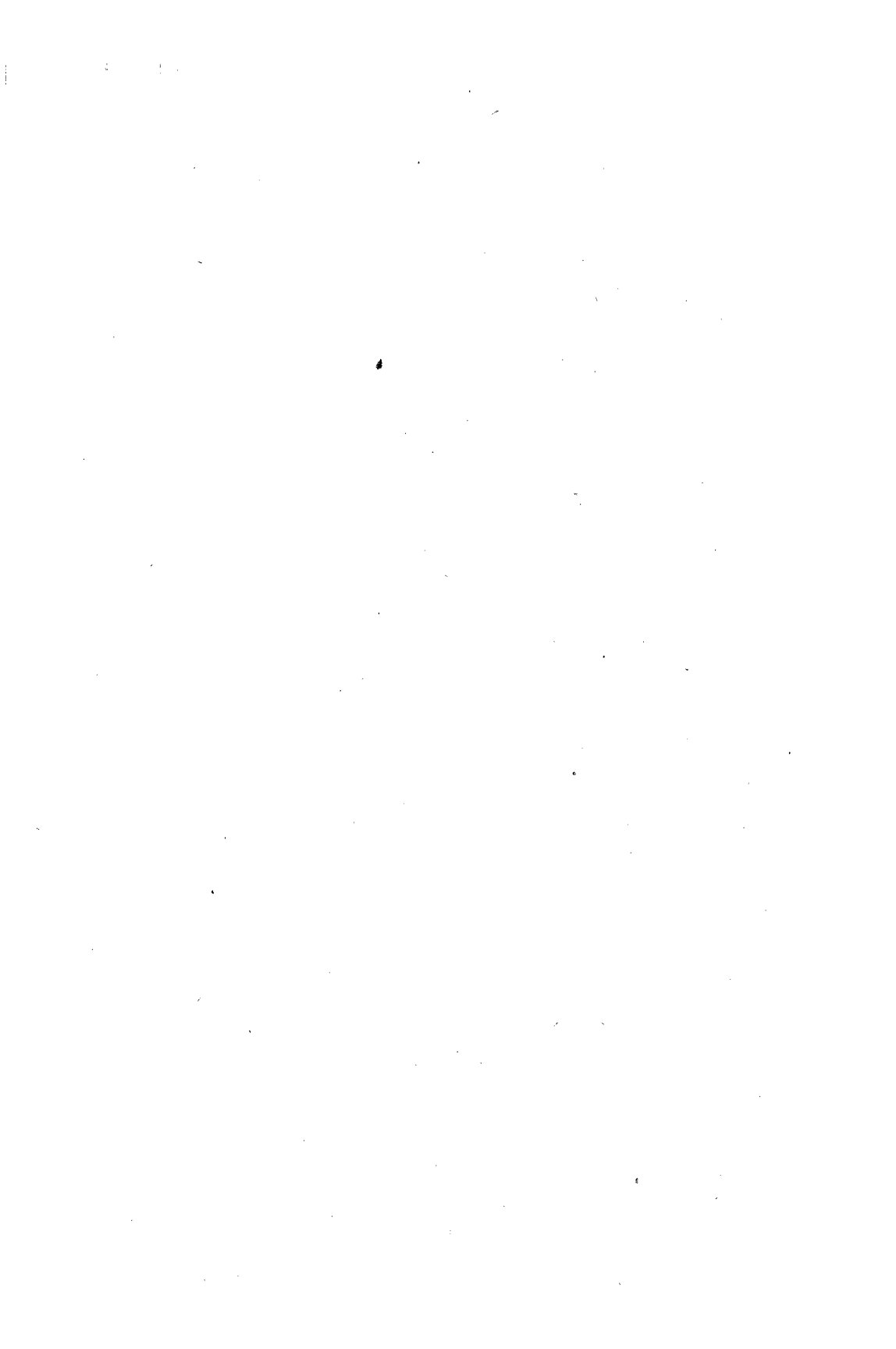
ווי ווארשאוויע דאסטאיעמי פענאנדוקי
 אי טשימאמי יך נא ראנטשקי.
 אוי טשי ד'ריפטשו—טשיפטשו,
 טשי ד'ריפטשו—טשיפטשו—האָפּ!

א נאָאד יעדושעס וועסאַלאַ
 אי שפיוואמי סע ווי קאַלאַ,
 אוי טשי ד'ריפטשו—טשיפטשו,
 טשי ד'ריפטשו—טשיפטשו—האָפּ!

אזויערנאָך גייט צו דאָס געזאַנג פון די שמוגלערס, אויס-
 געשטעלט פייפקע און יורעק—די פאָרזינגערס—פון איין זייט און
 דער כאָר פון דער צווייטער. און לאַכנדיק און פייפנדיק, באַ
 גרויסן „באַפאל“ פון אַלע שמוגלערס, שטופנדיק זיך און פאַלנ-
 דיק איבער גויעס און שיקסעס—גייט עס דאָסדאָזיקע ליד, וואָס
 פאַרמאָגט אין זיך די גרעסטע טיפיקייט פון אַ שמוגלערס געדאַנ-
 קען. דאָס איז דאָס ליד, וואָס זיי אַליין האָבן עס פאַרפאַסט.
 טאַקי פייפקע מיט יורעקן.

ענדע ערשטע טייל

צווייטע טייל

ערשטע קאפיטל

פיר יינגע קאפילעס האָבן גערעטן דאָס גראָז מיט די
נוך קיינמאָל נישט-געשמידטע פיס זייערע און האָבן פריי-
דיק אַריינגעצויגן מיט צושפרייטע נאַזלעכער די שמעקענדיקע
פעלד-לופט אין זיך אַריין. אַרום די שטאַלצע גלאַנציג-ברוינע
העלדזער זענען געוועזן בלויז די לעדערנע צוימען פאַר-
זאָרפן, און דער נאַנצער קערפער איז געווען אַזוי גלאַט,
קיין איין צייכן נישט צו זען. באַ קיינע פון זיי—נישט קיין
אַפּדריקינג פון אַ כאַמעט, אַדער פון אַ זאָטל און די הויטן
זייערע אויף דער זין האָבן געגלאַנצט פון יינגקייט, פעסט-
קייט און ריינקייט.

די פוירן האָבן אָנגעבונדן די צוימען אָן דיקע ביימער
און האָבן דערווייל גערעדט צווישן זיך:
—פאַנטל יעסצע נייע פשישעד, זאָגט איינער אָן אל-
טער פויער, מיט לאַנגע פלאַקסענע האָר און מיט אַ פיטער-
נעם היט אויפן קאָפּ, נישט קוקענדיק, וואָס ס'איז אין מיטן
רעכטן זימער.

— „אן פעוונג זאגן נאדעידושע.“—ענטפערט אָפּ אַ יינג פוירל. אויך מיט פלאַקסענע האָר, ווי ביים אַלטן—אודאי אן אייניקל. און פון דערווייטנס האָבן זיי טאַקי דערזען פּאַנטלען און זיי זענען אים אַנטקעגען געגאַנגען.

פּאַנטל האָט זיך מיט זיי פּעסט פּאַגריסט מיט די הענט און איז צוגעגאַנגען צו די פּערד. יינגעטשקע, גלאַנציגע—זע—נען זיי געשטאַנען מיט אַראָפּגעלאָזטע עקן און די קעפּ, אויך אַראָפּגעלאָזטע, צי דער ערד—פּאַר כּעס, וואָס מען האָט זיי צו די ביימער צוגעבונדן—און געשאַרט מיט די נאַקעטע פּיס און אונטער יעדערער איז צו פיר אויסגעפרעסענע לעכער אין דער ערד געווען.

ער האָט מיט הנעה באַטראַכט די פּערדלאַך—רונדיקע, שטייפלאַכע „באַקעס“ מיט גלאַטיקע בייכער. פּעסטע, געזונטע און לאַנגע פּיס, מיט פילע העלדזער און אָפּגעשוירן אויף די קערגער אַ יעזש. ער האָט זיי אויפגעמאַכט די פּיסקעס, אַריינ-געקיקט און אויסגערופּן צו די פוירן:

—גיטע פּערדלאַך באַ אייך! צי אַכטהונדערט קערבלאַך ווערט, חי גאָט איז מיר ליב,

—און פּאַר טויזענט וועט מען נישט פּאַרקויפּן,—ענט-פּערט דער אַלטער פּויער און נעמט אַרויס אַ בויגאַלע דינע ביבולקע, רייסט אָפּ אַ פּירקאַנטיק שטיקל, שיט אין דעם אָן טאַבאַק פּון אַ פּעקל אַרויס, דרייט איין און פּאַרויכערט אַ פּאַפּיראַס.

—און וואו איז ער?—קאָן זיך שוין דער יינגער נישט איינהאַלטן. קוקט זיך אום דער אַלטער און זאָגט:
—„אַ דיטש טאָ אָן יידושע.“—און ער קוקט פּאַרמרוזשענ-דיק די אויגן, וועלענדיג נאָך פּון ווייטנס דערקענען וואָס פּאַר אָן אָגער דאָס איז.

מענדל זיצט אויפּן רייטענדיק, פּאַטשט אים מיט אַ לייטש איבערן לייב און דער אָגער לויפט און לאָזט איבער אַ שטויב הינטער זיך. אויף אַ שמאַלער סטעטשקע, האַרט נעבן

פֿולד, לויפט נאָך אורקע, בייגט זיך איין לויפנדיק, כּאַפּט-אויף
שטיינדלאַך און וואַרפט זיי נאָך דעם פּערד.
—וואַרט, קליינע כּפּרה. כּיעל נאָר אַהיימקומען, לאָז
איך דיך אויפן אָרט...—שרייט אים צו מענדל פון פּערד
אַראָפּ.

צוגעקומען, שפּרינגט ער אַראָפּ פון אים, פּאַטשט'ן איי-
בערן האַלדז און דער אָגער שאַקעלט זיך אָפּ, ווי ער וואָלט
נאָר וואָס געהאַט פון אַ וואַסער אַרויסגעקומען. דערנאָך הייבט
ער אויף דעם קאַפּ, קוקט און דערזעט די פיר פּערדלאַך.
צעעפנט ער ברייט די נאָזלעכער, צעהירושעט זיך און ד'אויגן
נעמען אים פּאַרלויפן מיט בלוט. מענדל האַלט אים פּעסט
פאַר דער לייטש און, אַז ער רייסט זיך, לויפט ער אים נאָך
און ציט אים צריק. אַזוי שטייען זיי ביידע אומרוג און האַלטן
זיך אין איין אַרומיאַנגן איבער דער לאַנקע.

די פּוירן באַטראַכטן פּאַנטלס פּערד און זאָגן:

—'יוזשי אָן דאָברי קון!'

נאָר פּאַנטל דינגט זיך מיט זיי, זיי ווילן אַראָפּרייסן
פון פּרייז, לאָזט ער זיך נישט! שרייט, רופט, ווייזט אויפן
פּערד.

—איר קוקט-אָן אַ פּערד—אַ לייב!

אַזוי דינגט זיך פּאַנטל מיט די פּוירן און די פיר פּערדלאַך
דערזענדיק דעם אָגער, דערפילן, אַז מען גייט זיי דאָ
עפּעס טון. ווערן זיי אויפּגערעגט, באַקומען זיי ווילד בלוט,
רייסן זיי זיך, צאַפּלען און פליקן זיך פון די ביימער. פּלאַצט
באַ איינער די צוים, לאָזט זי זיך לויפן איבער דער לאַנקע
און טראַטעוועט די גראָזן מיט די נאַקעטע קלאַן אירע. זעט
דאָס דער אָגער, טוט ער זיך פּלוצלונג אַ שטעל אויף די צוויי
אינטערשטע פּיס מיט אַזאַ אומפּעט, אַז מענדל ווערט אונטער-
געהויבען פון דער ערד, לאָזט אַרויס די לייטש פון דער האַנד
און פּאַלט צריק אַראָפּ אויפן גראָז. דערשפּירט זיך פּריי, טוט
דער אָגער אַ שפּרינג מיט די פּאָדערשטע פּיס און לאָזט זיך אין
גאַלאַפּ נאָך דער צעווילדעוויטער קאַבילע.

פאנטל מיט די פוירן לויפן אהין, אהער, שפרייטן אויס די העגד, וועלנדיק האמעוון זיי דעם וועג צום שאסיי צו דער צלטער פויער וואלט זיך אונטער מיט די הענט די זייטן פונקט, ווי ער וואלט מורא געהאט, זיי זאלן זיך נישט אמאל אויסשייטן. מיטן קאפ ווארפט ער און סאפעט און אין געאיייל פארלערט ער דעם פאפיראס. בייגט ער זיך איין אים אויפ-צוהויבען און „סטענקעט“ ארויס :

— א'טאָ קוינסקאָ פּשאַקרעו...—

נאָר די קאָבילע לויפט „נאָ ליבול-טראָף.“ דערהערט זי אַ הירושן, לאַפט זי אַ בליק הינטער זיך און דערשרעקט זיך פאַרן אָגער, וואָס אַ רויך זעצט אים פון די נאָזלעכער אַרום. פאַרקערעוועט זי אין אַ זייט, אָבער דאָרט פאַרשטעלט איר אַ מענטשן-וואַנט דעם וועג, ציט זי זיך אויס לאַנג, אַזוי, אַז זי ווערט אויף אַ העלפט נידעריקער און גרייט-זיך צו טון אַ שפּרינג אין דער לופט, ווי דער אָנער יאָגט איר אָן, טוט אַ ביס איר אין ווידל און שטופט זי אַראָפּ צו דער ערד: אַז די זייטן אירע זענען שוין גיט אַראָפּגעזעצט, טוט ער זיך ווידער אַ שטעל אויף די הינטערשטע פּיס און מיט די פּאָ-דערשטע, וועלכע זענען אויך אָפּגענאַקעדיקט פון די פּאָדאָק-וועס לאַפט ער זיך אָן אַרום איר. ער הירושעט דאָבאָ אַזוי ווילד, פונקט, ווי ער וואָלט געביסן געוואָרן פון אַ משוגענעם הינט. אויפן גאַנצן שוואַרצן קערפער זיינעם שטעלט אַ שווייס זיך אויס.

זי רייסט זיך פונם מיט אַלע פּוהות. בריקעט הייבט זיך, ווילנדיק אַראָפּוואַרפן פון זיך די מאַסע, וואָס דריקט זי אַזוי, אָבער די ביינער קנאַקן איר אַזש און זי קאָן זיך קיין עצה נישט געבן. און דאָ מיט אַמאל דערשפּירט זי אָן אוממאָכט אין זיך און אַ מידקייט, ווי זי וואָלט געווען אַ שטייגער אָפּגעלאָפּן אַ מהלך פון אַ דרייסיג וויאָרסט אן שום אָפּהאַלט. טרייסעלט איר אויף דער גאַנצער קערפער און זי בייגט-איין דעם קאָפּ און די אויגן ווערן איר פאַרצויגן, ווי מיט גלאָז, אַצינט בלייבט זי שוין שטיין שטיל, מיט הכנעה,

זוי איינע, וואָס דערפילט זיך אינגאַנצען אַ באַזיגע. אורקע שטייט אָן אַ זייט, קוקט זיך צו צו דער גאַנצער טצענע מיט ווייט - אויפגעריסענע אויגן און מיט אַן אַרויסגעשטעקטע צינג. קוקענדיק, ווערט אים אַזוי, ווי ר'וואָלט געהאַלטן אַ זיס ציקערל אין מויל און אַ רויטע פרייד לייגט זיך אים אויס אויפן פנים, ער שטייט אויפן גרין מיט אַלע פיר און ציפט און פליקט אויס גרעזלאַך און ריקט זיך, וואָס אַמאָל נענטער צו די פערד. ער בייגט זיך, זעצט זיך און אויך מיט אַזעלכע רויטע אויגען, ווי ביים פאַטערס פערד, קוקט ער דאָ און דאָרט און ווערט פליצלינג צווייגעוואָרפן אין דער הייך דורכן הינטערשטן פיס פון טאַטעס פערד, וועל-כער האָט דערשפירט נמיגן אין דער נאַנט באַ זיינע פיס, אין דער לופט. מאַכט אורקע אַ קאָזשעליק, פאַלט און בלייבט זיצן אויף אַ גראָן-בערגל. ער נעמט זיך אַרומטאַפן און אַרומ-קיקן, נאָר דערווענדיג דעם טאַטן, וועלכער לויפט צוין אים, אַראָפּלאַפנדיק דעם פאַטיק פון די הויזן - שטיפט ער זיך אַפּ מיט די הענט פון גראָן, שפרינגט-אויף און נעמט אַנט-לויפן מיט אַ געשריי, מיט אַ געוואָלט, צריק, אין שטאַט אַריין.

איבער די געסלאַך פליט ער אויך אַזוי געשווינגט, אָבער שוין אָן מורא. טוט ער לויפנדיק, אַ שטויס וועלכן קינד, וואָס צעוויינט זיך, מאַכט ער זיך גאָר נישט דערפון, הערט ער נאָר די געוויינען און די קולות הינטער זיך. ער שפרינגט, הירזשעט אויך שער, ווי דעם טאַטעס פערד און דאָס מויל צושפרייט זיך אים פון געלעכטער. און אַז ער קומט-צו צו זייער הויף אין זעט נאַטשאַן, וואָס זיצט אויף דער שוועל און פאַכעט זיך דאָס פנים מיט אַ טיכל, פאַר די היץ, גיט ער אַפּאָר מיט דער האַנט אין איר ביזעם אַריין און נעמט איר דאָרט קנייפן די הויט און ער שפירט גאָר נישט, ווי זי פאַטשט אים און רייסט אים שער אָן אויר אויס.

צווייטע קאפיטל

ר'אָט' ער'ן שער - שער דערהרגהעט. - ברומט אַרויס
פּאַנטל צריקומענדיג פון פעלד. - וואו איז ער דאָס ?
הא ?

- וואָס ? וועמען ? - שרייט אויס גליקע און הייבט אויף
די הענט צום פנים אין נעמט זיך שוין קנייפן די באַקן.
- דעם קליינעם ממזר-יינג, דעם שניעק !
- וואָס רעדסטו עס ? ער אי' דער ערשט דאָ געווען, אַ
שטיק ברויט געכאַפט !..

- ער אי' דאָ געווען. אָבער כּיעל אים די ביינער אַלע
צוברעכן. אורקע ! - טוט ער פּלוצלונג אַ בריל, דערועענדיק
דורכן פענסטער דאָס יינגל, אַז יענער ווערט אַזש פּאַרציטערט,
גייט צו צו דער אָפּענער טיר, ריקט זיך אַריין שטים אין איר
און שטעלט זיך אַוועק פאַרן טאַטן.

הייבט זיך אָן אַ שרייען און אַ שלאָגן, אַז אַלע שיק-
סעס, פון פאַר דער טיר, קומען אַריינצולויפן, ווילן אָפּרייסן
דעם טאַטן פון זיין, אָבער נישט איינע כאַפט אַריין אַ לינקן
קלאַפּ.

באָ אורקען „יוכעט" שוין די נאָז און פּאַנטל דערזעענ-
זיך בלוט, ווערט נאָך מער צורייצט, ווי אַ ווידער אָקס,
ווען מען ווייזט אים אַ רויט טיכל. גליקע וויל מיט אַלע פחות
אַרויסנעמען דאָס יינגל פון מערדערס הענט. זי שעלט, זי
וואַרפט זיך אַריין אין דער מיט און באַקומט אַזאָ פּלעם
אומגען איבערן בויד, אַז זי בלייבט שטיין, ווי איינער וואָס
האָט מיט אַמאָל פּאַרלורען די געדאַנקען. די פּיס ברעכן זיך
איר אונטער, זי גיט זיך אַ טרייסל און אַ קנאַק אַנידער אויף

דער פּאָדלאַגע מיטן גאַנצן קערפער אירן.
 באַלד אָבער זעצט זי זיך אויף, לאָזט אַרויס אַ קוויטש,
 אַז אַלע פון שטוב און פון גאַנצן הויז לאָזן זיך צו איר.
 פּאַנטל הערט אין דער רגע אויף צו שלאָגן דעם יינג.
 מ'האַט איר אויפגעקנעפלט די בלוזקע, אויפגעלאָזט דאָס
 קלייד מיט דער באַרכאַנקע און אַוועקגעמאַכט דאָס העמד.
 אַ געדיכטע פּאַרע האָט זיך אַ הייב-געטאַן פון איר קערפער.
 זי האָט געשריגן און געהאַלטן די הענט אויפן נאַקעטן בויך.
 וואָס איז איר געוואָרן אויפגעלאָפן, זיי אַ קישן. מ'האַט גע-
 ברענגט אַ פעלדשער, מ'האַט זי אַריינגעלייגט אין בעט און מ'איז
 געלאָפן נאָכן דאָקטאָר.

מענדל קומענדיק צו גיין און, דערוויסנדיק זיך, וואָס
 ס'איז געשען, האָט ער זיך, ווי אַ וואַרעם געשטעלט קייגן פּאָ-
 טער, וואַרפנדיק צוין אים בליקן פיל מיט האָס. יענער, נישט
 קענענדיק, ווייזט אויס, זיי פאַרטראָגן, פרעגט ער אים מיט אַ
 פאַרדימפן קול:

—וואָס האָסטו זיך אַנידערגעשטעלט, ווי אַ בהמה? וואָס?

—וואָס כ'האַב מיך אַנידערגעשטעלט? און וואָס האָסטו

געטון? האָ?

נאָר דאָ האָבן זיך דערהערט מוראדיקע געשרייען פון
 דער אַנדערער שטוב אַרויס, וואו גליקע איז געלעגן. מענדל,
 וואָס איז בטבע געווען אַ רחמנותדיקער, האָט זיך אַ לאָז גע-
 געבן צו דער טיר. דאָרט אָבער האָט ער זיך אָפגעשטעלט,
 איז צריקעגאַנגען און זיך ווידער גענומען דרייען פאַרן פּאָ-
 טער.

—הערסט, זאָלט מיר אַרויס פון שטוב.—רופט זיך אָן

פּאַנטל און ד'אויגן נעמען זיך אים גרינען.

—הערסט...הייבט אויך אָן מענדל און ווייזט נישט, וואָס

ווייטער צו זאָגן.

עס קומט אָן דער דאָקטער. ער הייסט זיך אָנגרייטן אַ

שיסל וואַסער, אַ שטיקל זייף און אַ האַנטוך. דערנאָך זאָגט ער

אַלע, זיי זאָלן אַרויסגיין פון שטוב, וואו די קראַנקע ליגט און

צוואמען מיט הודלען, גליקעס אַ שכלטע, וואָס האַלט די שיסל
וואָסער מיט די איבעריקע זאַכן, גייט ער אַריין אין דער צוויי-
טער שטוב.

דער טאַטע מיטן זון זענען געבליבן שטיין, ווי צוויי
הענער. מ'האַט געזען, ווי פּאַנטל האַלט זיך איין, נישט אַרויפ-
צוואַרפן זיך אויף מענדלען. דאָך אינגאַנצן באַהערשן זיך האָט
ער נישט געקענט און צווישן די צונויפגעקריצטע ציין דורכ-
געויפט:

— אַ כּאָ-רע-רע אין דיי-נע ביי-נער אַ-ריין!

מענדל שטייט אַלץ פאַרן פּאַטער, ווי אַ וואָרעם, וואָס
ווייל זיך אַריינגראָבן אין אים, און גלייכצייטיק האַרלט ער די
געשרייען פון דער צווייטער שטיב. באַ אַ גרעסער געשריי צי-
טערט ער כמעט אויף און ער קאָן זיך נישט איינהאַלטן, ריזאַל
נישט זאָגן צום פּאַטער:

— הערסט — ס'זאָל דיר אַ ריח אין דיינ טאַטנס טאַטן

אַריין!...

ווען דער דאָקטאָר האָט זיך געוואָשן די הענט, האָט ער
אַנגעזאָגט, אַז מען זאָל נאָר נישט רעדן מיט דער קראַנקער,
ווייל זי איז געפערלאַך. פּאַנטל האָט באַצאָלט פאַר דער ווי-
זיט און הודל איז נאָכגעגאַנגען דעם דאָקטאָר. אַז זי איז
צריק אַריינגעקומען, האָט זי געוואָגט, אַז גליקע האָט אַ שווער
מפלען און ווער ווייסט... דעמאָלט האָט זיך מענדל דערפילט,
ווי אַ הונט, וואָס רייסט זיך אָפּ פון דער קייט, ער האָט אויפ-
געהויבן די האַנט, צונויפגעלייגט די פינגער אין אַ פויסט און
זיך געוואָרפן צום פּאַטער. אַן אויסטערלישער קוויטש פון דער
קראַנקער האָט אים אָבער אָפּגעהאַלטן. איז ער געבליבען שטיין
מיט דער פויסט איבער'ן, קאָפּ, געקוקט דאָ צו דער טיר און
דאָ צום פּאַטער; דער גאַנצער קערפער האָט אים אָנגעהויבן
ציטערן; האָט ער זיך געוואָרפן אויף די שלאָפּבאַנק, און ער
האַט זיך, כליפּנדיק, צעוויינט.

גליקע האָט געהאַט אומגעוויינלאַכע, שמערצלאַכע ווייען
עס איז איר פאַרגעקומען, ווי אַ קאַוואַל וואָלט זיך געווען אין

איר בויך מיט האַמער און צוואַנגען באַזעצט. האָט זי זיך גע-
ריסן פון בעט און זי האָט פסדר געשריגן. דעמאָלט איז פאַנסל
צוגעגאַנגען צו דער סיר, וואָס פירט אין הויז אַריין, זי גע-
עפנט און אַרויסגייענדיק זי צוגעהאַקט מיט אַ קנאַץ.

ער האָט זיך געלאָזט גיין צו דער שטאַל, אָבער באַלד,
נאָך דעם רינשטאַק, איז ער געבליבן שטיין. ערגעץ האָט אים
געבורטשעט איבערווייניג, דאָרטן באַם האַלדז, ערגעץ באַם
האַרץ. ער שטייט אַווי און קוקט אַראָפּ צו דער ערד און זעט.
ווי מילבן קריכן דאָרט אים און ס'קימטן פאַר, אַז ער האָט
געטאָן אַ שלעכטע זאַך. „וואָס האָב איך געהאַט צוין איר?
וואָס האָב איך געוואָלט פון איר?“ און צווישן די גרענלאַך
צווישן איין שטיין און דעם אַנדערן שפאַצירן אום די מילבן
און ער באַמערקט נישט די סטרוזשקע און הערט נישט, ווי זי
רעדט צוין אים. חורט זי איבער נאָכאַמאַל:

— פאַנטל, אַ צאָשע סטאַלאַ ז'קאַביעטין?

כאַפט ער זיך ערשט אויף און קוקט אָן די סטרוזשקע
מיט אַ זעלכע אויגן, וואָס ווייזן איר אויס צו זיין פאַרטערט.
לענט זי אָן דאָס פנים אָן דעם שטעקן פון לאַנגן בעזעם
און טראַכט זיך: „או נייך מאַנוש, טאָ—מאַנוש...“ און עס דער-
מאַנט זיך איר, ווי אַ טך מאַל, ווען איר מאַן דער שכור,
פלעגט זי שלאָגן און זי האָט נישט געטאַרט ווייזן קאָ טרער—
אויפן אָרט וואָלט ער זי געלאָזט... שטייט זי און שאַקעלט
מיט דער גאַמבע און באַדוירט זיך אַליין. געדוירט עס אַווי
אַ מינוט און נעמט זיך ווידער צו קערן דעם הויף.

פאַרזינקט ער ווידער אין געדאַנקען, וואָס זענען גאָר
קאָ געדאַנקען נישט, נאָר עפעס, ווייסט ער אַליין נישט... אָפּ-
געריסענע הושענה-בלעטלאַך... און נאָכאַמאַל „וואָס האָב איך
געהאַט צוין איר? וואָס האָב איך געוואָלט פון איר?“ די
ווערטער האָבן זיך איינגעקשנט און ווילן אים נישט אָפּטרע-
טרעטן. „אַ אין דר'ערד זאָל איך אַריין!“ און ווי ער שטייט
אַווי, זעט ער אויפן אַנדערן הויף רב וואַוען און יענער נעמט

נעמט ווינקען צוין אים מיט דער האנט און רופט אים צו:

—פאנטל, טאקי צו דיר גיי איך. קום נאָר אַהער. גייט פאנטל אַריבער אין צווייטן הויף און ער קוקט גאָר נישט יענעם אין פנים אַרײַן. ער דערזעט גאָר, ווי ס'ערשטע מאָל, דעם שיינעם כאַלאַט יענעסס און דעם שטעקן מיט דער זילבערנער האַנט. יענער הייבט באַלד אָן פון גע-שעפט.

—פאנטל, זאָגט ער—עסט גען אַ פאַר צו דער קאַליע נאָך אַ וואַגאָן זאַלץ? כ'האַ? שוין נ'פראַכט. טראַכט זיך פאנטל „מאָרגן איז פרייטאָג, קא יאָדע" שוין ניש' מאַכן ביז שבת. —ענטפערט ער: יאָ, כ'על פאָרן.

גיטן יענער באַלד איבער דעם פראַכט און גייט אַוועק ברייט, בהרחבה'דיק, מיטן זילבערנעם שטעקן אין האַנט און מיט אַן אויפגעוויבענעם קאַפּ.

שטייט פאנטל, האַלט נ'פראַכט אין דער האַנט, קוקט נאָך רב וואָווען און ער ווייסט נישט פאַר וואָס, גאָר ער דער-שפירט עפעס אַזאַ שנאה צו דעם שיינעם ייד, אַז ר'זאַלטן געקאָנט, דאַכט זיך, צערייסן... „ער—ער—האַט נישט געטראַס-קעט דעם ווייב אין בויהן אַרײַן—אַ כאַ...“

אַזוי מאַנטשעט זיך פאנטלען אין קאַפּ זעענדיק יענעם'ס ברייטע גאַנגאַלע, און דאָס פנים קרימט זיך אים אויס. „וואָס ווער? אַ ייד—אַ בעלבית, שיקט ער ניש' אַרויף ד'טאַכטער צום קאַמענדאַנט? איך אליין האָב זי באַ אים געזעען... און וואָס איז פאנטל? אַ פויער—אַ כאַס—אַ געמיינער יינג—אַ חתן!... און די כאַלערע זאָל „ענק" שוין אַלע אויפדעסן?...

ער קנייטשט דעם פראַכט, וויקעלט אים און מיט אַמאָל נעמען זיך די נאָזלעכער זיינע באַוועגן, אַזוי ווי אַ בויהן בשעתן אַטעמען: אַ סמן, אַז עפעס איז אים איינגעפאַלן. און ווי איז, אַז מ'עטן אָפּ-אַרבעטן אַ „קאָואַל" אויפן וועג?.. המ?.. ער נעמט זיך רייבן דעם שטערן און וויל שוין אַריבערגיין

איבערשמוסן מיטן „קיסר“ אין וועג אָבער דערמאָנט ער זיך
אָן ס'איז נישט די אַמאָליקע צייטן, ווען „פּאַניע“ איז געווען...
היינט „שוויצט“ מען אָפּ פאַר אַ לאַדע קלייניקייט... און ער
באַשליסט באַ זיך.
—ניין, ניין. היינט איז נישט אַמאָל...

דרוטע קאָפימל.

נאַטע האָט זיך געקליבן צו דער מומען אירערלי
איצט באַ אַזאַ מעשה. קאָן זי דאָך דאָ נישט שלאָפן. פּאַנטן
האַט אַפילו געמיינט, אַז ס'שאַדט נישט. נאָר באַרעכענדיק זי-
האַט ער איינגעזען, אַז מיטן ווייב אין איין בעט—אי' דעך אָפּ
גערעדט. און מיט אים? כ'ווייס... קייגנאיבער נ'ווייב... האָט
זי זיך אַריבערגעקליבן צו איר מומען, וואָס האָט צוזאַמען מיט
סטאַשאַן געהאַט סטאַנציע באַ שמואל הויקער, אַ שטיקל שוסטערל.
וואָס האָט שטענדיק געהאַט אָרט פאַר אַ שיקסע, אָדער פאַר אַן
אַדורכרייזנדיק מיידל.

פּאַנטלען איז אַפילו געווען פשיקרע. שוין אַזוי צוגע-
וואוינט. און באַזונדער האָט זי טאַקי שוין געוואוסט אַלע גע-
שעפטן זיינע בעסער, ווי ער אליין. זי האָט געוואוסט פון אַלע
דערפלאַך אַרום דעם שטעטל, געקענט אַלע פרויען פון דער
אומגעגענט, און טייל שקצים, וואָס זענען געווען די גאַנצע
בעלי-בתים אין די „פּולוואַרקעס“ ווייל די טאַטעס זייערע זע-
נען געווען אויף דער מלחמה, פלעגן איר פאַרקויפן קאָרן מיט
מעל אַ סך ביליגער, ווי צו אַן אַנדערן...

אָבער נאַטשע איז פּאָרט געגאַנגען צו שמואל הויקער אין
דאָרט האָט זי זיך מיט אַמאָל דערפילט צריק, ווי פריער—און
וואַרשע.

—אַך יעזו...—האַט זי אויסגערופן אַריינקומענדיק אין

קעלער-שטוב, וואו ס'האָט געהערשט אַ האַלבע טונקלקייט. דורך דער קאָלדערע, וואָס האָט פאַרהאַנגען אַ ווינקל פון קעלער, האָט זי דערהערט איר מומעס קול און סטאַשעקס און יורעקס און נאָך אַ סך שטימען. איז זי צוגעגאַנגען פאַמעלאַך, אויף די שפּיץ-נעגעל, אונטעטגעוויבן אַ ביסל די קאָלדערע און דערווען אירע „קאָלעזשאַנקעס“ און „קאָלעגעס“, ווי מ'זיצט און מ'ליגט אויף די שוואַרצע בעטלאַך, מ'טרינקט בראַנפן, מ'רייכערט און מ'קישט זיך. דאָס קליינע אָפגעצוימטע ווינקעלע איז אַליין אויך געווען איינגעטיילט אין ווינקלען און אין יעדן ווינקל האָט עס געראַיעט, ווי פון בינען. אויף אַ ברעט האַרט אויף דער ערד איז געזעסן די „מאַטעיעכע“ און פייפקע האָט זי געקיצלט אונטערן אַרעם און זי האָט זיך געקראַצט אין פוס, אַיטשל, ווי-דער, וואָס איז דאָ געווען אַן אָפּטער איינגייער, איז געשטאַנען איינגעבוין צו דער „סטאַשע“ און גאָר פאַצעטיש-מעסיג פאַר-רייכערט זיין פאַפּיראַס אָן אירן... און אין קלענסטן ווינקל איז געזעסן ער, דער בעל-הבית פון קעלער, שמואל הויקער אַליין און געטון אַ ציפּ יעדעס מאָל וועמען פון די שיקעס און גע-לאַכט מיט זיין שפיצקן געדעכטערל:

—כי, כי, כי...

איז זי געשטאַנען אַזוי אַ מינוט און מיט דער פּלוצלונג דערוואַכטער געריקייט איינגעוויגן אין זיך די ברידקע, פאַר-דימפטע קעלער-לופט, וועלכע ס'האָט נאָך מער פאַרדעמפט דער ביליגער פאַרפומען-ריח, מיט וועלכן „סטעפקע“ פלעגט זיך נאָך אַלץ באַגיסן. דאָס אַלץ איז איצט פאַרגעקומען נאַטשאַן, ווי עפעס אָנגענעמס, פרישס, נייסיס, כאַטש אַזוי באַקאַנטס... אַפילו שמואלס קאָפּ, דער טיפישער קאָפּ פון אַ הויקער, וואָס מ'זאָל אַפילו פאַרשטעלן דעם גאַנצן קערפער זיינעם, וועט מען בלויז אן קאָפּ שוין דערקאַנען, אַז ער איז פון אַ הויקער, ובפרט נאָך אָן די שפיצקע אויגן זיינע און אָן דעם אָפגעצערטן גאַמבאַלע זיינעם, — האָט ער איר איצט אויך אויסגעווען אַזוי סימפאַטיש... אַ רויטקייט איז איר אַרויס אויפן פנים, אַ פייערל האָט זיך איר אין ד'אויגן צוברענט. און ס'איז איר פאַרגעקומען, ווי זי וואַלט

מיט קייטן געווען צוגעבונדן צו יענעם ווינקל. און ווי מ'וואלט איר פלוצלינג געטון א שלעם—אזוי האָט זי א פליק געטון די קאלדערע, א געשריי געטון:

—טעפּטשא! סטאַשעק!—און איז אַריינגעשפרונגען אינער-ווייניק, א זעץ געטון זיך אויפן שוואַרצן בעטל און די פיסלאך געלייגט אויפן טיש אַרויף.

איז געוואָרן א געשריי און געוואלט, ווי צווישן חיות. מ'האָט זיך אַרומגעכאַפּט, מ'האָט זיך געקושט און געריסן. און באַ אַלע זענען די בלוזקעס אָפּגעגעבן, די קליידלאַך האַלטן זיך קיים... און די שיך זענען נישט פאַרשנירט... באַקומט נאַטשע גאָר א ווילדן חשק צו רייכערן, זעצט זיך אויף, נעמט באַ איטשעלען דעם פאַפיראַס פון מויל אַרום און, איינבייגענדיק אַזוי פאַרפירעריש דאָס קעפל, גיט זי אַ פאַר צי פון אים און וואַרפט דאָס איבעריקע אַוועק. דאַן שטעלט זי זיך אויף, נעמט דאָס פלעשל, שאַקלט עס, מאַכט אַ נישט-צופרידענע מינע און דרייט עס איבער, מיטן העלדול אַראָפּ, צו זיך אין מויל אַריין:

שמואל הויקער קוקט און קוועלט גאָר אָן. אָט דאָס הייסט אַ שיקסל!—ער באַטראַכט זי, ווי זי גייט, ווי זי ריי-כערט, ווי זי טרינקט און ער שווערט זיך באַ אַלעם אין דער וועלט:

—מיינע קינדער זאָלן מיר אַזוי געוונט זיין, ווי פון איר וואַלט איך געקאָנט זיין אַ לייט!..

אַז ער זעט, ווי זי נייגט און נייגט אַזוי דאָס פלעשל און קא' טראָפּ פאַלט שוין נישט אַראָפּ, נעמט ער דאָס גלעזל, גייט אַרום פון ווינקל און קומט באַלד צוריק דערמיט אַ פולס.

—נא, מאַס דויווקאַ. פּי!—זאָגט ער מיט אַ באַפּעלערישן טאָן.

געפּעלט עס אַלעמען גאָר שטאַרק. לאַכן זיי אין ווינקל שעלמיש:

—גאָרבוס שע זאַקאַכאַל...!

און זיי נעמען אים אָן און שלעפן אים צו צו נאַטשאַן.
 זי שטייט—רויטלאַך, מיט פאַרגלאַנצטע אויגן, לאַכט און נעמט
 אים אַרום. ווערט ער בלאַס און פאַרצייט די הונטערשטע
 „שטשענקע“ אויף אַ זייט. אַלע שטייען אַרום זיי און פייפֿע
 קוועטשט זיי ביידע צוגויף פונקט ווי דער בלינדער גרונס האָט
 עס אים געטאָן מיט רייטשן, מיט אַ פּאָר חדשים צריק... אָז
 שמואל הויקער דערפילט איר פונקע לייב, ווערן אים די אויגן
 פאַרגאַסן מיט בלוט און אַ פייערל באַוויינט זיך אין זיי: אַ
 נקמה-פייערל!.. אַך, ווי וואָלט ער זיך נוקם געווען פאַר די
 אַלע יאָרן לֶבֶן און שפעטן פון אים!.. ער וועלכן אַלע
 קרומען אַזוי נאָך, וועמען אַלע האָבן פיינט, פאַר וועמען
 קינדער אַפֿ לו אַנטלויפן, אָז זיי דערזעען אים, בלויז צוליב
 זיין פעלער, אין וועלכן ער איז דאָך גישט שולדיק... נעמט ער
 זי אויך אַרום מיט די שפּיציקע פינגערלאַך און וואַרפט זיך מיט
 איר אַנידער אויפן בעטל...

ווערט איצט דאָס געלעכטער צווישן די שיקסעס פּאָמעט
 ווילד, זיי פאַרוואַרפן די קעפֿ אַרונטער און אין די ווינקלען
 פון זייערע צוגעמאַכטע אויגן ווייזן זיך טרערן. נאָר ביי יורעקן
 פלאַמט אויף דאָס פנים פון פּעס. שפּרינגט ער צו, שלעפּט אַראָפּ
 שמואלן פון בעט, שטיפּטן צריק אין זיין ווינקל אַריין אין
 רופּט צו'ן אים:

—די הויקער, פּערשאַלטענער!.. הינטישע יוכאָ!..

פּאָסטן זיך שוין אַלע, שטיקנדיק זיך פון געלעכטער און
 קוקנדיק אויפן הויקער, ווי ר' צייט זיך איין אינגאַנצן, ווי אַ וואָ-
 רעם. נאָר נאַטשאַ שלאַסט איין אַ מידע נאָך אַ מעה-לעת גישט
 שלאָפן און אונטער דער ווירקונג פון דעם בראַנען און קעלער-
 לופּט.

פערטע קאפיטל

מענדל האָט זיך אַרומגעדרייט אין קעך און די הענט
האַבן אים געקנאַקט באַ יעדן ווענדט זיינעס. ער האָט גע-
שפּירט אַ מאַטקייט אין אַלע ביינער און האָט באַקומען אַ חשק
איבער צולויפּען זיך, אָדער גאָר נעמען זיך שלאָגען מיט
וועמן.

ער איז געגאַנגען איבער דער פּאָדלאָגע און די טריט
געשטעלט פּאַמעלאַך און אויף די אָפּצאַסען, אַז זיי זאָלן נישט
קלאַפּן. דאַן האָט ער זיך געזעצט אויף דער שלאָפּבאַנק, גע-
קוקט אַזוי אויף די ווענט, אויפגעשטעלט זיך, ווידער געגאַנג-
גען אַ ביסל און ווידער זיך געזעצט. אין זיין מוח זענען אים
דורך פאַרשידענע געדאַנקען. ער האָט זיך דערמאַנט אָן די
„יאָודעס“ באַנאַלע, ווען מ'דערהערט פּליצלינג פון דער פינס-
טער אַרויס דאָס געשריי: „האַלט“, שטעען! אָבער צומיינסט
האַט ער איצט געזעען דעם פּאַטער מיט גאַטשאַן.

...אַט קומט אָן די וואַך...

—״ווידזיס?״—פּרעגט פּאַנטל דער שיקסע.

—״ווידוען...ענטפּערט זי.

—״אַ״ וויש?״

יז וויס...

און זי לאַכט מיט די בלאַע אויגן אירע, שפּרינגט
אַראָפּ פון וואַגן און זי גייט צו דער וואַך מיט אַ האַפּטשאַלע
מיט אַ טענאַלע...

דאָ פאַרבייסט מענדל מיט די ליפּן און גיט אַ זעץ מיטן
פיס אָן דער פּאָדלאָגע. אַז די קראַנקע לאָזט אַרויס אַ דער-
שראַקען געשריי פון ווייטאַג. לויפט ער אַרויס אין הויז

אריין און הייבט אָן צו קלערן, ווי אזוי נקמה צו נעמען פון פאָטער, אָנלערנען אים, ווייזן, וואָס ער, מענדל, קאָן. פאַרשידענע זאָכן קומען אים אין קאָפּ: „אַט אַ שטיי- גער איך זאָל אים אַריינפאַרן אין די ציין, מאַכן אים אַ גע- שוואַלענעם פּיסק?..“ אָדער „ניש' פאַרן, גאָר קאָ וואַרשע 'עט ער זיך אַליין מאַרדעווען...“ און „אפשר ברענגען אַ דייטש צוין אים אויפן וועג אַרויס?..“ אָבער ער קאָן זיך נישט באַשלי- סען וועלכעס אויסצוקלויבן. גייט ער אַרויס פאַר דער טיר און יורעק קומט אים אָן אין פנים אַריין.

— „אַ, צאָ, צי פּשעד „שאַבאַס“ יוז נע פּאיעדושעס?“

— גדושע מי טאַם טעראַ יעכאַטש! מאַטקאַ כּאַראַ.

— אָ, אָ. — מאַכט דער שגך און גיט צו לאַכנדיק — 'עט שוין איצט נאַטשאַ נישט שלאַפּן באַם הויקער?!

בלייבט מענדל שטיין פון אַ פּלוצדונגן געדאַנק, ווי כּון אַ בליץ געטראַפּן.

— „יאָ, יאָ.“ — זאָגט ער שטיל. — „יאָ, יאָ.“

און ער דרייט זיך אַוועק פון שגך און גייט הינטן צורום צום שמאַלן געסל, וואו עס וואוינט שמואל הויקער.

אַז פּאַנטל איז אין שטוב אַריינגעקומען איז שוין מענדל דאָרט נישט געווען. אורקע איז געלעגן אויף אַ שטייענדיק זעקל און געכראָפּעט, צוגעקרעכצט, אין דער צווייטער שטוב איז געווען שטיל. אין ער צוגעגאַנגען, אַריינגעקוקט דורך אַ שפּאַ- רע פון דער טיר און געזעען זיצן נעבן בעט, דעם שווער זיינעם, אָנגעשפּאַרט אָן סענקאַטן שטעקן זיינעם, און ר'ווייס' ניש' אויב יענער האָט געדרעמלט, אָדער איז גלאַט אזוי גע- זעסן...

גליקע איז געלעגן מיט אָפּענע אויגן און מיט צונויפגע- האַקטע ציין, די בעק זענען באַ איר געווען אַראָפּהענגנדיקע, די נאָז זיין איר געוואָרן קאַנטיק און די הענט זענען געלעגן אויף דער דעק, אָנגעצויגענע, ווי פון קראַמפּן. אויפן קאָפּ האָט זי געהאַט אַרומגעוויקלט אַ דריי-עקן-טיכל, וואָס איז איר גע- לעגן טיף אַראַפּ אין שטערן אַריין און ס'האַבן זיך דער-אַר-

שארפער אָנגעזען אירע אויגן, ווי צוויי שוואַרצע לעכער.
 „זי מוז זיין גוט קראַנק“—איו פּאַנטלען אַ דורך אין גע-
 דאַנק, ער איז צריקגעגאַנגען אַ פּאַר טריט און האָט זיך פּאַ-
 מעלאַך און שווער געזעצט אויף דער שלאָפּפּאַנק.
 „וואָס האָב איך דאָס געטון—וואָס האָב איך דאָס גע-
 טון!..“

ער האָט אָנגעשפּאַרט די עלענבויגנס אָן טיש און די
 אויגן האָט ער אָפּגעווער הייט צוגעדריקט צו די דפּקס.
 „זי האָט אַ שווער מפּלען“—דערמאָנט ער זיך הודלס ווער-
 טער פּון נאָכן דאָקטאָרס אַוועקגיין.
 „ווער ווייס אויב ס'וואָלט נישט געווען קאַ' מיידל?״
 ער האָט שטאַרק געבענקט נאָך אַ טאַכטער. ער וואָלט
 זי געלאָזט פּיין אויפציען, און וואָלט איר נאָכגעגעבן אַ שיי-
 נעם נדן...״

ער שטעלט זיך אויף, גייט ווידער צו צו דער טיר,
 קוקט אַריין און דערזעט ערשט אַצינט, ווי הויך עס איז די
 דעק איבער איר בויך.

„צו וואָס טויג איר ערשט דער בויך נאָך, אַ מער וואָלט
 זי אים נישט געהאַט. כ'וויל פּון איר דען עפעס? וואָס פעלט
 איר באַ מיר. פעלט איר דען עפעס?
 און אַז ער פּאַרנעמט נאָך אַ קרעכץ פּון יענער זייט,
 פּאַרקריצט ער מיט די ציין: „מערדער, וואָס האָסטו געוואָלט
 פּון איר...“

ער איז איצט גרייט צו פּאַלן אויף דר'ערד פּאַר יעדן
 איינעם און קלאַפּן מיטן קאָפּ אָן דער פּאַדלאַגע, אָן דער וואַנט,
 אָן די שטיינער אין דרויסן — אפשר וואָלט אים לייכטער גע-
 וואָרן...״

קוקט ער זיך אַרום איבער דער שטוב, קיינער איז
 נישטאָ—קיינער. דערפילט זיך פּאַנטל פּלוצלונג אַזוי עלענדיג ווי
 אַ שטיין... ווי ר'וואָלט איינער אַליין באַגאַכט אויף אַ פּוסטן
 נועג געווען ערגעץ פּאַרוואָרפּן... ר'האַט דאָך ניש' צומאָל ניט
 וועמען אַ וואָרט אויסצורעדן. מיט וועמען? מיטן שווער. רעכ

אלטן טוכאָטניק? און עס קומט אים אויסן געדאַנק נאָטשאַ.
נעמט ער זי פאַרגלייכן מיט גליקן. „עך, עך“—באַקומט פּאַנטל
אַ בענקשאַפט און עס נעמט אים עפעס נאָגן באַם האַרץ, ווי
טיילמאַל אין וועג, ווען מ'נעמט אים צו אַ „שמוגל“.

מאַכט ער אַ פּויסט פון דער רעכטער האַנט און קלאַפט
מיט איר איבערן טיש שטיל אין פאַמעלאַך. ביטלאַכווייז אָבער
צוקלאַפט ער זיך שנעלער און העכער. ס'קומט אויס, ווי אַ
„באַראַביינשטיק“ וואָלט זיך צושפּילט אויף דער פּויק.

קומט אַריין דער שווער און קרעכצט, פּונקט ווי אַ פאַר-
דזשאַוואַרטע טיר און זאָנט:

—אוי, אוי, אוי, וואָלסט אויפגעהערט צו קלאַפּן. זי קאָן
דאָך נישט איינליגן.

הערט פּאַנטל אויף צו פּויקן און קוקט אָן דעם שווער
מיט אַ רציחה'דיקן בליק, ווי יענער וואָלט עס גאָר שולדיק
געווען אין דער גאַנצער חתונה... דער אַלטער רעדט אָבער
ווייטער:

—מיוואָלט געדאַרפט ס'זאָל עמיצער זיצן באַן איר. עפעס
דערלאַנגן.

קומט פּאַנטל שוין אַרויס פון די פּלים און צושרייט
זיך:

—וועמען ע'ליך איר אוועקזעצן? דעם רב? !
און ער באַקומט באַלד חרטה, וואָס ער רעדט עס גאָר
אַ זעלכע רייד. נעמט ער אַרויס אַ הונדערטער און דערלאַנגט
דעם שווער.

—נאַ, שווער—זאָנט ער—דאָ האָסטו געלט. קויף און טו,
וואָס מ'באַדאַרף. אפשר' עסטו בעטן הודלען?

נעמט דער אַלטער דעם הונדערטער, באַקוקט אים פון
אַלע זייטן. אַ „הונדערטער!..“ און באַ דער טיר שוין:

—זעסט, וואָס ד'אַסט געמאַכט? האָ? גוט אַזוי?
ווערט פּאַנטל דערשלאָגן פון די דאָזיקע גוטע ווערטער,
אך טאַקי: „וואָס האָט ער געהאַט צוין איר?“ מאַכט ער ווי-
דער אַ פּויסט און נעמט זיך זבענקן איבער דער ברוסט:

— „ליטוסאָ... ליטוסאָ!“

און פאַר גרויס חרטה נעמט אים אָן אַ חשק צו צוקלאַפֿן
און צו צוהאַקן אַלץ אין שטוב, אַז אַלץ זאָל ווערן צופליקט
און צובראַכן.

הייבט ער אָן צושפּרייזן איבער דער שטוב, ווי אַ גע-
פּאַנגענער אין אַ שטייג, און אַז דער שווער מיט הודלען באַ-
זווייזן זיך נאָר אויף דער שוועל פון דער טיר, לויפט ער אַרויס
מיט אַזא אימפעט דורך זיי, אַז זיי פּאַלן שעור אום און קוקן
איע נאָך :

— נישׁ אנדערש, ער איז משוגע געוואָרן!..

פון הויף לויפט ער אין סאָד אַריין צו יצחק יונה׳ן.
דאָרט נעמט ער טרינקן און גיסט אין זיך אַריין אַ נאַנץ „פּער-
ציקסטל.“ דערנאָך זעצט ער זיך אַוועק נעבן קעכל און אַ
גרויסע היץ גיט אים אַ כאַפּ אַרום. קומט ער אַריין אין אַ גע-
הויבענער שטימונג, רופט צו די „ליאַלקע“ און רוימט אים
אין:

— זאָלסט אָנקוקן אַ בויך... ווי אַ בינט היי די גרייס...

אַ כאַלערע זאָל עס טרעפן!..

פון דעם לעצטן פאַרגלייך ווערט אים אַליין, ווי עפעס
קינדליק אונטער די אַרעמס און ער צולאַכט זיך אויף אַ גראָב
קול. דערנאָך טוט ער אַ קניפּ בריינדלען אין פּוס אַריין, ווען
זי זעצט זיך אַראָפּ צו-צולייגן האַלץ צום פייער.

זי שעלט אים אָן. אָבער פּאַנטל איז שוין פול מיט תּוּאה.
עפעס נעמט אים בראָטן, ווי מױאַלט געווען אַריינגעשטעקט
אין אים אַן אָנגעגליט אייזן... גייט ער אַרויס אויף דער פּרי-
שער לופט—קאָן ער זיך נאָך געכער קיין אַרט גישט געפונען,
צופלאַקערט זיך די תּאוּה אין אים נאָך שטאַרקער. גייט ער
אַריין אין שטאַל אַריין, קריכט אַרויף אויסן אָגער און נעמט
זיך אויסן זעצן. ער הייבט זיך און זעצט זיך, הייבט זיך און
זעצט זיך, ביז סױוערט אים געוואַלדיק ענג און ער דערשפּירט

א רחמנות צו זיך אליין און פאלט שיעור נישט אראפ פון פערד, ווייל דאס...

ביי שמואל הויקער אין קעלער האָט ער זיך ערשט אַרומגעקוקט מיט אַ קלאָרן בליק. דאָרט איז געווען טונקל און אַ פייכטקייט, וואָס געפינט פאַר זיך אין זומער-צייט אַן אָרט אין אַלע קעלערס, האָט אים אַרומגענומען; דאָרט איז אים קי-לער געוואָרן. שטייט ער אַזוי אַ מינוט, קוקט און זעט נישט קיינעם, וויל ער שוין אַוועקגיין, ווי ער דערהערט שמואלס קול:

—ווער איז עס דאָרטן?

גייט ער שוין צו צום אָפּגעצוימטן ווינקל, מאַכט אַוועק די קאָלדערע און פאַרשמורנדיק די אויגן צוליב דער גרויסער פינצטערקייט, וואָס איז שוין דאָרט געווען, געוואוינט ער זיך בילעכווייז איין און זיין בליק פאַלט אויפן שוואַרצן בעטל, וואָס שטייט גראָד פאַר אים.

פאַנטל איז געוואָרן איבעראַשט. ער האָט געמאַכט איין טריט אין ווינקל אַריין און איז געבליבן שטיין. אין זיינע אויגן צעפלאַקערט זיך באַלד דאָס זעלבע ווילדע פייערל, וואָס פריער און אין לייב, דאַכט זיך אים, צו שפירן ווידער דאָס בוירן פון אָנגעגליטן אייזן. צוהירזשעט ער זיך ווי אַ פערד, בעת עס גייט זיך וואַרפן אויף אַ שונא, און לאָזט אַראָפּ אַ פויסט אין מענדלס פנים אַריין, אַז יענער בלייבט ליגן אַ צוידם'טער.

איז געוואָרן אַ גערודער. שמואל הויקער שטייט שוין און רייסט דעם יינג און נאַטשע, איבערגעוועקט פון שלאָף, ווערט זי דערשראָקן דערווענדיק פאַנטלען און זי פּרעגט אים אומרויג:

—פאַנטל, אַ צאָ שע סטאַלאָ?

מענדל, וואָס איז דערווייל געקומען צו זיך, האָט פאַר-

קריצט מיט די געוונטע, ווייסע ציין, און אויפשטעלענדיק זיך
האָט ער זיך אַרויפגעוואָרפן אויפן פּאָטער.

יענער, ווילענדיק, ווי ס'ווייזט אויס, אַ טריט טון אָן אַ
זייט, פאַרוואַקלט זיך איבער אַ בענקל, וואָס ער האָט נישט
באַמערקט, און פאַלט דאַריבער און קומט אויס מיטן קאָפּ
אויף אַ קופּקע פּאַפּיר און מיסט, וואָס ליגט הינטערן
טיש.

אויף די געשרייען פון אַלע פיר האָבן זיך גענומען צו-
זאַמענלויגן מענטשן פון הויף און פון גאַס און באַלד איז דער
גאַנצער הויף, וואו שמואל הויקער וואוינט, שוואַרץ געוואָרן
פון מענטשן. מ'האַט געמיינט, אַז אַ שרפה הלילה האָט אויס-
געבראַכן, אָדער ס'איז איינעם נישט גוט געוואָרן. די אָבער,
וואָס זענען אין סאַמע קעלער אַריין און אונטערגעהויבן די
קאָלדערע (אַפּאַר האָבן נאָך מיט שוועבאַלעך צוגעלויכטן) האָבן
דערזעען די סצענע, ווי נָדער טאַטע מיטן זון טאַרגלען זיך
אויף דער פּאָדלאָגע, רייסן פון זיך און טראַמאַסקן זיך איבער
די קעפּ, און געבן זיי, די שיקסע אין דער אָפענער בלווקע,
וואָס סטאַרעט זיך אָפּצורייסן איינעם פון צווייטן. זענען אַ סך
אַרויס אין אַ געלעכטער, נאָר אַ טייל האָבן זיך באמת פאַר-
שעמט און זענען אַוועק דרייענדיק מיט די קעפּ.

דערווייל זענען אויך אָנגעקומען די צוויי מיליציאַנטן:
יוקל מיט מאַלינאַווסקי. מיט די שפיצרוטן זייערע האָבן זיי
קודם פל פּענאַנדער געטריבן דעם עולם און זענען אַראָפּ אין
קעלער אַריין. דאָרט האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט און זיך הויך
צעלאַכט.

— „פע — האָט געזאָגט מאַלינאַווסקי—ווסיד! אויטשעץ

זיסינעם?!...”

און ביידע מיליציאַנטן לאָזן זיך צו די שלעגערס, צע-
נעמען זיי, נאָר פּאַנטל, צעוויילדעוועט פון שכרות און פון
רציחה, רייסט זיך פון זייערע הענט און קלאַפט מיט די
פויסטן.

— ווילסטו מ'זאל דיך פירן אין מאַגיסטראַט אַריין?—זאָגט

צוין אים יוקל, און די פאָר ווערטער האָבן אים באַלד אויס-
געניכטערט.

קוקט ער זיך אַרום מיט גאָר אַנדערע אויגן און זעט
אַזויסיל מענטשן הינטער דער מיליציע, פאַרשעמט ער זיך אויך
און פאַרקריבט מיט די ציין.

אויף הויף זענען זיך ווידער צוזאַמענגעלאָפן אַן עולם ניי-
געדיקע צו זעהן פירן די „מחותנים“ איבער די גאַס, און דער-
וויל גיבן זיי זיך איבער וועגן דעם, וואָס אין קעלער איז
געווען.

—זעסטו שוין, וואָס יינגען קאָנען?.. צוויי כפרות: אַ טאָ-
טע מיט אַ זון...

—וואָס דען? בעלי עגלות... געמיינע לאַבוסעס...

—פאָר שוואוילטאָג, —באַמערקט אַ דריטער— וואָס פעלט זיי
דען די שמוגלאָרס?

—אַלע טאָג פלייש— זאָגט די דאַרע נעכע, אַ הויכע יידענע
וואָס האָט שוין נישט אָנגעקוקט קיין שטיקל פלייש צייט די
מלחמה האָט זיך געשטעלט, אויסער, וואָס אין דער „קאָמיטע“—
היימלאָזע...

—און ווייס ברויט...

—און אויף שבת חלות...

—נגידים געוואָרן...

אַזוי פאַלן ווערטער צו פון דער זייט, אַלעמאָל פון אַן
אַנדערע.

נאָר, אַז זיי האָבן געזען, אַז זיי וועלן זיך נישט דער-
וואַרסן זענען זיך אַ סך צעגאַנגען, די געדולדיקסטע זענען גע-
בליבן. אַדרבה, וואָס לענגער ס'האָט געדוירט—אַלץ היציקער
איז געוואָרן זייער נייגעריקייט. האָבן זיי זיך אויסגעזעצט אויף
אַ קלאַץ, וועלכער איז געלעגן אין מיטן הויף שוין שיינע
צייטן. אַ טייל האָבן זיך אָנגעשפאַרט אויף דער גאַלער ערד.
נאָר איינער אַ וויצלער האָט געוואָגט:

אַ חידוש. וואָס גרעגער איז נאָך נישטאָ...

פינפטע קאפיטל

מענדל איז נישט אהיימגעקומען נישט די נאכט, נישט פרייטאָג דעם גאַנצן טאָג, נישט פרייטאָג-צו-נאַכטס. ער איז נעשלאָפן און האָט געגעסן באַ פייפקן און ער האָט שוין גע-רעכנט צו פאָרן מיט אים צוזאַמען אויף קאַפּלס פּור.

שבת אינדערפרי נעמען זיך צונויף אַלע יינגען און לאָזן זיך גיין אין בית-המדרש אַריין דאווענען. אינערווייניג דערוועט מענדל דעם טאַטן, וואָס שטייט נעבן איוון, גייט ער מיט אַלע קאַלעגעס אויף דער צווייטער זייט און זיי זעצן זיך אויס אַרום דעם „אַרעמען טיש“, עפענען אַ פּאָר סי-דורלאַך און צו צוויי דריי יינגען, דאווענען פון איין סידורל אַרויס.

איבערן וועג, ווען פּאַנטל איז נאָך געגאַנגען דאווענען, האָט ער באַמערקט, ווי קליינע יינגלעך טייטלען אויף אים מיט די פינגער און מילאַכט אים אין די אונטערגעהאַקטע און אונטערגעבלאַטע אויגן אַריין. אין בית-המדרש ווידער איז נאָך געווען פּאַרן דאווענען. זענען געשטאַנען באַם לערן-טיש פּראָ-סטע יידן און דערציילט פּאַר רב יידלען און רב וואָווען די מעשה פון פּאַנטלען מיטן זון, צוליב וואָס ביידע האָבן זיך געהרגהט... ווען זיי האָבן דערווען פּאַנטלען זענען די פּראָסטע יידן געוואָרן שטיל, נאָר די צוויי „רב'ס“—אַדרבה, האָבן זיך גאָר אויסגעדרייט צו פּאַנטלען און רב וואָווע האָט געזאָגט צו זיין שכן:

—שטעל דיר פּאַר, יידל, איך גיב אים דאַנערשטאָג דעם פּראַכט אויף אַ וואַ. וואַ זאַלץ; מיינסטו ער איז גענאָרן?

—זעסטו שוין די היינטיגע וועלט...—רופט זיך אָן רב
יידל, דער בראָנפּמאַלער.

—אַ הולטייסקע וועלט טאַקי. אָבער אַזאַ מעשה! ווי איז
דאָס געהערט געוואָרן אויף דער גאַרער וועלט!.. אַ טאַטע מיט
אַ ווין...

איז פּאַנטל אַראָפּגעפּאַלן ביי זיך, האָט זיך אָפּגעשטעלט
באַם אויוון נאָך, איז דאָרט געבליבן שטיין מיט אַן אַוועקגע-
דרייטן קאַפּ.

—ווייסט וואָווע, —רופט זיך אָן יידל — מ'וואָלט אים גע-
דאַרפט קנסענען פאַר אַזאַ מעשה רע.
—וואָס פּלען דען? —ענטפערט רב וואָווע — כ'האַב פאַר-
געסן ס'פעלטן דער מאַרק?

דערווייל קומען אָן נאָך יידן און אַלע שטעלן זיך אָפּ
פאַרן לערנטיש און רעדן וועגן דעם נייס. קיינער מאַכט זיך
נישט דערפון, וואָס ער, פּאַנטל, איז דאָ. פאַרקערט, יידן, פרו-
מע יידן אין אַטלאַסענע ייפּיצעס, רעדן נאָך העכער פאַר די
אַנדערע און קוקן טאַקי בשעת מעשה אויף אים... און טייל
מאַכן זיך פאַרבייגיין און קוקן אים טאַקי גלייך אין ד'אויגן
אַריין... זאָל ער זיך שעמען אין זיין ווייטן האַלדז אַריין!..
זאָל אים ס'בלוט געשטאַנען ווערן!..

הערט פּאַנטל אויס די אַלע רייד און ער פילט, אַז ווען
ס'עפנט זיך די ערד, וואָלט ער מיט צופרידנקייט אין איר
אַריין...

איינציקווייז אָבער הייבט ער אָן הערשן איבער זיך.
איינציקווייז באַקומט ער צריק די חוצפה... דרייט ער זיך ביס-
לאַכווייז אָפּ פון דער וואַנט, הייבט אויף דעם קאַפּ און ער
קוקט שוין איבט גלייך צו זיי, צו די שיינע יידן אין די
אויגן אַריין... און ער שפירט אין זיך אַ שנאה, אַ גרויסע
שנאה, אַ געוואָלדיקע שנאה צו יענע, דאָרט באַס לערנ-
טיש.

אַט דעם, אין שטריימל, —אַ כּאַלערע אויפן! האָט מע'
ניש' געכאַפט בחור-ווייז אין אַ „סטאַדאַלע“ מיט אַ גויה?!

און בא זיינוול שניט-סוחר האָט מען נישט געפונען פאַר דער מלחמה אַ מטמון מיט סחורות, וואָס זענען געגנבעט געוואָרן אין פאַבריק?.. ניש'קשה... זיי זענען די שיינע יידן... אַ ווינער באַלערע זאָל זיי אַלע אויסדושן!.."

„ניש' קשה, ניש' קשה... ער אַליין, פאַנטל, איז טאַקי אויך ניש' קאַ צדיק. אַז ס'האָט זיך געמאַכט אַ פעקל, אַ זעקל, אַ פּערה... מאַכט ער זיך דאָך ניש' פאַר קאַ צדיק! אָבער זיי..."

צומיינסט פאַרדריסט אים אויף וואָוון מיט יידלעך. זיי, וואָס רערן מער, ווי אַלע... און עס נעמט פאַנטלעך אויסווייזן צו זען ערעץ אין דער נאַנט יענץ אָנגעגליטע איין און ער ווערט אויסגעקאַכט פון דער היץ, וואָס שלאָגט אים אין פנים אַריין אן ס'דאַכט זיך אים: אָט, אָט — און ער וועט זיך וואַרפן אויף די צוויי יידן, אויסרייסן זיי די שיינע בערד און פלעמען — פלעמען אין די „בענקאַרטישע“ פנימער אַריין. דאָ אָבער נעמט מיט אַמאָל אַ סוף צו די אַלע דאַכטאַצן: יצחק יונה האָט פאַר-לייגט דעם טליח און צוגיענדיק צום עמוד, הייבט ער אָן אויף אַ הויך קול:

„מומור שיר הנוכת הבית לדוד“ — און די יידן הייבן זיך אויף פון די ערטער, שטעלן זיך אויס יעדער באַוונדער און נעמען צו דאווענען אויפן קול און מיט אַ ניגון. פאַנטל איז געבליבן, ווי מען וואָלט אים איבערגעשניטן מיט אַ מעסער. ער האָט געעפנט דאָס סידורל און גענעמען מאַכן מיט די ליפן און ברומען, פונקט ווי ער וואָלט גע-דאוונט.

זיינע געדאַנקען אָבער זענען געווען דאָרט, נעבן דעם לערנטיש. זיי האָבן זיך געדרייט פאַ די שיינע יידן און גע-וויקלט זיך אַרום זיי, ווי די דראַטענע שלאַנגען. ער האָט גע-פילט, ווי די הענט זיינע קראַמפן זיך און די פיס, ווי פון אַ געזונט, הויפיש פּערד, וואָס מ'הייסט עס שטיין און וואַרטן. דאָס דאווענען איז געאַנגען ווייטער, קאַפל מיט יענק-לעך, וואָס דאווענען זומער אין פּעדער-הייל, זענען אַריינגע-

גאַנגען צו פּאַנטלען און האָבן זיך אַנידערגעשטעלט נעבן אים. באַ אַלע דריי האָבן זיך געוואָרפן די טליחים, נאָר קאָפל האָט געשמועסט פון קאָרן, וואָס איז אַזוי טייער און אַז ער קלערט אַרויסצעפּאַרן מיטן אָונט צעגלייך, אַז די שטערן וועלן נאָר שטיין אויפן הימל.

מענדל מיט די חברים, וואָס זענען געוועסן אַרום דעם „אַרעמען טיש“, האָבן היינט זייער ווייניק גערעדט צווישן זיך. מענדל איז אויך אָפּגעקאָכט געוואָרן, הערנדיק, וואָס מען דערציילט זיך אַלץ אָן פון אים מיטן טאָטן זיינעם. ער איז אָבער געוועסן שטיל און בלויז נאָר מיט פּאַרקריצטע ציין.

אַ סך יינגעלייט דרייען זיך היין און צריק און וואַרפן בליקן אָט איז אויף מענדלען, אָט איז אויף פּאַנטלען. טייל גייען צו, שטעלן זיך אָפּ פּאַרן טיש, שפּאַרן זיך אָן מיט די הענט און שאַקלען זיך מיט כּונה. זיי דאווענען אָבער קיין וואַרט נישט. זיי זענען דאָס טשעקאָווע אים אָנצעקוקן פון דער גאַנס: נ'אייגענעם טאָטן צו שלאָגן... און טייל פֿון די פֿרוּמערע בחורים ניגן אויך די קעפּ אין זייער זייט און, קוקנדיק אַזוי אויף די צוויי, דערהינצן זייערע אויגן און צעבליצן זיך מיט די תּוואה'דיקע בליצלאַך... אין דער פֿאַנג-טאָויע מיען זיי זיך, אויפֿצעלעבן, וואָס שאַרפֿער, וואָס בולטער, די מעשה, וואָס האָט זיך פֿאַרלאָפֿן אין שמואל' הויקערס קעלער... עטלאַכע פֿון די בחורים, מיט בלאַסע פּנימער און בלאַע רינגען אונטער די אומרויגע אויגן, וואַלטן שטאַרק געוואַלט וויסן, ווער ס'איז עס געווען די שיקוע... אויב נישט אַמאָל יענץ שיקסל מיט די בלאַע אויגן און מיטן העלן גושיבקאַלע... און באַם געדאַנק שוין בלויז וועגן יע-נעם שיקסל, ווערט זיי פֿייכט אין די ווינקלען פֿון זייערע מיילער, און זיי נעמען זיך שאַקלען מיט גאַר גרויס כּונה און זיי שטויסן זיך יעדעס מאָל אָן אָן אַ שטענדער, וואָס שטייט פֿאַר זייער פנים.

אַז מען האָט גענומען ליינען דאָס ספֿר, זענען אַרום

לערנטיש- שוין ווידער געשטאנען קופקאלאך און אַרץ גע-
רעדט איבער די מעשה — פּאַנטל באַ טייל יידן האָבן זיך
אַנגעצונדן די פּייערלאַך פֿון קנאַת יי. זענען זיי צוגעגאַנגען
צום אַלטן דוֹקט.

— האָ! שעמען מעגסטו זיך, גראָבער יינג! ווי לאָזט מע
צו אַזא זאַך ?

און איינער לאַכט גאָר:

— אַזא שווער, אַזא איידעם!

דערהערט דאָס פּאַנטל, ווערן אים ד'אויגן רויט און
גריין און ער הערט שוין נישט קאָפּלען, וואָס זיין קול איז
גלייך צו אַ דונער. דאָס שווענדזשן אין די ביינער ווערט
שטאַרק און ער באַקומט אַ חשק צערייסן די הויט אויף זיך
און אויף אַנדערע. ער בייגט אויס דעם קאָפּ אויף פּאַרנט,
ווי אַ פֿערד אויף דער מלחמה, דערשפּירנדיק בלוט פֿאַר זי. ער
מאַכט אַ טריט, אָבער ער ווערט ווידער, ווי איבערגעשניטן,
דורכן קול פֿון היים בן ציונס, וועלכער שטעלט זיך דאווענען
מוסף.

דורך גאַנץ מוסף איז פּאַנטל געשטאַנען, ווי אויף אַן-
געגליטע קוילן. די פּיס האָבן זיך אים געהויבן, ווי ער
וואָלט געהאַט נאָדלען אין זיי שטעקן און אינגאַנצן קערפּער
האַט אים צפּעט געצויגן, געקורטשעט און געשליעפּט, אַהין,
צום לערנטיש; צו די יידן דאָרט. ער האָט אויך איבער דער צייט
געוואָרפּן בגניבה אַ בליק צום זון זיינעם און ס'איז אים אויס-
געקומען אַפּילו גאַנץ מאוס דאָס, וואָס ס'איז געשען דאָנער-
שטאָג... ניין! ער שפּירט גאָר נישט קיין שינאה צוין אים.
קאָ' טראָפּ שינאה! און ער באַמערקט נישט, אַז יידן טון שוין
אויס די טליתים, גיבן זיי איבער די יינגלאַך אין האַנט אַריין
און נעמען זיך שוין צום אַוועקגיין. נאָר רב וואָוועס קול האָט
צוין אים דערגרייכט דורך גאַנצן רעש, וואָס יידן מאַכן אָן
אין בית המדרש נאָכן דאווענען. פּאַנטל האָט געהערט, יענער
זאָגט צום רב:

— יאָ, יאָ, רבי, אַ מאוסע מעשה... זייער אַ מאוסע...

ווי ס'ווייזט אויס האָט מען דעם רבין שוין געהאַט דער-
צײלט די גאַנצע געשיכטע, וואָרעם ער האָט געשקלעט מיטן
קאַפּ, פאַרגלאַצט די אויגן און בלויו געזאָגט:
— אוי, זינדיק, זינדיק, זינדיק...

גייט צו יידל פּראָפּנמאַכער, ער מאַכט שטאַרק מיט די
הענט — אין התלהבות אַריינגעקומען — און ער שרייט:
— לאָף מע' זיי קנסענען, קנסענען רבי! זיי מאַכן זינדיק
די גאַנצע שטאָט! קליינע קינדער 'עלן נאָך חלול...

אַבער ער האָט נישט אויסגערעדט נאָך דאָס גאַנצע וואָרט,
ווי עס ווערט אַ טימל, יידן נעמען זיך שטיפּן מיט פאַריסענע
פּערד און מיט הענט איבער די צווייטעס קעפּ, מיט איין טריט
איז פּאַנטל פאַרן עמוד און, אויפהייבנדיק אַ פּויסט, שקלעט ער
מיט איר אין דער לופטן.

— וואָס? — ברומט ער און דאָס גאַנצע פנים ווערט אים
אויסגעקרומט פאַר ווילדטקייט — ווער מאַכט זינדיק?.. קינדער —
קינדער?.. — ער פאַרהאַקט זיך און בלייבט שטיל.

— ש-ש-אַ נאָר, און לאָז אַראָפּ די האַנט. מ'טאָר נישט
אויפהייבן קא' האַנט צ' אַ תלמיד חכם. — זאָגט שטיל דער
רב.

— דו גראָבער יינג, די עזות מחוצף פנים! אויף וועמען
'עסטו אויפהייבן אַ האַנט? די פּויערישער גוי דו!..
און אַז פּאַנטל הערט ווידער יידלס קול, גיט אים דאָס
גאַנצע בלוט אַ זעץ אין פנים אַריין. ער עפנט דאָס מויל,
ווייסט אָבער נישט ווי אַנצוהייבן, טוט ער אַ בייג-איינן די
קניען, ווי איינער, וואָס גייט אַרויפּשפּרינגען אויף אַ פּערד, ער
פאַרהאַמעוועט זיך אָבער אַליין און גיט מיט אַמאָל אַ גע-
שריי:

— רבי, איך בין אַ גוי, אַ פּויערן-יינג. אָבער ער איז אַ
מסור! — און ער דערפרייט זיך מיט דעם וואָרט, יואָס איז
אים געקומען אין מויל אַריין. — יאָ, יאָ! — צעשרייט ער
זיך — אַ מסור ביסטו? ווער האָט געמסרט יצחק יונה?
ווער?..

שטייען די קאלעגעס אַרום מענדלען און יענער זיצט נאָך אַלץ באַם טיש. ווייסן זיי נישט, וואָס זיי האָבן צו טון : דאָ צו שטיין, אָדער אַהין, דאָרט. צו פּאַנטלען... און מענדל זיצט טאַקי באַם טיש, אָבער האַלט זיך אָן מיט אַלע כּחות אָן בלאַט, ער זאָל נישט אויפּשפרונגען. באַ די לעצטע ווערטער פּאַנטלס, קאי ער זיך שוין מער נישט איינהאַלטן און ער טוט אַ שפּרינג אַרויף און בלייבט שטיין אויפן טיש:

— יאָ. יאָ — זאָנט ער נאָך דעם פּאָטערס ווערטער — אַ מסור... ער איז אַ מסור..!

די גאַנצע שטאָט האָט אַפילו גערעדט לאַנג שוין דער-פון. עפעס פלעגט מען דערציילן, אַז מ'האָט געזען יידלס אַ זון אַרויפקומען צום וואַכמיסטער; און אַ צווייטער האָט גאָר געטראָפּן אַ טאָכטער זיינע אַראָפּגיין פון קאָמענדאַנטס שטיגן... און יעדעס מאָל נאָך אַזאַ "וויזט" פלעגט שוין איין בראַנפּן-מאַכער "געכאַפט" ווערן און אַמאָל נאַנצע צוויי אויך... איצט האָבן די יינגען שוין באַקומען זייער לטון און זיי רופן אַריבער צו פּאַנטלען:

— גוט אַזוי! גע' זיי! ווייז זיי!

האָט זיך רב יידל פּאַרלוירן, לאָזט ער אַראָפּ דעם קאָפּ און מורמעלט עפעס אין דער שטיל. רב וואָווע אָבער העלפטן אַרויס און ער ווענדט זיך צום כלל :

— יידן—זאָגט ער—צ'אַט געהערט, וואָס אַ שיינאַץ קאָן ? אַרויסוואַרפּן אים פון בית-המדרש! אַרויסוואַרפּן!

גיבן זיך אַ פּאַר צעפּלאַמטע, שוואַרצבערדיקע יידלאַך אַ לאָז צו פּאַנטלען, אָבער ער טוט אויף זיי נאָר איין בליק, ווערט זיי נישגוט, עס נעמט זיי ציטערן הענט און פיס און זיי בלייבן שטיין ווי די שטומע.

— רבי, רבי, כּווייס ניש'...—זאָגט ער—כּאַב געזינדיקט ? יאָ, כּאַב געזינדיקט... אָבער רבי, וואָס זענען זיי ביי די מיר?.. רבי!—טוט ער פליצלונג אַ ברום, אַז באַם רב נעמט זיך שאַקען דאָס שטריימעל אויפן קאָפּ, אַז עס פּאַנטלען מסור

אַרָאָם. — רבין רב וואָווע שיקט ניש' זיין טעכטער אַרויף צום קאַמענדאַנט? ...

ווערט אַ שטילקייט, ווי אַרום אַמויטן. נאָר וואָווע אַליין — אַזאַ בישה! — הייבט ער אָן הייזעריק צו קוויטשן:
— יידן! וואַרפֿזין אַרויס! אַרויס! — און צו אים — מעט דיך לאָזן אוועקשיקן אין קייטן! אין קייטן 'עט מע' דיך אַזעק-שיקן! יידן — וואָס שטייט עץ? —

קריגט איינער פֿון די יידן מוט און טוט פֿאַנטלען הינטן אַרום אַ קלאַפּ אין האַלדז; דרייט זיך פֿאַנטל אויס און יענער ליגט שוין אויף דר'ערד און שרייט, ווי אַ געקוילערטער... קאַפּל מיט יענקלען שטייען שוין נעבן פֿאַנטלען און יענקל רעדט ניש' קאָ וואָרט... און ס'וואַקסט אויס צווישן זיי דער בלינדער גרונם, באַ וועמען ס'אַנטפלעקט זיך דער גלאַנציק-רויטער אָפּ-גרינט שוין אין אויג... נאָר מענדל באַווייזט אַ גרעסערע גבורה... ער שפּרינגט פֿון טיש אויף די שטענדערס, פֿון די שטענדערס אויף די קעפּ און ער שרייט שוין דאָרט אין פֿאַ-טערס גבול. ווערט אַ נעשריי און אַ געשטיפּ און אַ בהלה, ווי באַ אַ שרפה. עפעס ברענט דאָרט אין דער לופט, און יידן פֿאַלן איינס איבער ס'אַנדערע צע'ד'ס'ט, צע'ושעט, צעממית'ט... די וואָס שטייען נאָך אויף די פּיס, רייסן זיך, שטיפּן זיך און יעדער וויל, וואָס פֿיר זיין באַ דער טיר — אַרויס מיטן לעפּן — אַרויס פֿון עשו'ס הענט...

און פֿאַנטל שטייט ווי אַ צוגעטשוועקעוויטער. ביז עס ווערט שיטערער אַרום אים, און די לעצטע קיפקע יידן, וועלכע לאָזן זיך אַנטלויפֿן אָן די סאַמעטענע היטלאַך, נאָר מיט פֿאַלעס צוגעדעקט אויף די קעפּ, רופּט ער זיי נאָך:

— איין כּאַלערע זאָל ענק אַלע אויסדושן! געפעלט עס נישט פּייפקען, טוט ער אַ זאָג:

— איין כּאַלערע איז ווייניק? ..

אַבער ער זאָגט עס מיט אַזאַ מינע, אַז די יינגען קוועלן זיין צריק און לאַכֿן, און מע ווייסט נישט, וואָס עס ווערט צינט איך ית-המדרש מער — געלאַכט, אָדער געוויינט.

נאָר איטשל שטייט אָן אַ זייט — צום שלאָגן איז ער קיין
צריה נישט. שטייט ער און עס טיט אים נאָר בלויז אַ
הנעה, וואָס אַ זעלכע שלעגערס געפינען זיך אויף דער
וועלט...

דערנאָך, אַז פּאַנטל גייט אַהיים עסן, גייט ער שוין גלייך
מיט מענדלען, און אַרויסנעמענדיק פון אַ באַהעלטעניש הונדערט
רוסישע רובלעס, גיט ער זיי מענדלען:

— 'עסט דע' מאַכן אַן „אַבראַניע", — זאָגט ער.
ער שיקט אויך אַוועק דאָס וואָכן-געלט פאַרן אונטעראַפּי-
ציר און פאַרן וואַלמיסטער.

זעקסטע קאַפיטל

נאָכן שלאָף, אויפגעוויבן זיך פון די בעטן, געעפנט די
לאַדנס-האַט אַריינגעשיינט די הייסע תּמוז-זון, וואָס איז גע-
שטאַנען נאָך הויך אין הימעל, כאַטש ס'איז שוין געווען פיר אַ
זייגער נאָך מיטאַג.

דער אַלטער שע'ה'קע אין די וואַטענע הויזן, מיטן גרויסן
טליה-קטן און דאָס סאַמעטענע קאַפּל אויפן קאַפּ, איז געשטאַ-
נען אין דער אָפּענער טיר און האָט געקוקט אויף דער העלער
ערד, וואָס בלענדט פאַר גלאַנצן. ער האָט גענעמען אויף דער
האַנט שיינדאלעס פיר-יעריק קינד, איז אַרויסגעגאַנגען פאַר
דער טיר און זיך געזעצט אויף דער שוועל. די אויסגעפלאַ-
קירטע אויגן זיינע, וואָס זענען ענלאַך געווען אויף אַ מאַטאַווער,
אָפּגעשאַסענער בלעך, האָבן גוטמוטיק געשמייכלט און ער האָט
זיך גענעמען צו שפּילן מיטן קינד.
— איי, טאָ, טאָ, טאָ — האָט ער געזאָגט און געציטערט

מיטן קליינעם פינגער איבערן קינדס בריסטל, אָדער איבערן
 בייכאַלע. האָט דאָס קינד געלאַכט און צוגעמרושעט מיט די
 אייגלאַך צוליב דעם צוגרויסן ליכט. האָט זיך דער אַלטער
 מער איבערגענעמען דערמיט און האָט אַלץ אינאיינעם גע-
 זאָגט:

— איי, טאָ, טאָ, טאָ. — און דאָס קינד האָט כסדר
 געלאַכט.

געהערט, אַז אין דרויסן זיצט דער אַלטער שעהקע, זע-
 נען די קינדער, וואָס האָבן אים ליב געהאַט, אַרויס פון די
 שטיבן, נישט געוואַרט אַפילו אויף שבת-אויבס, און זיך גע-
 זעצט אַרומן אַלטן, געציפט אים פאַר אַן אַרבעל, אָדער גע-
 צויגען אים די באַרד. דער אַלטיטשקער האָט זיך נישט גע-
 בייזערט אויף זיי. ס'האַט אויסגעזען, ווי ער וואָלט גאָר גע-
 קוואַלן דערפון. אויך ער האָט זיי געציפט פאַר אַ פּיס-אַרבעל
 פון אַ הויזל, און אַז ס'איז אים געלונגען וועמן פון די קינ-
 דער אַריינצוקריגען צווישן די שוים, וואָס דאָס פלעגן זיי
 שוין נישט וועלן, האָט ער עס צוגעדריקט מיט איין האַנט צו
 דער ערד, דערנאָך אויפגעהויבען דעם רעכטען פוס און אַרויפ-
 געלייגט אויפן קינדס קערפערל. צוהאַלטענדיק עס אַזוי, האָט
 ער עס גענעמען פאַטשן איבערן געזעסל און ס'קינד האָט
 געמאַכט געוואַלטן. כאָטש אין שרייען איז געווען בלויו גע-
 לעכטער — דאָך זענען די מאַמעס באַלד אַרויס פון די שטיבן,
 אין די שבתדיקע האַלקעס, אין די שלאָפֿקופֿקאַלעך, מיט די
 בורפּיסע פוס און גענעמען רעדן אויף זייער לשון.

— געזען אַ ביטל דעם אַלטן, קליינע קינדער צו שלאָגן! —
 האָט זיך איינע געמאַכט, ווי געבייזערט.

— מע' וואָלט נאָר אים געפאַטשט אַזוי דאָרטן... זאָגט
 שוין אַריין אַ צווייטע און בייגט אַוועק דעם קאַפּ מ'זאָל נישט
 זען, ווי זי לאַכט.

און אַ דריטע מאַכט זיך ווי זי וואָלט זיך גאָר שטאַרק
 געבייזערט:

— א וויסט, פינצטער באַגענעניש אונזערע שונאים!..

זווי גייט עס צו, און די קינדערלאך קייקלען זיך איבער די שטיינער און כַּא-כַּא-טשן מיט די לעצטע פחותלאך, און טייל צעוויינען זיך שווער פאַר גרויס שמחה.

דערנאָך טרעפט, אַז ס'גייט אַ דורך דער אַלטער, קיסר, פאַמעלאַך מיט געזעצטע טריט—אַן איבערבלייבונג פון אַמאָליקע תקופותדיקע יאָרן—שטעלט ער זיך אָפּ פאַר דער שוועל, זאָגט: גוט שבת! און הייבט אָן אויסצופרעגן, ווי עס דערגייט, צי ס'פאַרדינט זיך עפעס, צי מ'איז געזינט. זווי אַרום פאַרבינדט זיך צווישן ביידע אַלטישקע אַ שמועס פון אַמאָליקע צייטן, פון יענע יאָרן, פון די שוין לאַנג פאַרגאַנגענע יאָרן.

שטעלט זיך שעה'קע אויף פון דער שוועל און מיטן קינד אין אַרעם, שלעפן זיי זיך איבערן טראַטראַ, וואָס ציט זיך האַרט באַ די הייזער ביון סוף שטאַט. קומט ער אין התפעלות אַריין פון די גוטע זכרונות, טשמאַקעט ער מיט די ליפן און שטאַמלט פאַר איבערנעמונג:

— געדענקסט — זאָגט ער — אַ קוואַרט בראַנפן האָט גע- קאַסט אַכט גראַשן און אַ פערטל גענוענס אַ צענערל...

— האָט טאַקי אַ גוטער ברודער געקאָנט גע'ן אָן עס און טון אַ טרינק. — ווערט לאַזערס קול ווידער באַסאָווע, ווי מיט אַ דרייסיק יאָר צוקריק... — ס'האַט עפעס אַמאָל געשפילט די ראַלע אַפעסעלע ביר? שבת — אין אַ פראַסטן שבת איז געשטאַנען אַ גרויס פאַס ביר און טרינק, ברודער, וויפיל ס'קאָן נאָר אַריין!..

— און אַ שטיקל בראַטנס — שטייט אויך שעהקע נישט אָפּ, ס'האַט דאָך גערינען איבער די ציין, אַז מ'האַט איינגע- ביסן...

און פון זיינע אייגענע ווערטער קומט שעהקע אַריין אין אַזאַ ברעק, אַז ער פאַרגעסט נאָר, אַז ס'איז שוין מיט פערציק יאָר שפעטער... ער לעקט ערשט אַצינד מיט דער צונג איבער די פאַרטריקענטע ליפן זיינע און מיינט, אַז ער האַלט עס טאַקי ערשט צווישן די ציין... אַ גענול, כאַטש דאָס פיפיקל... און בשעת אין צוקוועטשן מיט די ציין, קוועטשט ער פאַ-

מעלאך, פאמעלאך, אז ס'זאל טאקי רינען, וואָס מער... דערבאָ
נעמט אים נאָך אין די בלעכענע אויגן גלאַנצן אַ תאוהלע, אַן
עבירהלע...

נאָר אָט פאַר דער דאָזיקער תואה, באַקומט דער אַלטער
שעהקע טאקי באלד די שטראַף. וואָרן ער דערמאָנט, אז דאָס,
וועגן וואָס ער רעדט, איז שוין לאַנג פאַרשווימען און אז
היינט באַקומט ער אַ ראַזאָווע ברייטל אויף די באַנעס, פון
וועלכן די שטיקלאַך שעצקע, וואָס זענען אַריינגעקנעטן דאָרי-
נען צעשניידן אים די אַלטע זשאַנסלעס. דערשפירט ער טאקי
ווי די צונג זיינע איז היינט עפעס, ווי אַ טרונקן שטיק לע-
דער אין מויל און נישט קיין שמאַלך רינט איבער איר,
נאָר ס'שלאָגט קאָפּויר דאָס ראַזאָווע ברויט מיט די קאָרענע
קליסקעס פון דער שבתדיקער סעודה...

נעמטן לאָזער אָן פאַר די פרייע האַנט און פירט אים
אַריין צום זון זיינעס, וואָס וואוינט דאָ טאקי דערנעבן.
דאָרט איז איצט אַ לעבן. ס'טוט זיך, ווי אויף אַ קליי-
נער חתונה. היימל קיסר זיצט אויבנאָן אין אַ וואָלענעם שלאָפ-
ראַק (אין דעם שטעטל האָט אַפילו דער "קיסר" אויך אַ
חסידשן שלאַפראַק...) און רעדט אויף אַ הויך קול, וואָס פאַסט
זיך אַפילו נישט זייער שטאַרק צו צום שלאַפראַק... אַרום פון
ביידע זייטן טיש זיצן די "פשיאַטשעלעס": פאַנטל, קאַפּל,
יענקל. ס'פעלט אויך נישט דער בלידער גרונם. און בערטשע
שטייט באַם פענצטער און לאַכט אַריבער צו אַ שוואַרצער
שיקסע, וואָס שטייט קייגנאיבער, נעבן אַ כויער און שאַרלט
מיט דעם שוואַרצן לאַטש איבערן זאַמד און קוקט נישט זייער
צו אים. און אין ווינקל, אויף אַ פיסנבענקאָלע, זיצט היימלס
ווייב, די גראַבע ביילע און ניאַנטשעט אַ קליין קינד, פון
וועלכן ס'בלישצן אַ פאַר שוואַרצע אייגאלעך אַרויס. נעבן ביי-
לען, אויף אַ שטול, זיצט דאָבע די קצבטע. אָדער ווי מען
רופט זי נאָך: די "רייטערקע". און זיי, די ווייבער, רעדן
פון דער מלחמה, — אַ זאך פון וועלכער ס'שטעטל, צייט ס'גייט,
דער "שמוגל" האָט נישט דערמאָנט מיט אַ וואָרט. דאָבע איז

געקומען מיט אַ נייט, אַז איר מאַן, פעלטע, איז אין אָדעס. איינער, אַ וואַרשעווער, וואָס איז געקומען פון „פלען“, שרייבט איר, זי זאָל אַריינפאַרן קאָ וואַרשע צוין אים — ר'אַט אַ גרוס פון איר מאַן. האָט זיך באַלד אויך חיימל אַריינגעטון אין אַ שמועס איבער דער מלחמה און ס'האַט זיך אויפגעוויקלט אַ געשפרעך וועגן מענטשן, גוטע ברודער, וואָס זיצן דאָרטן מעבר לים, און וואָס עס בענקט זיך אַמאָל נאָך זיי. טאַקי פעלטע — דער בעסטער „פשיאַטשעל“.

האַט זיך געצויגן דאָס געשפּרעך מיט אַ מין בענקשאַפט, וואָס דריקט זיך אויס אין קלאַפן איבערן טיש מיט די פּויסטן און אין אַ פּלעמען מיט ד'אויגן. עפעס אַ בענקשאַפט דורך איי-זערנע לינגען מיט אייזערנע פּלייצעס איז עס געווען. און ס'האַט זיך געגליסט אויפצעשטיין פון טיש און צו געבן אַ געשריי גלאַט אין דער וועלט אַריין: „הערט — ס'זאָלן „ענק“ אַ ריח אין די מאַמעס אַריין!“ וואָרן אַזא מין בענקשאַפט אי דאָס געווען... ס'האַט אויסגעזען, ווי מע' וואָלט זיך געיאַלמערט איבער עפעס, ווי מע' וואָלט זיך געקריגט, ווי מע' וואָלט זיך געריסן באַ די קעפּ. ווייל אַלע פּנימער זענען געווען רויט, ווי די פּיערס און די אויגן אין זיי זענען שווער נישט צעפלאַמט געוואָרן. זיי האָבן געהאַט אַ געפּיל פון דער דאָזיקער בענק-שאַפט, ווי מען וואָלט זיי גרויסע, גראַבע דישלעס פון וועגן אין די געדערעס אַריינגעזעצט און זיי שטיקן זיך און שטיקן און קענען זיך קיין שום עצה נישט געבן...

— בערטשע — רופט מיטאַמאָל אויס חיימל אין מיטן קלאַפן — גיי נאָך אַ ביסל משקה...

דערהערט דאָס וואָרט, איז שוין קיין זכר פון בערטשן נישט געבליבן, נאָר וואָס קאַפּל דוינושעט אים נאָך קוים נאָכ-צושרייען אויף יענער זייט אַרויס:

— און ברענג מיט אַ פּאַר מאַרינירטע הערינג.

ווערט אַזוירנאָך טאַקי צעריגען די בענקשאַפט און אַרום טיש איז שוין צריק ששון ושמחה.

און אויב מען שמועסט נאָך עפעס פון דער מלחמה —

איז עס שוין נאָר וועגן „שמוגל...“
 קאָפל רערט וועגן די וואַכן, וואָס יעדע צוויי מייל
 טרעפט מען אַן אַנדערע און יעדע וואַך באַזונדער טייל אַרום
 אייער און פוטער, ס'לעבן זאָל זיי שוין ווערן ביטער... און
 חיימל רעדט פון פערד, וואָס די דייטשן נעמען צו און אַז
 אַ פערד, וואָס דאַרף קאָסטן אַ צווייטויזנט מאַרק, צאָלן זיי —
 אַזוי ווי דייטשן קאָנען צאָלן...

— נאָר דו, פאַנטל, האָסט געפאַקט אַן אָגער... זאָלסט
 וועלן היינט פאַרקויפן דעם אָגער 'עסטו אַפּנעמען צוויימאַל אַזוי
 פיל...

אַבער פאַנטל עגטפערט נישט. ער זיצט די גאַנצע צייט
 מיט אַ פאַרמאַכט מויל און קוקט נאָר אויפן טישטוך. יעדע פאַך
 מינוט הייבט ער אויף דעם קאָפּ, טוט אַ בליק דוררן פענצטער
 אויף דער גאַס אַרויס, ווי ער וואָלט אויף עפעס געוואַרט, און
 קוקט ווידער אויפן טישטוך, רייבנדיק עס מיט די צוויי גראַ-
 בע פינגער פון ביידע הענט איבערן קאַנט פון טיש, אַזוי אַז
 עס דוכט זיך — נישט נאָר בלויז דאָס טישטוך, נאָר באַלד
 וועט ער אין קאַנט אויך אויסרייבן צוויי לעכער.

זיבנטע קאַפיטל

ווען חיימלס פאַטער איז אַריינגעקומען מיט שעה'קעלען,
 האָט זיך דער לעצטער אַרומגעקוקט איבער דער שטוב און,
 דערוענדיק ביילען מיטן קינד, האָט ער זיך, ווייזט אויס, אָן
 עפעס דערמאָנט. ער האָט געכאַפט אַ בליק צו זיין אַרעם, אַזוי
 ווי ער וואָלט גאָר געהאַט פאַרגעסן וועמען ער האָט דאָרטן
 און געטראַכט זיך : עס וועט באַלד ווידער זיין אַ שטיקל אַר-
 בעט...

און אַזוי ווי ער האָט געטראַכט, האָט ער זיך באַלד אַראָפּגעזעצט צו בייילעס פֿיס טשיפקעם—און אַ קיצל יענעם קינד אין בייכאַלע און אַ קיצל דעם, אַ פֿיר דעם קליינעם פֿינגער יענעם איבערן בריסטל :

— איי, טאָ, טאָ, טאָ...

און אַ פֿיר דעם :

— איי, טאָ, טאָ, טאָ...

און ביידע קינדער לאַכן שוין צווישן זיך, איינס דאָס אַנדערע אין די פֿנימלאַך און שטרעקן די הענטלאַך צו זיך, פֿונקט, ווי אַ גדולה וואָלט זיי באַגעגענט. אַזש פֿאַר גרויס צופֿרידענהייט נעמט דער אַלטער שעהקאַלע און הייבט זיך אָן צו צו זינגען אַ ניגונדל, וואָס איז עפעס אַזוינס — נישט קיין האַוואָלאַך, נישט קיין טערקיש, נישט קיין טאַטעריש—נאָר אויף וואָס שעהקאַלע אַליין קאָן זיך...

דערווייל קומט אָן בערטשע מיט אַ פֿאַס ביר און מיט אַ פֿלימפל, נעמט מען אַרויס דעם הילצערנעם שפּאַנט, מ'זעצט אַריין דעם פֿלימפּ און בערטשע שטייט שוין מיט די גלעזער און ס'דרייט זיך און עס גיטט זיך.

דאָבע די רייטערקע מיטן גלאָז אין דער האַנט, שטעלט זיך אויף און ווינשט, ווי אַ מאַנספּאַרשוין :

— כּוֹזאַל גיך און אין קורצן דאָ האַפּן מיין פעלטן!

ענטווערן אַלע מיילער :

— אמן.

בערטשע פֿלימפט און טיילט ביר און ווען עס פעלן אויס גלעזער שטעקט ער דערווייל אונטער דאָס מויל הינטערן פֿלימפל און וויפֿיל ער לאָזט דאָרט אַהין אַראָפּ בלייבט זיין סוד... פֿאַרויטלט זיך אים דאָס פֿנים און דער קאַרק, בייגט ער זיך אַריבער איבערן טיש, צו וועלן נעמען אַן אויסגעליי-דיקט גלאָז. קומט ער אויס כמעט אויסגעצויגן איבער אים מיט דער גאַנצער לענג קערפּער, גיטן גרונם אַ ביסל שוים דערווייל אין קאַרק אַריין און ער שטייט שוין צריק באַם פֿלימפל מיט אַ געלעכטערל.

דורך דער אָפּענער טיר פון דער צווייטער שטוב, די
 שלאָף שטוב, — זעט מען צבקהן (צביה) היימלס טאָכטער : אַ
 שיין מיידל מיט שוואַרצע אויגן און מיט אַן אָפּגעברענט פנים.
 קייגן איבער איר זיאט אַ חברטאָרן, וועלכע הייסט „פאָלינא“
 און דערציילט איר טיילווייז—הויך און טיילווייז אויפן אווער
 וועגן יאַנעקן דעם מאַגיסטראַט-שרייבערל. פרעגט צבקה עפעס
 איבער—דערציילט יענע נאָכאַמאָל, און די אויגן ביי זיי צע-
 בלישצן זיך מיט פייערלאַך, וואָס גליען און ציען... די ליפן
 זייערע פולן זיך אויס! ווערן אָפּענער, דיקלאַכער, פאַרשייטער.
 און די ברוסטלאַך צוזאַמען מיט די בלוזקאלעך הייבן זיך,
 עפעס פונקט, ווי דאָרט וואָלט עפעס געציקט... זיי אַליין אָבער
 ווייסן נישט פון דעם אַדעם. זיי זעען נישט, ווי דאָס אויג
 זייערס פלאַמט, ווי די פנימלאַך האַבן זיך פאַרויטיגט, ווי די
 ליפּ האָט זיך אויסגעפולט און אַז די בריסטלאַך זייערע הייבן
 זיך... רעדן זיי ווייטער און ווייטער פון יענעם שרייבערל,
 פלעכטענדיק זיך דאַבאַ די צעפלאַך און לאַכן מיט אַנישט דער-
 לאַכט געלעכטערל און שמייכלען מיט אַ צומישט שמייכלאַלע אין
 די אויגן... און דאָס איינציקע, וואָס זיי פילן יאָ—איז: עפעס
 אַ קיצלען, וואָס גייט זיי אין די לייבער אַרום און קורטשעט
 זיי די גלידער פון „באַגער“ טראַכטן זיי ביידע, נישט אָפּגע-
 שמיסטערהייט צוגיין אויפן שאַסיי אַרויף. כדי דאָרט זיך צו
 טרעפן מיט די שקצים. אַרומלויפן און, וואַרפנדיק זיך אין גראַז
 פאַרשעמען זיך פאַר זיי...

שטייט אָבער דאָ בערטשע, וואָס דאָס אייגל איז באַ
 אים אַזוי, אַז האַלטנדיק דאָס מויל הינטערן פלימפל דערזעט
 ער די צוויי מיידלאַך. צעגראַטשן זיך באַ אים די ליפן אינ-
 דערמיט און דאָס ביר „זאַכלישנעט“ אים שעור און טוט אים
 אַ גאָס-אָפּ דאָס גאַנצע פרצוף, מיט אַזאַ שפּריץ, אַז ער ווערט
 שעור „זאַגלוטיש“. ער כאַפט עס אָבער אונטער מיט אַ געלעכטער,
 וואָס ווערט באַלד אונטערגעהאַלטן פון גאַנצן עולם מיט אַ כאַ-
 כאַ-טשן און אין אַ מיגוט אַרום שטייט ער שוין אין דער צוויי-
 טער שטוב און זאָגט :

— ציבקה, א גלאָז ביר. לאָז אַרײַן...
 לאַכן ביידע מיידלאַך און שטויסן זיך איז די עלענבוֹיגנט
 אַרײַן, ווי איינער רעדט: „קוקצין נאָר אָן— אַ פּ:ם! אָבער
 יענע?..“ אַזוי רעדן זיי מיטן שטויסן זיך און פאַרשטייען... דאָן
 נעמט צבקה דאָס גלאָז ביר און זאָגט:
 — און פאַר פּאַלטשן, וואָס האָסטו נישט אַרײַנגע-
 ברענגט?

— טאַקי יאָ. — ענטווערט דער יינג און פּאַלטשע האָט שוין
 אויך אַ גלאָז ביר אין האַנט. בייגט צבקה איין דעם קאָפּ. נעמט
 צו דאָס גלאָז ביר צו די ווייסע ציין, וואָס שלאָגן אָפּ אי-צ-
 טער נאָך ווייסער, און באַ יעדן שלינג ריקט זיך דאָס ווייסע
 „גאַרושעלע“ פון איר האַלדז אַראָפּ און אַרויף. הייבט דער
 יינג אָן צו לאַכן פון עפעס, וואָס איז אים נאָר וואָס געפעלן.
 קען ער זיך נישט איינהאַלטן און— טוט מיט אַמאָל אַ שנעל
 אויפן באַדעם פון איר גלאָז. טוט זי זיך אַ פאַרכליפּ — ס'איז
 איר אַרײַן אין דער לינקער קעל, און פאַרשפּריצט אים דאָס
 גאַנצע פנים. לאַכט די חברטע, נאָר זי צעוויינט זיך נישט
 שעור פאַר בויון. דערזעט דאָס היימל—הילכט באַלד אָפּ אַ פּאַטש
 איבער בערטשעס נאַטע באַק און ער גייט טאַקי באַלד צריק
 אין דער ערשטער שטוב אַרײַן צו פלימפן.

דאָבע, וואָס איז אויך אַרײַנגעקומען אין עקסטאַז פון
 ביר, זעצט זיך באַם פינפטן גלאָז, צו צום טיש, און הייבט אָן
 אַודאי— צום הינדערסטן מאָל איבערצעחורן די מעשה מיט איר
 פעלטן, ווי אַזוי זיי האָבן זיך גענומען.

— באַ מיין טאַטן — צערעדט זי זיך — אין לאָדזש, איז
 געווען די גרעסטע יאַטקע פון כשר פלייש. יעדן איינציקן טאַג
 זענען געוואָרן אויסגעוואויגן בהמות אין די צענער אַרײַן!
 קומט ער אַזוי איינמאָל אַרײַן — געהאַט צו פאַרקויפן פּיפּציק
 קעלבער— און דערזעט מיך שטיין באַ דער וואָג. ציקוט מיך
 היינט אָן— נישט די אייגענע!.. דאָס פנים האָט געפעכלט, ווי
 די זון. אַלאַנג, ווייס פאַרטוך אַרום און אַרום. אַ הייב אַ פּער-

טעלע פון א הונדערט און פופציג פינט-מיטן בליק נישט צו דערקוקן. האָט ער ניש' איינגענומען א מיתה-משונה?..
 אזוי געדענקט עס דאָבע די טעג, ווען ס'האָט זיך פאַר-
 בינדן אַ ליבע צווישן איר און פעלטן. האָרען זי אַלע
 אויס מיט שכורלאַכקייט און קאָפל בענטשט זי מיט אַ
 ברכה:

— אַ ברעכעניש אין דיינע ביינער אַריין!
 נאָר דאָ דערהערט זיך פון בערטשן, וואָס איז אויף אַ
 רגע אַרויסגעגאַנגען, אַ קול פון פאַר דער טיר:
 — אזוי? 'עלן זיי אַ סאָך אַהערקומען?..
 גייט היימל צו צום פענצטער, שטעקט אַרויס דעם קאָפּ
 דורכן אָפענעם לופטשיק און פרעגט:
 — ווער 'עט עס קומען, אַהרעלע?
 — פיפציק דייטשן. — ענטווערט אָפּ דאָס קול פון אַהרעלע
 קוואַרטירמייסטער, וועלכער איז דאָ צוגעקומען. — און ציישן זיי
 געפינט זעך זעקס נאָפיצירן און ניין גינזשיגערן...
 דערהערט אַזאָ ניס, רופטן היימל אַריין אין שטוב,
 מ'גיסטן אָן אַ גלעזעל ביר און אַהרעלע דערציילט, ראָט גע-
 קריגן אַ פאַפיר פון קאָמענדאַנט-אַרויפצוקומען צו'ן אים. אַרויפ-
 געקומען פרעגטן יענער:
 — זי זינט קוואַרטירמייסטער?
 — יאָ. — ענטווער איך און ווייז אים די פּאָ-

פירן. —

— גיט, גיט, — מאַכט ער. — זי מוזן אַנגרייטן פינפצן וואוי-
 נונגע' פאַר נאָפיצירן און גינזשיגערן. פינף און דרייסיק אַרבע-
 טער ווירדן שלאָפן אין דער קאָמענדאַנטירע...
 — אזוי, אזוי, — מאַכן אַלע בייזערס און אונזערע פור-
 מאַנעס פאַרקנייטשו שוין די שטערנס און זיי טראַכטן אין
 זיך:

„אזויפיל הינט קומען מיט איינמאָל!..
 און אַהרעלע דערוואַרעמט פון ביר, נעמט ער גאָר רעדן
 פון דער מלחמה.

—וואָס מיינט עץ — ס'איז גוט? הערץ, וואָס יעך זאָג
 ענק: ס'איז נישט גיט... יעך פרעג אזוי דעם קאָמענדאַנט: זע-
 נען זיי פיינע לייטע? ענטווערט ער: איינעם קאָן איך—א
 בייזער הונט! זאָג איך: אָבער איך הייס אַהרלע און איך האָב
 פאַפירן.—קוועלט ער, דער קאָמידאַנט פון מיר. וואָס דען? איך
 הייס אַהרלע—אָדער נישט?!
 און מיט אַמאָל גיט אַהרלע אַ כאַפּ אַרויס אַ נאָז-טיך,
 ווישט מיט האַסט די באָרד און די וואָנסעס און רוימט זיי כמעט
 איין אין די אוירן:

—עץ געדענקט ווער אַהרלע איז? עץ געדענקט?..
 ריקן זיך אַלע צו נענטער מיט די קעפּ און כאַטש זיי
 געדענקען אַלע גיט די מעשה, דאָך שאַדט נישט זי נאָכאַמאָל
 צו הערן:

אַכטע קאַפיטל

—עץ געדענקט, ווען ס'איז אויסגעבראָכן די „ביליזאַציע“?
 דעמעלט האָט זעך דעך געטון אויף די גאַנצע וועלט. מילא,
 אָבער אז די דייטשן זענען צוגעקומען — איך דעך געוואָרן
 שלעכט. גוים האָבן געמסרט, מאַטשיושאַק האָט דען נישט
 געזאָגט פאַר די רוסי, אז יעך — יעך, אַהרלע, בין אַ שפּיאָן?!
 האָבן זיי אים טאַקי נישט געהערט. שטעפער, ווען ס'איז נעקומען
 דער „ראַפּאָרט“ מ'זאָל אַלע יידן אַרויסטרייבן — איך דעך פונקט
 פאַרנאָכט געגאַנען אַ „פאַטרול“ אויף דער גאַס און זיי האָבן
 געהערט אַ שאַס פון יענקל פעלדשערס הויז אַרויס. אינען זיי
 —עץ אַריינגעלאָפן, געזוכט און האָבן אַלע יידן אַרויסגעשלעפּט

פין דאָרטן : יצחט יונהן, זיינוול מלמד, נוטען, יענקל פעלד-
שער, מיט זייערע ווייבער, מיט זייערע קינדער און זיי האָבן
געוואָלט אלע דערשיסן — פסדר אלע דערשיסן.

— יאָ, יאָ — מאַכן די ווייבער און דער אַלטער שעהקע
דערמאָנט זיך אָן יענע טעג, הערט ער אויף צו זינגען דאָס
ניגונדל און שפילט זיך שוין נישט מער מיט די קינדער, נאָר
זיצט שטיל, שטיל, ווי די ווערטער, וואָס אַהרלע האָט דאָ גע-
ברענגט פאַרן מויל וואָלטן לעבעדיק און געגנווערטיק געמאַכט
יענע אלע שרעקן פון די רוסן...

— דעמאָלס — רעדט אַהרלע ווייטער — האָט זעך דעם
קאָמידאַנט עפעס צעריסן באַ דעם שינעלכל. פרעגט ער די
זעלנער, ווער ס'איז דאָ אין שטאָט אַ גוטער שניידער, וואָס
זאָל קאָנען לייגן אַ לאַטקע, מ'זאָל גאָר ניש' דערקענען. —
זאָגט מע' דאָך אַודאי אויף מיר ! קומט ער אַרויך, דער קאָ-
מידאַנט, מיט צוויי זעלנער און פרעגט מיך :

— „קטאָ זשדיעס אַראָל קוואַרטירמייסטער ?“

הייבט דאָך ניש' אַודאי די יידענע מיינע אָן צו חלשן...
יעך אָבער טו אַ זאָגן. עץ ווייסט דעך, אָן איין פיצל
מורא :

— „טאָק טאָטשנאָ, וואַשע וויסאָקאָכאָדיטעלסטוואָ. יא סאָם
אַראָן קוואַרטירמייסטער !“

זאָגט ער שוין מיט אַ ווייכער קול :

— „טאָקוי טשין באַלשוי או טעביאַ ?“ — און ווייזט מיר
דעם ריס אין דעם שינעלכל, — „עסט מאַכן מ'זאָל נישט דער-
קענען ?“ פרעגט ער. „טאָק טאָטשנאָ.“ ענטווער איך. „אָבער גאָר
ניש' דערקענען ?“ „טאָק טאָטשנאָ.“ טוט ער אויס דאָס שי-
נעלכל און איך אליין גיב זיך אַ זעץ אַוועק אויפן טיש; מיינע
בנים פעדעמען די נאָדלען און איך הייס שוין די יידענע מאַכן
אַ גוט אייזן — אַז ס'זאָל קנאַקן ! נעמט זי, שיט אָן אַ פול
אייזן קוילן, צעבלאָזט עס, און שטעלט עס אַוועק, בעבן מיר,
אויף אַ ציגל אַרויף. שמייכלט ער, דער קאָמידאַנט און שטעקט
צו אַ האַנט צום אייזן, — אין דרויסן איז שוין גוט קאַלט גע-

ווען! — און לאַכט צו די זעלנער. זע איך, אַז ס'איז נישט
קאָ שלעכטער, פּאָניע, זאָג איך צו מיין יידענע :
— הנטשע, שטעל אַרויף אַ גלעזל טיי פאַר, יעוואָ פּרע-
וואַסכאַדיטעלסטוואָ!

דערהערט ער דאָס רוסישע וואָרט, פּרענט ער מיך :
— „שטאָ טי גאַוואָריל“?

זאָגן אייך, אַז טיי הייס איך מאַכן פאַר יעוואָ פּרעוואָס-
כאַדיטעלסטוואָ; לאַכט ער שוין צו מיר אויך און זעצט זיך אַרויף
אויפן טיש און קוקט ווי אַזוי איך מאַך צו רעכט דאָס שינעלכל.
הנטשע שווענקט דערווייל אויס אַ געפינגערט גלאָז, אַ
פּסחדיקס, מיט אַ טעצאַצע מיט אַ לעפּאַלע — ס'האָט געבלאַנקט
זי טוט אַ שטעל אַוועק דאָס גלאָז טיי מיט צוקער, מיט פיר
קיכלאַך — ס'האָט פאַריסן די שטוב! לאַזט ער זיך נישט
בעטן — אין דרויסן איז שוין גוט קאַלט געווען! — און ער
טרינקט און הייסט זיך דערלאַנגען נאָך איינס, דערנאָך קוקט
ער מיר ווידער אויף די הענט. זאָג איך צוין אים: „וואָס
קוקסטו מיר אויף די הענט, די פינגער ציטערן דעך און כ'וועל
נישט קענען גוט מאַכן...“ לאַכט ער און זאָגט צו די זעלנער :
„כאַראַשענקי זשידאַק!“ און קוקט ווידער און פאַרציט די
ברעמען — ווי אין כּעס געקומען — און פּרעגט מיך גאָר,
פאַרוואָס יעדן שפּיל מעך מיטן שינעלכל און מאַך נישט דאָס
לאַטקאַלע. זאָג איך: „וואַשע וויסאַקאַראַדיע! ס'טייטש, אָט
ענדיק איך דאָך די לאַטקע!“ „וואו ענדיקסטו“ — זאָגט ער, —
כ'זע דאָך גאָר נישט די לאַטקע!“ דאָ לאַך יעדן שוין אַרויס
און מיינע בנים לאָזן מיך נישט אַליין, אַז דער קאַמדיאַנט
האָט געמיינט, ס'איז זומער אויף דער וועלט און ס'דונערט
גאָר אויפן הימל... און יעדן זאָג: „וואַשע וויסאַקאַראַדיע וויל
זעען אַ לאַטקע, וואָס אַהרלע קוואַרטירמייסטער האָט געמאַכט?
אַ לאַטקע, וואָס אַהרלע קוואַרטירמייסטער ניט אַריין און ציט
איבער די געטלאַך מעג מיך שוין זוכן מיט לעכט וועט
מע' שוין אויך נישט געפונען...“ און כ'ווייזן דאָס אָרט,
וואו דאָס לאַטקאַלע ליגט. ער קוקט, זוכט, געפינט אַבער

סער ניש'... ערשט, אז כּאָב גענומען זיין פינגער און מיטן באַטאַפּט די נאָעט, האָט ער דערקענט ווער יעך בין... זאָגט ער אַזוי צו מיר:

— אַראָל, ביסט אַ מאָלאָדיען! וואָס ווילסטו פאַר דיין אַרבעט?

זאָג איך, אַז ס'איז נאָך ניש' פאַרטיק — כּימוז נאָך די קנעפּלאַך איבערנייען — יענער שניידער האָט שוואַך אָנגע-גיט! — און איבערפּרעסן דאָס גאַנצע שינעלכל... זאָגט ער שוין מער גאָר ניש'. נאָר אַז כּטראָג אים אונטער ס'מלבוש און ער טוט עס אָן און קוקט אין שפּיגל אַריין, לייגט ער מיר אַרויף די האַנט אויפן אַקסל: „זאָג, וויפּיל דו ווילסט על'ך דיר גע'ן. און ער שטעקט שוין אַריין די האַנט אין די הוון-קעשענע און נעמט שוין עפענען דעם טייסטער. טו איך זיך אַ רוף אָן: וואָסע וויסאַקאָכאַדיטעלסטוואָ, איך וויל נישט קאָ קאָפּיקע — קאָ גראָשן ניש'! אָבער... זאָגט ער: „זאָג, שעס דיך ניש'! אַלץ על'ך דיר גע'ן, וואָס ד'עסט נאָר וועלן! טו איך מיר אָן אַ האַרץ און כּווייס ניש' פון וואַנעט ס'האָט זיך צו מיר גענומען דער שכל און פון וואַנען ס'האָט זיך צו מיר גענומען דער כּח דאָס צו זאָגן — און איך רעד אַרויס: — וואָסע פּרעוואַסכאַדיטעלסטוואָ! זיבצן מענטשן האָט מע' פאַרשטירט... פאַר אַ בלבעל, פאַר אַ בלבעל שקר... זיי זענען גאָר נישט שילדיק אין שיסן... גאָר ניש' שולדיק... יצחק יונה, אַ טאַנדייט-שניידער, וואָס ער טוט אַפּילו קאָן אייגן קינד נישט קאָ ריר... הצקל, אַ מלמד... אַ מלמד — וואָסע פּרעוואַסכאַדי-טעלסטוואָ...

און מיינע בנים שטייען פאַרבליפט און די צוויי זעלנערס קוקען אויף מיר, ווי די צוויי רצחים און חנטשע שטייט און חלסט... און ווינקט צו מיר כּיזאַל ניש' רעדן... נאָר כּיזאַל ניש' רעדן... יעך אָבער קוק ניש' אויף גאָר ניש' און יעך רעד ווייטער צוין אים — קידוש'א שם!.. ערשט כּיזע ער וויל עפעס זאָגן, בלייב איך שטיל. מאַכט ער אַזוי צו מיר: אַרעל, דו ביסט אָן „אדוואַזשנער טשעלאָויעק!“ האָסט גע-

דינט אין מיליטער? ענטפער איך: „טאָק טאָטשנאָ, וואָסע
 וויסאָקאָרדיע; געדינט אין סיבירער פּאָלק, אין די זיבעטע
 ראָטע, אין שוואַלניע!..“ זאָגט ער: „געפעלסט מיר!“ און נאָכ-
 אַמאָל: אַן „אדוואַזשנער טשעלאָויעק!“ נישטאָ קאָ סן אַ
 זעלכע באַ יעוורעיס... כּיעל נאָכפרעגן וועגן די יידן, וואָס דו
 זאָגסט און אַו זיי זעגען אומשולדיק, 'עט מע' זיי ניש'
 שיסן, — 'עט מע' זיי אַרויסלאָזן פריי!..“

טוט מע' זיך אַלע אָ לאָז צו אים: יעד, חנטשע און
 די בנים מיינע — די הענט אים צו קישן, הייבט ער אויף
 די הענט און זאָגט:

— „ניע נאָדאָ... ניע נאָדאָ...“

דאָ כּאָפט אַהרלע קוואַרטירמייסטער אָפּ דעם אָטעם און
 טרינקט אויס מיט איין שלינג אַ גלאָז ביר. ער קוקט אויף
 די צוהערערס זיינע, קוקט שטים, אָן ווערטער; אָבער דער
 בליק זיינער רעדט מער, ווי אַלע ווערטער, ווי אַלע לשונות.
 אויף דער וועלט. ער טרונקט נאָך אַ גלאָז, נאָך דערצייילן
 דערצייילט ער מער נישט — מ'ווייסט, מ'ווייסט שוין גיט. וואָס
 דעמאָלט האָט אָפּגעטאָן זיך אַ ביסל! ווי דער רבי זכּרון-לברכה,
 מיט דער לאַנגער, וויסער באָרד, מיטן גרויסן שטריימעל
 און מיטן אַטלאַסענעם פיטער איז געקומען צו אהרלע קוואַר-
 טירמייסטער אין שטיב אַריין, מיט די שענסטע בעל-בתים,
 מיט אַלע בעסטע זאָכן, ווי מ'האָט געדעקט נ'טיש מיט אַ
 ווייס טישטוך. ווי דער רבי האָט געטרונקען לחיים צו
 אַהרלען. ווי ר'אָט ציינים אויסגעשטרעקט זיין האַנט און ר'אָטן
 אָנגעווינטשן ר'זאָל זוכה זיין צו זען משיח, דערפאַר, וואָס
 ר'אָט געטון אזא גרויסע זאָך, וואָס צוליב אים זענען זיבצן
 נמשות ניצול געוואָרן פון טויט...“

און שפּעטער, ווען אַלע יידן פון דעט שטעטל זענען
 שוין געווען „היימלאָזע“ אין וואַרשע, האָט אַהרלע נישט גע-
 קענט בלייבן דען אין זיין שטוב, ווי לאַנג ער האָט
 געוואָלט? וויפיל זיין האַרץ האָט געגליסט? נאָך ר'אָט נישט
 געוואָלט. „אַמאָל קריגט דער שטן אויך נ'קאָטער...“ ערשט —

אין „קאָמיטע“ — דאָס בעסטע ווינקל אַהרלען! דערנאָך איז ער געקומען צו אַלע גדולים: צו די פעטערבורגער אַדוואָ-קאַטן, וואָס זענען געזעסן אין אַ פּאַלאַץ אויף קראָקעווער פּאַרשטאט... זיי האָבן אים וועגן אַלץ אויסגעפרעגט „פּאַדראָב-נע...“ האָבן אים גיגע' פיל געלט און אָנגעשריבען אַזעלכע פּאַפּירען, וואָס זענען גלייך אַ שטייגער צו אַ מעדאַל... און וואָס זיין זון איטשעלע טאַקי טראָגט זיי נאָך עד הינה אַרום אין קעשענע און קען זיך מיט זיי נישט שיידן אַ מינוט... ווייל ער איז אויך אַ מענטש, וואָס ר'אַט געליינט אין ביל-לאַך... דאָן האָט מען אים ווידער פאַרבעטן אויף אַן אַנדער אָרט, ר'זוייס' אַליין ניש' וואו—נאָר אומעטום געווען אַ בעלין אים צו זעען... געבעטען אים זיצן אויף אַ פלושענער פּאַ-טערשטיל און ווידער אַמאָל אויסגעפרעגט „פּאַדראָבנע“ און אַלץ פּאַרשריבן אין אַ בוך: „זאָלסט וויסן זיין — האָט מען אים געזאָגט — דיין נאָמען 'עט בלייבן אויף שטענדיג צווישן יידן דורך דעם נס, וואָס איז דורך דיר געקומען.“ און נאָכן אויספרעגען, האָט מע' אים צוגעזאָגט, אַז ער וועט האָבן אַלי דאָס בעסטע אין „קאָמיטע“ און מ'האַטן געלאָזט גיין צריק פריי צו די היימלאָוע...

אַט אַזאַ מעשה האָט זיך פאַרלאָפּן אין יענעם שטעטל מיט אַהרלע קוואַרטיר-מייסטער, און יצחק יונה פאַרגעסט נישט ביזן היינטיקן טאָג, אַז ער, אַהרלע, האָט אים געראַטעוועט פון אַ זיכערן טויט, יעדע וואָך אַזוי ווי גאָט גיט דעם פרייטאָג, אַזוי שיקט ער אים אַריין אַ „טערציקסטל.“ אָבער אַהרלע קווענקלט זיך דאָס אָנצונעמען: „ז'ווייס, ס'קאָסט דאָך געלט...“

ווען אַהרלע האָט נאָך זיין דערציילן די געשיכטע זיך גענעמען צום ביר, האָט שוין אָנגעהויבן צו ווערן פינצטערלאַך. יידן זענען שוין געגאַנגען פון שליש סעודות מעריב דאָווע-נען.—האָט מען זיך אויפגעשטעלט פון די ערטער, נאָר גרונס איז געבליבן זיצן — ער האָט איינגעדערעמעלט. וועקט אים קאַפּל:

— אַ כאַלערע אין דיין נאָז אַרײַן! ביסט גאָר איינגע-

שלאָפֿן?

כאַפט זיך יענער אויף און זעט, ווי טונקל ס'איז שוין
אין גאָס, איז ער מיט אייז טריט באַ דער טיר און
זאָגט:

— נײַ, לאָ מע' גיין צו די פירן...

גאָר פּאַנטל 'עט היינט ניש' פּאַרן. ער ווייכט אַליין

נישט, — אפשר מאָרגן...

שטעלט זיך אויף דער אַלטער שעהקע מיטן שלעפּערדיקן
קינד אין אָרעם און, אַרויסגייענדיק, דעקט ער עס איבער
מיטן טלות קטן זיינעם — פּאַרנאַכט, ס'איז קילבלאַך — און לאָזט
זיך גיין מיטן טראָטואַר, אַהיים צו פייגאַלען.

נייטע קאַפיטל

סראַלקע בולץ, דאָבע דער קצבטעס שוואַגער, איינגער-
מאַן פון אַ יאָר פינף — זעקס און צוואַנציק, האָט שוין געהאַט
אויף זיך שיינע עטלאַכע פּראָצעסן פאַר פּערד. זײ, די דייטשן,
פאַרשווייגן נישט אַ זעלכע זאַכן! באַם רוס, אַז ד'אַסט ערגעץ
צעגעלקחנט אַ פּערדל, איז געווען אַ צענערל דעם זשאַנדאַר
אין — פּאַרטיק! ביסט אַ פרייער פּויגל. קאַנסט דיר ווייטער
טון, וואָס דיין האַרץ גליסט... היינט אָבער פאַרבעט מען דין
און דו קוועטשסט אָפּ די נאַרעס און טיילמאַל קאַנסטו זיך
גאָך זען מיטן שטריקל פאַר אַזאַ מעשה...

דער ווייסעך כתריאל האָט גאָך באַלד אין אָנהייב, אַז
די דייטשן זענען גאָר געהאַט אַריינגעקומען, אַריינגעכאַפט אַ
לעקציע, אָפּגעזעסן פיר חדשים — און פונדעסטמאָל אַן שלאָפֿן

שוין באין אים די הענט!.. סראַלקע אָבער, כאַטש איווין איז ער גאָר אַ קצב, האַלט אַ יאַטעע, טאַקי דער שוועגערניס יאַטקע, דאָך, אז ס'קומט צווישן טאָג און נאַכט עמיצער צוגיין און ווייזט אָן אויף אַ „כשר“ פּערדל, וואָס איז גאָט די נשמה שול-דיק... טאָ ווי קאָן מען עס עפעס גלאַט אַווי, מיר ניש, דיר ניש אַוועקלאָזן מיט דער האַנט?.. און טאַקי פאַר אַזאַ מעשה ווייזט ער זיך שוין נישט אַ חדשים זעקס, אָדער זיבן, אויף דער לעכטיקער וועלט... שטייט היינט אין יאַטעע דאָבע אַליין און אַז ס'איז דאָ צו פאַרקויפן אַ פּערטאַלע פלייש, קוקט מען דורך די שפּאַרעס, אויב ס'ווייזט זיך ניש אַמאָל דער דייטש-רעקוויזירן.”

שווער, גאַנץ שווער היינט צו זיין אַ קצב. ווי זעסטו אַ פּויר זאָל קומען מיט אַ בהמהלע אויפן מאַרק פאַרקויפן! דאַרפסט צו האָבן—איז ער גאָר געוואָרן אַ פּריץ און קום דו צו אים! און איבערן וועג איז דאָך ס'בהמהלע איינגעשטעלט, צען מאָל, הונדערט מאָל, טויזנט מאָל! פירט מען באַנאַכט און דורכן פעלד, הינטן אַרום פירט מען עס אַריין אין הויף, מ'ברענגט דעם שוחט און ער שעכט.

אין דעם אייגענעם שבת-צו-נאַכטס, ווען די צוויי פירן: קאַפּלס און יענקלס זענען אַוועקגעפאַרן, האָט זיי פאַנטל מיט די שיקועס באַגלייט אַ שטיק וועגס אויפן שאַסיי אַרויס און, צריקגייענדיק, האָבן זיי דערהערט אַ געוואַלדיקן מריטש פון אַ קיה און אין גאָס איז געוואָרן אַ צוזאַמענגעלויף, ווי אויף אַ שרפה. זענען זיי אינדערגעשווינד צוגעלאָפן צו דעם אָרט, און אַזאַ מעשה איז געשעען:

סראַלקע בולץ איז, ווי ס'איז נאָר פינצטער געוואָרן, אָנגעקו-מען פון איבערן פעלד מיט אַ קיה, אַ כלי פון איבער טויענט פּינט, און אַזאַ ווילדע, אַז ער האָט זי קוים דערפירט אין שטאַט אַריין.

אַריינגעקומען אין הויף קומט אים אַקייגן זיין ברודערס אַ געוועזענער מענטש, היינט אַליין שוין אַ קצב פאַר זיך, אַנ-געטון שוין אין דער פלייש-מאַרינאַרקע, וואָס איז דורך און

דורך געזאפט מיטן פארטריקענטן בלוט, אזוי, אז דער בלוט-ריז
האָט אַ זעץ געגעבן אין דער קיהס נאָן-לעכער אַריין, — האָט
זי זיך געטון אַ רייס פון סראָלקעס הענט און גענעמען לויפן
איבערן הויף, ווי אַ משוגענע. זיי דאַנזשן נאָך נישט צו פאַר-
האַקן דאָס טויער — זי איז שוין אויף יענער זייט. לויפט
איבערן פעלד, טראַטעזעט, קערעוועט זיך אַוועק פון אַ פלויט,
וואָס שטייט דאָרט ערגעץ אין קומט אַרויס אויפן שטאַט-מאַרק.
מענטשן לויפן אַ קייגן. ווילן זי נאָר כאַפן, לויסס זי גאָר אין
אַ הויז אַריין, פון דאָרט. דורך אַ קליין געסל, אין גלחס גאָרטן
אַריין.

אַרום גאָרטן איז אַ נידעריקער פאַרקאָן געשטעלט, האָט
די קיה געגעבן אַ שפּרינג, אָבער אזוי אומגליקלאַך, אז זי איז
געפאַלן אין דער צווייטער זייט אויף די ווענטלאַך פון אַ
ברונע. פאַלנדיק האָט איין העלפט קערפער איבערנעוואויגן
אינעווייניק אַריין — זי האָט געטון אַ צאַפל און האָט זיך
אַראָפגעגליטשט, בלייבנדיק שטעקן צווישן די פיר ענגע ווענט-
לאַך פון דער ברונע, מיט צוויי פאַדערשטע איינגעבויגענע
קלאַען און מיטן קאָפּ אַראָפ איבערן וואַסער און זי האָט שרעק-
לאַך געמעקעט.

סראָלקע האָט אין דער מינוט גאָר פאַרגעסן, אז ער
טאָר זיך נישט ווייזן פאַר ד'אויגן און איז צוזאַמען מיט די
איבעריקע נאָכגעלאָפן די קיה. נאָר אז פון דערווייטנס האָט
זיך דערווען יעגער, וועלכער איז פונקט געשטאַנען פאַר דער
קאָמענדאַנטור, האָטן דעם ברודערס געוועזענער מענטש — אַ
שטויס געטון:

— סראָלקע, זעסט דאָרט יעגערן? .. ווער אַ האָן...
איז סראָלקע געוואָרן אַ האָן. אָבער איז פון אַרט פאַרט
נישט אַוועק, נאָר דורך הינטערגעסלאַך האָט ער זיך געדרייט.
ביז ער איז ווידער צעגעקומען צום גלחס סאָד דורך אַ צוויי-
טע זייט. דאָרט האָט ער זיך אַרויפגעכאַפט אייף אַ בוים און
האָט אָנגעשפּיזט ד'אויגן פון בוים-אַראָפּ, צו זען, וואָס עס
ווערט פון זיין קי.

אין גלחס גארטן איז געווען שווארץ פון מענטשן: אַלט און יינג, קריסטן און יידן — אַלץ איז געקומען זעען, ווי אַרומעט מ'צייט אַרויס די קי. פון שעלט-הויז האָט מען גע-ברענגט די גראָבע קלעצער מיט די לאַנגע לינעס (שטריק), פון די קלעצער האָט מען אויסגעלייגט איבער דער ברונע אַ רושטאַוואַניע, אַרומגעוויקלט די לינעס אַרום אַ וואַל, וואָס האָט זיך געדרייט אַרום ויין אַקס, ליגנדיק אָנגעשפּאַרט מיט ביידע זייטן אויף צוויי קלעצער, און די עקן פון די לינעס האָט מען אַראָפּגעלאָזט אין דער ברונע אַריין.

דאַן האָט מען אָבער אויך געדאַרפט האָבן אַ שטאַרקן מענטש, וואָס זאָל זיך אַהין אַראָפּלאָזן, אָבער נאָר אַ קליינעם, ווייל קאָ צופיל פּלאַץ איז נישט געווען. איז געווען פּאַנטל, ווי אָנגעמאַסטן דערצו — האָט ער זיך אַראָפּגעלאָזט, אָנגעכאַפט מיט די לינעס אי באַ די הערנער, אי באַ די הינטערשטע פּיס און מען האָט גענעמען דרייען דעם וואַל און פּאַנטל האָט צוגעהאַלפּן: אי שלעפּן, אי שטופּן, אי דרייען. אַ פּאַר מאָל האָט מען זיך אָפּגעשטעלט אָפּכאַפּן דעם אָטעם, כאָטש ס'זענען געווען די שטאַרקסטע מענטשן, אַזוי שווער איז עס צוגעגאַנגען.

געבן דער ברונע וואָרט שוין דער שווחט, וואָרן, ווי קאָן מע' זי פירן, טאָמער האָט זי שוין אַ פּיס צעבראַכן? אַ שווער שטיקל אַרבעט געווען, אָבער סוף כל סוף האָט מען זי אַרויסגעשלעפט און ס'איז געווען אַ גאָטס רחמנות צו הערן די געוואַלטן. וואָס די קי האָט געמאַכט און צו זעען די אויגן, מיט וועלכע זי האָט געקוקט... אַ סך האָבן געמוזט אַוועקדרייען די קעפּ — טרערן האָבן זיך געשטעלט אין ד'אויגן.

דעמאָלט האָט דער ווייסער כּתריאל דערשפּירט מיט אַמאָל, ווי די הענט זיינע, נאָך אַ לאַנגער צייט רוען וועקן זיך אים פון שלאָף... און ער האָט איינגעזעען, אַז נאָך אַזאַ שעת הכּושר" טרעפט זיך נישט אַזוי גיך... האָט ער זיך נישט לאַנג געישובט, געלאָזט זיך אין די געסלאַך אַריין, רעווידירט

אין דער געשווינד עטלאַכע הייזלאַך, וואָס ס'האָט זיך נאָר געלאָזט — געשטיפט אין די קעשענעס, און וואָס נישט — אונ-טער די פּאַלע. איז טאַקיי ווי נאָר דער שוחט האָט זיך אָפּגע-פּאַרטיקט מיט דער בהמה און אַלע זענען אַוועק צריק צו זיך אַ היים — י. וואָרן אַ „ויצעקו“ פון פּאַרשידענע שטיבן אַרויס מיט פּאַרשידענע קולות און געשרייען. האָבן טייל זיך באלד משער געווען וועמענס „אַרבעט“ דאָס איז, וואָרן באלד האָט מען געהערט:

— דער ווייסער קאַפּ!..

— וואו איז ער ?

— לאָ, מען אים כאַפּן!..

ער אליין אָבער איז שוין וואו, אין דאָס אַלץ איז „אָפּגעשטעקט“ באַ שמואל הויקער, וועלכער האָט עס שוין פאַר-גראָבן ערנען, אַז קיין האָן זאָל קאָ קריי נישט טאָן. מעג מען זיין מיט צעו קעפּ — איז עס שוין אויך פאַר-ל, אָבער נישט קוקנדיק אײַף דעם האָט מען פּתריאלן יאָ געפונען, נישט געקאַרגט אַפּילו קאָ קלאַפּ, איינגעזעצט אַפּילו. אָבער וואָס קומט דערויס, אַז מע' האָט גאָר נישט געפונען. און ווען ער האָט נאָך צומאַרגנס אויסגעוויזן מיט עדות, אַז ער איז דער לעצטער אַוועק פון דער ברונע, האָט מען אים באלד אַרויסגע-לאָזט...

און פּאַנטל, וואָס האָט זיך גאַרניש גאַרניש אָנגעאַרבעט, איז געגאַנגען איבערן מאַרק פּאַמעלאַך, מיט הענט, וואָס האָבן געפיערט פּון רי שטריק. אַז ראיז שוין געווען באלד פאַר זיין הויז — זעט ער אורקען אַרויסלויפן פון דאָרט. אורקע דער זעענדיק דעם טאַטן הייבט ער אָן צו וויינען:

— טאַטע, כּגיי טאַקיי נאָך דיר. די מאַמע שרייט. הודל

זאָגט מ'זאָל גיין נאָכן דאָקטאָר...

האָט זיך פּאַנפּל ווידער פּאַרקלירן. נאָכן גאַנצן שבת —

נאָ דיר גאָר! מילא, פּאַרפּאַלן...

האָט ער געלאָזט רופן דעם דאָקטאָר. און אַ גאַנצע נאַכט

האָט זיך עס געטון באַ פּאַנטלען אין שטוב. גליקע האָט גע-

שריגן און די אויגן באַ איר האָבן געקוקט, אַז ס'איז געווען אַ
רחמנות צו זען...

דער דאָקטאָר האָט געהייסן ברענגען דעם פעלדשער,
און ביידע צוזאַמען זענען געווען אין צווייטן שטיבל און קי-
נעם דאָרט אַהין נישט אַריינגעלאָזט, אַ חוץ הודלען אַ פּאָר
מאָל.

די געוואַלטן גליקעס זענען געגאַנגען, ביז אונטערן הימל.
מיטאַמאָל איז שטיל געוואָרן.

די שטילקייט איז אָבער געווען פון דעם מין, וואָס וואַרפט
אָן אַ גרעסערע איטה, ווי דאָס שטאַרקסמע און יעמערלאַכסטע
שרייען.

איז דער אַלטער דו'קע, וועלכער איז איינגעשלאָפן, זיצן-
דיק אויף אַ בינטל האַלץ, אויפגעשפרונגען נישט טויט, נישט
לעבעדיק, אַזוי ווי ס'איז נאָר שטיל געוואָרן... האָבן ויך אַלע
גענעמען איינהאַרען, — אָבער מ'האַט בלויז געקאָנט פאַרנעמען
די שטילע טריט פון דאָקטאָר און פון פעלדשער. מ'האַט גע-
מיינט, שוין... שוין...

דאָן גאָר בעווייזט זיך הודל מיט אַ שיסל אין דער האַנט,
איבערדעקט מיט אַ האַנטוך.

וילן אַלע צו'ן איר צולויפן, לייגט זי אַרויף צוויי פינג-
גער אויף די צונויפגעשנירעלטע ליפן, שטעלט פאַמעלאַך אַוועק
די שיסל, נעמט אַרויס צוויי טעלער פון שאַנק אַרויס, שווענקט
זיי איבער מיט אַ ביסל וואַסער און גייט ווידער שטילערהייט
אין שלאָפֿשטוב אַריין.

פאַנטל קאָן זיך אויף די פיס נישט דערהאַלטן. זיי
שלעפן אים און רייסן אים, עפעס ציט אים אַהין, דאָרט, צו
דער שיסל. גייט ער צו, בייגט זיך איין, הייבט אונטער פאַרן
ברעג דאָס האַנטוך און ער דערזעט עפעס אַ רויטלאַכס, אַ
נאַסלאַכס, אָבער ניש' קא' שיטערס, ווי פשוט בלוט, נאָר
עפעס אַנדערש, גאָר עפעס אַנדערש... ציט עס'ן געוואַלטיק אויפֿ-
צודעקן אינגאַנצן... אָבער ער שפירט, אַז ר'טאָר עס ניש'
טון, ר'טאָר נישט אַריינקוקן, כאַטש ער ווייסט נישט פאַרוואָס

ער טאָר נישט און לאָטש ער האָט נאָך נישט קיין אַנאָג,
וואָס עס קאָן דאָס זיין... דאָך ט ט ער מ אַמאָל אַ שלעפּ
אַראָפּ דאָס האַנטוך און ער זעט אַ גאַנץ מע זשאַלע : אַ רויטס,
אַ נאַס'ס, מיט הענטלאַך, מיט פּיסאַך, מיט קעפל און מיט
אַ פּנימיל; אָבער אינגאַנצן קומט נס אים א ס, ווי די גרייס
פון איין פינגער זיינעם פון דער האַנט... דע שרעקט ער זיך
דערפאַר, צעברומט זיך פּליצלונג, ווי אַ משוג נער און לויפט
צו דער הויזן-טיר. געעפנט זי מיט איין מאַ — אַנטלויפט ער
אין דרויסן אַרויס, מיט אַן אינגעבוי ענעס ק פ, פונקט ווי
עפעס וואָלט אין דער לופט געהאַנגען איבער אים, פונקט ווי
פון שדים געיאָגט...

און די שיקזעס זענען געווען באַ שמואל הויקער און,
אויסטוענדיק זיך, האָבן זיי גערעדט, דערמאָנט זיך פון די
לעצטע צייטן אין וואַרשע, ווען ס'איז קאָ שטיקל ברויט נישט
געווען צו דער זעט. זיי זענען אויפריכטיק צופרידן געווען
פון זייער איצטיקער לאַגע : אי ס'איז דאָ אויף עסן—אי אויף
אַ קליידל.

בשעתן רעדן אַזוי, דאָס נאַפּט-לעמפל איז שוין אויסגע-
לאָשן און דורכן פענצטערל, וואָס איז אויבן, אין סופּיט, שיינט
אַריין די זומערדיקע לבנה, אַ קיילעכדיקע, אַ פּולע און אַ
וואַרעמע, ציט זיך אויס סטאַשע אויפן בעטל, אַזוי, אויסגע-
טון אינגאַנצן; פּאַרייכערט אַ פּאַפּיראַס און פּאַרטראַכט
זיך.

נאַטשען ווידער דערמאָנט דאָס רעדן און אויך די לבנה
אָן יענער נאַכט, ווען זיי האָבן אין וואַרשע באַשלאָסן צו גיין
צו די פּירן. — ווערט איר אַזוי עפעס אויפן האַרץ : אי אומע-
טיק, אי פּריילאַך. ווייס זי ניש' וואָס דאָס איז פאַר אַ גע-
פּיל, ווילט זיך איר אַזוי ווי דעמאָלט פּרעגן באַ דער מימע :

וואָס איז עס עפעס מיט מיר? אָבער זי טרענט נישט זי דריקט זיך בלויז צוין איר, נעמט זי פעסט אַרום מיט די הענטלאַך און קישט זי צוויימאַל אין איין באַק און צוויימאַל אין דער צווייטער באַק און בלייבט ליגן קוקענדיק אויף די זילבערנע פּאַסן, וואָס ציען זיך שיף-אויס די פענצטער-ווענט-לאַך און זי שלאָפט איין אַ רויגע מיט אַ ליב שמייכלעך אויף די ליפּן און מיט די הענטלאַך פּאַרקרייצט אויף דער ברוסט:

„דזשענקי באַגי זאַטאַ!..“

נאָר סטעפקע איז איצט אַריינגעפאַלן אין אַזאַ שטימונג, ווי שוין לאַנג, לאַנג נישט די אויגן צובלישצן זיך איר, ווי אין די ערשטע, אין נאָר די ערשטע וואָכן נאָך... — און אפשר נאָך דעמאָלט אויך נישט ווי היינט... זי זיצט און קוקט אַרויף צום הויכן פענצטערל און עס דאַכט זיך איר, ווי זי וואָלט מיט אַמאָל באַקומען עפעס אַ מאָדנעם פּאַרלאַנג... אין זיצער-דיק אַזוי נעמט איר אַרום עפעס אַזאַ מאָדנע שטידקייט און פּאַרטראַכטייט... זי זעט דורכן פענצטערל די גאַס, די הייזער, דעם טראַטאָר... און שטעלט זיך פּאַר — ווי דער טראַטאָר זיט זיך, ביז צו אַ ראַג גאַס און האַקט זיך אָפּ... דאָרטן שטייט אַ לאַמטער און אונטער איר איז אַ שאַטן דאָ אַ בריי-טער... אין שאַטן דרייען זיך אַרום מיידלאַך און ווינקען מיט ד'אויגן, מיט אַ פיסל, מיט אַ ברעג האַלקע, מיט אַ שפיץ פון די מייטקעס... און די קליידלאַך באַ די מיידלאַך זענען קור-צע, און ברייטע, און לייכטע... און די האָר באַ זיי זענען געקעמטע, קאַרבירטע און פייכטע... און פון זיי, דאַכט זיך אויס סטעפקען, קומט עפעס אַ געהיימער רוף נאָך איר — אַ באַ-פעל נאָך איר... קוקט זי אַריין אין צווייטן, שוואַרצן בעטל, זעט זי, ווי די צוויי „קאַלעזשאַנקעס“ שלאָפן שוין פעסט — עפנט זי אַ קעסטל, נעמט אַרויס אַ פלעשאַלע פערפום, באַגיכט זיך; דערנאָך — מיט אַ שטיקל רוזש — די ליפּן, מיט אַ שטיקל שוואַרצס די אויגן, און זי גייט שטיל אַרויס פון קעלער... אויף אַ גאַס, וואו ס'איז געוויינטלאַך דער שטאַט-שפּאַציר... זינגט זיך אינ-

טער עפעס אַניגאַלע, הייבט אונטער דאָס קליידאַלע און וואַרפט מיט די שוואַרצע אויגן אויף אַלע זייטן, ווי אַמאָל, ווי נאָנץ אַמאָל.

צענטע קאפיטל

באָ יצחק יונהן אין סאָד גייט די אַרבייט, אַז ס'איז אַ מחיה צו קוקן. צייט דער „המן“ איז אַוועק און ס'איז אָנגע-קומען דער „גוטער קאַמידאַנט“ אַרבעט מ'דעך אין מיטן העלן טאָג! טיר און פענצטער זענען אָפן און אינעווייניק, אין קעמערל, איז לופטיק — אַ „שוויזשע פּאָויעטשע!..“

די לאַנגע העלצער אונטער די ליימערנע קעכלאַך קנאַקן און דאָס פייער שיסט-אויס און לעקט אַרום די קעסלען, וואָס שטייען אויף זיי. אַ האַלבע שעה מוז געדויערן, ביז וואַנען ס'קאַכט-אויף, זיצט מע' דעווייל אין גאַרטן, אָדער נאָך בעסער, נישט מע' זיצט, נאָר מ'ליגט אויסגעצויגן אויפן גרינעם גראָז, אין אַ רעדל, מיט די קעפּ צו זיך און די סיס אַוועק אין גאָטס וועלט אַריין.

ס'איז פאַרנאַכלאַך, די אָן, וואָס גייט אונטער פונקט קייגנאָיבער דעם גאַרטן, וואַרפט אירע שטראַלן, וואָס שלאָגן זיך אָן אָן די ביימער און לייגן זיך אויס, משופע פון זיי, העל באַפלעקנדיק דאָס גראָז.

אויף די ביימער זענען שוין צייטיק אַלע פרוכטן, פון אַ גרויסן, ברייט-צעוואַקסענעם באַרנעבוים, הענגען אַראָפּ אַ זעלבע גרויסע, באַמבעלדיקע באַרנעס, וואָס זעען אויס, ווי די ברוסטן פון ווייבער, דרייט זיך צווישן זיי אַרום פּיניע.

קומט זיך צו צו די פרוכט, נעמט א צווייגל אין האנט אריין,
 בנדרסט די בלעטלאך און קומט צו צום רעדל זאגן מבינות
 שוין אויפן גרעטעניש פין קומענדיקן יאָר...

די ליאלקע ליגט אויס-עצויגן מיטן בויה אראפ און
 האלט אין דערציילן א מעשה פון זיך, ווען ער איז נאך
 געווען א בחור און האט געוואוינט אין טשמילעווי. פאר אים
 האט מען געציטערט אימת-המלכת! ער דערציילט מיט הנעה,
 ווי ראיז דארטן געהאט געזאנגען מיט א מיידל שפאצירן.
 גערעדט גאר פון אנדערע זאכן. — קומען אודאי נישט צו
 צוויי יינגען, לאַבוסעס, און הייסן זיך נישט אודאי באַצאלן
 פריטעווע-געלט?"

— און ווי מיינט עץ? האָב איך באַצאלט אפילו א

גרעשן?"

און פונקט אין מיטן רעדל פאלט א וונשטראַל. שפּיגלט
 זיך אין אים אָפּ ליאלקעס בערדל. אַזוי ווי ער הייבט דעם
 קאָפּ און לאָזט אים אַראָפּ — אַזוי שפּרינגט אָפּ דער שאָטן און
 קומט צריק.

— דו ביסט אַזא שטאַרקער, — זאָגט דער ווייסער קאָפּ,
 וואָס ליגט אין אַלע „מלינעס" — טאָ קום מיט מיר אַ וואַל-
 קע." עט מען זעען ווער ס'האָט פאַרע!

— גוט — ענטווערט יוסף און דאָס בערדל טאַנצט אין
 לעכט-פלעק און אין שאָטן. — לאַ מען גיין אַ וואַלקע!

ער שטעלט זיך אויף, ציט אויס די לאַנגע, דאַרע הענט
 אין דער ברייט, אַזש זיי קנאַקן און פאַרלייגט זיי הינטען-
 אַרום אויפן קעפּ.

דער ווייסער כתריאל, אַ מיטלגעוואוקסיקער, אַ דיקלאַכער,
 שטעקט-אויס איין פיס אויף פאַרנט און זיי נעמען זיך בערווען
 און איינער וויל דעם צווייטן וואַרפן צו דער ערד.

די צוקוקער, וואָס ליגן, דרייען זיך איבער מיט די ביי-
 סער אַרויף, אָבער, אַז די זון קומט זיי אין די אויגן אַריין,
 זעצן זיי זיך אויף און קוקן זיך איין אין קאַמף, וואָס גייט אַן
 צווישן די ביידע.

בא לייבלען איז צעקאכט דאָס גאַנצע פנים. נאָר אורקע, וואָס
 לאָזט שוין אַריין אַ גלעזל „ניינציקער“ און פאַרקרומט זיך שוין
 נישט, שטייט און די אויגן זיינע טאַנצן נאָך יעדע באַוועגונג
 פון די „וואַלקאַרס“ ער מאַכט-צו מיט די הענט, פונקט ווי
 ער וואָרט אויך אַ חלק געהאַט אין בערווען... ער איז אינגאַנצן
 פאַרטון אין קוקן.

די צוויי וואַלקאַרס רעדן נישט קאָ וואָרט. זיי שאַיטן
 זיך איינער דעם צווייטן, דאָ אהער, דאָ אַהין, יוספּס העמד
 איז אָפּן אַרום דעם האַלדז און לויטן גאַנג פון זיין האַלדז-
 קנאַפּ קאָן מען דערקאַנען, ווי שווער ער אַטעמט שוין, זיין בריי-
 טער טליה-קטן שפּרינגט און טאַנצט טיילמאַל זעט אויס, ווי
 ער צילט זיך צו געבן אַ פאַרדעק איינעם פון זיי ביידע דאָס
 פנים אָדער טוט אַ שמיץ און בלייבט פאַרפלאַנטערט. ווערט
 יענער ביין, פאַרקריצט ער מיט די ציין און טוט אַ האַסטיקן
 שלע צו זיך יוספּן, וועלכער, כאַטש אומגעוויכט, בלייבט פאַרט
 שטיין מיט די פיס אויף זיין אָרט, ווי איינגעמירט. פאַר
 אַנטשטרענגונג האַט בלויו געפלאַצט דער לערערנער פאַסיק, וואָס
 האַלט אים צו די הויזן. איצטער אָבער - הייבן זיך שוין די
 הויזן אָן צו פאַלדעווען, ביז זיי טון זיך אינגאַנצן אַ לאָז
 אַרפּאָפּ. שפּרינגט אונטער אורקע און גיט אים אַ פאַטש און
 הונט אַריין. ווערט אַ געלעכטער און די וואַלקאַרס לאָזן זיך
 אָפּ. דרייט יך געשווינט אים זיי „ליאַלקע“, כאַפט אָן מיט
 איין האַנט די הויזן און די צווייטע זיט ער אויס נאָך אורקעס
 אויער, וועלכער וואָרט אָבער גאָר נישט דאַרף, נאָר אַרויס-
 שטעקנדיק די צונג, לאָזט ער זיך לויפן איבער בערגלאַך און
 איבער גריבער, צו דער פאַרטקע צו.

לויפנדיג, טרעפט ער אָן בריינדלען, וואָס קומט אָן פון
 הויף און האַלט עפעס היינטערן פאַרטוך. שטעלט ער זיך אָפּ,
 הייבט אַיף דעם ברעג פון איר קלייד, דורך וואָס זי צעשעלט
 זיך און ער אַנטלויפט כאָ-כאַ-טשנדיק! ..
 איצט גייען אַלע צריק אין ביידל. די קעסלען זירן שוין.

זעצן זיך אלע אוועק, אָדער שטעלן זיך אַנידער, יעדער באַ זיין אַרבעט.

נאָר פיניען געשעלט דאָס אַלץ נישט. „וואָס טויג מיר - טראַכט ער - צו אַרבעטן בראַנפן? יאָ. כ'אַב שוין טאַקי אַפּ מיין געלט, וואָס כ'אַב דעמאָלט אָנגעוואוירן, אָבער ווידער זיין איינגעשטעלט...?"

שטייט ער אַזוי און מישט מיט די הענט אין אַ „זאַטשער“, קומען אָן צווישן די פינגער אַ שטיק הייוון, צערייבט ער עס און צעקוועטשט עס און טראַכט זיך: „יאָ - דעם זומער איז שוין נישטאָ וואָס צו רעדן פון אַ סאָד!“

נאָר פּליצלונג נעמט ער אַרויס די האַנט פון פאַס, טוט זיך אַ צוויי „שיפערס“ פאַר צופרידנקייט און זעצט זיך אַני-דער נעבן פענצטער, קוקט אַרויס אין דער פאַרנאַכטקייט, וואָס קומט פון דער הייך, וואָס גידעריקער - אַלץ טונקעלער און ער זעט-איין, אַז ס'איז אַ גוטער געדאַנק..

— „יאָ, יאָ, כ'וועל צושטיין פאַר אַ שותף צו מעכלען.

יאָ, יאָ.“

און אַז געזאָגט איז געטון און אויס שותף מיט יצחק יונהן און מיט יוספן; אָפגענעמען זיין חלק איז ער שוין באַ מעכלען און ס'ווערט „אָפגעשלאָסן“ אַ שותפות.

— זיף - פלעגט שטענדיק מעכל צו טענהן - איז ניש' אַזאַ גרויס פאַרדינסט, ווי בראַנפן, אָבער דערפאַר, אַז מע' „כאַפט“ איז דער גאַנצער הוק - אַ קלייניקייט און דער עיקר: קא' שטראָף איז נישטאָ...

אַזוי פלעגט ער זאָגן, מעכל, און פיניע האָט גאַנץ גוט געוויסט דערפון, וואָרן, אַז ניש' וואָלט ער גענאַנגען אויסניסן „ס'אומריינע פאַרן ריינעם...?“

ערעפטע קאפיטר

דאָס שטעטל האָט דער שמונל אַרומגענעמען, ווי אַ פּייער.
וואָס כאַפט אַליץ אַרום און וואָס קריכט, שמעקט און לעקט
אויס אַלע באַהאַלטנסטע ערטער, אַלע פאַרהוילנסטע ווינקל-
לעך.

עס „פאַרן“ שוין נישט נאָר אַ זעלכע, ווי דודל און
שעהקע — נאָר אויך אַ סטודענט, אַז ער דאַרף טוישן, אָדער
קויפן אין וואַרשע די לערביכלאָך, פאַקט ער זיך איין אַ פעקל
און פאַרדעקנדיק עס מיט די ביכלאָך, פאַרט ער און „שלאָגט
זיך אויס“ די הוצאות. זעט ער, אַז ס'איז גוט נאָך לער-
ביכלאָך צו פאַרן ... — פאַרט ער דריימאַל אין דער וואַך.
ער זיצט סיי ווי סיי אין דער היים — „די למודים גייען
נישט...“ פאַרט אויך דער איינציקער לערער פון שטעטל, וואָס
איז אָנגעדונגען באַ קהל און האָט נאָך פאַר דער מלהמה גע-
פירט די חשבונות פון דער ליי-קאַסע, זעלכע איז היינט שוין
נישטאָ, צייט די מלחמה האָט אויסגעבראַכן און דאָס ווייב
מוז דאָדורך נעמען וועט צו נייען — אַ צושפרונג צו
דער פּרנסה. עס פאַרט אַפילו אויך דעם דינ'ס אַ טאַכטער —
אַ כלה-מיידל. וואַרן דער דין, וואָס האָט פל ימיו געהאַט אַ
חזקה אויף די הייוון, וואָס אַמאָל פלעגט זי אים אַ שפּילטער
ברענגען פון וואַרשע, און ער פלעגט זיי ערשט צו צעטיילן
די בעקערט, וויל זיך אָבער היינט קיינער נישט באַשעפטיקן
מיטן ברענגען, ווייל דאָס איז גאָר „טריפ' שבטריפה.“ און
און דער דין איז אַ חלוש, אַ ניש' וואַלט ער אַליין געפאַרן.
„געפאַרן“ — קען ער ניש' און דאָס ווייב אויך ניש' דער.

ווינט וואָלט זי נעבאָך אַוועקגעיאָגט, אַזאַ „שפענדאַלע“ מיטטיינסגעזאַגט איז זי. — מוז טאַקי די כלה-טאַכטער אַליין פאַרן. ס'פאַסט אַפילו נישט. אַזאַ גראַטענע, אַזאַ שיינע — ווי קומט זי אויף פאַנטלס פיר אַרויף? אַבער וואָס זאָל מען טון? — זיפצט נעבאָך דער דין, און אַגב, ווען זי קומט שוין צריק און ברענגט טאַקי דאָס ביסל הייוון — לייכטן ערשט טאַקי אויף ד'אויגן באַם אויסגעדאַרטן פנים זיינעם, וועלכעס ער הייבט אויף מיט אַלויב, שבה והודיה צו גאָט ברוך הוא, וואָס ער פאַר-לאָזט טאַקי ניש' קא' וואָרם אונטער דר'ערד. וואָרן, אַז ניש' — וואָס וואָלט זיי חלילה אויסגעקומען צו טון... זי פון שטאַט האָט ער דען ווען געהאַט איסצוקומען...

און ס'פאַרן, להבדיל, נישט נאָר פון יידן, נאָר אויך ס'גאַיעס, אָנפאַנגט — אַליין און האָבן די טעכטער געלאָזט די שטובן צו רוימען, צו קאָכן אַן עסן פאַר די קלענערע — דער-נאָך, אַז ס'איז גוט געגאַנגען און וואָס אַ האַנט מער איז אַלץ בעסער, — האָבן זיי די טעכטער אויך מיטגענומען און געפירט אין צוטייען, אָדער אין דרייען. וואָס קומט אַבער דערויס, די מוטערס האָבן עס געמיינט פאַר אַ תכלות, נאָר די טעכטער די שיקסלאַך, ס'קומט אויפן וועג, קריכֶן זיי אַראָפּ פון דער פיר, פאַרשטעקן זיך בלימלאַך מיט טשאַטשקעס אין די קעפּ אַריין, אַ זעלכע גרינגע קעפּ, און צריקריכנדיק אין וואָגן אַריין, באַגעגנט מען זיך מיט פריידן-אויגן מיט די יינגען, אָדער די שקצים, לויט די אָנגענעמענע מנהגים פון פאַנטלס און קאַפּלס פירן... אַפילו דודלס תמימות איז שוין אויך קאַליע גע-וואָרן. ער ווייסט שוין צו העלפן אָפטשעפן דאָס קליידל פון אַ שיקסל, ווען זי פאַרטשעפעט זיך אַראָפּגייענדיק פון וואָגן... און ס'זעט זיך בשעת מעשה אַרויס דאָס פיסל מיטן שאַרימפּ... טיילמאַל ווערט נאָר אויך פאַרפאַלן אַזאַ שיקסל מיט אַ יינג אין פעלד אַריין, וואו ער העלפט איר רייסן טשאַטשקעס... קרעכצן טאַקי די מוטערלאַך, ווען ס'טרעפט אַזוינס אין האַלבער נאַכט און צלמען זיך איבער: אוי, יעזו'... און עס פירט דערצו, אַז מאַמעס מיט קינדער בלייבן זיך פּרעמד. וואָרן, וואו עס זיצט

א מאמע, זיצט די טאָכטער מיטן יינג שוין נישט דאָרט, נאָר
 אויך אַן אַנדערע פּיר. „שמוגלט“ מען זיך באַונדער, מ'האָט
 זיך אויך באַונדערע „קניפלאַך“ די טאָכטער ווייסט נישט פון
 דער מאַמען און די מאַמע ניש' פון דער טאָכטער... אַך, די
 שיקסלאַך, די שיקסלאַך... וואָס פאַר אַ גליק זיי האָבן עס
 אַריינגעברענגט אין דעם וועג... און צוועלף באַנאַכט, אַז
 מ'גייט אויפן שאַסיי הערט מען קלינגען דאָס שמוגל -
 ליד...

ובינו לבינו גייט עס די פירן אַזוי, אַז ס'שטעטל געדענקט
 שוין נישט די צייט, ווען ס'זאָל אַזוי מולדיק זיין... אַן
 אויסטערליש מול, — וואָגט מען אין שטאָט און מ'פרענט זיך —
 „ווי לאַנג איז שוין צייט מ'האָט נישט צוגענעמען גאָר נישט?..“
 און טאַקי, צייט ס'איז אָנגעקומען דער קאָמידאַנט מיט די
 פּידל, איז אין שטאָט ששן ושמחה... שפּילט זיך טאַקי גאָר
 אַנדערש... ווי דאָס שטעטל דריקט זיך אויס, מ'פּידלט באַטאָג,
 מ'פּידלט באַנאַכט, מ'אַרבעט אויף אַלע זייטן. ס'זענען טאַקי
 דאָ לאַבוסעס אויך, — אַבער דער עקר אי' דעך א' דע' „קאָפּ“
 שווייגט — אי' דעך פאַר אַ מאַרק צו פאַרמאַכן די מיילער פון
 די קליינע — אָפּגערעדט!..

גאָר זיי, די פירן, האָבן דעך ניש' בלויו צוטון מיטן
 שטעטל, זיי האָבן דעך אַ גאַנצן וועג מיט „וואַכן!“ און צום
 סוף גאָר די וואַרשעווער וואַך — ניש' קא' קלייניקייט! דאָך
 פאַרט מען, און שוין אַ חדשים צוויי — פאַר קא' פעניג ניש'
 צוגענעמען...

און דאָס שטעטל האָט זיך טאַקי געוואוסט ווי צו פירן.
 בשעת ס'האָט געדאַרפט פאַרקומען אַ באַל פאַר די קרייז-בע-
 אַמטע און דער קאָמידאַנט האָט זיך אויך גרייט געמאַכט צו
 אים, — נו, האָט מען אים נישט צוגעשיקט אַן אָבראַניע, טאַקי
 פון אַהרלע קוואַרטירמייסטערס אַרבעט?.. איז ער דאָס געווען
 קאָנטענט! ער האָט אַליין דעמאָלט געזאָגט, אַז אַלע מעגן טון
 זייערע מלאכות... נאָר ס'פאַרשטייט זעך — ניש' אויפצורייסן
 קיינעם ד'אויגן... — און אויב ס'עט קומען צוין אים אַ מסור —

זעט ער זיך לאָזן נאָרן? די פירן האָבן אים נאָך פאַזונדער געברענגט אַ זייגער מיט אַ קייט און פאַרן ווייבס וועגן—אַ פינ- גערל... וואָרן וואָס האָבן דען שמוגלערס נישט געוואוסט? אַפילו אַז ער האָט אַ ווייב אין דייטשלאַנד ... און דער- מיט האָט מען אים גאָר אָפגעקויפט... האָבן איצטער די זשאַנ- דאַרן מיט דער מיליציע קאָן אַנדערע אַרבעט נישט געהאַט, ווי צו שטיין באַ די פּאַנע-קאָמיטעטן, אַכטונג צו געבן אויפן „אַגאַ- בעק“ און ווייטער — גאָר נישׂ.

און חוואוינאַרסקי פירט די שענק גאָר אויפן גוטן שטיי- גער: האַנדלט מיט מעל, אַ חיץ, וואָס אויך מיט ברוינפין... און מ'זאָגט, אַז ער לייגט אָפּ פעסלאַך מיט געלט... די צוויי טעכטער זיינע קומען נאָך אַלץ אַרויף צום קאָמידאַט. וועל- טער האָט טאַקי אַ ווייב, נאָר איז נאָך גאָר אַ יינגערמאַן, און זיי זעען, אַז באַ די „שוואַבעס“ זענען אויך דאָ שיינע און ליבע מענער...

די יינגערע, די געלע, טוט זיך יעדן זינטאַג אָן די „קראַקאַוויאַצקע“ און די שטייגער אינטער אירע פיסלאַך ברע- גען. טיילמאָל, אַז זי זעט, ווי דער שייגער קאָמידאַנט גיט זיך מער אָפּ מיט דער שוועסטער, ווי מיט איר—פאַרדריסט עס זי, אָבער גאָר אויפן גרויסן אופן, און זי האָט שטאַרק פאַר- איבל אויף אים... פּרענט זי יענע אויף דעם בלוזקאַלע, אויב ס'איז גוט פאַרמאַכט; אויב ס'ליגט שייך; — ענטווערט זי מיט אַן אַוועקגעדרייטן קאָפּ... איין וואָרט: „די געלע חוואוינאַרשט- שיקע איז מקנא איר עלטערע שוועסטער...“

אין שטאָט גייען וועגן זיי אַרום פאַרשידענע קלאַנ- גען.

נישט איין יידענע האָט שוין אין שטעטל געזאָגט אי- בער זיי:

— אָבער ווער ס'איז שייך, בין איך קליג... כ'אַב באַלד געזאָגט, אַז די שיקסעס זענען נישט קיין לייט... דאָס טרעפט אַ מיינסט, ווען איינע פון די שיקסעס איז עפעס נישט גע- זונט... נאָר, ווען פון דעם לאַזט זיך אויס אַ „בוידעם“ — זעט

ערשט די שטאָט, אז צינגען קענען אַלץ זאָגן... כאָטש שיקסעס,
אין דאָך אָרנטלאַך...

פונדעסטוועגן האָט די שטאָט דאָס בייו נישט אויסגע-
מיטן און געטראָפן האָט עס יידאלעך. וואָרן ווען איינמאָל איז
דער קאָמידאַנט געזעסן באַם פענצטער און געקוקט אַזוי אויף
די צוויי שוועסטערלעך, האָט ער דערזעען, אז די יינגערע,
די געלע, פון וועלכער ער איז ביז אַהער געווען אַ ביסל פון
דערווייט, הייבט אים אָן שענער צוגעפעלן, און עפעס די על-
טערע—איז מיט אַ פריטענציע אין פנים... עפעס איז זי אויך
אַ ביטלעע ברייטער געוואָרן... איז ער געזעסן אַזוי און גע-
טראַכט:

האַב איך דען שילד?.. האַבע איך זי דען געגן
איר — יא — האַבע איך דען יאָ עטוואַ פאַרשפּראַכן?..

און טראַכטנדיק אַזוי איז ער פונדעסטוועגן געקומען צום
„בעשלוס“ אָנגעבן צום קרייז-שעף וועגן טוישן דאָס אָרט...

איז אָט דאָס, אַ האָט געטראָפן אַלע דאָרטיקע יידן, ווי
אַ דונער אין מיטן העלן טאָג... וואָס הייסט, דער קאָמידאַנט
גייט אַוועק?.. נאָר קיין ברירה... אַלע האָבן שוין געוואוסט, אז
שולדיק איז עס די עלטערע שוועסטער... אַז דאָס פנים איז
באַן איר געוואָרן אַ ביסל וויינעדיק... האָבן זיך אַלע געזעגנט
מיט אים, אָנגעווינטשן, אַז עס זאָל אים אומעטום גוט גיין...
און געדאַנקט אים פאַר זיין גוטער באַהאַנדלונג. די צוויי
שוועסטערס זענען אויך געקומען און באַ דער ברונעטקע זענען
איצטער דאָזיגן געווען טונקאלער, ווי אַלעמאָל... אַפנים, גע-
וויינט פאַר וואָס ער פאַרט אַוועק... ער האָט שוין אַבער נישט
געקענט לענגער בלייבן, די „דינסט“ רופט אים אַוועק...

מילא איז ער אַוועק... און דאָס שמעטל האָט אָנגעהויבן
אויסצוקוקן דעם פרישן קאָמידאַנט...

דער פרישער איז געווען אַן עלטערער מענשט שיין,
און כאָטש מ'האַט אים געקוקט אין פנים אַריין, וואָס פאַר אַ
מינע ער וועט מאַכן... האָט מען גאָר נישט געקענט אַראַפּליי-
גען... דאָן איז אָנגעפאלן אויפן שמעטל אַ מין מרא שחורה,

אז די רויגע צייטן האָבן זיך שוין געענדיקט... אַוועק די זיבן
יאָרן גוטע — ערשט גייט שוין אַ נייע סדרה...
דעמאָלט האָט ירוחם, וואָס האָט ליב אַמאָל אַ גלייך
ווערטל צו זאָגן, געזאָגט:

— מ'האָט דעם שבת געליינט: ויקם מלך חדש, איז
דער טייטש: ס'איז אָנגעקומען אַ נייער קאָמדיאַנט, וואָס עט
טון קנעסן מיט די יידעלאַך בחומר ובלבנים... בחומר איז דער
טייטש — צונעמען דעם שמוגל, ובלבנים איז — מיט „שטראָף...“
— שוין אָנגעשפראַכן... — ביי זערט זיך אָן אויף אים אַ צוויי-
טער — ס'זאָל דיר אַראָפּ די „נאָז!“

און ספּעציאַליסטן האָבן געוואויגן און געמאָסטן און מ'איז
געקומען צו דעם אויסרעכנונג: אַזוי ווי אויף דער וועלט גע-
פונט זיך מער שלעכטס, ווי גוטס, על פּן — איז שוין ערשט
געקומען די צייט, אז חלילה דאָס שלעכטס זאָל זיך אָנ-
הייבן.

אַזוי האָט זיך דאָס שטעטל אַליין אָנגעמאָסטן.

צוועלעפטע קאָפיטל

ס'איז געווען אַ פאַרמאָרטער טאָג. אַווענט-צייט האָט גע-
נעמען גיין אַ דראָבנע רעגנדיג, אַ טריבס, אַ שפיציקס, און
געפאלן איז עס אַזוי משופּע און אַזוי טיף, אז ס'איז אַ דורך
נישט נאָר ב'ויז די סלבושים און אין די הויט אַריין, נאָר
אַפילו — אין דער נשמה אַריין איז עס פאַרקראַכן. הילט
מען זיך גוט ארום מיט די פאַטשיילעס און מיט די שאַלן
און מ'זיצט שווייגנדיק אַזוי; פאַרגראָבן אין זיך און נישט פאַר-
גראָבן אין זיך; מ'קוקט עפעס יאָ אַיינער אויפן צווייטן און

מ'קוקט עפעס נישט... און קיינער ווייסט נישט, וואָס מ'וויל.
 וואָס מ'דאַרף און וואָס עס פעלט... עפעס אַן עולם התהו פון
 שאַטנס-אַרומבלאָנדזעשעניש... דאָס אַלץ זיצט מען אַזוי אין דער
 פיר. פאָרט זי זיך די פיר אין דער שטאַק פינצטערניש און
 ס'איז גאָר נישט צו זען אַרום — אַ חוץ, ערגעץ ווייט אָן
 אַ זייט, עפעס אַ קליין בלישציקל, וואָס זעט אויס מער צו
 זיין אַ פאַרבלאַנזשעט פייערל, איידער פון אַ באַשטימט אַרט
 אַרויס, פון אַ פויערס אַ שטוב...

שוין פון אַ געוויסע צייט, נעמט מע' צו.. " נישט חלילה
 אינגאַנצן, צו ביסלאַך, נאָר פּסרר... אַז ס'קומט אויס יעדע
 וואָך צו צולייגן אַ ביסל פון דער קעשענע אַרויס... קאָן מע'
 דעך אַזוי אַרום אַ „מאַיאַנטיק" אויך אַנווערן — איז טאַקי ניש'
 גוט... אָבער אויפהערן צו פירן איז דען בעסער? וואָס 'עסטו
 פון? 'עסט קריגן אַרבעט. אָדער וואָס? פאָרט מע'...
 מע' דערציילט אַפילו, אַז די דייטשן נעמען „אַרבעטערס"
 אין זייער לאַנד אַריין — צאָלן גוט... אָבער מע'דערציילט
 אויך: מע' שלאָפט אויף אָפענע פּלעצער — „באַראַקעס" אַ זעל-
 כע... און מע'סט בריקעוון און שאַלן פון בריקעוון... נאָך צוגע-
 מיט אַ ביסל וואַסער... און צו פאַרבייסן מיט אַ קלאַפּ... מיט
 אַ פּאַטש... מיט אַ שטאַרק אין די ציין אַריין... און שאַ... שטיל.
 קאָ' וואָרט ניש' גערעדט... אי' דעך גוט טאַקי, וואָס ס'איז דאָ
 דער דייטש אויף דער וועלט און קען מענטשן מפרנס-זיין...
 טאָ וואָס-זשע איז גלייכער? צי קלעפּ, צי שטאַרבן, צי לאָזן
 די נשמה צווישן הינטישע זרע, אָדער פאַרן און צולייגן
 געלט?..

זיצט מע' זיך אַזוי, ווי די שטימע. מע' זיצט פאַרצאָגט...
 נאָר אויף די פיס האָט זיך עפעס אַריינגעקוועטשט אַ פרעמדער
 יינגערמאַן אין וואָגן אַריין, נישט פון דער משפּחה „שמוגלאַרס"
 און ער רייסט זיך צום דערציילן. זאָל זיין... אַבי עפעס גע-
 רעדט. דערציילט ער, ווער ער איז, אַז ביז איצט איז ער
 „באַפּאָרן פּלאַצק": אַפילו אַ גוט געגנט, מעגסט פירן „צען
 פונט", און אַז דו פירסט צוואַנציק — איז אויך קאָ' אומגליק

נישט, אויב ס'זענען נאָר נישטאָ די מאלכי חבלה... איז ער גע-
פאָרן אזוי אויפן „סטאטעק“ און גאָט ברוך הוא האָט צו גע-
האַלפן. ס'איז אפילו געווען שפיכת דמים, דער „ראש“ האָט
געקאָסט יעדעס מאָל אַ צוויי הונדערט מאַרק, אַ פאָר קליינע
פעקלאַך אָנגעגרייט פאַלד אין תחילת אויף צו צונעמען, ס'הייסט
אַליין אים געגעבן... וואָרן ער קאָן דאָך נישט קומען אין דער
קאָמענדאָטורע און זאָגן:

— „די יודן האָבן ניכטס קיין שמוגעל געהאַבט...“

נאָר גאָר ניש'... מידא האָט געקאָסט...

והי היום, מאַכט זיך אָבער, מ'בייט די וואַך, — און דער
נייער נעמט צו כסדר... נאָר גאָר ניש' מ'קלערט ניש... ס'עט גע-
דוירן נאָך עטלעכע טעג, נאָך עטלעכע... ער 'עט אויך ווערן,
ווי יענער... דערווייל אָבער נעמט מע' צו... צו... נו, מילא,
וואָס קלערט איר, נעמט מע' טאַקי צו, ביז אויסן היינטיקן טאָג...
און באַזונדער האָט זיך שוין טאַקי דערסן אויך, שטענדיק נאָר
אויף איין „אַרט“ צו פאָרן... וועט ער אפשר פאָרן איצטער
גאָר מיט זיי!..

הערן די שמוגלאַרעס דעם פרעמדן, פאַרבלאַנדזשעטן
שמוגלאַרס רייד, וועלכער זוכט נעבאָן אַ תקון, שאַקלען זיי
מיט די קעפּ: זייער אייגענע צרה... קומט מען דערצו, אַז אַלע
וואַכן פון גאַנץ פוילען האָבן די דייטשן געטוישט, ווייל זיי
האַבן איינגעווען, אַז די „פאַרדנונגע“ ווערן ניש' שטאַרק
אָפגעהיט... ניש', ווי ס'באַדאַרף צו זיין... כאַטש, אַ מע'
זאָל זיך ניש' נאָרן, וואָס קאָן דאָ די דייטשן אַרויסקומען?..
מער ניש', די נייע „מענטשן“ וועלן אויך קאַליע ווערן...
אויך פאַרזוכן, ווי ס'זעט-אויס דער טעם פון געמען אין
דער האַנט אַריין... נאָר גיי טענה! — זאָרגן זיי דען פאַר
די „מענטשן“ זייערע אייגענע... וואָס זע'מע' קאַליע ווערן...
זיי זאָרגן נאָר פאַרן ביסל תבואה, וואָס אַ קודם וועלן זיי
דאָך פאַרט צונעמען און אוועקשיקן אין דער היימאַט... די
היימאַט זייערע, די היימאַט...

— ווי, ווי געשריגן! — מאַכט איין יידענע, וואָס זיצט

ארוי-צו-צו אין דער בויד. און בשעת מעשה זעט מע' זי נישט, נאָר ס'דאַכט זיך, אַז דאָס רעדט פון ערגעץ אַ שטיק פּינ-צטערניש פון דער נאַכט — וואָס זע'מער אונז שילדיק, אַז זיי האָבן אַ „היימאַק“?

און עס ווערט אַ געזיפּצעריי און געאַכצעריי און דער-נאָך באַלד אַ שטילקייט, וואָס איז טיפּער און גרעסער פון אַלע שטילקייטן אין דער וועלט: וואָס ווער איז שול-דיק? ...

און דער פרעמדער דערמאָנט זיך, ווי היינט אינדער-פרי נאָך האָט דער דייטש אויפן סטאַטעק געשריגן צו אים: דו שטוילער... וואָרן דאָס גנבה'ט מען דאָך באַ זיי, ביי די דייטשן... און זיי נעמען עס צו און שיקן עס צוריק אין זייער היים...

און עס בימבעלט באַ דעם פרעמדן אין קאָפּ אַ גאַנצע מחנה מיט געדאַנקען, וועגן דעם, וואָס עס הייסט „מיינ" און וואָס ס'הייסט „דיין" און אין דער לעצטער צייט איז באַ אים עפעס פאַרמישט געוואָרן, עפעס די געדאַנקען זענען נישט באַן אים אויפן ריכטיקן אָרט און ער קען שוין גאָר באַ קיין אופן זיך אַוועקשטעלן מיט זיי, אַז ער זאָל קאָנען זאָגן אָט דאָס זענען זיי, מיינע געדאַנקען... עפעס אַ קאָפּ, וואָס איז הויל ווי אַ ווינט-מיל, האָט ער געקריגן... נאָר גאָר נישט... וואָלט ער כאַטש געהאַט אין קעשענע... האָט ער אָבער נישט אַוועקגעוואָרפן נ' „סטאַטעק" און אַנטלאָפן געוואָרן באַצייטנס, ביז מ'האַט באַן אים צוגענעמען אַלץ, ביזן לעצטן גראָשן...

אַזוי באַמבעלט זיך באַס יינגעמאַן אין קאָפּ און ער קען זיך קיין עצה נישט געבן, און זיצנדיק אַזוי, בלייבט ער נע-באָך איינגעשלאָפן מיטן קאָפּ צווישן דער אייגענער שויס, ווי אַ שטיל היינדאַלע...

ש-ש-א...

אָבער נישט נאָר דאָס אַליין: די דייטשן דאַרפן אויך צו האָבן קלאַמקעס פון די טירן און מעשענע לייכטערלאַך, אין

וואָס מ'בענשט ליכט. חלומט זיך דעם יינגען מאַן. ער ווייסט
 נישט פאַר וואָס. צי האָט ער ווען געטראַכט דערפון : אָו ער
 הענגט אויף אַ מעשענעם גלאַק ערגעץ אין אַ קלינג-טורעם,
 און אין דעם וואַקסט פאַר אים אויס דער היינטיקער דייטש
 פון סטאַטעק. גיט אַ הויכן און שטאַרקן געשריי און אַ האַק
 איבער פון דער קייט דעם גלאַק, וועלכער גיט אַ טראַסק אַראָפּ
 מיט אים פון דער הייך און ער כאַפט זיך אויף!.. שפּרינגען
 אַלע שעור פון דער הויט אַרויס דערפילנדיק דעם יינגענמאַנס
 ציטער, און קיינער קאָן שוין קיין אויג נישט צוטון דעם גאַנצן
 וועג...

דערווייל פאַרט מען אָן צו אַ קרעטשמע. שטעלט מען
 זיך דאָרט אָפּ אָנצופאַיען די פּערד. ריט מען זיך אָפּ. זיצט
 מען אין דער אָנגערייכערטע שטוב און מ'גיסט אַריין
 גלעזלאַך, — פאַר צרות טרינקט מען ... — זאָגט שוין אויך
 פאַנטל.

דאָרט טרעפט מען זיך מיט נאָך פירן—אויך שמוגלאַרס—
 פון זעלבן טראַקט. צורעדט מען זיך פון דאָס און יענץ און
 איינער גיסט אויס פאַרן אַנדערן דאָס ביטערע האַרץ זיינס, כאַטש
 קיינער פרעגט נישט...

אַז מ'גייט אַרויס צריק אין דרויסן, נעמט אַזש אַ דורף
 אַ ציטער אין די ביינער און מ'זעצט זיך שווייגנדיק צריק
 אַריין אין די פירן. טייל וויגט איין דאָס הוידן זיך און די
 מעלאָדיע פון די רעדער — שלאָפן זיי איין האַרט און פאַר-
 גראָבן. נאָר, אַז דער הימל נעמט זיך בלייבן קיינן טאָג צו
 און דער רעגן וועלכער טריפט שוין דריי טעג אָן אויפהער
 האָט זיך אָפּגעשטעלט און עס ווייזט זיך אויף אַ הערבסטיקן,
 בלייבן טאָג, וועלכער טראַגט אין דער לופט שוין די שטיל-
 קייט און די ווייכקייט פון אַ נאַנטן, ערשטן שניי—דעמאָלט כאַפן
 זיך אַלע אויף פון שלאָף און זעען דעם וואַלד שטיין ווי פאַר-
 שטאַרט...

דעמאָלט פילן זיך די שמוגלאַרס אַלע, ווי געלעמט, די

גלידער עפעס, חי פארהאק'ט. פון מויל גייט עפעס,
 ווי, א ווייסלאכע פארע, ס'איז נישט — אויסגעשווענקט
 און פארקראַכן, נוי מיט א פעליך, אז די צינג וויל זיך
 אזש נישט איבערדרייען. נאָר איין פּאַנטל, וואָס לעבט און
 האַקט און שמייסט און לאָזט אויס זיין גאַנצן פעס צו די פּערד,
 וועמעס הויטן עס זענען אויך אזוי ווי אין טוי איינגעהילט
 און גלאַנצן פאַר פייכטקייט. פּאַנטלס קאָפּ, נאָך געלט נישט
 שלאָפן, אַרבעט דעמאָלט אין אַ הייסער אָנגעשטרענקייט וועגן
 פּרישע „ספּאַסאָבן“ ווי אזוי אָפּצעגענאַרן די וואַכן; ווי אַרום
 אַדורכצוקריגן גאַנצעהייט דעם שמוגל. און דאדורך אויך שמייסט
 ער אזוי שטאַרק אין די פּערד אַריין.

שלאָפן שלאָפט נאָר דעמאָלט איין דודל. ער האַלט נאָך
 טיפּער, ווי אַלעמאָל, איינגעגראָבן דעם קאָפּ אין סטאַשקעס שוויס
 אַריין און ס'אָטעמט זיך אים שווער. פייפט ער אונטער מיט
 דער נאָז. האַלב אָטעמט ער מיט איר און האַלב מיטן מויל.

דרייצנטע קאפיטל

פּאַרנאַכט, אז מ'פּאַרט שוין ווידער קיין וואַרשע, איז
 אויסטויניג אַ רעגן און דער הימל ווערט שוואַרץ, ווי טינט.
 פּאַרן, פּאַרט מען שוין פּאַרויכטיקער: עטלאַכע גייען פּריד
 אויסקוקן דעם וועג. די פּיסגייער נעמען מיט לאַמטער-
 לאַך: רויטע, גרינע און געלע. אַ חוץ איין לאַמטערל, אַ
 פּשוטס מיט נישט געפּאַרבעטע שייבלאַך. פֿון די קאָלערטע
 האָט יעדעס לאַמטערל אַן אַנדערן סימן. דערוועגן זיי, למשל,
 פֿון דער ווייטנס אַ וואַך — ווייזן זיי די רויטע לאַמטערלאַך.

דעמאָלט מוז מען די גרויסע פעק אַרויסוואַרפן פון די פירן: אויפן פעלד, אין די ראָוועס, אין וואַסער אַריין — נאָר נישט לאָזן אין וואַגן. קומט אָן די וואַך, זוכט, נישטערט און זיי מוזן אוועקגיין מיט ליידיקן.

דערזעען זיי אַ סאַמאָכאָד גיין, ווייזן זיי גרינע לאַמ-טערלאַך: וואַרפט מען גאָר נישט אַרויס פון די פירן, נאָר מ'זיצט שטיל און מ'לאָזט צומאָל די פאַרע נישט אַרויס פון מויל.

טיילמאָל טרעפט אויך, אַז די דייטשן נעמען זיך צו-זאַמען אין אַ דרייסיק שטיק און גייען מאַכן אַן אַבלאַ-ווע". זיי גייען איבערן שאַסיי און איבערן פעלד און פלייסן זיך אַרומצונעמען די פירן פון אַלע זייטן. ווען דער דאָ-זיקער עגול איז שוין אַרום און אַרום, נעמען זיי זיך דער-נענטערן צו די פירן און זייער ראָד ווערט, וואָס אַ טריט אַלץ ענגער, דעמאָלט איז פון זייער האַנט שוין גאָר נישט אַרויסצוראַטעוון.

באַ אַזאָ פאַל ווייזן די אויסקערס די געלע לאַמ-טערלאַך: נאָך דעם סימן דרייט מען געשווינד אויס די וועגן און מ'לאָזט זיך מיט אַלע כחות צריק — אין שטאַט אַריין.

פאַרן אַזוי די שמוגלאַרס פאַמעלאַך, אָבער זיכער, ווייל פומאָוייטנס זעען זיי היינט אַלץ די נישט געפאַרבטע שייב-לאַך, וואָס רוקן זיך פאַרויס און ווייטער. פאַרן זיי אַזוי אין דער פינצטערניש, וועלכע שפיציקט אויס באַ אַלע די אויגן, און די וואַרסטן רוקן זיך אַ הינטער אויך מיט אַ לאַנגזאַמען, נאָר זיכערן טריט.

מיט אַמאָל דרייען זיי אים די קעפּ: עפעס אַ קול דער-גרייכט צו זיי פון הינטן, פון דער זייט, וואו די שטאַט איז.

זיי קוקן פאַר זיך און זעען, ווי דאָס פשוטע ליכטל רוקט זיך ווייטער, וואָס אַמאָל ווייטער, וואָס אַמאָל ווייטער, ווייסן זיי נישט, וואָס צו קלערן. און דאָס קול פון הינטן

קומט אלץ נענטער און העכער. זיי דערקענען אָבער באַלד דייטלאַך, אַז דאָס פּאַרט אַ פיר מיט אַ גויסער געשווינד קייט. פּאַנטל דערקענט, אַפילו, אַז אין דער פיר זענען איינ-געשפּאַנט מער ווי צוויי פּערד. קומט עס זיי אַיט, ווי אַ רעסעניש: ווער קען עס דאָ פּאַרן באַנאַכט אַזוי געשווינד? ווערן זיי אומרויג, כאַטש זיי ווייסן. אַז דאָס זענען נישט קאָ דייטשן. וואָרן די דייטשן, ווען זיי פּאַרן אַרויס, איז אָדער אויף אַ בריטשקאַלע, אָדער גאָר פשוט - רייטנדיק, מיט אַמאָל שיידן זיי אויך אונטער צווייערליי קלאַנגען: איינעם פון אַן אָנפּאַרנדיקע פיר און אַ צווייטן פון אַ רייט-פּערד - אַ ביסל ווייטער פון יענער פיר. ווערן אַלע דער-שאַקן און פּאַנטל קערעוועט אַראָפּ די פּערד פון שאַסיי און ער בלייבט שטיין אין אַ זייט, האַרט בעפן ראָוו, מאַכנדיק צייכנס צו די אויסקוקערס, זיי זאָלן זיך אומקערן, טאָמער באַ-דאַרף מען זיי צו האַבן. אפשר זענען עס גולנים, כאַטש צייט די דייטשן זענען דאָ, הערט מען גאָר נישט פון אַ זעל-כע.

און איצט דערקענט שוין פּאַנטל קלאָר דאָס געקלאַנג פון אַ זעקס-געשפּאַן. זיי קומען, וואָס אַמאָל נענטער - דאָס קלאַפן הילכט שוין אָפּ אין די אוירן, אַז מ'הערט שוין נישט, וואָס איינער רעדט, אָדער שרייט גאָר.

פּאַנטל איז אינגאָנצן צורודערט. ער פאַרשטייט שוין, ווער דאָס קאָן זיין. ער דערמאַנט זיך אָן די לעגענדעס, וואָס גייען אַרום וועגן צוויי ברידער - וואָליער לייט - שמוג-לאָרס. אָבער נישט גלאַט פאַרכעס, ווי אַ שעהקעלע, אַ בערע-לע, אַ פייפקעלע און אַפילו אַ פּאַנטל! יענע רירן זיך נישט אָן די קיילעכלאָך און אָן די גוטע קינזשאַלעכלאָך... און, אַז פּאַרן - איז שטענדיק מיט זעקס פּערד געשפּאַנט! פליען, ווי די טיילוואָגנים... און ער קאָן גאָר נישט פאַרשטיין, ווי זיי קומען אויף דעם וועג אַרויס, וואָס האַבן זיי דען אין דעם געגנט?..

ער טראַכט אָבער נאָך נישט איבער די פאַר ווער-

סער, ווי פון דער פינצטערניש רייסט זיך ארויס אַ משונה-טאַנצענדיקע חיה, וואָס איז ביזאָהער, ווייזט אויס, געווען נישט פּאַלויכטן און האָט זיך פּליצ-לונג אויפגעכאַפט מיט וויי-סע לאַמטערלאַך.

אין אַ וואָגן, אויף די מעלועקלאַך, וואָס האָבן זיך אָפּ-געשפיגעלט מיט זייער וויסקייט אין דער נאַכט אַריין זע-נען געשטאַנען די צוויי „בראַטשיקעס“ און בליך-שנעל זע-נען די פּערד גענאַנגען. אין דער אַנטפּלעקטער לעכטיקייט, באַטערקענדיק די פירן ביי דער זייט, האָבן זיי אַ שאַרפּן האַלט-בריק געטון די פּערד, אַזש דער די של מיט די פּערדס-קעפּ זענען געבליבן שטיין אינדערהיין, ווי אַרויפגעשאַרצט, און מיטן אויגן-בליק איז שוין פּאַנטל אַרומגערינגעלט פון אַ מתנה שגצים, וואָס זענען ווייזט אויס געלעגן באַהאַלטן אין וואָגן.

פּאַנטל האָט גענוג געהאַט איין קוק, אַז ער זאָל דער-קענען, אַז דאָס זענען די „גורטשיצקיס“, וועלכע ער האָט אין פנים קיינמאָל נישט געזען, אָבער וועלכע פּאַרן מיט מיט די ברודער און ער האָט וועגן זיי גענוג אָנגעהערט... יענע ווידער באַטראַכטנדיק אַ רגע די פּאַרשוניען פון די פירן וואָגן:

— „טאָ שמוקלאַרושי, דאָבושעו...“

און באַלד צושיטן זיי זיך אויף אלע זייטן. אין דער מי-נוט הערט זיך דאָס האַסטיקע זעצן פון אַן אָנקומענדיקן רייטער, וועלכער שרייט פון דערווייטנס נאָך, הערענדיק, אַז די פיר האָט זיך אָפּגעשטעלט:

שטעען — אָבער איך שייט!...

צוקומענדיק אָבער, דערווענדיק, אַז אויף די ווייסע מעל-זעק איז קיינער נישטאָ, און הערענדיק פון פעלד זייערע קולות, לייגט ער קיין אַכט נישט אויף די פיר און אויך אויף די וועגן, וואָס שטייען באַ דער זייט, דערלאַנגט דעם פּערד מיט די שפּאַרן און לאָזט זיך נאָך זיי רופנדיק:

— שטעען, שטעען! אָבער איך שייט!

דאכט זיך, ווי מאיז טאקי געבליבן שטיין. אָבער אין דעם מאַמענט דערהערט זיך אַ שאַס, פון וואָס פאַנטל ווערט אויפגעצייטערט, מיינענדיק, אַז דער דייטש האָט שוין געהרג'ט וועמען פון די שקצים, און ער ווייסט נישט, וואָס ס'איז גלייכער איצט, — צו שטיין, אָדער צו אַנטלויפן.

דאָן דערהערט זיך שוין אַ קול פון יענער זייט:

— כּלאַפּצי! פּרענדזעי, כּאָטשטאַ טו! פּרענדזעי!

ווייסט ער ווידער נישט, וואָס דאָ איז געשען, נאָר די פּיס, שפּירט ער, הייבן זיך אים אַליין. און ווען די אויסקוקערס זיינע זענען אויך צוגעקומען, האָבן זיך אַלע געלאָזט לויפן אין פעלד אַריין, דאָרט, וואו דער דייטש האָט נאָכגעיאָגט און איינגראָבנדיק זיך מיט די שטיוויל אין דער ליימיגקייט באַ יעדן טריט, זענען זיי קוים צו געקומען צו דעם אָרט און דערזענען פאַר זיך אַ שרעקלאַך בילד. די אויסקוקערס שטייען מיט זייערע לאַמטערלאַך אין די הענט און קוקן פאַרגליווערט צום דייטש, וואָס הענגט אַראָפּ פון פּערד, מיט אַ פאַרבלוטיקטן קאָפּ צו דער ערד...

דאָס בילד, אין דער באַלויכטנקייט פון זייער זייט, און די פינצטערניש פון דער טיפּער נאַכט, וואָס קוקט אַ פּער פון אונטערן פּערדס בויך פון דער צווייטער זייט, מיט די שאַטנס, וואָס ציען זיך אַוועק, ווייט ביז אין סוף וועלס אַריין, וואַרפט אויף זיי אַן אַ שרעקלאַכע אימה. די הויט ווערט גערינגלט. אַ סך דרייען זיך שוין אויס און ווילן נעמען צריק לויפן צו די פירן און אַנטלויפן, אַנטלויפן, וואָס געשווינדער פון דעם שרעקלאַכן אָרט, — האַלט זיי אָבער אָפּ איין שייגעצט אַ קול:

— באַגראָבן!.. — זאָגט ער און באַווייזט זיך אין דער

נאָנט.

און אַזוי ווי עס וואָלט געווען אָפּגערעדט פון פּריר, לאָזן זיך אַ פאַר שקצים מיט צוויי לאַמטערלאַך אַרויס אויף ביידע זייטן שאַסיי, פאַרהיטן, אַז טאַמער קומט ווער אָן אין מיטן. די איבעריקע, נעמען אַלע אויסגראָבן אַ גרוב. מיט

שטעקנס, מיט אייזנס, און מיט הענט אפילו. און ווען זיי
שלעפן אריין דעם דייטש אין גרוב, שפירן זיי זיך אזוי. ווי
זיי וואָלטן אַ סך בראַנפן געטרונקען. בריקן זיי אים נאָך צו
מיט די פיס און שרייען צוין אים :

— „לעזש, שוואַביע!..“

און איינער :

— „אי נייע מווי ניץ!..“

און נאָך איינער :

— „אי נייע זאַביעריי ווענצי שמוגעל!..“

יאָגן אויך צו די צוויי וואָליער ברודער, און הען פֿאַלץ
איז פֿאַרטיק און צוגעטרעטן די ערד מיט די פיס — אזוי גלייך.
ווי פריער, גייט מען צריק צו די פירן...

פֿאַנטל פילט, אַז אַזאַ זאַך איז גאָר נישט גלאַטיק... ווער
ווייסט וואָס דערפון קאָן אַרויסקומען?.. נעמט ער די בייטש
אין דער האַנט, וואָס ער האָט פריער געלאָזט ליגן אויף דער
פיר — אַודאי פֿאַר גרויס צעשטרייעטקייט — און ער הייל קודם
כל זיך אַפֿרוקן פון דאַנען, אַרויס פון דעם „פינצערן גרוב.“
דאָ קומט צו איינער פון די ערשטע צוויי שקצים, לייגט צו
צוויי פינגער צום מויל און די אויגן שפּיזן, ווי צוויי בלאַנקע
מעסערס. ער זאָגט :

— געדענקט!.. האַלטן די צונג צווישן די ציין!.. גאָר

נישט זיך דערוועגן!.. געדענקען!..

און דער גלאַנג פון זיינע ווערטער האָט לאַנג גערוישט
אין די אויערן. און דערנאָך, ווען צוויי פון די שקצים האָבן
צוגעבונדן דעם דייטשס פֿערד צו זייערע און זענען אַוועק מיטן
אייגענעם קנאַק איבערן שאַסיי, ווי זיי זענען אָנגעקומען,
פונקט ווי מ'וואָלט אויף אַ חתונה געפֿאָרן, אָדער אויף אַ
קנסמאָל, האָבן נאָך לאַנג געשטאַָן דעם שיינעצם אויגן... און
מ'האָט ערשט דערזען, ווי דער שוואַרצער בערל חלישט, און
באַ שעהקעלען וואַרפן זיך הענט און פיס... די אויגן שפּן
שוואַרצן בערל זענען געווען פֿאַרמאַכט, נישט געקאָנט צום
אַטעם קומען און מינוטן האָט מען געמיינט, אַז אָס ענדיקט

ער... אָבער גאָט האָט געהאַלפֿן, ער האָט אָפּגעלאָפּט דעם
אַטעם, פֿאַרהוסט זיך ווי די רעכט און געבליבן שטעקן אין אַ
לאַנג-דויערנדער שטילקייט, ווי מיט אַ ביין אין האַלדן, וואָס
גייט גישט, נישט אַהין און נישט אַהער — דערנאָך, אַז אויס-
געהוסט גוט — זיצט ער שוין ווידער דער שוואַרצער בערל,
פונקט ווי צו תּחית המתים...

דאָס האָט אַ ביסל פּרייער געמאַכט אויף די געמיטער,
וואָרן געמיינט האָט מען, אַז ער וועט שוין גישט צו זיך קו-
מען...

האָט פּאַנטל גלייכגעמאַכט דאָס געשפּאַן. אַלע יינגען
און די שיקעס האָבן זיך צריק אויפגעוועזט אויפן וואָגן—
קיין הונט איז נישט געווען צו זען אַרום און אַרום. אַזוי
טויס-שטיל איז געווען, און מען האָט געזען פּאַרן.

פּערצענטע קאַזוס

ווער זענען עס געווען די „גורטשיצקיס?... ווייסט יורעק.
אויך די פּראַגער פּערד-סוחרים קאָנען זיי. אַז ס'איז דאָ ערגעץ
צו ריזיקירן מיטן לעבן אויף אַ דורכצופירן אַ שטיקל אַרבעט,
גיט מען איבער זיי. און זיי נעמען עס בשיעת חן. נאָר איינ-
מאָל איז אַרויסגעקומען אַ קריג צווישן זיי און פּראַגער חברה-
לייט: אַהרן טאָטער; בער דייזשע; יאַסקע ביק; כאַסקע בראָ-
דער; מיירעלע זילבערמאַן; שמעליק אויערן-שניידער; פּינדל
קאָטלעט; וואַרדינסקי; יואל בויך; און נאָך... קאָן מען פּאַר-
שטיין, אַז ס'לאָזן זיך אַראָפּ אַזויפיל חברה אויף איינמאַל... קו-
מען זיי און טרעפן די צוויי „פּראַטשיקעס“ און נאָך צוויי זיי-
ערע גוטע-ברידער — „יאָן“ דער געלער און „יוזשעק“ פּאַר-

שטייט מען שוין, אז זיי קומען צו זיך צו נאָנט — הייבט מען
 אַ קודם אויף די שטעקנס. און די שטעקנס זענען „געקאוועט“
 אין די שפיצן, אַ חוץ מיט „סענקעס“ אין דער מיט. שטעלט
 זיך אויף דער עלטערער גורטשיצקי און זאָגט צו זיי אַזוי:
 — ברידער! גייט אַהיים און לייגט ענק שלאָפן...
 ס'שטינקט דאָך פון אייך דער בראָנפן. שפור זענט איר, פּיאַ-
 גיצעס...

זאָגן זיי:

— טאָ זאָל מען אונז אָפגעבן ס'פערד?!
 — וואָס פאַר אַ פערד? — ענטווערט ער — ניסט איך
 ווייס דערפון און נישט מיין ברודער.

זאָגן זיי:

— מיר וועלן נישט אָפטרעטן. נאָר דאָס פערד מוז אונז
 אָפגעגעבן ווערן. —
 זאָגט ער:

— אַז אַזוי איז נישט מיין דאָגה. שלאָגט אייך קאָס אָן
 דער וואַנט... איך גיי גאָר אַוועק... נאָר היט אייך, אַז עמיצער
 פון אייך זאָל נישק האָבן קיין עולה...
 זאָגן זיי:

— נו לאַמיר זעען.

זאָגט ער:

— נו, לאַמיר זעען.

און איינער מיט אַ מעסער און איינער מיט אַן אייזן און
 ס'בלוט גיסט זיך שוין פון אַלע זייטן... מ'שעכט זיך שוין...
 מ'זעט, אַז נישט איינער וועט דאָ בלייבן ליגן. וואָרן, אַז די
 גורטשיצקעס שלאָגן זיך, איז עס נישט אויף באַריש... אין דעם,
 עס געווערט נישט קיין אויגן-בליק, ווי דער יינגערער כאַפּט
 שוין אַרויס אַ רעוואָלווער און לייגט אַוועק רחמיאל „ברוודען“
 אויפן אָרט — אַן אָפגעקאַכטן און באַלד אויף קאַלט... אַז די
 פראַגער האָבן דאָס דערזעען — און דאָ שטייט ער אַנטיקל און
 ציט שוין ווייטער באַם צינגעלע... — אַז זיי האָבן דאָס דער-
 זעען, האָבן זיי זיך ערשט געגעבן אַ דריי-אויס און זיך אַנגע-

הויבן צו צעלויפן אין די מייז-לעכער אַריין... מ'איז געלאָפֿן איבער שטאָק, איבער שטיין... נאָר רחמיאל „ברודע“ איז שוין געבליבן ליגן אויפן אָרט און ער האָט נישט געלעבט מער, ווי פינף מינוט אינגאַנצן... אָט דאָס קענען זיי. און די פראַגער האָבן שוין פאַרזאָגט אַ צענטן: מיט קאָ גורטשיצקאלעך נישט צו האָבן צוטון...

דאָס אַלץ דערציילט אויפן וועג יורעק, און ווען ער ענדיקט בלייבן אַלע יינגען זיצן שטיל, מיט אָפּענע מיילער. און אין אַלע צעפלאַמט זיך עפעס אַזוינס, וואָס „די קישקעס אין בויך גיט עס אויף איינמאָל אַ הייב אונטער“ און מ'איז גרייט צו פאַלן אויף די פּנימער פון גרויס דרך ארץ צו די דאָזיקע צוויי העלדן.

„אָט דאָס הייסן העלדן!..“

און די שטילקייט ווערט, וואָס אַמאָל גרעסער. הייזט אויס, אַז יעדערער איז פאַרטון באַ זיך אין די געדאַנקן: עס דאַכט זיך, אַז זיי זענען אויך פלומרשט וואוילע יינגען: אַ פייפקע, אָדער, אַ דער אָדער אַ יענער... אָבער וואָס פאַר אַ „נאַטשעניע“ האָט עס? און מ'פילט זיך באַ זיך קליין, אַזוי אַראָפּגעפאַלן אַנטקייגן דעם, וואָס זיי האָבן דאָ די נאַכט גלייך געזעען מוט זייערע אייגענע אויגן...

אָט צום ביישפּיל, אין שטעטל געפונען זיך אויך וואוילע יינגען: אַ מנשהל, אַ חיימל קיסר, אַ פאַנטל, אַ קאַפל און אַ פעלטע! — אָבער וואָס, ווען? און אַן איבערלאַכע איינגע-קורטשעטקייט געמט זיי אַרום...

נאָר פאַנטל, וואָס האָט אויך געהערט די מעשה און נישט געשלאָפֿן... בשעת מע' האָט זי דערציילט... ער טראַכט שוין נאָר אַנדערש וועגן זיך... „די יינגען זענען געבוירן אין אַ שלעכטער צייט... זיי האָבן אים, פאַנטלען, טאַקי געדאַרפן קאָנען מיט אַ יאָר צען, פיפּצען צריק... אָדער ווען ר'אי' נאָך געווען אין די יאָרן, וואָס זיין מענדל, אָדער פייפקע... ווייסט ער וועגן זיך אויך צו דערציילן אַ סך מעשיות... נאָר וואָס זייסן זיי דען? נאָר מיט שיקסעס אַרומצוקרייכן... אָדער צו

גיין אין די „ביליטעען“ ליינען אַ ביכל... ווי איטשעלע זייער
חבר טוט... אין אונזערע צייטן אָבער איז קאָ „ביליטעען“ נישׁ
געווען... שבת זיך אַריינלייגן אין די „ביליטעען“ — דאָס איז
נישׁ געווען...

...יאָ. ער האָט אויך אַמאָל ליב געהאַט אַ „האַפּל“ צו
טון, אַ טענצל... אָבער לעבן, ברודער! עך לעבן! דאָס קענען
זיי נישׁ!...

אזויערנאָך דעקט זיך אָפּ פאַר פּאַנטלען אַ שטיק פון זיין
פאַרגאַנגענהייט און ס'קומט באַ אים אויס, אַז די וועלט איז
געגאַנגען שטאַרק צריק און אונטערשטעליג געבליבן... זי איז
גאָר נישׁ די אַייגענע, שטאַרק זיך געענדערט...

פֿיפּצנטע קאַפיטל

אין דרויסן רעגנט נאָך אַלץ און די פּלאַנדעקע אַ צע-
ווייקטע, נעמט אַ דורכלאָזן איינציקע טראָפּנס וואָסער. אינעוויי-
ניק לייגט מען אָבער ווייניק אַכט דערויף. וועמען ליגט עס
גאָר אין זינען איצט רעגן. דערציילט מען דאָך עפעס מעשיות
פון וועלכע די האָר און געגל שטעלן זיך אויף קאָפּויער. און
מעשיות — נישט קאָ באַרישע — און הערט אויף יורעק, הייבט
אָן פּייפקע, וואָס איז אויך נישׁ קאָ מאַפּיל-קינד צו אַ זעלכע
זאָכן. פאַרציילט ער פון „קאַמקאָז“ גאָר, עפעס גאָר אַ וואָוש-
גע מעשה מיט אַ גרויסן און גאָר „וואָושנעם“ רוצה, וועלכער
האָט זיך גערופן „כאַן“ און וואָס אין איין נאַכט האָט ער
אָוועקגעלייגט באַ איינעם פאַר דער טיר עפעס אַ שטיק זעכציק
אַפּגעשניטענע קעפּ פון יענעמס פּאַמיליע, אַז יענער זאָל גיין

ארויס באַלד אין דער פרי, זאָל ער זיי דערזענען... און נאָך אַ זעלכע מעשיות. פון וואָס דער עולם פאַרגעסט גאָר. אַזוי זיי זענען פשוטע שמוגלאַרט, נאָר ס'דאַכט זיך זיי בשעת מעשה, אַז זיי געפינען זיך ערגעץ אין גרויסע וועלדער, אין טיפע היילן און אין שרעקלאַכע, גאָר שרעקלאַכע מדבריות... זיי זענען געוואָרן אַזוי ווייט פאַרטיפט, אַז זיי האָבן אַפילו נישט געשפירט, ווי דער וועג גייט זיי אַוועק, ווער שמיסט די טראַפנס וואַסער, וואָס זענען אַלעמאָל אַן אַנדערן אַראָפגערינגען אויפן שטערן צו איינציקווייז — דאָס האָבן זיי אַודאי נישט געשפירט. און אַז מ'האַט זיך אַזוי אַנדערציילט אין אַנדערציילט און איינגעוויגט זיך, פונקט ווי די קליינע קינדער, איז מען געבליבן ליגן איינגענורעט מיט די קעפּ באַ די שיקסעס אויף די שויסן, אין אויף די הערצער איז געווען אַזוי רייג, פונקט ווי ס'וואַלט גאָר נישט פאַרגעקומען קיין שום זאָך אין דער חיינטיקער נאַכט... פונקט ווי ס'וואַלט גאָר קא' דייטש ניש' באַגראָבן געוואָרן...

ערשט באַ דער קרעטשמע טרעפט מען זיך מיט יענקלס פּור וועלכע פאַרט שוין צריק צו וועגס אַ היים. דאָרט זענען אַלע פריילאָך: ס'איז אַ „דורך!“ טרינקט מען שנאַפּסן... שעה-קע, בערל און דוד טוישן זיך מיט דעם האַלטן וואָך איבער די סחורות אויף דער פיר. צום ערשטן גייען די ביידע אַלטע אין קרעטשמע אַריין, דערנאָך, אַז זיי קומען, גייט דודל. און מיטרינקט קאַכענדיקע גלצוער טיי.

אינעווייניק געפעלט עס דודן גאַנץ גיט. אַז ס'איז שוין קאַלט, שמעקט אים די געדעמפטע שטוב פּול מיט אָנ-גערייכערטקייט. און בשעתן טרינקען האָט ער ליב צו קוקן אויף די שגצים מיט די שיקסעס, וואָס זיצן באַ די טישלאַך, אָדער נעבן אויוון, וואָס איז דאָרט אַזאַ גרויסער, ווי באַ אַ בעקער, אַ טייל פון זיי שלאָפן טאַקי איין, זיצנדיק, און ווען ס'קומט צום אַוועקפאַרן, שטעלן זיי די איבעריקע מיט שפּילקעס, אָדער מיפאַריקט זיי לאַנגע שפענער אין די נעז אַריין...

ווען פאנטל מאכט זיך גרייט ווייטער צו פאָרן, דער-
 ציילן אים ערשט יענקלס פאַרשויןען, אָז אויף דער וואַך,
 שמיסט מען, זאָל היינט זיין זייער שטרענג באַם דורכפאָרן.
 דאַריבער עצה'ן זיי, ער זאָל דאָ אָפלייגן אַ ביסל שמוגל.
 פאָנטלען מיט זיינע פאַרשויןען ווערט גאָר נישט פריילאָך פון
 אַזאָ ידיעה, דאָך, פון אָפלייגן, ווילן זיי גאָר נישט הערן.
 וואָס 'עלן זיי אויפטון? איז שוין גלייכער צריק צופאָרן אינ-
 גאַנצן!..

דערמאָנען זיך איצט אַלע און ס'קומט זיי אַזוי לעבע-
 דיק פאַר, דאָס, וואָס ס'איז געשעהן מיט אַ פאַר מייל צריק,
 און ס'שאַפט זיך אין מח אַ צוזאַמענהאַנג צווישן „יענעם“ מיט
 זייער שמוגל, וואָס ס'מוז היינט עפעס מיטן געשען! וואָס
 ס'קאָן גאָר נישט אַ „דורך“ גלאַטיק, פאַרשעלטן זיי דאָס גע-
 ביין פון יענע „פייגעל“, וואָס זענען היינט אַזוי אימגערעכט גע-
 קומען זיי אין וועג אַריין.—זיי ווייסן, אַז פון דעם קאָן שוין
 קאָ שום גיטס ניש' אַרויס...

פאָנטל גייט אַ שטיק וועג צופּיס, נעבן די פּערד און
 טראַכט גאָר פון מעל, וואָס ער האָט ליגן אין זאַאָוד, דער
 קאָפּ זאָלן געשוואַלן ווערן! וויגשט ער גאָלקעפלען, וואָס האָט
 אים, פאָנטלען, געבינדן. האַלט אים צו די הענט, לאַזט אים
 נישט טון, וואָס ער וויל. פּונקט, ווי ער זאָלט גאָר נישט גע-
 ווען פאָנטל, גאָר עפעס אַ שיק-יינג יענעם...

—וויפּיל מעל האָט מען עס ליגן באַם גאָלקאָפּ?—טוט ער
 אַ פּרעג באַ מענדלען.

— פיר פּוד.

— און פיפּציק מאַרק קומט מיר צו באַ אים שוין פון
 לאַנג.

—פאַר וואָס האַנדלסטו מיט אים? האָסט מורא מ'עט ניש'
 קריגן קאָ קוּנים?

פאָנטל ענטווערט גאָר נישט אייפן זונס קשיות. ער
 געדענקט ביט נאָך די מעשה, וואָס ס'האָט זיך געטראָפּן צווישן
 אים און גאָלקאָפּן, דעמאָלט, ווען ר'אַט נאָר אַ ביסל געהאַט

פארקויפט ציין אן אנדערן. אָרט, נאין זאָאָוד, ציטערן אלע פארן: וואָס ער זאָגט איז געזאָגט; וואָס ער טוט איז געטון. דאָך דערפילט פּאַנטל, אַז ס'קאָן גאָר לאַנג אַזוי נישט אָנ-גיין. ס'טאָר גאָר אַזוי נישט אָנגיין! ער 'עט זיך לאָזן אַרומ-פירן וואָ' יונגעלעך? וואָס? זיין סחורה איז קא' סחורה ניש? אַז ר'ברענגט נאָר ס'ביסל מעל, אָדער תבואה, נעמט עס יע-נער באַדד אַוועק און געלט גיט ער דיר ערשט פּאַרנאַכט! און טאָמער נעמט מען עס צו באַן אים, ביסטו איינגעשטעלט מיטן געלט! ווי ס'וואָלט געווען געגנבטס! אָבער ער האָרעוועט דאָך שווער — מיטן געוונד קומט דאָך אָן פּאַנטלען אַדורכצו-פירן אַ ביסל שמוגל! ניש' קא' נאַכט, ניש' קא' טאָג; ניש' קא' עסן. ניש' קא' טרונקען, ניין! ניין! ווייטער 'עט ער שוין וויסן, וואָס ר'האַט צוטון...

אָבער, אַז ער טראַכט ווידער צריק זעט ער ער קאָן יע-נעם גאָר נישט טון, אָט די יינגען מיט די שיקסעס זיי קאָנען טון, וואָס זיי ווילן, פּאַרקויפן וועמען זיי ווילן. אָבער ער, פּאַנטל, איז אָן „עוועט קנאַני" ווייל ראָט אַ פיר מיט אַ פּאַר פּערד... טאָמער — סמט אים יענער נאָ אַ פּערד... „אָווע - טאָווע", ווי אַרומעט ס'וואָל ניש' זיין, אי' ניש' גיט ...!

נאָר, אַז מ'זעט שוין בלישצן די פייערלאַך פון דער וואַרשעווער וואַך. פּאַרוואַרפט מען די אַלע געדאַנקען און מ'הערט אינגאַנצן אויף עפעס צו טראַכטן. אַלע קלויבן זיך צונויף זייערע פעקלאַך, לייגן זיי זיך אויף די קעפּ, אויף די הענט, אָדער אויף די פלייצעס און מ'לאָזט זיך גיין אויפן פעלד רעכטס, אָדער לינקס, אַרומצוקרייזלען די וואַך און אַריינצוקומען אין שטאָט אַריין גאָר מיט אַ זייטיקן וועג.

גייענדיק איבערן פעלד, שטויסט מען זיך טיילמאָל אָן אָן שטיינער, וואָס מען באַמערקט זיי נישט אין דער פּינצטער, אָדער מ'גלייכט זיך אויס אויף די גלייטיקע פעלד-בלאַטע און מען פּאַלט. דעמאָלס שטעלט זיך אָפּ דער, וועלכער גייט נעבן

געפאלענעס, העלפטן אויפשטעלן זיך און צריק פארלייגן
 ס'פעקל טיילמאָל פאַרקריכט מען אויך אין וואַסער-זימפּלאַך,
 וואָס זענען דאָ אויפן פעלד איבן רין וועג גענוג. איז טאָקי אַ
 ווינדער, וואָס זיי פאַרקילן זיך נישט, בלייבנדיק טיילמאָל שטיין
 ביז דעם בויהן אין אַ קאַלט, ברודיק וואַסער... שמוגלאַרס אָבער
 טאַרן נישט לייגן קיין אַכט דאַרויף, וואָס? אַ זעלכע נאַריש-
 קייטן קומען זיי גאָר גישט אין געדאַנק אויך, זיי וועלן זיך
 דאָך נישט געמען שפּילן: ס'שוידערט מיך! געפאַלן, שטעלט
 מע' זיך אויף און מע'לויפט ווייטער, כאַטש ס'איז אומגעהייער
 שווער אַרויסצוציען אַ פּיס פון דער קלעפעדיקער בלאַטע, נאָר
 זיי, עפעס אַרט זיי, דאַכט זיך, גאָר נישט, עפעס טראָגן זיי
 די שווערע, צו עטלאַכע פּודיקע, זעקלאַך, ווי „זאַבאָוקאַלעך...“
 פייפקע און די שיקסעס קלאַפן נאָך אין די אָפּצאַסן, לויפנדיק,
 ווי בשעת אַ טאַנץ.

און איצטער ערשט קאָן מען זען, ווי נאָכמער פון אַלע
 אַנדערע, האָט טאָקי פּאַנטל געדאַרפט אַ „פּלה“ ווען נישט נאָ-
 טשע, טאָ ווער וועט עס געמען פון זיינע פעק כאַטש עפעס
 און לויפן דערמיט אַ וויאַרסט זיבן — אַכט, איבער אַזאָ שווערן
 וועג? ער מיט מענדלען מוזן דאָך בלייבן באַ דער פּיר, ר'עט
 דאָך גיש איבערלאָזן פּערד און וואָגן זויף הפּקר — אויף
 פּריי... ווער וועט זיי היטן — דער אַלטער שעקע? אים אַליין
 וואַלט מען אויך געדאַרפן היטן, אַז מע' זאָל אים אַמאָל נישט
 צוגנבענען...

מאַכט ער נישט קיין אָנשטעל, נעמט אָפּער צוויי גע-
 זונטע פעקלאַך, בינדט זיי צונויף און פאַרוואַרפט זיי נאַטשן
 איבער דעם אַקסל, זי ווידער, פון איר זייט, מאַכט אויך נישט
 קאָ שום אָנשטעל, נאָר הייבט אויף די אַקסלען, גלייכט זיך
 אויס, מאַכט זיך אויך גלייך די צוויי פעק: אַיבערגעהאַלבירט—
 איינעם פון הינטן און איינעם פון פּאַרנט און זי נעמט לויפן
 אינאיינעם מיט אַלע שמוגלאַרס, נישט פאַרקרומענדיק זיך צו-
 מאָל אויפן פּנים, ווען ס'נעמט איר נאַס ווערן, צום ערשט.
 פון הינטן, אויף די פּיענטעס; דערנאָך העכער, איבער די

ביענטעס; דערנאָך נאָך העכער אין אַזוי ביז צו די קני — פאַר
וועמען וועט זי זיך דעמאָלט קרומען? פאַר שמוגלאַרס פאַסט
עס נישט...

וועכצענטע קאָפיטל

אויף יענע זייט וואָך, אין פאַרשטאַט, קומען זיך אַלע
צוזאַמען באַ משה בקער. ער קויפט באַ זיי אָפּ דאָס מעל
און די תביאות העלפט ער אויך זיי צו באַם פאַרקויפן. דאָרט,
אין דער בעקעריי, אין גריב נעבן באַקאוויין, כאַפן די שמוג-
לאַרס ערשט אָפּ דעם אָטעם אין זיי וואַרפן זיך אַנידער
אויף די ערד, קייגנאיבער דעם אָפענעם אווון, פון וואַנען
עס שלאָגט אויף זיי אַ געוואַלטיקע היץ. אין משך פון צען
מינוט, זענען זיי שוין אויסגעטרוקנט, ביזן לעצטן פאַדעם
און זיי נעמט דעמאָלט אַרום עפעס אַ גרויסע מידיקייט און
ס'ווייזט זיי אויס, אַז זי איז עפעס אַזאַ גיטע, אַזאַ זיסע...
קוקן זיי אַזוי צום פייער און זיי זעען רויטע צינגען, וואָס
שפּרינגען אים מיט אַ האַסטיקער אומרויקייט, רייסן, קנאַקן,
לייגן-אַרום, פליקען און שלינגען איין אַלץ מער העלצער... און
אויף דעם אָרט וואו ס'איז איצט געווען אַ האַלץ, טאַנצן שוין
אַרום דעם אַרום פייערדיקע צינגלאַך.

ווערט זיי לעכטיקער אין די אויגען, בעסער אויף די
הערצער, און זיי קוקן צו די פענסטער, וואָס נעמען זיך שוין
בלאָען אינאיינעם מיטן הימעל אויף טאַג. דערפילן זיי מיט-
אַמאָל, אַז ס'איז דאָ אַ גרויסער גאָט אין הימעל... ווערט זיי
גאַר וואַרעם אין די הערצער און זיי שטעלן זיך אַוועק אַלע:

די שנצים מיט די שיקועס אויף די קני, אין א ווינקל און די יינגען נעמען זיך דרייען איבער דער שטוב אויף און אָפּ. פונקט, ווי זיי וואָלטן געדאווענט... נאָר שעהקע מיט בערלען באַרגן באַ משהן טלית און תפילין—און ס'גייט אַוועק אַ דאווע-נען צו גאָט...

פאַנטל האָט שוין געוואַרט אויף זיי מיט די פיר. באַ דער וואַך האָט ער אַפילו געהאַט גרויס שרעק. אָבער — ס'איז אַ „דורך.“ זיי האָבן אַפילו געשריגן, געבייזערט זיך אויף זייער לשון; אַרויסגעשיקט די „וואַכע“ אויפן וועג אַרויס... „ניש' אַנדערש, — האָבן זיי געזאָגט — נאָר די שמוגלאַרס זענען ער-געץ אויפן וועג.“ אָבער באַלד איז די „וואַכע“ צריקגעקומען: זיי האָבן קיינעם ניש' געזעען; קיין אחד נישט...

די דייטשן איז עס געווען קשה: „מיט אַזאָ ביסל לוינט זיך דאָס אַ פיר צו קומן „נאָך וואַרשע?“ נישט אַנדערש: „זיי האָבן אונס באַשמוגלט!...“ — האָבן זיי זיך מיט אַ מין בייזקייט געוואָרפן אויף די פיר און וואָס זיי האָבן געפונען עסנוואַרק. געוואָרפן אין אַ קופּע — צו צונעמען. בעט זיך ביי זיי פאַנטל:

— לאָזן זיי נישט פאַרנעמען די וואַרע; דאָס איז דאָך ערלויבט צו פירן!

און דער אַלטע שעה'קע, וואָס איז שוין באַרומט אין נאַנצן שטעטל מיט זיין דייטש, „שפרעכט“:
— גראָאָסער הער וואַכמיסטער! האָבן זי מיטלייד מיט איינעם אַלטן מאַנען! האָבן זי מיטלייד!

ענטווערן גאָר נישט די דייטשן, נאָר זיי נעמען רעזן צווישן זיך אַזוי געשווינד און זיי מאַכן דערבאַ אַזוי געשווינד מיט די מיילער, אַז מ'פאַרשטייט אַ וואַרט נישט, ס'איז, ווי אַ „קאַצן-מוזיק.“

אַ ווינדער נאָר, אַז זיי אַליין צווישן זיך פאַרשטייען זיך...

און צוגענעמען האָבן זיי גאָר נישט, נאָר עפעס אַ קליין

בעקאלע פון א צען פונט... איז פאנטל אנטלאפן, ווי ער וואלט געלאפט א מציאה... און האט זיך אפגעשטעלט ערשט בא משה בעקערס הויז.

חברה האט שוין פארקויפט די סחורה און פאנטלען נעמט עס „באדזשן“ פארקויפן, אדער נישט פארקויפן!... פון איין זייט קריגט ער דא א גוטן פרייז, אויף אלץ צו פינפערלאך מער, ווי אין זאיאוד — און באַלד געלט! נאָר פון דער צווייטער זייט האט ער עפעס מורא... פאנטל פורמאן האט מורא...

מענדלען פארדריסט עס, וואָס דער פאָטער וויל נישט פארקויפן, נעמט ערין אויסרעדן:

— פארקויף על איך האָבן די פינפערלאך!
און נאָטשע:

— א „צאָ פאנטל צעקאָ? ספּשעדאָטש אי באַסטאָ!“
טראַכט ער זיך:

— טרעפטן דער ערשטער דונער!..

און גייט אריין צום בעקער און פארקויפטן דאָס גאנצע מעל און די תבואה פארקויפט ער אויך דאָ נישט ווייט. איצט וואָלט ער שוין גאָר נישט געפאָרן אין זאיאוד אריין, ווען ניש געלד, וואָס ער האט דאָרטן אָפּצונעמען און אַ ביסל איינזוואַרק, וואָס אַן אייזן-סוחר וויל אים אויפלייגן, אַהיים צו פירן.

זעצט מע' זיך אַרויף אויף די פיר, פריילאכע זינגענ-דיקע. יעדער האלט זיך דאָס געלד באַהאַלטן, נאָר די גרע-סערע האַלטן עס אין די קעשענעס פון די אויבערשטע מלבושים.

פאָרן טויער פון זאיאוד גייט מענדל אַראָפּ פון וואָגן, נעמט אָן די פּערד באַ די צויםען און קערעוועט און ציט זיי אַריבער דעם רינשטאַק, וואָס איז דאָרט פיל העכער, ווי די גאַס. די פּערד ציען אויס די פיס אין איין זייט, די קעפּ אין די צווייטע זייט און די פור טוט אַ טאַנגן אַריבער און מענדל גיט אַ שפּרינג-מיט מיט זיי. אַבער באַס ערשטן טריט נאָר אין

הויף צריינ באַקומט ער אַזא פּלעם און ער דערשפּירט, ווי די באַק נעמען ברענען ווי אַ פייער. ער וויל זיך אַרומקוקן, זען, קריגט ער נאָך איינעם אַ זעלכען. ווערטן פינצטער פּאַר די אויגן און ער פּאַלט, און גיט אַזא טראַמאַסק מיטן קאַפּ אויף אַ שטייג, אַז מ'מיינט: שוין, שוין — ר'האַט זיך שוין דעם מח געפּלעט!..

און פּאַנטל שטייט שוין אויף דר'ערד און וויל זיך נעמען צום פּאַלקאַפּ, ווי ער פּאַרויכט אויך אַזא פּלעם, ווי דער זון זיינער. אָבער פּאַנטל, כאַטש צוויימאַל קלענער אויך פּון גאַלקאַפּ, וואַרפט שוין מיט די פּויסטן און ברומט דאַבאַ צו ווי אַ וואַלף. ער שלאָגט מיט די פּויסטן און ער קוקט אַפּילו נישט, וואוהין זיי פּאַלן; ער דערהיצט זיך, וואָס אַמאַל שטאַרקער פּין אייגענעם שלאָגן-פייער און מ'פּילט, ווי ער וואַקסט אויס אינגאַנצן; ווי עס שטאַלען זיך אים די מוס-קולן און, ווי די אָדערן פּלאַצן אים אַזש פּון האַרטקייט ווי די דראַטן.

האַט שוין ווער געזען אַמאַל, ווי פּאַנטל שלאָגט זיך? אין בית המדרש, — זענען עס דאָך גאָר פשוטע יידן. אור-קען, — דאָס איז אויך נישט קיין זאַך. איצט אָבער, שטייענדיק אַזוי פּון ווייטן און קוקנדיק אויפן קרעפּקן מאַן מיט די קור-צע איינגעבונדעוויטע הענט און פּיס; מיטן קאַפּ אויף פּאַרנט, איז עס אַ בער, אויפגעשטעלט אויף הינטערשטע „לאַפעס“ און מיט די פּאַרנדיקע וויל ער צערייבן און צעטראַמאַסקן אַלץ, וואָס ס'קומט הינטער די האַנט.

גאַלקעפּלען אָבער, באַ וועמען מען דערקענט נישט, וואו ס'ענדיגט זיך שייטל און וואו ס'הייבט זיך אָן קאַרק, ווערט רויט זיין גאַנצער האַלדז און דער גאַלער פּליך אויפן קאַפּ אַרום און אַרום, וואָס פעלעלט אַרויס פּון זיין קעלנערל פּון קורצן פּיטערל. ער שלאָגט נישט מיט די פּויסטן, אַבי גע-טראַפּן, וואו ס'איז... דאָס איז אַ געשולטער שעלמאַץ... ער שפּרייט אויס די גאַנצע פּלאַך פּון דער האַנט. און שלאָגט אויך נישט אַזוי געשווינד ווי יענער, גאָר פּאַמעלאַך, אויס-

קוקנדיק פריר, ווען פאנטלס קלאפ פאלט, אויפצושטעלען א שוץ פון עלענבויען, אָדער די האַנט און ווען זיין אייגענער דאַרף פאַלן — זאָל ער זיין געצילט וואוהין. יעדער קלאַפּ היילט אָפּ, ווי מיט אַ מעטאַל-דומפן קלאַנג.

אַט דאָס איז גאַלקעפל און אַזוירנאַך שלאָנט ער. עס האָבן זיך ווידער אַריינגעמישט פאַרשווינען. אָבער פאַנטל, אַ צובליטיקטער און מיט רויטע אויפגעלאָפּענע ביילן איבערן גאַנצן פנים, איז אַזוי געווען פאַרטון אין דער מלאכה זיינער, אַז ר'האַט גאָר נישט געוואָלט הערן פון אַפלאָזן, אָדער ער האָט טאַקי נישט געהערט. ערשט ווען מ'האַט אים מיט גע-וואַלט אַוועקגעדרייט און ער האָט דערזען דעם זון, כמעט אַ טויטן אויף די הענט פון די שיקסעס מיט די שגצים, האָט ער זיך אָפּגעטרייסלט, ווי אַ פערד. דאַן האָט ער, ווידער געבליקט צום שונא, אויף וועלכנס פעכעלדיקן קאַפּ, פון אויבן איבערן פליך זענען געווען בלאַע-פאַרלאָפּענע „קישקעס“ און דאָס גאַנ-צע פנים-באַדעקט מיט נישט ווייניקער ביילן, ווי ער און גרויס, ווי די קאַרטאָפּלעס.

יענער האָט געשריגן :

— אַ פלאַנצונג זאָלן קומען אין די אָדערן אַריין. ער 'עטמע' פאַרקויפן אין אַכאַטע? פאַרברענט זאָל ער ווערן! ... איצט אָבער איז שוין פאַנטל געווען באַם זון און מ'האַטן באַלד אַריינגענעמען צו אַ נעלדשער.

דער פעלדשער האָט מענדלען אַריינגעטריפט קראָפּלעס אין מויל, האָט יענער באַלד געעפנט די אויגן, זיך אַרומ-געקוקט מיט זיי, ווי קיינעם נישט דערקענט און האָט זיי צריק פאַרמאַכט.

דאַן האָט דער פעלדשער אַרומגעוואַשן דאָס בלוט, וואָס האָט שוין גענעמען טרוקענען, און האָט אים פאַרבאַנדאַזשירט דעם גאַנצן קאַפּ. ער האָט אויך אָנגעזאָגט, מען זאָלן באַלד לייגן אין אַ בעט אַריין און צולייגן אייז צום קאַפּ, ווייל ער האָט שטאַרק מורא פאַר אַ „זאַפּאַלעניע מוזג“.

גוט צו זאָגן מ'זאָלן לייגן אין אַ בעט אַריין. אָבער וואו?

צו וועמען? ווער וועט עס דאָ פּאַנטלען געבן אַ בעט? וועמען קען ער דאָס אין יואַרשע? האָט ער טאַקי געקלערט גוט אויסצובעטן אויף דער פיר מיט שטרוי און מיט דעקעס און אַהיימפירן דעם זון. דער פעלדשער האָט אָבער שטאַרק פאַר-זאָגט דאָס צו טון.

— ווייל, — האָט ער גערעדט — וויפיל בלוט עס איז שוין אַרויס פון אים; און באַם שאַקלען אויף דער פיר, קאָן זיך אויפסניי עפענען — קאָן ער אים שוין נישט דערפירן אַמאָל ביז אַהיים...

האָט פּאַנטל מורא געקריגן. אָבער וואָס טוט מע' מ'קאָן דעך נישט שטיין! — רעדט פּאַנטל זיך אויס דאָס האַרץ פאַר די כלה און זי גיט אים אַ גאָר גוטע עצה:
— וואָס איז? קאָנסטו אים נישט אַוועקנעמען אין אינזער שטוב אַריין? אַ סך, קומט מע' דאָרט אַרויף? און בעטן זענען דאָ אַזש דריי!

הערן די צוויי קאָלעזשאַנקעס, זאָגן זיי אויך:

— „טאַק, טאַק. יינעי ראַדי נימאַש“

און מ'קאָן נישט זאָגן קיין בעסערע עצה וואָלט מען זיך גאָר נישט געקאָנט פאַרשטעלן. מ'האָט גענעמען אַ דראָש-קע, אַריינגעוואַרפן אַלע פּאַלטאָס מיט אַלע פּאַטשיילעס און אויף זיי פּאַרויכטיק אַוועקגעלייגט מענדלען. באַם שלעפּן, האָט ער געעפנט די אויגן, ער האָט אָבער איצט אויך גאָר נישט געוואוסט, וואָס מיטן טיט זיך. מ'האָט געזען: דער יינג שמאַכט און גייט אויס.

אַריינגעלייגט אין בעט, האָט מען געשיקט נאָך אַ דאָק-טאָר, וועלכער האָט פאַרשריבן רעצעפטן און אָנגעזאָגט — אַ חוץ זיי — זאָל מען דעם קראַנקן גאָר נישט געבן. אייז האָט ער אויך געהייסן צילייגן צום קאָפּ.

פּאַנטל האָט אָפילו נישט פאַרשטאַנען, וואָס עס באַדייט אַ גלעזערן רערל, וואָס דער דאָקטאָר האָט מענדלען געלייגט אונטערן אָרעם, האָט ער געזאָגט:

— וואָס? לאַ' מען אים אַנלייגן אַ ביסל ביינקעס, אַנרייבן

גוט מיט טערפעטינע — צום שוויצן, ווייטער גאָר ניש...
 אָבער אַז מענדל האָט גענעמען רעדן פון היץ, האָט
 ער זיך דערשראָקן...
 איז ער צוגעגאַנגען אויף די שפיצן נעגל און געזען,
 ווי דאָס פנים ווערט באַן אים רויט און שוואַרץ און געל;
 וואָס אַ וויילע ביים עס זיך.
 האָט ער זיך אָנגעשפּאַרט אָן קאָפּשטיק און גענעמען זיך
 איינקוקן נאָכמער. האָט עס אויסגעזען, ווי עס וואָלט זיך אויף
 עפעס „געזשאַלעוועט“ פאַרן... האָט ער נישט געקענט מער
 קוקן, אוועקגעדרייט דעם קאָפּ און זיך פאַרטראַכט.

ויבעצונמע קאפיטל

פּאַנטלען האָט באַנק געטון, וואָס ער האָט באַנאַכט אַ
 שטויס געטון מענדלען, ווען ער האָט זיך געוואָלט מיט אים
 טוישן, אַז יענער זאָל נעמען די לייטשעס און ער וועט גיין
 אין מיטן וואָגן אַריין זיך אָנשפּאַרן אַ ביסל. — וואָס האָט ער
 געהאַט צוין אים? ער האָרעוועט דען נישט גענוג פאַר זיינע
 יאָרן? און וואָס האָט ער פון זיין האָרעוואַניע? ער גיט אַמאָל
 אויס אַ פאַר מאַרק אויף כ'ווייס דאָרט וואָס! נו, דאָרף מען
 עס דאָך אויך צו האָבן. צי איז באַן אים אַזוי ווי צווישן אַג-
 אַנדערע עלטערן און קינדער, וועלכע קוקן נאָר פאַר
 זיך.

און פּאַנטלען ווערט טרויריג אויפן האַרץ, פאַרגלייכהנדיק
 אים צו אַנדערע, אַפילו נישט צווישן בעלי-עגלות — נאָר בעל-

בתישע קינדער, וואָס האָבן זיך גענומען צום שמוגלען, האָבן נאָר דאָס געלט באַהאַלטן פאַר זיך. צווישן גוטע ברודער, איז מיין געלט און דיין געלט! נאָר די עלטערן קאָנען שטאַרבן אין זיי וועלן נישט געבן זיי דאָס פאַרדינסט אין האַנט אַרײַן. און באַזן אים. איז דען מענדלען אַמאָל אײַנגעפאַלן צוצונעמען געלט וואָס ער האָט פאַרדינט? ער דאַרף אַ פאַר מאַרק—נעמט ער. און אַפילו, אַז ר'פאַרדינט ניש' און זאָגט: טאַטע ל'דאַרף צו האָבן. און איך האָב נאָר — קריגט ער נישט? אַן אַנצוג — דען נישט? אַ שײך, — ל'ווייס, אין טאַש אַרײַן... אָבער אַליין נעמען?..

און אזוי טראַכטנדיק קריגט פאַנטל דרך ארץ פאַר זיין אײַגן קינד צוזאַמען מיט אַ מין שטאַלץ: „פאַנטל האָט אַ קינד, אַן אמת פשר קינד!..“

און איז דען פאַנטל נישט גערעכט געווען, וואָס ער האָט נעכטן געטראַכט, אַז די וועלט איז היינט גאָר נישט די אײַגענע. אַפילו אַזאָ בערל, וואָס פאַכט מיט דער נשמה, צײַט ער איז געוואָרן שמוגלער. זאָל עס אים אָנהייבן צו אַרן, צו-קוקנדיק ווי יינגען מיט מיידן בראַיען אַרום... דעסגלייכן דער אַלטער שעהקע... אָט איז אַ שיינער ייד רב יידל — שיקט ער די טאָכטער צום וואַלמיסטער... און אַ פאַנטל, צי האָט זיך פאַנטל חלילה צו שעמען מיט זיין בעלי-עגלה'שקײט, אָדער מיט זיין מענדלען?..

וואָס טוט מען אָבער צו דעם — דער יינג רעדט דאָך וואָס אײַן וואָרט צום צענטן קומט נישט — קומט אים מיטאַמאָל אין קאַפּ אַרײַן—דער יינג איז גוט קראַנק... און דאָ ריקט זיך די נאַכט: מ'דאַרף אַהיימפאַרן.

— וואָס טוט מען? — פרעגט ער נאַטשן — איבערלאָזן אים אַליין? קאָן מען? ער עט דאָך אויסגיין ווי אַ פּויגל. — ניט ער פליצלינג אַ רעד אַרויס מיט אַזאָ קול, אַז אַלע וואָס הערן דאָס נעמט זיי עפעס שטיקן אין האַלדז און ס'פאַרגײַט זיי ביז אין די אויגן... נעמען זיי קוקן אויף פאַנטלען מיט אַ מיטלייד

און ס'דאַכט זיך, אַז באַלד וועלן זיי אַרויס מיט אַ געוויין. נאָר
פאַנטל רעדט שטיל :

— ניכיי וואָלט מען מיר צוגעגעמען דעם שמוגל, וואָלט
דאָך צו דעם אַלעם נישט געקומען...

דעמאָלט רירט אים נאַטשע אָן פאַר אַן אַקסל, פּונקט
אזוי ווי עס געשעעט באַ איידעלערע מענשטן, און זי זאָגט:
— מענדל איז קראַנק, גוט קראַנק, אַלע מוזן צריק
פאַרן אַהיים, ער קאָן אָבער דאָ נישט זיין אַליין, איך וועל
איבערבלייבן.

קומט עס אַלע פאַר גאַנץ נאַטירלאַך. אזוי און נישט
אַנדערש דאַרף צו זיין. לאָזט איר פאַנטל איבער געלט, זי זאָל
באַזאָרגן: דער דאָקטאָר זאָל קומען, דער פעלדשער זאָל כסדר
גיין, דעם קראַנקן זאָל גאַר נישט פעלן און אַז זי זאָל נישט
דערוועגן צו „זשאַלעווען“ קיין געלט...

דערנאָך גייען אַלע, אויסער נאַטשן, אַוועק און פאַנטל
זיצט אויף אַ טרויעריקער אויף דער פיר און ער האָט חרטה,
פאַר וואָס ער האָט פאַרקויפט די סחורה צו אַן אַנדערן...
„פאַרפאַלן!... — האָט ער זיך געטראַכט — באַ אונז אין שטאָט
האַב איך צו זאָגן — מוז מע' מיך פאַלגן; דאָ אָבער האָט „ער“
צו זאָגן...“

און באַם פאַרשטעלן זיך דעם „ער“ פילט ער, ווי אַלע
ביינער ברעכן אים. און דאָס פנים מיט די הענט שטעכֶן, ווי
בינען וואָלט אים באַפאַלן, ווערט ער אידער אַנטשטימט. נישט
די ווייטאָג זיינע, נישט דאָס אַרט אים אויף אַ האָר! נאָר
ס'שטייט אים אַלץ פאַר די אויגן דער זון זיינער, מענדל,
וועמען ער האָט איצט איבערגעלאָזט אַ חרובדיקן אין אַ פרעמ-
דער שטאָט, אין אַ פרעמדער שטוב...

„יאָ“ — טראַכט ער — איצט וועט שוין אורקע מוזן פאַרן
אויף מענדלס אַרט. אַליין אי' דעך קיין אופן נישט! מיט איין
מאָל איז ער געבליבן אָן דעם זון און אָן דער „בלה...“
פאַנטל פילט אַפילו אַ גרויסע דאַנקבאַרקיט צום שיקסל: ווער
וואָלט דען געוואָלט בלייבן? ... הזק האָבן „יאָודעס?..“ און ער

צאשליסט בא זיך פון היינט אָן צו ווערן אַ טאטע: אורקען,
אפילו מער נישט צו שלאָגן...

בא דער קרעטשמע, אז מ'האָט אַריינגעלאָזט אַ פאָר גלעז-
לאַך אויף קוראָזש, איז פאַנטלען לייכטער געוואָרן אַ ביסל אויפן
האַרץ און ביז אַהיים האָט ער נאָר געטראַכט:

— פון וואָנען האָט עס גאָלקעפל געקאָנט אַזוי געשווינד
דערגיין, אַז איך האָב גאָר פאַרקויפט אין אַכאַטע?

אין אַ צייט אַרום ערשט איז ער דערגאַנגען דעם פראַסטן
דרך דערפון: יענער האָט נעהאַט זיינעם אַ מענטש זיצן אין
אַכאַטע. דער סענטש פלעגט אַכטונג צוגעבן אויף אַלע פירן,
וואָס שטעלן זיך נאָר אָפּ אין יאַיאָוד, און ער פלעגט עס טע-
לעפאַגירן גאָלקעפלען פון אַלעם: וויפיל און ווער עס פאַר-
קויפט.

איצט אָבער האָט זיך פאַנטל געבראַכן דעם קאָפּ און
האָט נישט פאַרשטאַנען דעם פשוטן דרך. האָט ער איבערגע-
דעכנט אין דער מחשבה אַלע יינגען, אַלע שגצים, אַלע שיק-
סעס און אַלע גויעס: אפשר זאָגט איינער פון זיי אויס, וואו
ער פאַרקויפט? נאָר קיינער פון די אַלע האָט נישט געפאַסט
פאַר דעם — ווייל שמוגלאָרס, וואָס מ'זאָל אויף זיי נישט זאָגן,
אָבער קאָ' מוסרים זיינען זיי געוויס נישט!..

ענדע צווייטע טייל

דריטע טייך

ערשטע קאפיטל

מענדל איז געלעגן קראנק און דאָס בלאַנדע שיקסל האָט נישט אָפּגעטרעטן פון זיין בעט. זי האָט געברויכט אַראָפּ-גיין, עפעס איינצוקויפן, אָבער זי האָט מורא געהאַט איבער-צולאָזען אים אַליין. נאָר ווען מענדל האָט איינגעדערעמעלט, אָדער „געכאַמערט“ האָט זי גענעמן אויף זיך דאָס דערעלע, איז אַױסגעגאַנגען שנעל אויף די שפיץ פינגער, שטיל צו-געלענט די טיר און דערנאָך, געשווינד איינקויפנדיק אין די געוועלבלאָך, וואָס זי האָט געדאַרפט, איז זי באַלד צריק אַרויף אין שטוב אַריין.

אין אָנהויב האָט אויף איר אַ געוויסן איינדרוק געמאַכט די שטוב, אין וועלכער זי האָט „געלעבט“ אַ קנאַפּ יאָר, ס׳האַט אויף איר אויך געמאַכט אַ געוויסן איינדרוק דאָס זיין אין שטוב אַליין מיט אַ קראַנקען. דאָס האָט זי דערמאַנט אָן איר מוטער, ווען זי איז געלעגן קראַנק אין שפיטאַל. זי האָט זיך דעמאָלט אויך געשראַקן, ווען מען האָט איר ערלויבט אויף נאַכט איבערצובלייבן... און דאָרטן זענען געווען אַ סך מענטשן:

קראנקע זענען געווען אין דער אייגענער סאלע אודאי צען-
אָדער נאָכמער, און וועלטערס...

דאָס האָט זי אַזוי אַדורכגענעמן, אַז זי איז געזעסן קיינן
איבער דעם קראַנקן אין איין מורא, און האָט אַפילו נישט
געוואָגט איר קאָפּ אַוועקצובייגן. און דער קראַנקער האָט גע-
קוקט מיט אַזעלכע מאָדנע אויגן און גערעדט אַזעלכע עפעס
מאָדנע ווערטער, וואָס זענען פאַר איר שוין געווען אויס-
טערליש. נישט בלויז מיט זייער צוריסנקייט און מיט זייער
קלאַנג, — וואָס באַצייכנט אַזוי אַלע היץ-קראַנקע — נאָר טאָ-
קי די ווערטער אַליין, וועלכע ער האָט גערעדט צו'ן איר
אויף אַן אַנדערע שפּראַך... אין יידיש.

די ערשטע צייט האָט ער נישט געשטילט. קאָ רגע:
נאָר געפלוידערט און געפלוידערט. אַ טייל ווערטער האָט זי
יאַ פאַרשטאַנען, וואָרעם דאָס, וואָס איז נוגע „שמוגל“ האָט
זי שוין באַלד געקענט אַליין רעדן אויף יידיש. און ער האָט
גערעדט פון דער וואַך. פון מעל, פון טאַטע-מאַמע און פון
אַלע שמוגלאַרס. איינמאַל — ווען ס'האַט זיך אים מסתמא אויס-
געוויזן, אַז ער זיצט נאָך אַלץ באַ עליען איז שענק מיט זיי-
נע אַלע חברים — האָט ער אויסגערופן:

— בערטשע! האָסטו עס געזאָלט אָנקוקן די שיקלאַך
אַ ביסל! גאָלד!..

און דערנאָך אַזוי ווי צי יורעקן:

— „סלישיש, בראַטשע! מווייע טשע זשע טאַ יעסט
דושעוואכאַ, טאַ נאַטש...“

דאָן האָט ער זיך אָנגעהויבן צעצומישן אין די רייד —
האַלב פויליש, האַלב יידיש... איין וואָרט נישט צום אַנדערן.
און באַלד וויל ער זיך גאָר אויפשטעלן: „אורקן דאַרף ער
אויספאַטשן...“ זי ראַנגעלט זיך דעמאָלט מיט אים. און אַז זי
בייגט זיך איין, דאָס אייז-קישאַלע אויפצוהייבן און זי וויל עס
אים צריק אויפן קאָפּ אַוועקלייגן, טרעפט זי זיך מיט זייערעם
אַ בליק און זי דערשרעקט זיך פאַר אים און לויפט צו צום
טיש, שרייענדיק:

— אַך, באַזשע דראַגי!..

און מענדל איז שוין אויף דער פּאָדלאָגע, טאַפּט — אַרום די ווענט, זוכט און אַז ער געפינט נישט קיינעם, נעמט ער לויפן איבער דער שטיב מיט צונויפגעקאַרטשעטע פינגער און מיט אַ בראַנדט אויפן פנים, אין די אויגן ווערט אים עפעס אַזוי העל, ווי עס גאַלדעט זיך אַ געל בלעטל אַנטקייגן דער ווין... טרעפט ער אָן אויף נאַטשן, כאַפּט ער זי פעסט אָן, שלעפט פון איר, רייסט זי און אַזאָ היץ שלאַגט פון אים, אַזש זי נעמט זיך שטיקן מיטן אַטעם... און ער, ווי ר'וואַלט געווען גאָר באַם קלאָרן זינען, האַלט אין איין שריין: „גדוע יעסט אורקא?.. גדוע?..“

און לויפט ווידער אַרום און קומט ווידער צריק צום בעטל און רופט שוין איצט גאָר מיט אַן אַנדער קול:
— די נעמצעס גייען!.. די נעמצעס!.. כאַפּט די פעק!..
נו, פּרענדקאָ!..

גרוילט אויף איר די הויט פון זיין קול, ווייל עס קומט אַרויס, ווי פון אַ קבר: אַזוי נידעריק און אַזוי דורכנעמענדיק איז עס... און אַ רחמנות וועקט זיך אין איר צום קראַנקען — אַזאָ רחמנות... נעמט זי אים אַרום — און די הענט ווערן איר באַלד פייכט, און זי וויינט און בעט זיך באַ אים:
— מענדל, צאָ טי מוויש! יידוש, נאָ יידוש זשע דאָ לוזשקאָ! יעסט כאַרי — אָ! ועוו! קאַכאַני!..

קוקט ער זי אָן, ווי ער וואַלט עפעס פאַרשטאַנען, לאָזט ער איינציקווייז אַראָפּ דעם קאַפּ און זאָגט, ווי אַ קינד, וואָס ס'טוט עס עפעס וויי:
— ס'איז מיר קאַלט...

און זי שפירט, ווי ס'ווערט אים קילער און קילער. די פייכטקייט אויף אירע הענט, וואָס זי האַלט אים אַרום, נעמט פריין. דערשרעקט זי זיך שטאַרק. לייגט זי אים אַריין אין בעט און דעקט אים גוט אַרום מיט די קאַלדערעס. פון אויבן אויף די קאַלדערעס לייגט זי אַרויף רי קאַרטקע זיינע, די

הויזן, אור פעלצל און אַלץ, וואָס ס'דאַכט איר אויס, אַז ס'וועט אים וואַרעמקייט צוגעבן.

ער דרייט זיך אום צו דער וואַנט, ליגט אַזוי אַ פאַר סעקונדן און דרייט זיך באַלד צריק אויס. נאַטשע קוקט אויף אים און זי ווייסט נישט, וואָס זי זאָל טון. זי וויל נייטיק גיין נאָכן פעלדשער; זי זעט, ווי ער ציטערט מיט די ציין און מיט אַמאָל נעמט ער גאָר רייסן די קאָלדערעס פון זיך: עס איז שוין ווידער הייס... זי שטייט און טרערן גיסן פון אירע אויגן. אָדער אַליין אים צו לאָזן, האָט זי מורא... גיין, זי וועט אים נישט איבערלאָזן אַליין...

ביסלאַכווייז באַרויגט ער זיך און בלייבט ליגן שטיל, קוקן-דיק צום פענצטער.

דעמאָלט מאַכט זי אַ פייער אין דער קעך, אַ גרויס פּיי-ער; און פון די פּלאַמען און פון דער וואַרעמקייט, וואָס עס ווערט אין שטוב, ווערט איר היימלאַכער.

עסט זי אַ שטיקל ברויט און זעצט זיך ווידער אַוועק קייגן איבער דעם קראַנקן, אָבער זי שרעקט שוין נישט אַזוי ווי פּירר; עפעס אַ זעכערקייט באַקומט זי, אַ זעכערקייט, אַז מענדל וועט געזיגט ווערן...

נאָר, ווען דער פעלדשער איז געקומען און, מעסטנדיק די טעמפּעראַטור, האָט ער געזען, אַז דער קראַנקער האָט אי-בער פּערציק גראַד היץ, האָט ער זי שנעל געהייסן ברענגען דעם דאָקטאָר. איז זי אַרויסגעלאָפּן, האָט געבעטן דעם סטרוזשט אַ קינד, ס'זאָל לויפן נאָכן דאָקטאָר, און אַליין איז זי צריק אין שטיב אַריין. האָט זיך אַוועקגעשטעלט פאַרן פענצטער און איז דאָרט געשטאַנען און אַרויסגעקוקט, ביז דער דאָקטאָר איז געקומען.

דער דאָקטאָר האָט דערקענט, אַז ס'איז פאַרגעקומען עפעס, אַז זי האָט אים דערציילט, אַז דער קראַנקער איז אַראָפּ פון בעט און איז אַרומגעלאָפּן איבער דער שטוב, אַנאַקעטער, — האָט ער זיך שטאַרק געפּייזערט.

און ער האָט איר שטרענג אַנגעזאָגט, זי זאָל נישט דער-

ווען צו לאָזן אים א צווייט מאָל אַזוינס טון... דאַן האָט ער פאַרשריב אַ פּרישע רעצעפט און געהייסן באַ יעדן מאָל איינגעבן זאָל דער קראַנקר נעמען אַלעפל לעבלאַכע טיי, אָדער באַוואַרע, מער נישט. אויך דאָס איינ, זאָל זי אַכטונג געבן, זאָל פּסדר ליגן אויפן קאָפּ.

ווען דער דאָקטאָר איז אַוועקגעגאַנגען און זי איז ווי- דער געפליבן אַליין מיטן קראַנקן, האָט זי צוגעריקט אַ בענקל צום קראַנקענס בעט און זי האָט זיך דאַרויף אַוועקגעזעצט מיטן געדאַנק אַזוי צו זיצן די גאַנצע נאַכט, ביז אינדערפרי.

די נאַכט איז געווען זייער אַן אומרויקע. מענדל האָט זיך געוואָרפן אין בעט אַזוי ווי איינער, וואָס האָט דאָס פּיבער און האָט אַזוי געשריען. אַז זי האָט געוואָלט אַפּאַר מאָל אַרויס- לויפן, מאַכן אַ געוואָלד, אַז מענטשן זאָלן אַריינקומען, נאָר שונקט, ווען זי האָט דאָס געוואָלט טון, איז ער רויקער גע- וואָרן און האָט זיך געלייגט אויפן קישן און איז אַ שטיקל צייט אַפּגעלעגן שטיל.

דאַן האָט ער גענעמען שוויצן און בריען אַזוי שטאַרק, אַז זי האָט זיך געמוזט אַפּרוקן מיטן בענקל. דערנאָך ווידער קאַלט און ווידער הייס... און אַזוי — די גאַנצע נאַכט...

צווייטע קאפיטל

באַלד נאָכן קריזיס. מענדל עפנט די אויגן פון וועלכע ס'איז מיטאַמאָל פאַרשווינדן די ווילדקייט און די העלקייט. וואָס איז אין זיי געווען צייט ראיז קראַנק געוואָרן. ער דער-

שפירט אַ ווייטאָג אין קאָפּ. עפעס מאַדנע טוט אים דאָרט וויר, באַם שייטל. ס'קומט אים פאַר, ווי מען שטעכט אים דאָרט. ווי מען דריקט אים איין דעם קאָפּ אין אַ קלעם אַריינגענע-מען — ער האָט געמיינט, אַז אָט, אָט און ער פלאַצט אויף. וויל ער אויפהויבן אַ האַנט און אָנרירן, זעען, וואָס דאָרט איז. אַוועקרייסן די קלעם — אָבער ער באַוועגט בלויז מיט די פינגער און די האַנט, וואָס איז קוים — קוים געווען אונטער-געהויבן, פאַלט צריק אים און ער פאַרמאַכט די אויגן.

דאָן דערפילט ער, מיטאַמאָל אַ לייכטערקייט. עפעס זייער אַן אָנגענעמע זאַך גלעט אים דאָס פנים און ס'קומט אים פאַר, ווי עמיצער וואָלט געווען זייער לייכט אים אָנגע-נעמען באַ דער האַנט. עפנט ער ווידער די אויגן און דערזעט נאַטשען, וואָס שטייט אַריבערגעבויגן איבער אים אַזוי, דאָס דער אָטעם אירער שלאָגט זיך אָן אָן זיין פנים. פאַרשטייט ער נישט, וואָס דאָ איז און וואו ער געפינט זיך, נאָר ער ווערט פאַרווינדערט:

„וואָס שטייען עפעס דאָ נאָך צוויי בעטן? וואו בין איך? און וואָס טוט זיך דאָ?“

ער דערשפירט אָבער, אַז ער מוז זיין קראַנק און, אַז ער איז זייער, זייער שוואַך.

וויל ער זיך אויפועצן, אָבער די אברים גיבן זיך נישט קיין ריר, טראַכט ער:

„אַ פייער זיכט מיך... וואָס איז דאָס מיט מיר? נעמט ער זיך ביסלעכווייז דערמאָנען, וואָס עס איז גע-שען נעכטן — היינט... אין זאַיאָוד.

פרעגט ער:

— „נאַטשאַ! גדוּע יעסט אויטשעץ?“

— „אויטשעץ וו'דאָמו. — ענטווערט זי.“

— „פאַיעכאַל?“

— „פאַיעכאַל.“

נעמט ער ווייטער טראַכטן: גאַלקאָפּ האָט מיר פאַריקט די פינגערלאַך און איך בין געפאַלן...“ און ווידער צוין איר:

— „יעסטעם לאָרי?“

— „יעסטעש לאָרי.“

— „באַרדוּאַ?“

— „באַרדוּאַ.“

ענטווערט זי אַלץ מיט זיינע אייגענע ווערטער און זי פירט מיט איר האַנט לייכט איבער זיין שטערן. דאָן דערמאָנט זי זיך אָן דעם דאָקטאָרס אָנוואַג, נעמט זי אַ לעפעלע טיי און טראָגט עס צו צו זיין מויל.

פאַרשעמט זיך דער יינג, „וואָס הייסט? אין מויל אַרײַן... וואָס בין איך — אַ קינד אין וויג?..“ וויל ער אָנעמען אַליין דאָס לעפעלע און די טיי גיסט זיך אויס אויף די קאָלדערע. ביזערט זי זיך אן אויף אים:

— ליג, „ספּאַקינע!“

טראַכט ער:

„האַ, האַ, בין איך דאָך קראַנק אויף אַן אמת, האַ...“

טרינקט ער שוין איצט פון איר האַנט און דערנאָך פרעגט ער, וועמעס שטוב דאָס איז. ענווערט זי, אַז דאָס איז איר שטוב. פרעגט ער אויף סטעפקען און אויף סטאַשען. זעט זי, ווי ער רעדט אַזוי אַלע ווערטער קלאַר, קוקט זי אים אין די אויגן אַרײַן און דערפריידט זיך מיט אַ גרויסע שמחה:

„באַזשע! באַזשע!“

נעמט זי אַרומשפּרינגען איבער דער שטוב, טאַנצט און מאַכט כלערליי באַוועגונגען. יאָגט ער זי נאָך מיט די אויגן — אַהער און אַהין; רעכטס, לינקס; דאָרט און דאָ. פרעגט ער עפעס, קומט זי צו צו זיין בעט און זי נעמט פאַרציילן, וואָס ס'איז געשען פון יענעם טאָג אָן ביז היינט. צוויי וואָכן איז ער אַזוי געלעגן איז דער היץ — צוויי וואָכן.

וויל ער נישט גלייבן: „צוויי וואָכן?“

דערציילט זי, וואָס ער האָט עס אַלץ אויסגערעדט אין די צוויי וואָכן, מיינט ער, אַז זי וויל אים אָפּמאַרן. „צוויי

וואָלן?.. און ער הייבט אויף אַ האַנט און טאַפט זיך אָן די באַנדאָשן אַרום דעם גאַנצן קאָפּ— ביז די אויגן... „די ווינער באַלערע יעטן שוין טרעפן— טראַכט ער— אַזו כּיעל נאָר אַראָפּ פון בעט...“

ער פאַרגעסט אָבער באַלד דאַרין און קוקט אויף די שיקוע, וואָס שטייט געבן אים און רעדט אָן אויפהער, פסדור און געשווינד:

— אַר, יעזו!— וואָנט זי— דו ביסט שוין געוונט... גע-
ווען דער קריזיס... און איך האָב געמיינט, אַז דו רעדסט נאָך
פון היץ?.. „גדושע מוי אויטשעץ...“ „אויטשעץ וו דאָמו“ פאַ-
יעכאַל?— פּאַיעכאַל?.. עך, ווי קומט ער שוין דער טאַטע די-
גער צו פאַרן!..

ביסלאַכווייז זענען מענדלען צריקגעקומען זיינע כּחות.
ער קאָן זיך שוין אַליין אויפּוועזן אין בעט און ער פּרעגט
אויס דעם פּאָטער, וואָס פּרעגט יעדעס מאָל אַרויפקומען: וואָס
מ'הערט אין שטעטל? און וואָס מ'הערט אין דער היים? וואָס
די מאַמע מאַכט? און צו ס'גייט אַ „דורך“? און באַ יעדן
וואָרט זיינעם מאַכט מען אים צייכנס, ער זאָל נישט צופיל רעדן
אין דער פּאָטער דערציילט אים אַליין פון אַלעם.

— די מאַמע איז געוונט— דערציילט ער— און איצט
פאַרט שוין אורקע מיט יעדעס מאָל: ריעט זיין אַ לייט! און
באַ יענקלען האָט מען די נאַכט צוגענעמען זעקס פּוד. ער
האַט זיך געוואָלט אַ קייגשטעלן האָט מען אים דעם גאַנצן
וואָגן פאַ האַרשטירט מיט די פּערד און ער וויל שוין געבן
צווייהונדערט מאַרק— מ'זאָל אים אָפּלאָזן... און פון פּעלטן איז
געקומען אַ ידיעה. „ער איז געוונט— שרייבט ער— און ער פאַר-
האַפט גען און געשווינד מיט אַלע זיך צו זעען...“ און גרונט
האַט זיך יענע וואָך געשלאָגן מיט פייפקען— שיר נישׁ צום
טויט!.. און גרונטס ווייב טאַקי, פאַרט שוין איך מיט. „וואָס
דאַרפסטו אַ פּרעמדע שיקוע— טענהט זי— איך אַליין יעל
זיין די שיקוע...“ און צו יענער מעשה מיט די וואָליער „גור-
טשיצקיס“, האָט מען אים, פאַנטלען, שער צוגעשלעפט... אַז

ער איז נאָר דעמאָלט געהאַט אַהיימגעקומען און אים, מענדלען, איבערגעלאָזט אין וואַרשע — רופט מען אים אַודאי ניש' צו די זשאַנדאַרן! יענע פאַרשליסן די טיר און הייבן אים אָן צו „גראָזשן“.

— מיר וועלן דיך טויט שלאָגן, — זאָגן זיי — דו מוסט אונז זאָגן, וואו עס איז דינסטמאַן!... דינסטמאַן, ווי דו ווייסט, איז דעך יענער דייטש געווען... אַ פּלל, כ'אַב געטענהט, אַז כ'ווייס גאָר ניש'; מ'האַט מיר דעם זון צוהרגעהט אין וואַרשע. ביז זיי האָבן מיך אָפּגע-לאָזט...
און יידלען האָט מע' שוין ווידער „געכאַפּט...“ — דערציילט ער מיט פאַרגעניגן.

אַזוי איז מענדל געוואָר געוואָרן פון אַלעם, וואָס ס'טוט זיך אין שטעטל. פּאַנטל האָט אויך באַשטעטיגט, אַז גאַנצע צוויי וואָכן איז מענדל געלעגן אין היץ און ווען נישט נאָ-טשע, טאָ ווער ווייסט, וואָס פון אים וואָלט געוואָרן! באַקומט מענדל עפעס אַ מאָדנע דאַנקבאַר געפיל צום שיקסל, וואָס איז אַזוי שיין ערשט אין זיינע אויגן, ווי אַ מלאַך, און ער ווייסט אַליין נישט וואָס דאָס איז, נאָר ווען ר'קוקט אויף איר, ווערט אים פיל לייכטער און לעכטיקער...
און זי פּאַרעט זיך! אַ קוק דאָ און אַ קוק דאָרט:

— מענדל מאָזשע טראָשקע ראָסאַלו? מאָזשע ריב-קע? —

שמייכלעט ער און הייסט זיך דערלאַנגען ביידע. און זי לאַכט צו די אַרומיקע.

און פּאַנטל דערקענט אָן נאָטשעס פנים, אַז זי זעט אויס שלעכט, זאָגט ער זי זאָל זיך צולענען, וואָרעם זי שלאָפּט דאָך נישט אַזאַ צייט לאַנג, ווי די רעכט איז. אָדער אפשר וועט זי גאָר „אַ היים“ פּאָרן? דאָ, צו מענדלען, וועט אַן אַנ-דערע אַהערקומען.

פּרעגט זי, ווער עס וועט דאָס אַהערקומען! זאָגט ער,

אז ריווטשע זיין שוועסטער-טאכטער, וואָס שדכנט זיך צו מענדל-
לען, וויל אָהער קומען.

ווערט זי אַנטשטילט, אָבער אין אַ מינוט אַרום:
— וועט זי וויסן ווי אַרומצוגיין מיט אים? ער איז נאָך
גוט שוואַך...

און מענדלען ווערט עפעס אומעטיק. ער ווייסט נישט
פאַר וואָס עס ווערט אים אַזוי, נאָר איין זאָך — קיין אַנדערן
וויל ער נישט... און ער זאָגט צום פּאָטער:
— טאַטע, איך 'על נאָך ליגן אַ פּאַר טעג. וואָס דאַרף מע'
מאַכן נאָכאַרליי וואַכענישן?..
— נו, מילא, — ענטווערט דער פּאָטער — זאָל זיין
אַזוי.

און טיילמאָל קומען צו'ן אים אַרויף די „קאַלעגעס“ זיינע
און ברענגען מיט פּאָטער אַנצן. נאָר יורעק ברענגט אַ פּלעשל
וויין און דערלאַנגט עס נאַטשען.
— אַ פּלעשל וויין, — זאָגט ער. — דו מעגסט אויך טרינקען...
איך האָב געקויפט... — און דאַבאָ קוקט ער אויף איר אַזוי
מאָדנע.

פאַרדריסט עס איר שטאַרק אויף אים. עס פאַרדריסט
איר גאָר שטאַרק... „ווי קומט ער גאָר היינט מיט אַ זעלכעס?..
און עס קומט איר פאַר, ווי די שטוב וואָלט אַן אַנדערע גע-
וואָרן. צייט מענדל ליגט דאָ קראַנק... ווי די שטוב וואָלט אַ
„הייליקע“ געוואָרן... און זי אַליין אויך... קומט איר פאַר
יורעקס רעדן, ווי אַ זינד... ווי אַ גרויסע באַליידיגונג... ווי אַ
גאַנץ גראַבע זאָך... וויל זי אים צריק אַוועקגעבן דעם וויין—
נעמט עס יענער, גיט אַוועק מענדלען און זעצט זיך גאָר צו
נעבן אים, אויפן בעט...
אַדער אַמאָל באַנאַכט: אין שטוב איז לעכטיק, עס ברענט
דאָס לעמפל — זעט מען הונטן, אין הויף, דאָס לעכט דורכן
פענצטער. איז איינמאָל, אַודאי שוין אַרום צוויי, אַרויפגעקומען
איינער און האָט אַנגעקלאַפט אַן דער טיר און אויף איר

פראגע: ווער איז דארט? איז געקומען אן ענטווער — ווי אמאל...

— צו די פאניענקעס...

מענדל איז דעמאלט אין א שטארקער היץ געלעגן. ער האט געקוקט אויף איר מיט די צוויי העלע אויגנס און די ברעמען זיינע האָבן זיך אינגאנצן נישט באַוועגט. איז עס איר אויסגעקומען, ווי ער וואָלט געהאַט צוין איר אַ טענה, ווי ער וואָלט פאַראיבל געהאַט אויף איר, וואָס, היינט, צו אַ קראַנקער ליגט, פירט זי ווייטער אירע געשעפטן... האָט זי זיך אַזוי פאַרשעמט... זי האָט דאָך געוויסט, אַז ער ווייסט ניש, וואָס ער קוקט — נאָר... דאָך האָט זי נישט געקאָנט אויסהאַלטן...

באַ נאַטשן האָט זיך אָנגעהויבן פון דעמאלט אָן אין קאַפּ עפעס צו באַוועגן: אַ זאַך, וואָס איז באַן איר נאָך קיינמאַל נישט געשען. זי, וואָס פלעגט אויף אַלעם זאָגן „דזשענקי באַגו“ — האָט מיט איינמאַל זיך פאַרשעמט פאַר זיך אַליין, הערנדיק דעם אַמאָליקן קלאַפּ אין טיר?.. אין געדאַנק האָבן איר גענעמען אויפשווימען קלייניקייטן, וואָס זענען מיט איר געשען. און פון די דאָזיקע „קלייניקייטן“ איז איר מיטאַמאַל לעכטיקער געוואָרן אין די אויגן, אין קאַפּ און אין האַרץ. פונקט ווי אַ לעכטיקע זון וואָלט זיך אין איר אַריינגעגאַסן... דער קראַנקער שטערט איר דאָס טראַכטן, ער מאַכט עפעס מיט רי ליפן. נעמט זי אַ לעפעלע טיי, אַ צווייטס און אַ דריטס. גיסט אים אין מויל אַריין ביז ער ווערט פאַרמאַטערט, שטעלט זי אַוועק דאָס גלאָז, זעצט זיך צוין אים צו אויפן קאַנט בעט.

אַ לייכטער שמיכל רירט אָן אירע ליפן, גרינג, ווי אַ פייגעלע און זי טראַכט ווייטער.

זי געזענקט: דער פאָטער אירער, אַ הויכער שייגעץ אין אַ ברוינער „אַבראַניע.“ די מוטער אַ נידעריקע, אַ דיקלאַכע מיט די שיינע העלע האָר, אָבער ווייטער ניש קיין שום באַזונדערן איינדרוק... קומט דער טאַטע אַמאַל פון גאַס. זונטאָג האָט עס געמוזט זיין... געכאַפט אַ גלאָז בראַנפן, אַדער ביר... — קומט

ער אריין אין שטוב א פריילאכער, ווארפט אַוועק דאָס היטל
און כאַנט אַרום דאָס ווייב:
— מאַטקאָ! — אַזוי פלעגט ער זי רופן. אַז ראיז גע-
ווען אין גוטן הומאָר — מאַטקאָ! די סטעפּאָנאָוואַ האָט דאָך
געבוירן אַ יינג — הערסט! אַ יינג מיט ביינער! כאַ, כאַ, כאַ...
און אַזוי דעם גאַנצן אָוונט: מאַטקאָ און מאַטקאָ... ביז
זיי האָבן זיך געלייגט שלאָפן און אויסגעלאָשן דעם גאַז, און
אַילו דערנאָך נאָך אויך...
און די מוטער: זי ליגט אויף אַ טיש, אָנגעטון אין אַ
ווייס קלייד... אַרום שטייען וועקסענע לעכט... מע' לייגט זי
אין אַ טרומנע אַריין... מ'קלאַפט צו די דעק... אַ שטיק וועג
געווען צום „צמענטאַרזש...“ אַ לאַנגער וועג...
און איצט פאַרשווינד אויך נישט דער שמייכל פון איר
פנים, נאָר ער ווערט טיפּער... און נאָר גרינגער...

דריטע קאפיטל

מענדל איז אַראָפּ פון בעט. פּראָבירט ער צו שטעלן אַ
פיס, נאָר באַם צווייטן טריט שוין מוז ער זיך אָנלענען אָן
איר. לאַכט זי און זאָגט צוין אים:
— זעסטו, ביסט דאָך אַ גבור. און איד וואָלט דיך גע-
קאָנט אויסהרגענען.
— טאָ הרגע! — זאָגט ער. יאון ער וואָלט געוואָלט זי
זאָל אים שלאָגן. אין זיך, פילט ער, ווי די כחות קומען צו.
און ס'ווערט אים בעסער מיט יעדע רגע. שפּרייט ער אויס די

האיט, נעמט זי אַרום און הייבט זי אויף. רייסט זי זיך אַרויס, שפּרינגט אַראָפּ אויף דער פּאָדלאָגע און דראָט אים מיט אַ פינגער.

— „פּאַמענטיי!.. — און גיט צו מיט באַווינדערונג —

אַליעזש טי מאַצני!“

זעצט מען זיך אַוועק און מ'נעמט רעדן פון גאַנץ באַ-קאַנטע זאַכן. מ'פּאַרציילט זיך מעשיות איבער שמוגל און מילאַכט איבער פאַרשידענע איינצהייטן. אינעווייניג אָבער, אין זיך, קומט פאַר עפעס אַנדערש. עפעס אַ געהיימע זאַך האַלט זיך באַ זיי אין וועפּן. וועבט עס זיך שטיל באַטאָג און באַ-נאַכט; אין שלאָף און אין וואַך. נאָר קיינער פון זיי ווייסט עס נישט; קיינער פאַרשטייט עס נישט. זיי ווייסן בלויז, אַז זיי האָבן ליב צו קוקן איינס אויפּס אַנדערע און אַז ס'טראַכט זיך צווישן ביידע דערפון, ווען ער וועט אינגאַנצן שוין זיין גע-זונט; ווי מ'עט דאָס אַרומלויפן און אַרומבראַיען צוזאַמען... אַ פאַר טעג שפּעטער, מענדל פילט זיך זייער גוט, גייט מען אַראָפּ פון שטוב, אין דרויסן איז אַ שיינער ווינטער-טאָג. גייט מען אַרויס אויף די אייזונגאס און דאָרט קוקט דאָס אַלץ אַרום און אַרום מענדלען אויס, ווי גיי. די געוועלבער, די גאַסן, די באַשנייעטע שטיינער, אַלץ — אַלץ קריגט באַן אים אַן אַנדער פנים. זעט ער, ווי יינגלאַך וואַרפן זיך מיט שניי און די נעולאַך זענען באַ זיי רויט — לאַכט ער און זאָגט פּריילאַך:

— זעסטו, נאַטשע, דאָס איז געזונט...

און אין פנים קומט אים אַנטקייגן אַ גראָבע גויע מיט אַ פאַריסענער נאָז. דערמאָנט זי אים אַן פייסקעס מאַטעיעלע, פּרעגט ער:

— זי קוקט נישט אויס, אַזוי ווי מאַטעיעלע?

— נאָ בראַוודע, נאָ פּראַוודע! — ענווערט זי פלינק און

אים טוט עס אַ הנאה, וואָס ער האָט געקאַנט אַזוי גוט צו-טרעפּ...
אַ פּאַר טייערן פּאַרן זאַיאַוד בלייבט ער שטיין. אין הויף

אַריין וויל ער נישט אַריינגיין... ער וויל ניש'... עס ציט אים
אַבער שטאַרק, אַקוק כאָטש צו געבן, זעען דעם הויף, די
שטיינער, די פירן, — זאָל זיין פרעמדע... און ער קאָן נישט
באַשטיין דעם נסיון... גייען זיי אַריבער דעם אַנדערן טרעטואַר
און, אַ דורכגייענדיק, לאָזט ער נישט אַראָפּ די אויגן פון אָפּע-
נעם הויף, ער זעט פירן מיט שטראַכייטן און די ווענטלאַך, —
דאָס זענען סאַכאַטשאווער...; די אַנדערע מיט דעכער און
פּענצטערלאַך — זענען קאַלישער און ראָדעמער אַמניבוסן...

— אָ, אָ, — ציט ער אָפּ דעם אָטעם מיט אַ פולער
ברוסס — נו, מאָרגן פאַרט מע' שוין אַהיים!

און ער וואָלט שטאַרק געוואָלט אַריינגיין אין הויף: אָן-
פירן אַ פּור, אַ טאַפּ טון אַ פּערד, זעען, אפשר איז דאָ ווער
פון זיין שטאָט, אָבער גאַלקעפל גייט אים נישט אַראָפּ פון
זינען און ער טראַכט זיך:

— „די ווינער כאָלערע זאָל אים שוין טרעפן!.. אַ ברע-
נונג אין זיינע געדערעם אַריין!..“

באַם ראָג, ווען זיי נעמען זיך אַריינדרייען אין אַן אַן-
דערע גאַס — דערזעען זיי אַ שטופּ-וועגעלע שטיין אָנגעלייגט
פול מיט קאַרטאָפּלעס, אין וועגעלע איז איינגעשפּאַנט אַ יינג
אין אַ מאַרינאַרקע, וואָס גרייכט ביז צו די זייטן און אַ פּאַר
הויזן טראָגט ער, זעט מען אים אַרויס דאָס לייב, נעבן וועגאַ-
לע שטייט אַן עלטערער ייד אין אַ טוכן היטל, דער ייד רעדט
עפּעס צוין אים, אָבער זיי הערן נישט, וואָס ער וויל, נאָר
דעם צווייטנס קול דערגרייכט צו זיי יאָ, ענטווערנדיק צוויי
מאַל:

— כּיעל נישט פּאַרן ווייטער, כּיעל ניש' פּאַרן!
קוקט זיך דער ייד אַרום, פונקט ווי ער וואָלט געוואָלט
עמיצן און דערזענדיק עטלאַכע טויערן ווייטער איינעם אין אַ
קורץ פוטערל, אין אַ „מאַטשעיוווקע“, און אין געלע כאָלעווקאַ-
לעך, מאַכט ער צו אים צייכנס און רופט אים צו.
— זעסט, לייביש, — זאָגט ער — כּיאָב באַדינגען דאָס
וועגעלע, ער זאָל מיר צופירן די קאַרטאָפּלעס, האָט ער זיך

אָפגעשטעלט און וויל ווייטער נישט גיין.
 נעמט זיך נאָלד דער לייביש צום יינג.
 — וואָס איז דעס? האָ? וואָס פאַרכטע ניש?
 — וואָס האָט ער צו גענאַרן — זאָגט דער יינג — ער
 האָט געזאָגט, אַז דאָס הויז איז אַ נומער צכט און פיפציק, צום
 סוף איז עס גאָר אַכט און פיפציק — אַ; איז עס אויף יענער
 זייט גאָס.
 — פו-אַר! — רופט אויס לייביש. און אַז דער יינג שטייט
 ווייטער — דו ווייכט ווער איך בין? דאָ פון דעם ראָג אָן
 מוזן אַלע מיך האַרען! פאַרשטייט?
 — האָט ער ניש געדאַרפט צו גענאַרן — האַלט זיך אַלץ
 יענער באַ זיינס.
 — מאַטעש! קום גאָר א-הע-אַר!
 און ווען מאַטעש, וואָס שטייט קייגנאיבער און אויך מיט
 אַ ויעגעלע, קומט צו, נעמט לייביש אַראָפּ די לייטש פון ערשטן
 יינג און טוט זי אָן מאַטעשן.
 — איצט 'עסטע שוין פאַרן?
 און אַז יענער שטייט, ווי אַ שטומער, וואַרפט ער אים
 אַריין דאָס „בינטל פינגער" אין די אויגן אַריין; — נא-דאָר די
 לייטש!..
 און ער נעמט אַראָפּ דעם שטריק פון מאַטעשס אַקסל
 און שפאַנט צריק איין דעם ערשטן:
 — ווייסט ווער דער ייד איז? אים ווילסטו ניש פירן?
 וואָס מיינסטע ער'ט זיך שטעלן אויף אַ פּוּאַר פעניג?
 פאַרהוסט זיך אַזש דער יינג און פינטלט מיט די יינג.
 וואָס זענען אים אַזש געוואָרן רויט, ווי אַ פּייער. ער שטייט
 און רעדט קאָן וואַרט נישט.
 — איר הע-אַרט, רב מנשה? ר'זאָלט אים קאָ גראָשן
 נישט געבן! איך 'על אים שוין באַצעלן! איר הע-אַרט! — און
 צום יינג — ווייסטע שוין ווער דאָס איז? רעב מנשה, וואָס
 אַלע תלמוד תורה קענען אים! גיי נימער אַכט און דרייסיק

און פרעג אויף רעב מנשהן. וואָס מיינסטע? ע-אַר 'עט שטיין
אויף דיין האַלבן מאַרק?

אַזוי רעדט ער, דער לייביש, ווייל ער פילט זיך אַ ביסל
שולדיק קייגן דעם יינג. וואָלט יענער עפעס געענטווערט... גע-
שאַלטן... אָדער גלאַט אַזוי... אָבער אַזוי?.. זאָגט ער נאָכאַ-
מאַל:

— רב מנשה 'עט נישט שטיין אויף דיין מאַרק. נו-
פאַר !

קוקט אים דער יינג אָן מיט בלוט-פאַרלאַפּענע אויגן.
קוקט אָן מיט אַ ביסל אויפגעפּונטע ליפּין, אָבער מיט פעסט-
פאַרהאַקטע ציין. אויך איצט רעדט ער גאַר נישט, נאָר ער
שטעקט אַרויס די פּאָדערשטע טייל קערפּער אַזוי ווי אַ פּערד,
שטויס זיך אָפּ מיט די פיס פון ברוק און דאָס וועגעלע רירט
פון אַרט.

אַט די סצענע שפּילט זיך אָפּ פאַר זייערע אויגן און
מענדל באַקומט אַ חשק, אין מיטן, בשעת לייביש טוט אַזוי דעם
יינג אַ פאַטש אַריין, זיך צו וואַרפן אויף לייבישן און צו שלאָגן.
שלאָגן — ביז טויט... ער האַלט זיך אָבער איין און וואַרט אויפן
סוף, וואָס וועט דאָ ווערן.

ווען דער יינג מיטן וועגאַלע האָט גערירט פון אַרט איז
ער צוזאַמען מיט נאַטשן אויך אַוועקגעאַנגען אין אינערווייניק.
אין דער ברוסט, האָט ער דערפּילט, ווי אַ שוועריקייט, אַ
נישט פאַרשטענדלאַכע פאַר אים, וואָס האָט זיך אים געלייגט,
ווי אַ שטיין. זענען זיי געאַנגען אַ היים און אין מענדלס
ברוסט איז איצט די דאָזיקע שוועריקייט אַלץ מער געוואַקסן
און זי איז שוין אויף אים געלעגן, ווי אַ גאַנצער באַרג. עס
האַט זיך אין אים אויסגעמישט: לייביש מיטן גאַלקאַפּ; דער
יינג פון וועגאַלע און ער אַליין... האָט ער אויך פאַרקריצט
מיט די ציין, אָבער די שוועריקייט איז אַלץ כּסדר געוואַקסן
און ער האָט נישט געוויסט, אַז דאָס איז דאָס געפּיל פון דער-
נידערקטן, און פון אונטערטעניקייט וואָס אַ יינג פילט צו אַ
שטאַרקערן פון זיך...

אין שטוב דערלאנגט אים נאָטשע עפעס צו עסן. ער זיצט
אָבער אַ שוויגנדיקער, קוקט אויף דער שטוב, אויף נאָטשן און
פּליצלינג:

—מאָרגן פּאָר איך שוין אַ היים!

בלויבט זי שטיין אין מיטען שטוב מיט די געפרעגעלטע
אייער אין האַנט און פרעגט מיט אַן אומעטיק קול:

—פּילסטו זיך שוין אינגאַנצן געזינט?

—צי כּיבין שוין געזינט? וואָ פּערד!—טוט ער זיך מיט-
אָמאָל אַ שטעל-אויף און בלייבט שטיין נישט אַהין, נישט אַהער
און ער ווייסט נישט, וואָס צו טון מיט זיך.

באַם עסן פרעגט זי:

— וועסט פּאָרן מיט דער פּיר?

— ניין — ענטזערט ער — מיט דער קאָליע.

און זיי האָבן מער גאָר נישט, וואָס צו רעדן צווישן זיך.
זעצן זיי זיך אַוועק נעבן פענצטער און קוקן אויף די שויבן
פון דער קייגנאיבערדיקער אַפיציע און זעען, ווי יענע גלאַנצן
מיט אַ פייער-קאָליר. און די גלאַנצן טיקן זיך אין די שויבן,
פּונקט, ווי זיי וואָלטן נישט געווען קיין פּלאַכע זאַך, נאָר עפעס
גאָר אַ טיפע, ווי אַ ים.

און פון ערגעץ דערטראָגט זיך אַ געזאַנג: אַ שטילער,
סרויגער ניגון, געזונגען פון אַ דין פּרויען-קיל. ווערן זיי
דורכגעדרונגען פון עפעס אַ שטילקייט; שפּאַרן זיי אָן די גאַם-
בעס אויפן פענצטער-ברעטל און נאָטשע נעמט אויך עפעס
זיען אַ ניגון פון אַן אומעטיק, פּויליש קינדער-ליד. בשעתן
זינגען, נעמט זי אָן זיין האַנט און גלעט זי, אַזוי שטיל, אַזוי
לייבט... ווייסט ער נישט אויב זי איז די אייגענע נאָטשע
פון שטענדיק, אָדער אַ נייע איז זי דאָ פּאַר אים. אירע בלאָע
אויגן, וואָס זענען אַ צינדער פּאַרהלומט און פּאַרוועבט אין די
נישט-באַוויסטע האַרץ-געוועבן, ווייזן אים אויס צו האָבן אין
זיך עפעס אַ זעלכעס, וואָס מאַכט אויף אים דעם אַיינדרוק.
ווי ער וואָלט געקוקט אויף אַ פּראָסט בעל-ביתיש מיידל, אָדער
אויף אַ רביישע טאַכטער... דערמאַנט ער זיך מיט אַמאָל אָן

די אלע רייד, וואָס זי זאָגט, אַז ער האָט אַלץ אויסגערעדט אין דער קרענק, צוויי וואָכן! צוויי וואָכן איז ער געלעגן אין היץ און זי איז נישט אָפּגעטרעטן פון זיין בעט; געהיטן אים, דערלאַנגט די רעצעפטן, געטון אַלץ געטריי, ווי אַן אייגענע מאַמע און, אפשר נאָך געטרייער... און עס דאַכט זיך אים אויס, ווי איר פנים ווערט העלער, ווערט לעכטיקער, כאָטש אין דרויסן פאַלט שוין צו די נאַכט... קיקט ער אויף איר און דער קאָפּ פאַלט אים אַראָפּ אויף די ברוסט און ער ווערט פאַר-טראַכט.

קומען מענדלען אין זכרון אַריין אַווענטן און נעכט בשעתן שמוגלען. וואַרפן זיך דורך געשטאַלטן פון באַקאַנטע און אומבאַקאַנטע און פון דייטשן. וואָס קומען אָן אין דער פינצטער, נעמען צו, אַדער... אַדער... און באַם געדאַנק נאָר פון די דייטשן ווערט ער אומרויג און נעמט שאַקלען מיטן קאָפּ: ניין... ניין... ער קאָן איצט גאָר ניש' קלערן דערפון... און ער דערשפירט, ווי ס'טוט אים וויי באַם שייטל... אפשר איז זי גערעכט—טראַכט ער—און איך בין נאָך קראַנק?.. באַ-פאַלט אים אַ בייוקייט און ער וואָלט איצט געקאַנט זיילען און שעלטן די גאַנצע וועלט...

— מענדל — הערט ער פליצלינג איר קול, — וויסטו? פאַרס מע' שוין מאַרגן אַ היים? טאָ קום, לאָ מע' גיין אין איליויאָן אַריין.

דערפרייט ער זיך, יא, אין איליויאָן אַריין. ער האָט שוין לאַנג געוואָלט גיין. מע' דערציידט, אַז דאָרט זעט מען שיינע זאַכן. טוען זיי זיך אָן די אויבערשטע מלבושים און זי דערלייגט קוילן אין קעך אַריין, עס זאָל זיין וואַרעם אין שטיב בשעת זיי וועלן צריקומען.

באָ דער טיר בלייבט ער שטיין. די שוועריקייט פון באַ-טאָג איז אינגאַנצן ערגעץ פאַרשווינדן און אויף איר אָרט פילט איצט, ווי אַ פרייד אויס זיין ברוסט, צוזאַמען מיט אַזאַ גיטסקייט... ניין... ער מוז איר איצט עפעס זאָגן... זי האָט גע-וואַכט באַ זיין בעט צוויי וואָכן — גאַנצע צוויי וואָכן!...

— נאטשע — זאָגט ער און ווערט רויט און באַ די אי-
בעריקע ווערטער שטאַמעלט ער שוין — „אַ-ליע-זש-טי דאָבראַ
דזשעווטשינאַ!“

האַט זי געמיינט: ווער ווייסט, וואָס ער וויל דאָס זאָגן!
אַבער הערנדיק זיינע ווערטער און נאָכמער, דער טאָן ווי ער
שטאַמעלט זיי אַרויס. ווערט זי אויך שטאַרק דערפרייט, שטעלט
זי זיך אויף די שפיץ נעגל, נעמט אים אַרום און קושט אים
אין ביידע באַקן.

— מענדעל! אַ טייש דאָבר! כלאַפעק!..“

צעלאַכן זיך איצט ביידע און זיי לויפן אַראָפּ פון די
שטיגן און גייען געאַרעמט אַרויס אויף די גאַס.

אויף דער גאַס איז נישט קאַלט, ווימעלט עס פון שיקזעס
און שנצים. די שיקזעס דערקענען זי, ווילן זיי צוגיין עפעס
פרעגן. און די שנצים ווילן אויך עפעס... אַבער דער פרעמדער
האַלט זיי צריק...
— זי גייט איצט מיט אירן... — זאָגן זיי איינער צום
צווייטן.

פערטע קאפיטל

אַ פּאָר טריט פון זייער געסל איז דער אילוויאָן. דאָרט
שטעלן זיי זיך אָפּ פאַר די פאַרשידענע בילדער, וואָס זענען
אויסגעהאַנגען איבער די ווענט. נאטשע קויפט צוויי בילדעטן
באַ דער קאַסע און זיי זעצן זיך אַריין אין דער גרויסער,
דעמפיקער שטוב, וואו מענדלס בליק ווערט באַלד אָנגעשלאָסן
אן דער לייווענט, אויף וועלכער עס ווערט געוויין אַ בילד.

ווי צומיינסט אין א זעלכע אילוזיאָנען. א בילד, וואָס ווימעלט פון נקבות, וועלכע רייכערן זיצנדיק אין אַ שענק און „אפּאַשן.“ וואָס קומען פליצלינג אַריין און טון אויך אַזאַ פליצלונקען כאַפּ די נקבות און מינעמט צו טאַנצן און צו ברעפֿן זיך און מ'ווייזט דאָבאַ אַרויס פאַרשידענע טיילן פון קערפּער. דאָס ווירקט אַזוי אויף די דאָרטיקע געסט, אַז יינגען נעמען זיך פעסטער צודריקן צו די מיידן און יענע קנייפֿן די יינגען די קני און איבער די קני. די לופט ווערט דאָרט הייסער, פאַרסט פון די אויסגעדעמפטע אַטעמס און נישט זעלטן הערט זיך אַ קיש פון גאַנץ פליישיקע ליפּין, איבער אַ דיקן שווייסיקן פרויענהאַלדז.

מענדל מיט נאַטשן זיצן ביידע און זיי שוויצן מיט מיט אַלע אָבער ער איז פאַרטון אין די מענטשן, וואָס לויפֿן און טאַנצן דאָרט אַרום אויף דער פלאַכטע און ס'קומט אים פאַר, גאָר ווינדערלאַכע זאַכן טון זיך אָפּ פאַר זיינע אויגן. מענטשן, לעבעדיקע מענטשן, טשאַטעווען ערגעץ אין אַ שטוב... דערנאָך ווידער אין אַ גאָרטן... איצט אַ וואַסער מיט שיפלאַך... ס'א לעבן! ער וויל עפעס פרעגן באַ נאַטשן, אָבער ער שעמט זיך אַפילו אַ וואָרט גאָר אַרויסצורעדן: טאָמער רעדט ער עפעס אַ נאָריש-קייט... „כ'על שוין שטענדיק גיין אין אילוזיאָן“ — טראַכט ער אין זיך און ער ווייסט נישט וויאַרום זיינע פינגער באַוועגן זיך שוין אויף איר בלוזקאַלע... ער קוקט אַלץ צו יענע מענטשן און ער איז אַזוי טשעקאַווע, אויב יענערס, מיט די שוואַרצע האָר, ערשטער „קאָכאַנעק“, וועט זי נאָך דאָ טרעפֿן, אין גאָרטן, מיט דעם פאַצעט אין צילינדער-הוט... ער קוקט און צו זיין אויער דערגרייכן די ווערטער, וואָס זיינער אַ שכן רעדט צו אַ צווייטן:

— „אַ טאָ קאָביעטאַ, פּשאַקרעוו!“

דרייט ער זיך אויס צו יענעם און זעט, ווי דער, וואָס האָט אַזוי גערעדט, טוט אַ ציפּ אין די פלייצעס פון אַ שיקוע, וואָס זיצט אין אַ רייע פאַר פאַר זיי, און ווי יענע זיצט ווי-דער פאַרוונקען מיטן פנים, ווי פריער, נאָר אַ האַנט שטעקט זי

א דורך הונטנארומ, זוכנדיק אן אָרט, וואו אָנצונעמען און צריק-
צוקנייפן...

ווערט מענדלען גאָר לעבעדיק און ס'קומט אים פאָר, אָז
ר'איו איצט צוזאמען מיט די „פשיאטשעלעס“ זיינע און מ'לעבט
צו אַ ביסל... טוט ער אויך אַ קניפּ נאַטשן, נעמט זי אָן ויינע
ביידע הענט און זאָגט אים עפעס, לאַכנדיק, אין אויער אַריין.
פליצלינג גיט אָבער אַ זעץ אַרויס די מוויק, וועלכע נעמט
איצט קלאָפּן און צימבלען אַזוי, אָז עס זאָפּן אין איר איין,
ווי אין אַ שוואַם וואָסער, די אַלע שווייסיקע קישן, מיט די
אַלע „דרייטצע“ ווערטלאַך פון די געסט. און פון דעם אַלעס,
צוזאמען מיט די פיגורן אויף דער לייוואַנט, בילדעט זיך אויס
אַ געהילך פון אַלע ווינקאלעך אַרויס, געמישט מיט שווייס, תּאווה
און ברען, וואָס פאַרכאַפט אַלץ אַרומ...

אַרויפקומענדיק אין שטוב אַריין האָט מען זיך ווידער
גענעמען עפעס צו עסן, און מענדל האָט פּסדר גערעדט פון
די בילדער, וואָס ער האָט געזעען. „ר'עט נאָר דערציילן פאַר
די „קאָלעגעס“ וועלן שוין אַלע גייען אין אילוזיאָן אַריין!...“
זי אָבער זאָגט אים, אָז דאָס בילד, וואָס זיי האָבן היינט גע-
זען איז נאָך גאָר ניש'... אָט אַ שטייגער ער וואָלט געווען
אויף „ויגאַמאַר“, אַדער אויף „זאַשקאַ זלאָטאַ ראָנצשקאַ“, וואָלט
ער ערשט געוויסט, וואָס עס הייסט אַן אילוזיאָן... ער אָבער
קאָן נישט פאַרשטיין, ווי זי קאָן עס גאָר זאָגן אַזוי אויף
דעם: „גאָר ניש'!...“ וואָס הייסט? אָט דער אַפּאַשע, ווי ר'אָט
געטון אַ נעם די נקבה זיינע, אָט אַזוי אַ רימעט! און ער נעמט
בשעת מעשה אָן דאָס שיקסל און זי לאַכט און פאַרקייכט זיך
שיר פון געלעכטער...

„אָט אַ „כּוואַראָבע“ אין זייערע ביינער אַריין!...— טראַכט
ער זיך — „אָט דאָס הייסט יינגען און אָט דאָס הייסט נקבות!
אַ זיך, אַ גיי, אַ שטיי!...“

זי ווידער, טראַכט, קוקנדיק אויף אים:
„אָך, יעזו! טאָ יעסט כּלאָפּ!...“ — און זאָגן זאָגט זי צו

אים :

—מאָרגן פאַרסטו אַ היים, דאַרפסטו זיך לייגן שלאָפן!
—און דו אויך.—ענטווערט ער און נעמט זיך טאַקע שוין
אויסטון.

מאַכט זי אַ ביסל אַרדינונג אין שטוב, וואָשט אָפּ די
געפעסן, שטעלט זיי אוועק, דערנאָך בעט זי אויס דאָס בעט
פאַר זיך און דרייט אַראָפּ דאָס לעמפל, אויסגעטון די בלוזקע.
בלייבט זי אַזוי אַ מינוט, האַלטנדיק זי אויף דער האַנט. אין
שטוב איז גוט וואַרעם, גלעט זי אַן אָנגענעמע וואַרעמקייט און
צערטעלט איר די נאַקעטע הענט און דעם האַלדז. זי שטייט
אַזוי אַרומגענעמען אינגאַנצן פון עפעס אַ ווייכן העניג און אַ
גליסטיגונג דערפילט זי צו וואָשן זיך דאָס לייב. דרייט זי
צריק אַרויף דאָס לעמפל, גייט צו צום קראַן, זוכט אויס אַ
שטיקל זייף און גרייט זיך אָן דערנעבן דאָס האַנטוך מיטן קאַ-
לירטן קאַפּ-טיכל.

זעט מענדל, ווי זי וואָשט זיך, ווערט אים מיטאַמאָל אויך
הייס, גייט ער אַראָפּ פון בעט, שטעלט זיך אַנידער נעבן דער
קעך, פון וואָגען ס'שלאָגט אויף אים אַ גרויסע היץ און ער זאָגט
צוין איר:

— הערסטו, איך זעל מיך אויך אָפּוואָשן!
דרייט זי זיך אויס פון קראַן און זעט אים שטיין,
שרייט זי אויף אים אָן:

— אויף דער פּאָדלאָגע זיך געשטעלט! עסט יעדן נאָך
פאַרקילן! גיי אין בעט אַריין!

איז ער אָבער איינגעשפּאַרט: נאָר און נאָר ער מוז זיך
איצט וואָשן, נעמט זי בלוז אויס, ער זאל זיך וואָשן מיט וואַ-
רעם וואַסער.

איצט ווישט זי זיך אָפּ מיטן האַנטוך, בינדט זיך אַרים
די האָר מיטן קאַלירטן טיכל און גיסט אים אָן אַ פולע שיסל
הייס וואַסער.

וואָשט ער זיך און ער האָט אַ הנאה פון דעם שפּריצן
און פלעסקן זיך. און אַז ער איז פאַרטיק גייט ער צריק צו
זיין בעט.

זי שטייט באַם טיש, האַלב-נאַקעט און וואַרט ער זאָל זיך לייגן — דאָס לעמפל אויטצולעשן. שטעלט ער זיך אָפּ נעבן איר. און דאָס אילוויאָן, וואָס האָטן געהאַט אויסגעפולט ביז איצט איז מיטן וואַסער, ווי פאַרשווינדן. שטייט ער אַזוי און קוקט אין בלאַסן לעכט פון איר קערפער פון וואַנען עס ווייעט אַ פרישע פייכטקייט אויף אים.

דערשפירט ער זיך קלאַר און פריש, נאָך יענעם שווייס, וואָס ער האָט דעם גאַנצן אַווענט אין זיך אייגעאַטעמט. און עס וואַכט אין אים אויף יענן טראַכטונג, וואָס ער האָט גע-טראַכט פריער, פאַרנאַכט נאָך, זיצנדיק אַזוי באַם פענצטער. שטייט ער אַזוי און זי שטייט אויך אַ פאַרטראַכטע. און דאָס שלעמל פון לעמפל ציקט און ציקט פאַר זייערע אויגן. ווערט אים מיטאַמאָל עפעס אַזוי נישט באַקוועם... ער שטייט אין די בלויע העמד-אַרבעל, מוט אַראָפּגעלאָזטע הענט, מיט וועלכע ער ווייסט ערשט נישט, וואָס צו טון... וויל ער רעדן, כאַטש איין וואַרט אויסרעדן, אָבער די ליפן קאָנען זיך אים נישט אויסלייגן צו דעם... און די פיס קאָן ער נישט רירן אַ טריט צו געבן... הייבט ער זיך אָן צו פילן אַזוי, ווי ער וואַלט גע-שטאַנען אין אַ שטוב פון אַ גאַנץ רייכן מאַן... און גלייך אין שטוב וואַלט געווען בלויז פלושענע שטולן, אַ פלושענער טיש... און אויף דער פּאָדלאָגע אַפילו, אַ פלושענער דיוואַן... הייבט אים אָן צו ווערן נישט גוט און ער קאָן שוין נישט שטיין גלייך, הענט און פיס נעמען אים ציטערן. דערשרעקט זי זיך, פירט זי אים געשווינד צו צום בעט, וואו ער לייגט זיך אַריין און זי האַלט אין איין פרעגן:

— וואָס איז דיר? „אַך, מאַטקאַ באַטקאַ!“ זאָלסט זיך נאָר נישט האָבן פאַרקילט...

דערפילט ער זיך שולדיק קייגן איר, וואָס ער האָט זי נישט געהאַרט. נאָר אַז זי וויל צוגיין צום לעמפל, פאַרהאַלט ער זי באַ דער האַנט.

— זיך דאָ אַ ביסל — זאָגט ער.
ענטווערט זי:

— כ'אָב נאָר געוואָלט אויסלעשן דאָס לעמפל. — און זי
 שטייט אַזוי, נישט אַהין, נישט אַהער.
 — טאָ לעש אויס און קום אַהער.
 גייט זי צו צום טיש, בייגט זיך אַריבער איבער דעם
 לעמפל, טוט אַ בלאַז — און עס ווערט פינצטער.

פינפטע קאפיטל

אַז עס איז פינצטער געוואָרן, האָט עס געטון אַ שווינדל
 פאַר זיינע אויגן און, אין דער רגע, האָט זיך אים געדאַכט
 צו זען בערעקן, יענקל לאַטיטוניקס זון.
 בערעקן, ווי קומט אים עפעס איצטער אויפן געדאַנק
 בערעקן גאָר? בערעקן איז אַ משומד. מענדל געדענקט גיט יע-
 נע צייט, ווען צוזאַמען מיט נאָך קליינוואַרק, פלעגט ער אים
 נאָכצולויפן, שטיינדאַלעך אים וואַרפן. יענער אָבער פלעגט צו
 קוקן מיט אַ זעלכע אויגן, אַז טאָמער האָט זיי אַ קינד גע-
 זען איז עס גלייך אַנטלאָפן...
 בערעקן איז געווען יענקל לאַטיטוניקס זון און ער איז
 עס נאָך ביזן היינטיקן טאָג. אַמאָל ווען מען פלעגט אים
 נאָך רופן אויף יידיש: בערל, פלעגט ער אָפט אַריינקומען צום
 גלח, אָפּטראַגנדיק אים אַ פאַר איינשניטיקע קאַמאַשן נייע און
 טייל מאָל אויך פאַרזאַכטענע. אָדער גלאַט אַזוי פלעגט זיך
 דער גלח מיט אים אָפּשטעלן אַ סאַך מאָל אויף דער גאַס,
 וואָס ס'איז געווען נישט קאָ קליינער כבוד, נאָך דערצו פאַר אַ
 שוּטטערס אַ זון... אַזוי פלעגט ער אָפּטער צוגיין דאָרטן, און

די געשפרעכֿן, וואָס דער גלח האָט מיט אים געפירט איבער
דער שוסטערישער אַרבעט, איבער זיינע טאַטע און מאַמע און
איבער דער אַרעמקייט, האָט געברענגט דערצו, אַז יענער האָט
אים איינמאָל געפרעגט, צי ער וואָלט געוואָלט זיין רייך?
בערלען האָבן זיך צעבלישצט די אויגן און ער האָט געענט-
ווערט, אַז יאָ. דעמאָלט האָט דער גלח געזאָגט:

— בערעק, דו זאָג פאַר קיינעם גאַרנישט... קאָ וואָרט
ניש... אפילו פאַרן טאַטן... איך וועל שוין זעען עפעס צו טון
פאַר דיר...

און ער האָט אים צונויפגעפירט מיט אַ געזונטע דאָרפסטיק-
זע, וואָס האָט נעהאַט ירושה אַפאַר וולק פעלה, אַן אייגן
הייזל, צוויי פערד און אַ קי. בערל איז געווען פאַרבליפט און
ער איז אַרומגעגאַנגען אין שטאָט מיט אַ פאַרטראַכטקייט, וואָס
האָט אַזש געשימערט פאַר בלאַסקייט. די אָבער, וואָס האָבן
אים אַזוי געזעען, האָבן געזאָגט:

— אָט דעם שוסטערס יינגעל וואַקסט אויף אַ תּם!..

דאָס האָט אים אָבער נישט געשאַדט. וואָס איז שייך?
דער גלח אַליין רעדט מיט אים אַזעלכע פריינטלאַכע ווערטער
און זונטאָג, ווען די שיקוע קומט אין קאַשציאָל אַריין, פירט
ער ביידע צונויף, בעת מ'גייט פון געבעט און לאָזט זיי אַליין
איבער אין שטוב. נעמט זי אים אָן באַ דער גאַמבע און לאַכט
אַזוי צוין אים. דערנאָך לייגט זי זיין האַנט צו זיך אין בוזעם
אַריין... זי זעצט זיך אויף זיינע קני... אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט
ביז ער איז איינמאָל אַריין צום גלח און געזאָגט:

— פאַניע קשאַנדז! איך וויל מיך שמדן...

און די חתונה זייערע איז פאַרגעקומען אין סאַמע שטאַט...
מ'האָט געקלינגען אויף אַלע גלעקער, מ'האָט „געדעמפּפּט“ און
דער גלח אין וויסן מאַנטאַלע האָט אַזוי עפעס געשמייכלט...
דעם חתן מיט דער כלה האָט מען איבערן ברייטן מאַרק גע-
פירט אין קאַשציאָל אַריין. געסט אויף דער חתונה זענען אָנ-
געקומען פון אַלע אַרומיקע הייף. פריצים האָבן געשאַנקען

דרשה-געשאַנק: פּערד, געשפּאַנען, תּבוואה און זייגערס, ביי
בערעק איז געוואָרן אַ רייכער גוי.

באַלד נאָך דער חתונה פּלעגט ער זעלטן קומען אין
שטאָט אַריין: ר'האַט זיך זייער געשעמט... שפּעטער אָבער, אַז
די שיקוע זיינע האָט געהאַט קינדער און זי האָט ניש' גע-
קאַנט אַזוי אַרבעטן, ווי פּריער, איז די „גאַספּאַדאַרסטוואָ“ גע-
וואָרן אָפּגעלאָזט. ער אַדיין האָט זיך גאָר ווינציק געטויגט צו
דעם מין אַרבעט. אַ שטיוול, אַ שוך פּאַרעכטן, דאָס וואָלט ער
געטון מיט פּאַרגעניגן! אויפן פּעלד אָבער, מיט דער „ווידלע“
און „שפּאַדל?...“ האָט ער טאַקי אָנגעהויבן שכוּרן אין פּון דע-
מאָלט אָן קומט ער אָפּטער אין שטאָט אַריין... ער קומט אַריין
צום פּאַטער, זיצט אָפּ אַ פּאַר שעה. מ'דערציילט אַפילו, אַז ער
רעדט יידיש און, אַז אַמאָל בשעת ער איז געווען גוט שפור,
האַט ער זיך געשוואוירן באַ יעווסן. אַז ער מוז זיך צריק
מגייר זיין...

אַט דער בערעק איז עס פּליצלינק געקומען מענדלען
אויפן זינען. ווי קומט צו אים אָהער איצט בערעק? וואָס האָט
ער מיט אים פּאַר? אַזוי האָט מענדל, כּאַטש נישט געטראַכט,
אָבער געאַנט, אין יענעם אויגנבליק, ווען נאַטשע האָט אויסגע-
לאָשן דאָס לעמפל. און איצט, אַז זי איז שוין באַם בעט און
זעצט זיך צו אויף דער קאָלדערע, נעמט ער זי גאָר אויס-
פּרעגן, ווער עס זענען אירע עלטערן געווען און וואו זיי האָבן
געוואוינט. דערציילט זי און זי צערעדט זיך נאָר ברייט פּון
איר אַמאָליקן לעבן; אַז זי איז נאָך אַ קינד געווען; אַז דער
פּאַטער האָט געאַרבעט אין פּאַבריק; ביז זי קומט-צו צו יענעם
מאַמענט, ווען סטעפקע האָט זי גענעמען צו זיך. דאָס, פּילט
זי, קאָן זי בשום אופן נישט דערציילן. זי טאָר עס אויך נישט
דערציילן... איצט חורט מענדל איבער מעשיות פּון זיין היים.
עס קומט אים אַפילו אָן שווער אַ גאַנצע מעשה אויף פּויליש,
דאָך פּאַרשטייט זי, וואָס ער רעדט און זיי זיצן אַזוי אַ היפש
שטיקל צייט רעדנדיק און פּאַרציילנדיק.

אין שטוב איז גוט האַרעם. און דאָס לעכט, וואָס פּאַלט

אריין דורכן פענצטער, פון אנדערע שטיבן ארויס, אָדער פון הימעל! פון דער לבנה און שטערן, מישט זיך אויס מיט דער וואַרעמקייט און דאָס מאַכט מענדלען צריק געווינען זיין היים-לאַכקייט. רעדט ער און אין מיטן רעדן ווערט ער לעבעדי-קער. שפּאַסן זיי שוין איצט און פאַטשן זיך. נעמט זי אָן זיינס אָן אויער און ציט עס, כאַפט ער אָן אירס אַ הענטל, שלעפט עס צו זיך אונטער דער קאָלדערע און נעמט עס אונטערן אַרעם אַרונטער, ווי אין אַ פרעס, אַזוי, אַז זי מו זיצן אומגע-לייגט מיט איר פנים האַרט צו זיין פנים. קישט ער זי, קישט זי אים אויך און ער ציט שוין איר צווייטע האַנט אויך אַרונטער. רייסט זי זיך פון אים און האַלט דאָס קעפל אַרויף, בייגנדיק דערמיט אַ הער און אַ הין, אַזוי ווי אַ שלענגל.

דעמאָלט קומט עס מענדלען פאַר, ווי ער וואָלט ווידער געווען אין איליזיאָן. אַ גרויסע היץ באַהערשט אים און יענער איליזיאָן-ריח גיט אים אַ שלאַג אין נאָז אַריין. דערשפירט ער זיך מיט אַ מאָל, אַז ס'איז אים ענג און ער וואָלט געוואָלט אַראָפּוואַרפן פון זיך, אַראָפּרייסן, דאָס, אין וואָס ער איז נאָך אָנגעטון.

נאַטשע פילט זיך אַ צינט גוט, ווי נאָך קיינמאָל נישט. עפעס שלעפט איר, עפעס ציט איר צוין אים און עס מאַכט איר גרויס פאַרגעניגן דאָס ציען זיך און דאָס אָפהאַלטן... און זי באַקומט אַ חשק צו רייצן זיך מיט דעם שיינעם יינג און סוף פל סוף צו לאָזן זיך מיטרייסן פון אים... זי וואַרפט מיטן קעפל, מיט די פיסלאַך, און פון אירע אייגענע באַוועגונגען, ווערט איר אויך אַזוי הייס, ווי אים און זי וואָלט אויך גע-וואָלט אַראָפּוואַרפן פון זיך די קליידער... שטעקט זי צו דאָס מויל צו זיין באַק, נעמט אָן מיט די ציין אַ שטיקל הויט און טוט אים אַ ביס... אַ קליין ביס'ל פון קליינטשיקע, שאַרפע ציינדלאַך, וואָס טוט נישט אַזוי וויי, נאָר וואָס' צערייצט נאָך מער, ווי דער גרעסטער שמערץ... ווערט דער יינג כמעט ווילד.

טוט ער זי אַ הייב אין זיינע אָרעמס, אַזוי לייכט, אַזוי גע-
שווינד — און ער דערשפירט אין זיך אַ געוואָלדיקן כּח, וואָס
פאַר צופיל שטאַרקייט ווערט ער, ווי אוממעכטיק... נאָר זי
שרייט אויס פאַר שמערץ, ווייל ס'איז איר אויסגעקומען ווי ער
וואָלט איר געווען די הענט צעבראָכן. זי איז אָבער גלייך
שטיל געוואָרן און האָט מער גאָר נישט געפילט, נאָר אים
נעבן זיך... וועגן זיך איז איר דעמאָלט אַליין פאַרגעקומען, ווי
וועגן אַ שיקטל, אַ קליין דאָרפס-שיקטל, וואָס ווייסט, אויסער
דעם גערטל מיט דער קי, פון גאָר נישט און, וואָס איז אַזוי
„ששעקאָוע“ און אַזוי שעמעוודיק... דאַן האָבן זיך ביידע אָנ-
געקוקט, ווי זיי זענען אַזוי געזעסן און זיי האָבן אויפגעצ-
טערט.

לאָזט ער אירע הענט פון די אָרעמס אַרויס און זאָגט
מיט אַ טייל קול:

— ס'איז דיר קאַלט?

— און זי ענטווערט אויך אַזוי:

— ניין, ס'איז מיר גאָר נישט קאַלט.

איז ווידער שטיל, דאַכט זיך צריקגעקומען די אָנגע-
שטרענקטקייט פון פּריר, באַם טיש, נאָכן איינוואַשן זיך,
מענדלעך קימט ווידער אויפן זכרון דער געשמרטער בערעך
און ער פרעגט זיך פּליצלינק אין זיין אייגענער מחסבה:
„און, ווי איז אַ שטייגער, אַז איך וואָלט מיך אויך גע-
ווען געשמדט?“

אָבער ער קאָן קיין ענטווער נישט געפונען אויף דעם
טראַכטן. עס קומט אים אויס, אַז דאָס וואָלט געווען עפעס אַ
מוראדיקע זאַך, אַ סך מוראדיקער, ווי די קרענק, וואָס ער האָט
געקרענקט... און באַם דערמאָנען זיך אָן דער קרענק זיינער,
דערשפירט ער, ווי דער קאַפּ טוט אים נאָך ווי... עס דאַכט
זיך אים, אַז איצט נאָכמער, נאָך שטאַרקער, ווי ביז אַהער,
לייגט ער זיך אים אויפן קישן און פאַרמאַכט די אויגן.
דאָ דערמאָנט זיך אים דער גאַנצער פּאַל: ווי ער איז
אַריינגעפאַרן אין זאַיאָוד צריין; ווי ר'האַט געקריגן דעם פּאַסט;

ווי ראיז אומגעפאלן. און דערנאך ווען ער איז אויפגעקומען פון לאנגען און מאטערדיקן שלאָף... שטעלט זיך אים פאַר יע-נע מינוט, ווען ער האָט געשפירט אַזאָ צאַרטעס גלעטן... ווען זי איז געשטאַנען איבערגעבויגן איבער אים... ווערט אים ווי-דער גוט. ער שפירט שוין איצט מער ניש' דעם שמערץ. דער קאָפּ איז אים שוין איצט, ווי פאַר דער קרענק, נאָך בעסער, ווי פאַר דער קרענק... עס טוט אים גאָר גיש' ווי... און עס איז אים אַזוי לייכט, לייכט...

— אפֿשר יעסטו זיך לייגן שלאָפֿן? — אַזוי פֿרעגט ער און ער וואָלט געגערן זי זאָל ענטווערן יאָ, — און ניין. עפעס ווייסט ער נישט, וואָס עס איז מיט אים די לעצ-טע פֿאַר טעג. אָט אַ שטייגער ווען דאָ זאָל זיין פֿייפֿקע — וואָלט ער דאָך אין די פֿויכטן צריין געלאָכט פֿון אים! וואָס איז ער — אַ חסיד?.. אַ בית המדרשניק?..

— און דו פֿאַרוואָס שלאָפֿסטו ניש'?

— ווייל מיך שלעפֿערט ניש'.

— ון איך בין שוין אַזוי צוגעוואוינט צו וואָרטן, ביז דו שלאָפֿסט איין, אַז איך קאָן גאָר קאָן אויג נישט צו-מאַכן, אַז דו ביסט אויף.

— פֿון ווען אָן ביסטו עס אַזוי צוגעוואוינט?

— וואָס הייסט: פֿון ווען אָן? צום ערשטן זענען דאָך עפעס צוויי וואָכן געווען, וואָס איך האָב גאַרניש געקלערט צו מאָל פֿון שלאָפֿן.

זי זאָגט דאָס מיט אַ גאַנץ פשוטקייט, אָן שום אָנצו-הערענישן, אַז זי האָט עפעס געטון פֿאַר אים. און ער נעמט עס אויך אָן אַזוי פשוט. דאָך ווערט ער דורכגעדרין-גען פֿון אַ גרויסע דאַנקבאַרקייט צוין איר. אַ דאַנקבאַרקייט, וועלכע ער האָט אָנגעהויבן צו פֿילן, באַלד פֿון דער ער-שטער מינוט אָן, ווען ער האָט פֿון דער קרענק אויפֿגע-וואַכט.

— נאַטשע — זאָגט ער — ווייסט, איך בין געלעגן קראַנק

און דו האַסט מיך געהיטן. כ'ווייס ניש'... עפעס... הערסט?

און מיטאַמאָל — ל'האַב דיך ליב!...

הערט זי אים אַזוי און די לעצטע ווערטער זיינע
קומען איר פֿאַר אַזוי, ווי זי פֿלעגט זיי הערן אין „יענע“
צייט, כמעט פֿון אַ צענדליק מיילער איבערן מעת לעת...
אַלע פֿלעגן זיי צוין איר זאָגן: „קאַכאַם- און איצטער ערשט
קומט איר אויס צו שפירן יענעם געוואָלדיקן געשטאַנק פֿון
טאַבאַק און פֿון שווייס... זי הייבט ערשט איצט אָן צו שפירן
עפעס ברודיקייט, געוואָלדיקע שמוציקייט ... דאָך גייט באַ
איר ביסלעכווייז אויף, ווי אַ לעכט פֿון זיינע ווערטער... דאָס
זעלבע נעכט, ווי בשעת זי איז געזעסן איבער זיין קראַנקען
בעט און זיך דערמאַנט אָן יענע ווייטע, אין זכרון פֿאַר-
וועבטע, קינדער יאָרן... דערפֿילט זי זיך שולדיק קיגן אים—
אַזוי שולדיק ... וואָלט זי געוואָלט, ער זאָל זי שלאָגן, גוט,
גוט שלאָגן... הייבט זי אָן צו רעדן מיט אַ זעלכע ווערטער,
וואָס קומען איר פֿאַר, ווי די בייטשן מיט וועלכע זי וואָלט
זיך אַליין געוואָלט שלאָגן...

— מענדל — זאָגט זי — דו ווייסט, אין דער שטוב האָבן
געוואוינט מיין מומע, סטאַשע און איך... אַז מיין מאַמע איז
געשטאַרבן בין איך באַלד אַרויף דאָ אַהער... איך בין דע-
מאָלט געווען הונגעריק, אַזוי הונגעריק, אַז אויפֿן וועג גיי-
ענדיק האָב איך נאָר געקוקט צו אַלע שויבן, וואו ס'איז
געשטאַנען עסנוואַרק... דאָ, אין שטוב, זענען דעמאָס געווען
אַ פֿאַר יינגע לייט און איינער אָן עלטערער אָפֿיציר. דאָ זע-
נען זיי געזעסן און אויפֿן טיש איז געשטאַנען בראַנפֿן און
ביר. חל'קעס זענען געלעגן אַפֿאַר פֿינט און שינקע... און
דאָ איז געווען אַזוי וואַרעם... און אַזוי גוט... אַך, אַך!... —
זאָגט זי, ווי מיט אַן אַנדער קיל און שטעקט זיך אַריין די
פֿינגער אין די אויגן. נעמען פֿאַר זיי גייען רוטע רינגען
און פֿייערדיקע קיילעכלאַך טאַנצן פֿון אַלע זייטן, ווי פֿליצ-
לינק שפּרינגט זי אויף פֿון בעט, קוקנדיק אויף אים מיט
אירע באַע אויגן, אַבער מיט אַ זעלכע אַרויפֿגעריסענע ביע-
מען צים שטערן, אַז אַפֿילו באַ דעם שוואַכן זענען זיי איז

דער פּינצטער, האָבן זיי אַ מורא אָנגעוואָרפֿן, און זי שרייט
 כמעט אויס, ווייזנדיק מיט אַ פּינגער פֿאַר זיך :

— זעסט ?? אין יענעם בעט... מיטן אַלטן אָפּציר !..

און מענדל הערט און אים ווערט פון אירע שטעליקע
 ווערטער, וואָס אַמאָל ווייכער אויפן האַרץ... און עס צוגיסט זיך
 אין אים אַזוי, ווי נאָך קיינמאָל נישט... נעמט ער אָן איר האַנט
 און אַ נרויס רחמנות באַהערשט אים. עס גליסט זיך אים צו
 וויינען און ער ווייסט נישט אויף וועמען עס איז אים דאָס
 רחמנות: אויף איר, אָדער אויף זיך גאָר אַליין... חזרט ער אַזוי
 אַלץ אינאיינעם, גלעטנדיק זי :

— כ'האָב דיך ליב, כ'האָב דיך ליב...

זעט זי, ווי ער נעמט אויף איר דערקלערונג און, אַז
 ער שלאָגט זי נישט דערפֿאַר, קומט זי עפעס אין אָן אויסטער-
 לישע לאַגע אַרײַן. גלייבט זי אים נישט זיינע ווערטער, אַז ער
 ראָט זי ליב... אַ נישט וואָלט ער זי דאָך געשלאָגן דערפֿאַר...
 טוליעט זי זיך צו צוין אים: „זאָל שוין זיין מיט איר, וואָס
 עס וויל... זי איז שוין סיי ווי סיי אַ פֿאַרפֿאַלענע...“ און זי
 באַקומט אַ חשק, אַז ער זאָל זי נעמען, ווי „יענע...“ רעדן צוין
 איר מיט ווערטער פֿראַסטע, וואָס ס'זאָל פון זיי שטינקען דער
 טאַבאַק מיטן שווייס... ווערט אים אויך עפעס אויסטערליש פון
 אירע באַוועגונגען, עפעס אַ זעלכעס איז אים נאָך נישט פֿאַר-
 געקומען, צייט ער איז מענדל... עפעס פילט ער אַזוינס, וואָס
 איז ענלאַך צו טרערן, צוזאַמען מיט איר טוליען זיך צוין אים
 און ער דערפילט אָן אויסטערלישע צאַרטקייט צו איר יינגען
 און צאַרטן קערפֿער. ער ווייסט, אַז דאָס איז זי, נאַטשע,
 וואָס האָט געוואַלט גאַנצע צוויי וואָכן איבער זיין בעט, נישט
 געגעסן, נישט געשלאָפֿן — מיין טייערע נשמה!.. און עס ווערט
 אין אים נאָך שטאַרקער די דאַנקבאַרקייט, אין וועלכער ער
 דערשפירט זיך לויטער און פֿרישער. אין קאַפּ איז אים איצט,
 ווי אַ קדאָר, לייכט וואַסערל וואָלט דאָרט רויג געפלאָסן און
 ער ווערט איצט געוואָר פון פיל, פיל זאַכן, פון וואָס ער האָט
 ביז איצט קיין אַנונג נישט געהאַט... און פון דער לייכטקייט.

פילט ער, ווי די טרערן, וואָס האָבן זיך פּריר אַזוי געריס
פּן זיינע אויגן, נעמען איצט פליסן אייגציקווייז, לאַנגזאַם און
וואַרעם... און אַזוי גרינג, פּונקט ווי אַליין פּון זיך... דעמאָלט
ציען זיך אים אַליין אים די הענט און ער נעמט זי אַרום מיט
דער אייגענער לייכטיקייט, וואָס ער האָט איצט אַזוי פיל אין
זיין קאָפּ און אַפּדריקנדיק אַ הייסן קיש אויף איר פנים, בלייבן
זיי ליגן שטיל — שטיל.

מענדלס ווייכקייט איז געווען די, וואָס דער גרעסטער
יינג, ווען ער דערשפּירט זי אין זיך, קען ער דעמאָלט נעמען
די צאַרטסטע נאָך אין דער האַנט אַריין, די ווייסטע ליליע,
אַן שום שאַדן און זי וועט אַרויס פּון זיין האַנט אומבאַפּלעקט...
און אפשר — אפשר נאָך ווייסער, ווי פּריר, ווייל זי איז גע-
לייטערט דורך נאָך אַ צווייטער צאַרטקייט...

זעקסטע קאפיטל.

אין יענע טעג איז אין שטעטל פּאַרגעקומען אַ נייעס,
וואָס האָט אַלע געמאַכט רעדן דערפון. און טאַקי האָט מען
נאָך געקענט טרעפן אַפילו אין אַ פּאַר וואַכן אַרום אַ זעלכע,
וואָס האָבן זיך אויפּסניי דערמאָנט און ווי אַ פּרישע נייע דער-
ציילט:

— האָסט געהערט? פעלטע איז געקומען.

ס'איז געווען דעמאָלט די צייט, ווען די לופט איז געוועזן
אַנגעזאַמט מיט פּרישע נייעסן; ווען מ'האַט די צייטונגען גע-
כאַפט, ווי מזה-וואַסער און ווי הונגעריקע וועלף זיך געוואַרפן

אויף די שוואַרצע איתיותלאַך; ווען די דייטשן האָבן געזאָלט שליסן מיט רוסלאַנד שלום.

האָבן זיך אַלע שמוגלאַרס און אַלע „מאַכערס“ אָפגע-
שטעלט, — געמיינט ס'איז שוין אויס מלחמה. „ס'עט שוין גאָר
נישט לוינען אפשר צו „מאַכן?..“ אפשר 'עט שוין קיינער ניש'
קויפן קא' שמוגל?..“ און מ'קאָן זאָגן, אז אַ סאַך, גאָר אַ סאַך
זענען נישט צופרידן געווען דערפון... אַפילו יצחק יונה, אונזער
יצחק יונה, דער שטילער, דער טאַנדייטשניידער, וואָס איז
נישט געווען, ווי אַלע טאַנדייטניקעס; ער וואָס רירט זיך
נישט אָן אַ ברכה'לע, אָן שקעטאַלע טאַבאַק, — איז ער אויך
נישט צופרידן געווען, וואָס ס'גייט זיך מאַכן שלום..

וואָס איז דאָס מיט יצחק יונה? האָט אים אויך אַריינ-
געכאַפט אין דער האַנט דער מלחמה-יצר-הרע? אַלע געדענ-
קען נאָך זיין באַשיידנהייט, ווי ער האָט געענטווערט זיין
שמוץ:

— יוסף — האָט ער געזאָגט — ס'טייטש, ווי קאָנסטו
גאָר איבער די ליפּין ברענגען? אַ ייד...
טאָ וואָס זשע דען איז מיט אים געוואָרן?
און אפשר האָט ער גאָר געמאַכט אַ פאַרמעג?.. ער
אַרבעט, ס'ווייב אַרבעט, די קינדער אַרבעטן, דאָס פאַרדינסט
איז ניש' קא' קליינס... געלט האָט אַ יצר הרע!..

אָדער ניין. נישט דאָס. יצחק יונה האָט שוין טאַקי
פאַרמאָגט אָן ערך פון אַ צוויי, ביז דריי טויזנד מאַרק, אַבער
וואָס איז דאָס היינט „געוואַטשעט“? אויך געלט?! זאָל ער
נאָר פּרוּוון נישט צו אַרבעטן אַ דריי, פיר וואָכן איז שוין
נאָכדעם... פונקט, ווי פאַר דער מלחמה מיזאַל זאָגן:

— ער פאַרמאָגט פּיפּצן רובל!..

וואָס זשע דען איז ער נישט צופרידן, אז מ'וועט זיך
אויפהערען צו שטעכן און צו שיסן און דאָס וועלטל וועט
זיך לעבן בשלום?

האָט ער זיך נישט אָפגעוואוינט שוין פון נעדאַלע.
רווייסט שוין נישט ווי איינצופעדעמען און ווי אויסצופעדעמען?..

פאר וואָס זשע אָבער כאָפט ער די טיילמאָל צו מיט אַזאָ
 מחיקות דערצו, ווען ער דארף זיך עפעס פאַרנייען, פונקט, ווי
 צו אַ ימים נוראמדיק ניגנדל; ווי צו אַ קאַפּיטל תהילים און
 ענדלאַך אויך, ווי אַ נאָר-וואָס אַנטוואוינט קינד, צריק צו דער
 מוטערס ברוסט? אפילו די יינגען זיינע און דער טאָכטער מיט
 די רויטע פאַמפּאַניקלאַך גייט נישט אַראָפּ פון זינען יענע צייט,
 ווען די שטוב איז געווען פול מיט געזאַנג, די מאַשינען האָבן
 געגערעט און מאַט געאַרבעט פריי, אין מיטן העלן טאָג, פאַר
 אַלעם אין דאָוויגן...

אָבער אַזוי איז שוין. אַזוי האָט געטראָפּן מיט יצחק
 יונהן און מיט אַ טאָך יצהק יונהס. זיי ווייסן אַליין נישט פאַר
 וואָס — נאָר עפעס האָבן זיי זיך אַזוי איינגעלעבט מיטן „גע-
 קאַכטן“ גראָשן, אַז ער באַקומט באַ זיי דעם טויזענטסטן חן...
 באַנאַכט, אין דער פינצטער אַרבעט מען... דער באַנאַפּין קאָ-
 פעט דורכן קיל-רערל טראָפּנסווייז... קראָפּלעווייז... און יעדע
 מינוט ביזטו איינגעשטעלט... נאָר דערפאַר, אַז ס'זעט פאַר-
 טיק — ביסטו אַ „מענטש...“ טוט מען אַ פאַרקויף און יעדער
 גראָשן איז, ווי געפינען... עפעס דורך אַנס איז ער דיר אַריי-
 געפלוין אין קעשענע... און דאָדורך האָט ער אַזוי דעם טוי-
 זענטסטן חן...

ווייכן די אַלע יצחק יונהס, מען זאָל זיי אַפילו געבן
 „די גרעסטע גליקן אין דער וועלט“, אַדע פרנסה'ס, וואָס זענען
 נישט „טריפה...“

— אַ פּפּרה דער כשרער גראָשן פאַרן „טריפענעם“ ריבל!...
 און מזוייסט טאַקי נישט, ווי אַזוי מען וואָלט שוין גע-
 קאַנט לעבן דערפאַר, אָן אַ קעסאַלע הונטער דר'ערד... אַפילו,
 ווען די מלחמה הערט אויף! —

היינט-זשע, אַז מ'האַט אינדערפרי אַ קיק געגעבן אויפן
 מאַרק אַרויף און דערזענען עפעס אַ פּאָן ווייען און, אַז מ'האַט
 זיך געפרעגט, וואָס דאָס איז האָט מען געזאָגט: אונטערהאַנד-
 לונגען מיט רוסלאַנד... אויך גרויסע פאַפּירענע פּלאַקאַטן אויפן
 געקלעבט אויף די ווענט — לכבוד דעם, און דאָ נאָך דייטשלאַך

שטייען אין רעדלאך, רייכערן פיפקעס און שמיסן אודות דעם דאזיקן טאקי... אין די פנימער זענען שטאלץ און פיל מיט זיענ:

„רוסלאנד—קאפוט!“ קאן מען זיך פארשטעלן, ווי אזוי „שמוגלארס“ און „מאכערס“ האָבן אָנגעהויבן אויסצוזעען בלאָ אונטער די אויגן...

און מען דערציילט, אַז אין דער גרויסער שטאָט, אין וואַרשע, גייען אַ סאַך, אַ גאַנץ סאַך, אַרום אזוי בלאָ... ס'רעדל טוישט זיך: אין אָנהויב מלחמה זענען אַנדערע אַרומגעגאַנגע-אזוי בלאָ... די וואָס וואוינען אין די קעלערן, די, וואָס, אַז ס'איז געקומען ווינטער האָבן זיי ניש' געהאַט קיין מלבוש, קיין קאַלדערע; און גלאַט אזוי היימלאָזע, וואָס האָבן זיך גע-וואַלגערט אין די גאַסן און דער פּראָסט האָט אַלע ווייען און אַלע געשרייען איינגעשטילט און פאַרגליווערט אין ס'איז גע-וואָרן אַ שטילקייט גלייך, ווי צווישן די פאַרגליווערטע פליגן אין אַ הערבוסט און אַלץ האָט זיך איינגעקורטשעט און איינגע-דרייט און איינגעדערענגט אין זיין אייגענער פאַרגליווערטקייט, אַז נישט איינמאָל איז געזעסן אַ מענטש אויפן טרעטואַר און מ'האַט נישט געקאָנט דערקאָנען, וועלכעס איז מער פאַרגלי-ווערט, צי דער טרעטואַר, צי די דאָזיגע קופּע... און אויך די גליקלאַכערע פון צווישן זיי האָבן די גאַסן פאַרשריגן מיט זייער סחורה: מיט די קאַרטאָפּלאַנע באַבעס... און פּדי די סחורה זאָל נישט קאָלט ווערן, געוואַרעמט זי אין ביזעס מיט זייער ברוסט און מיט דער וואַרעמקייט פון זייער לייב — און נישט איי-נער איז אומגעפאַלן (נישט פליצלינג!..) און געבליבן ליגן, ווייל ס'איז שוין אויסגעגאַנגען דאָס לעצטע ביסל וואַרעמקייט אין קערפּער...

און ווען ס'איז פינצטער געוואָרן זענען ווידער מייד-לאַך אין וויבלאַך און אפּשר אַמאָל אויך — אַלטע ווייבער... אַרויס אין די טונקל-באַלויכטענע, אָדער אין גאַנץ פינצטערע גאַסן און — האָבן ווידער „געהאַנדעלט“ מיט אַנדערע סחורות...

אזוי איז געווען אין אַהויב מלחמה מיט די, וואָס האָבן
 געוואוינט אין די קעלערן. — איצט אָבער האָט מען געמיינט, אַז
 אָט שוין... ס'איז שוין געקומען די צייט פון „שמגלאָרס“ און
 „מאַכערס“ איצט איז זייער רייע... און די פון די קעלערן,
 ווער ס'איז געבליבן לעבן, וועט ער קאָנען אַרויסקריכן צו-
 „תּחית-המתים“ און וואַרעמען זיך די געשטאַרבענע ביינער אַנט-
 קייגן דער זון... איז טאַקי געוואָרן אַן אומרויקייט... עפעס
 סטנים פון „תּחית-המתים“ האָבן זיך אָנגעהויבן צו ווייזן...
 גרעזלאַך, וואָס זענען אַריינגעשלאַגן צווישן די שפּאַרעס פון
 די ווענט און זענען שוין לאַנג דאָרט אָפגעשטאַרבן, האָט מען
 געזעמען מורא קריגן, וועלן צריק אָנהייבן אויפצופראַצן...
 האָבן זיך קיפּקאַלעך, קיפּקאַלעך אויסן שטאַטס-מאַרק אָנגעהויבן
 צו זאַמלען, אַפילו קרעמאַרלעך מיט פאַרשפיצטע בערדלאַך און
 ס'איז געוואָרן דאָרט אַ „בית-המדרש הינטערן אויוון“ פאַר היי-
 סע, „זייער הייסע“ פּאָליטיק... יעדער איז זיך גאָר עפעס אַנ-
 דערש משער און יעדער האָט גאָר אַן אַנדערע „סברה...“
 — „ס'איז אַ סברה — אזוי און אַ סברה — אזוי...“
 און אָט דעמאָלט אין יענער צייט האָט עס דאָס נייע
 פּאַסירט: — פעלטע איז געקומען צו פּאַרן פון רוסלאַנד! ..

זיבעטע קאַפיטל

געקומען איז ער מיט אַן אַדעסער נקבה, וואָס האָט גע-
 טראָגן גאָלדענע רינגען אויף אַלע פינגער. געווען איז זי
 אַ הויכע — כמעט ווי ער, האָר מיט אויגן שוואַרצע, ווי

דאָס שוואַרצסטע שטיק קוד. נאָר לעטשלאַך האָט זי געטראָגן
געלע מיט ווייסע נאָסעקלאַך אין דער פאַרם פון אַ לע-
קאַכל.

געזען גיין די צוויי פאַרשוניען איז געוואָרן אַ געלייף
נאָך זיי פון אַלט און יינג. קליינוואַרק איז געלאָפֿן פּאָרויט
און אויף ביידע זייטן פון זיי, אימקערנדיק אַלע וויילע די
קענלאַך, ווי הינטלאַך פאַר אַ פּערד. עפּעס אַ מאָדנע בריאה
האַט געמוזט אויסקומען אין זייער אויגן פעלטעס באַגלייטערין:
אַ רויטער הוט מיט אַ בלאַנער וואַאַלקע פאַרן פנים; אַ ווייס
קלייד, כּאַטש ס'איז נאָך גאָר קא' זומער נישט. און אַ קורץ
זשאַקעטאַלע פון גרינער ווילטשקע. אויך אים האָבן עלטערע
אַפילו נישט באַלד דערקענט:

אַ ברייטער, שוואַרצער הוט מיט אַ האַרטע דענקע און
מיט אַ גלאַנציגן דאַשעק; אַ לאַנג מאַנטל פון אַ ראָזע קאָליר
מיט אַ גרינעם לאַפּאַס אַרום לינקען אַרבל; און דער עקר:
איין פּוס, אַ פאַרבויענער מיט די קני און אַ הייצערנעם
„סטאַפּ“.

ערשט, אַז מ'האַט זיי געזען אַריינגיין צו דאָבע די
קצבטע אין שטוב, האָט מען זיך דערמאַנט, אַז דאָס איז פעל-
טע.

קאָן מען זיך פּאַרשטעלן, אַז דאָבע זאָל האָבן געשוויגן?
דערזעען די מכשפה האָט זי, נאָך פאַר „גיט מאָרגען“ גע-
כאַפט דעם בעזעס, וועלכער שטייט געוויינטלאַך באַ דער
טיר, און געוואָרפֿן זיך אויף יענע, ווי גאָר אַ צורייצטע פּרוי
קאָן אויף איר מאַנס אַ געליבטע... דאָ אָבער האָט זיך פעל-
טע געגעבן צו דערקענען און דאָבע ליגט סוין אין דער
אַנדערער שטוב און קוויטשעט און געוואַלטעוועט, אַז וויפּיל
מענטשן עס זענען שוין געווען אין שטוב, זענען נאָך אַ פּאַל-
מאָל אַזוי פּיל אָנגעקומען אויף איר קוד.

דאָ האָט זיך פעלטע ווידער גענעמען צו מאַכן אין אַר-
דינונג אין איין פּהרף עין זענען אַלע אַריינגעלאָפּענע געווען
אויף יענער זייט... און אין שטוב, צוזאַמען מיט אים זענען נאָר

געבליבן די „פשיאטשעלעס“ און זי, די אָדעסערין.
אָפּגעפּטרט זיך מיטן ווייב און מיט אַלע גאַס-מענטשן. טוט
ער אַ נעם די אָדעסערין, ריקט זי אונטער אונטער אַלעמענס
נאָז און זאָגט:

— עץ זעט די נקבה? דאָס איז מירקע די אָדעסערין;
שײַן צוויי יאָר וואוינען מיר צוזאַמען. עץ זעט די פינגערס?
דאָס זענען מירקע דער אָדעסעריןס פינגערס; אַלע זענען פון
48-קער גאַלד — טייערע רינגען. עץ ווייסט, אַז יעדן וואָלט
שוין געווען דאָרט, וואו אַלע בהמהלעך זענען, אַז מען מאַכט
זיי נאָר אָפּ דעם „ליק-ליק“? און ווער האָט מיך אַרויסגעראַ-
טעוועט? זי, מירקע. נאָר — האָט זי געזאָגט — מוזט מיט
מיר חתונה האָבן! נישט האָבן יעדן נישט באַדאַרפט? וואָס בין יעדן
אַזאַ שיינער יינג? עץ קוקט אָן דעם פּיס? — ער הייבט אויף
און אַלע זענען דעם פּוס פון וועלכען עס פעלט דער גאַנצער
טריט. — מירקע! יעדן פּרעג דאָך דעך: בין יעדן עפעס אַ שיי-
גע יינג?..

— יא, פעלטע. דו ביסט אַ שיינער יינג! — הערן אַלע
צום ערשטן מאל דער אָדעסעריןס קול און ס'קומט זיי פּאָר, ווי
אַ גלאַק, כאַטש אַפילו אַ ביסל הייזעריקלאַך, — נאָר פּאָרט אַ
גלאַק, וואָס האָט די פּאָר ווערטער אויסגעקלינגען; און זי צע-
לאַכט זיך: קומט עס שוין פּאָר, ווי אַ סאַך גלעקאַלעך, אויך
הייזעריקלאַכע, וואָלטן זיך איבער די שטוב צעקאַלערט.

— ס'זאָל דיר אַ יינג אין בויך אַריין! — לאַכט אויך
פעלטע. און צו זיי: — און אַ טענצערין איז דאָס — איינע אויף
אָדעס! אַלע אָפּיצירן זענען געקראַכן צוין איר, ווי אונז אַלע
פלעג מאַך קריכן צו דער „נאָוואַטשאַנקע“..

דערמאָנט די „נאָוואַטשאַנקע“ — פאַרקוועטשן שוין אַלע די
לינקע אייגלאַך... און פינטלען מיט די קעפּ צו פעלטען:

— די ערשטע בראַך האָט דיך געזאָלט טרעפּן!..

— און דערנאָך, באַ זיי, באַ די „רויטע“ — ווי מיינט
עץ? פּלעגן זיי נישט „סטראַדאָיען“ נאָך אירן אַ טריט? — אַמאָל
קומט אַריי אַ „רויטער“, נישט אַנדערש — מיין „קוואַרטיר“

איז אים געפאלן. לאָז יעך אָבער ניש' — נעמט מע' זיך סאַר-
פען, ערשט ער דערקענט מיך ניש' אַודאי, אַז יעך בין געווען
„דאָסטאַוושטשיק“ באַם צאַר!!... ווי עץ קוקט מיך אָן אַ לעבע-
דיקן — ווי מיינט עטץ — ווען נישט מירקע, וואו וואָלט איך
שוין אַצינד געוועזן?..

נאָך וואָס פייפקן איז נאָך ליבער, ווי דאָס אַלץ — איז
דאָס טאַנצן. יאָ, אַ „זעלכע“ דאַרף צו קענען טאַנצן, אַז די
כאַלערע זאָלסטו קריגן קוקנדיק!.. נאָך דאָס איבעריקע גליק פון
איר — שטייט ניש' פייפקע... וואָס איז ער דאָס „זשענדנע“
אַ — „כיוויס, וואָס?..“

אַזוי האָט זיך פעלטע באַגריסט מיט זיינע „פשיאַטשע-
לעס“ און זי, מירקע, זיצט גאָר אויף אַ שטול מיטן קאַפּ אי-
בערן „פאַרענטש“ און די פיס האַלט זי איינעם אויף איין
זייט און דעם צווייטן אויף דער אַנדערער זייט. זי זיצט, קוקט
אויף די פאַרשוניגען, לאַכט איר געלעכטער אין וויינט דאַבאַ אַ
מויל מיט גאַלדענע ציין, אַז קוקנדיק, מיינסטו:
— אַ גאַלד-פלאַמענדיק מויל...
און אונזערע פאַרשוניגען פרייען זיך אַלע מיט פעלטען.

נאָך מער פון אַלע — חיימל קיסר מיט פאַנטלען: די בעסטע
גוטע-ברודער! איינס אָן אַנדערן פלעגט קאַ טריט נישט שטעלן.
אַבער פייפקעס פרייד איז אויך נישט אינטערשטעליק, כאַטש
אָן אַנדערע, ווי חיימלס מיט פאַנטלס — אָן אַנדערע... נישט
גאָר די איינגעבאַקנקייט פון אַ מיט יאַרן-צריקנדיקן גוטן-ברודער.
דאָך איז עס אַ פריידט...

און דאָס שטעטל האָט צו רעדן און צו רעדן, אַלע גע-
שעפטן ווערן איינגעפאַקט. נישט אַזוי צוליב דעם, וואָס דער
שלום דאַרף קומען און סיועט שוין באַלד סיי ווי סיי נישט
זיין צו וואָס צו שמוגלען, נאָך ווייל ס'איז יום-טוב אין שטעטל.
פעלטע איז געקומען, ווער שמוסט — פייפקע, ער גייט גאָר די
זיבנטע פּפּרה פון צייט אָן ער האָט געהערט, אַז זי קאָן טאַנצן,
און צווישן צוויי ווערטער מאַכט ער מיט אָן אויג: זי, גוטער
ברודער! רעד ניש קאַ סאָך!.. און אויב עס וועט נאָך לאַנג

אָזוי געדוירן, אָט די דאָזיקע פריינטשאַפּט, איז אַדיע, איז אויס
 מיט דער קאַפּאַטע, און פייסקע וועט שוין פאַרגעסן מער אַ
 שמוגלאַר צו זיין — אָזוי „פאַרקאַלעט“ איז ער שוין...
 נישט צופרידן זענען נאָר די פרומערע פון שטאָט. עפעס
 האָט זיך אויף איינמאָל געמאַכט אַן איבערקערעניש פון דער
 שטאָט. מען ברענגט גאָר אַראָפּ רוסישע נקבות... און בשעת
 מעשה קומט אויך שטאַרק אין זיין אַרײן די „ביליטעע“ — ווער
 ווייסט צי די „ביליטעע“ האָט עס נישט געברענגט צו די אַלע
 צרות, כאַטש קיינער פון זיי ווייסט נישט אויף געוויס, צי
 פעלטע האָט עפעס אַ שייכות מיט דער „ביליטעע“. נאָר גאָר
 ניש... פעלטע האָט זיך געברענגט אַ נקבה, און דאָרט זיצט מע
 אויך: יינגען מיט מיידן... איז עס דאָך איין זאַך...

אַכטע קאַפיטל

און גאָט האָט געהאַלפּן דעם ערשטן שבת. אַ ניי לעבן
 האָט זיך אָנגעהויבן מיט כעלטעס קומען. ער איז שטענדיק גע-
 ווען אין דער מיט פון צווישן אַלע גוטע-ברודער, און זיין שטוב
 איז תמיד געווען אָפּן פאַר אַ „נאַש בראַט“. נאָר איצט — די
 גאַנצע וואָך פאַריאָגט און פאַרטריבן — האָבן זיי נאָלמער
 ליב געקריגן דעם שבת צו זיצן באַ אַ גלעזאַלע ביר, וואָס
 האָט באַ זיי פון היינט אָן צריינגעטריגן זיין „אַלטע גוטסקייט“
 און, צו הערן די געשטעס, וואָס פּאַלטע דערציילט וועגן
 יענעם גרויסן רוסלאַנד...
 בשעת מעשה ווייזט ער זיי דאָס לאַמע פיסל און עדותן

עדותת ער זיך מיט מירקען, אזוי ווי זיין שטייגער איז געוואָרן
 זי ווידער, זיצנדיק אזוי ווי אין ערשטן טאָג, ווען ז'איז נאָר
 געקומען, מיטן קאָפּ און פּאַרענטש, לאַכט זי צו כסדר, ווען
 מ'דאַרף און האַלט אין איין ווייזן דאָס מויל מיט די גאַל-
 דענע ציין.

און אין פעלטעס מעשיות, וואָס ער האָט איבערגעגעבן
 פון אָדעס, וואו ער איז געוועזן די לעצטע צייט, האָט זיך
 געשפּירט עפעס אַ גרויסער פּה. וואָס ווייעט פון די ווערטער
 אַרויס. פעלטע דערציילט און די שמוגלאַרס זעען בחיש: רוי-
 טע מענטשאַלעך מיט פענדלאַך מיט רויטע לאַמפּאַסלעך און
 ווי זיי שרייען: „פּרייהייט! פּרייהייט!“ דאַכט זיך גאָר
 ניש... נאָר עפעס פון די ווערטער אַרויס גייט אַ פּה, וואָס
 ליגט דאָרט באַהאַלטן... און דער פּה מאַכט זיי עפעס. ווי
 פּאַרטויבט און באַרוישט; און פעלטע אַליין, וואָס האָט גע-
 האָט צווישן זיי אַזאָ גרויס אַנוועזן און איז געווען דער
 גרעסטער פון צווישן אַלע, ענדיקט ער כּמעט אַלע זיינע
 מעשיות:

— און הערט עץ, ס'אי דעך מיר ניש' קא' חילוק!
 נאָר באַ „זיי" אי נישטאָ קא' גרויסס: יעדנעראַל, זעלנער,
 צו גלאַט מענטש — אַלץ איינס... אַלע גלייך! גישטאָ, פּרו-
 דער, קא' שטאַרקע — נאָר אַלע גלייך...

און ער גלייכט זיך אויס אין זיין גאַנצער הייך און
 ער גלעט מיט צוויי פינגער איבער דעם גרינעם לאַמפּאַס. (אַ
 סימן, אַז ר'איז דאָרט געווען אין דער מיליציע) וואָס איז אָנ-
 געשטאַכן אָן דעם לינקן אַרבל פון זיין רוסישן מאַנטל, און
 ער פילט זיך די מינוט שטאַלץ קייגן זיינע פּשיאַטשעלעס, וואָס
 זיי זענען דאָרט נישט געווען און ער — יאָ...
 אָפּגערוט זיך, האָט פעלטע אָנגעהויבן טראַכטן וועגן נע-
 מען זיך עפעס צו טון.

— כּוואַלט געקאָנט — זאָגט ער — אַפילו גאַנצע צוויי יאָר
 זיצן און עסן, זי האָט אַ שנאַל מיט גאַלד... אָבער ס'איז דעך
 נישט שייך צו זיצן און צו לייגן אין מויל אַריין..

האָט ער זיך צושמוסט דערפֿין און געפֿרעגט, ווי ס'איז
גלייכער: נעמען זיך צו פֿירן די יאָטקע, אָדער שמוגלען, ווי
אַלע טון !

דערחערט נאָך דאָס לעצטע וואָרט האָבן די שמוגלאַרס
זיך דערפֿרייט מיט אַ גרויסער שמחה: ער, פעלטע, וועט פֿאַרן
מיט זיי אינאיינעם... איז יענקל צוגעגאַנגען צו אים, אַרויפֿגע-
לייגט די האַנט אויף זיין אַקסל און האָט אים אָננעקוקט.
זען אַזוי די איבעריקע, ווערן זיי שטיל, ווייל ס'איז
אויסגעקומען :

יענקל גייט עפעס זאָגן...

יענקל אָבער שטייט און מאַכט נישט מיט קאָ ליפֿ, ווייל
וואָס?.. יענקל?.. נאָר אַז ער זעט, ווי אַלע זענען מיט אַמאָל
שטיי געוואָרן, קימט ער אַריין אין אַ פֿאַרלעגנהייט און נעמט
וואָרפֿן מיטן קאָפֿ אַהין און אַהער, אַרויף און אַראָפֿ — אין
אַלע פֿיר זייטן אַזוי און טראַסקעט מיטאַמאָל אַרויס :

— מע' זאָל מען אַזוי אַלע... — און ער האַקט פֿליצלינק
אָפֿ, טוט אַ וואָרף מיט די אויגן — לעבן ! — פעלטע, אַ פֿגירה
אין דיר — —

לאַכן שוין אַלע און פֿיפקע ממורט מיט אַן אויג צו
מירקען :

— יענקל „טשאַפֿ“ האָט גערעדט !..

נאָר פעלטע גיט אים ענטווער :

— הערסטו, יענטשע, אַ פֿגירה זאָל דיר אַי זיך אַריין !

כע, כע, כע...

— יאָ, פעלטע — רופֿט זיך אָן מירקע — אַ פֿגירה אין
זיין בוך אַריין... — און זי רעדט אַרויס די „רייש“ מיט דער
צונג האַרט נעבן די ציין.

שטייט אַזוי איטשל מיט בערטשן (ווען דער קיסר איז
דאָ שטייט בערטשע שטיד) און טוט בערטשן אַ זאָג אין אייער
אַריין, וויינדיק אויף איר :

— אין וואָררשע אויף ררימאַרדסקי נומעררר דררריי
זענען געררריטן דררריי און דרררייסיק רררייטערררט און גע-

טררומיטעררט אין די טררומיטעררט אַרריין...!
 דערהערט זי די דבורים דרייט זי אויס דעם קאָפּ אין
 איטשלעס זייט, וואו ער שטייט און טוט אַ ווינק צו'ן אים
 מיטן נאָסעק פון איר געל לעטשל — אַ סימן: ער איז איר
 געפעלן...

נאָר יענקלען איז נאָך אַלץ ענג פון די פאָר ווערטער,
 וואָס ער האָט דאָ גערעדט און ער וואָלט שטאַרק צופרידן גע-
 ווען, ס'זאָל זיך מאַכן עפעס אַ געשלעג און ער זאָל קאָנען צע-
 פירן אַ ביטל די הענט...

דאָבע, האָט געשפילט „פאָליטיק“ און דערווייל שלום
 געמאַכט מיט דער אָדעסער „פלאַג“, ווי זי רופט אָן מירקען,
 און אין חוץ גענעמען — איז, וואָס פאָר אַ שלום איז עס, אַז
 קוקן קוקט מען אויף זיך פון דער זייט... דורך די פלייצע אַ
 דורך... נאָר קאָ געשריייען, ווי אין ערשטן טאָג, ווען די
 „אָדעסערין“ האָט זיך נאָר באַוויון, קומען שוין איצט נישט
 פאָר... שטאָט ווידער, וואָס האָט גענעמען צו פלאַנטערן
 גאַנצע מעשיות, האָט זיך טאַקי אַליין אין זיי פאַרפלאַנטערט
 און זענען געבליבן שטיין אין מיטן — נישט אַהין, נישט אַהער...
 און ס'איז טאַקי נישט קיין ווינדער אויך... זאָרן, ווי איז
 געהערט געוואָרן אַזוינס? דאָבע איז געווען דערפאַר, איר
 מאַן, פעלטע, זאָל זיך צריקנעמען צו די יאַטקע... וואָס עט
 ער אויספירן מיט גלאַט שמוגלען? מ'זעט דען נישט, ווי ס'הענ-
 גען אַפילו פאַנטלען נאָך די גאַלדענע צייטן?..”

— וואָס עסטו דיר גיין זוכן נייע, מיין מאַן? — האָט זי
 געטענהעט — די יאַטקע שטייט, קונים, גלויבט צו גאָט, זענען
 דאָ, אַ בהמהלע ווער ס'זאָל ברענגען, איז אויך פאַרהאַן, וואָס
 דאַרף מע' מער?

אַזוי הייסט עס האָט זי געפלעגט צו טענהען און אין זיך —
 צו טראַכטן:

„לאַמעך אים נאָר האַבן אין שטאָט... אין דער יאַטקע,
 מענטשן 'עלן אַריינקומען, פאַרבייגיין, אַן עצה האַלטן... כ'על
 שוין עפעס צוקלערן אַ שוואַרצע בראַך פאַר דער „אָדעסערין“...”

נאָר אַזוי האָט זי געטראַכט. פעלטע אָבער האָט באַ-
שלאָסן צו שמוגלען און פאָרן וועט ער פאָרן מיט פאַנטלען.
עפעס אַן אַלטער פשיאַטשעל! אַזוי האָט ער אויסגעקליבן און
אַזוי האָט ער געטון.

איז פעלטע געפאָרן אויף פאַנטלס פיר. זיצן ביידע פון
פאָרענט און פעלטע דערציילט, אויף די נסיעות באַריכות, אַלץ,
וואָס ס'האָט זיך מיט אים פאַרלאָפן, צייט ער איז געהאַט גע-
זעטן אין קאָזע, באַ די רוסן, נאָך פאַר די מלחמה: ווי ס'איז
פאַרפאָרן אין שטעטל אַריין אַן אָפיציר איינצוקויפן פלייש, און
מ'האַט אים, פעלטן, געמוזט אַרויסלאָזן פון קאָזע.

אין דער גאַנצער געגענט איז נישט געווען נאָך אַזאַ
פליישער, ווי ער! אַ קוק אויף אַ בהמהלע און ער ווייסט שוין
וואָס ס'קען דיר געין. דעסגלייכן — אין שעכט-הויז. טיילמאָל
מאַכט זיך אַ בהמה מען קאָן זיך נישט קיין עצה טון. וויפיל
מע' בינדט זי ניש' וויפיל מע' שליכט זי נישט, טוט זי זיך
אין דער לעצטער מינוט אַ וואָרף — און אויס! נאָר ווען פעלטע
איז דאָ, ער לייגט זיך אַרויף אויף איר — מעג מען שוין טון וואָס
מ'ויל, זי וועט זיך שוין קיין ריר געבן...

דערציילט פעלטע, בשעת די נסיעות, די געשעענישן,
וואָס זענען מיט אים אַליין פאַרגעקומען און אויך, וואָס ער
האַט געזעען באַ אַנדערע, צייט יענעם טאָג, וואָס ער האָט
אַרויסגעזעען אַ „פראָפוסק" און מיט געפאָרן אַלס דאָסטאַוו-
שטשיק."

דערציילט אויך פאַנטל צריק פון אַלעם, וואָס עס האָט
זיך דאָ אין שטעטל פאַסירט צייט יענעם טאָג, און אין דער
פור זיצט חברה מיט אַ גרויסן און שטילן דרך-ארץ און האַרן
זיך צו, ווי וועגן זייער גרויסע פאַסירונגען, אַזאַ שטייגער, ווי
וועגן מעשיות פון הינטער די הרי השך... און טיילמאָל חזרט
מען עפעס פון די מעשית איבער צווישן זיך אין דער שטיל
און עס ווערן צוגעגעבן קליינע באַמערקונגען, מיט גרויס, זייער
גרויס באַווינדערונג...

נידמע קאפיטל

אלע זיצן זיי אין דער פיר, נאָר מענדל איז נישטאָ.
ווען די הברה דערמאָנט זיך אָן אים, מאַכן זיי עפעס אַז, לכּע
מינעס, פּונקט, ער וואָלט שוין נישט געווען אויף דער וועלט,
אַדער חלילה נאָך אַ גרעסער אימגליק...
—אַז יינג—פלעגט זאָגן פייסקע—ס'איז דעך געווען ווע-
מען צו קוקן אין די אויגן אַריין.
און טיילמאָל מיט כּעס:
— גאַלקעפל, אַ פייער אין זיין מאַמען אַריין, האָטן אי-
געפירט...

באַלד, ווי מענדל איז נאָר אַהיימגעקומען פון וואַרשע
נאָך דער קרענק, האָט פּאַנטל געוואָלט אַ תּנאים שרייבן. נאָר
מענדל האָט אָפּגעהאַלטן.
—וואָס האָט מע' דאָס נישט קאָ צייט? לאָמעך נאָר אַ
ביסל אַפּרוען.

האָט ער זיך אָפּגערוט און בשעת די פירן גייען אַוועק
פון שטאָט, גייט ער מיט אַ פּאַר וויאָרסט, באַגלייטן. גייענדיק,
טרעפט שטענדיק, אַז די נאַטשע גייט נעבן אים און זיי רעדן
פון טויזענטאַרליי זאַכן. ער האָט ליב צו רעדן אַזוי מיט נאַטשן,
ער האָט זי זייער גערן און פילט זיך צוגעבונדן צו זיין
איר.

טיילמאָל, ווען ס'איז שוין וועטער, די פּערד גייען פּאָ-
מעלאַך, טריט באַ טריט, לאָזן זיי די פיר הינטער זיך און

גייען געשווינד פאָזע פעלד. זי רייסט דעמאָלט אויס פון צווי-
 שן גראָז בלימאָלעך, וועלכע זענען נאָך קליינטשיקע, לייכטיש-
 קע, פּרילינגס-בלימאָלעך. רייסנדיק הייבט מען אָן צו גיין
 לאַנגזאַמער און אין איר הייבט זיך אָן צו דערוועקן יענז גע-
 פיל און יענע בענקשאַפט צו דער נאַטור, ווי אין יענער נאַכט,
 ווען די לבנה האָט געשיינט אויף דער קייגנאיבערדיקער וואַנט
 און זיי זענען אין דרייען געזעסן באַ זיך אין שטיבל און גע-
 רעדט צום ערשטן מאָל וועגן נעמען זיך צו שמוגלען. עס
 הייבט אויך אָן פעסטער ווערן יענער איינדרוק אירער, אַז אָט
 איז זי אַ קליין מיידל, אַ פּוירן-מיידל. צעלאָזט זי זיך די בלאַנ-
 דע האָר און שטעקט אין זיי אַריין די בלימאָלעך, און אַ סך
 וואַרפט זי אים אין פנים אַריין.

אין אַזאַ מאַמענט, ווען די האָר אירע זענען צעלאָזט
 און די בלימאָלעך בלישצן אין זיי, ווי קליינע שטערנדלאַך —
 איז מענדל גרייט צו טון אַלץ אין דער וועלט, אין פייער
 אַריין צו שפּרינגען פאַר איר,

אַהיימקומענדיק טרעפט ער דאָס געשוועסטער-קינד זיינס,
 וואָס קומט אים שטענדיק אַ קייגן מיט דער פּראַגע!
 — וואָס מאַכסטו, מענדל?

און זי ווינטשט אים געוונט, ווי עס האָט איר אָנגעזאָגט
 איר מאַמע, פּאַנטלס שוועסטער, און זי זעצט זיך, אַ רויטע
 אויפן פנים און די אויגן האַלט זי אַראָפּגעלאָזט און שפּילט
 זיך מיטן ווייסן פאַרטובל.

ער האָט זיך שוין דערוויסט, אַז היים קאַמאַשנאַ -
 כּער דרייט זיך עפעס אַרום איר, פּרעגט ער זי איינמאָל
 אַזוי:

— כּיצעט דיר, ריווטשע, וואָס וויל ער, דער היים, פון
 דיר? וואָס?

— ענטווערט זי מיט אַלץ נאָך אַראָפּגעלאָזטע אויגן:
 — וואָס זאָל איך וויסן? ער קומט שבת אַריין צו אונז,
 שטעלט זיך אַנידער באַ דער קאַמאָדע און דערציילט, אַז ער

פארדינט שוין זיבעציק מארק די וואָך. אַ סך מאָל, ווען כִּיגיי
מיט קאָפּלס מיידלאַך שפּאַצירן, קומט ער אויך צו און רעדט
אַלץ פון די פּאַרדינסטן. ווייס איך?
דעמאָלט ווערט מענדל אויפגעקאָכט אויף דעם היימן און
ער ווייסט, אַז ר'עט יענעם נאָך אַמאָל אַ מעסער אַריינזעצן...
זי פרעגט ער :

— זאָג מיר, ריווטשע, דעם אמת: האָסטו אים ליב ?
ווערט איר פנים פון רויט, ווי מיט פּירפור באַדעקט און
זי זאָגט :

— וואָס הייסט עס—ליב — איך ווייס? דיך האָב איך
ליב...

נעמט ער זי אַרום און גיט איר אַ קיש.
באַלד אָבער דערמאָנט ער זיך אָן נאַטשן, פּאַרלערט ער
זיך אינגאַנצן, גייט ער אַרויס דעמאָלט צו זיי אויפן הויף,
אינגאַנצן באַדעקט אים, ווי אַ קאַלטער שווייס און לאַנג, לאַנג
שטייט ער אָפּ און קוקט אַ דורך דורך די שטראַכטיין אין
סאָד אַריין, ביז ער באַרויגט זיך, גייט ער דערנאָך אַהין אַריי
אריין און זעצט זיך אויפן גרינעם גראַז אַ פּאַרטראַכ-
טער.

דעמאָלט דערמאָנט ער זיך, אַז ער האָט געהערט אַמאָל
פון אַ ליבע עפעס אַ גאַנצע מעשה, פון אַ יינגל מיט אַ מיידל.
וואָס האָבן זיך געליבט... און פאַר זיינע אויגן שווימט
ארויס אַ גאַנצע רייע מיט האַנדלונגען פון אַ ליבענד
פאַר...

יאַ, פאַרליבט...—רייסט ער זיך מיט אַמאָל איבער אין
די געדאַנקען—אָבער פאַר וואָס וואָלט פייפקע געלאַכט פון
אים, ווען ער זאָל דאָס וויסן... און אפילו איטשעלע אַליין
אויך...

אזוי טראַכטנדיק זיצט ער אָפּ, ביז שוין גאָר שפעט אין
דער נאַכט אַריין אין סאָד אויפן גרינעם גראַז אַליין. דערנאָך
גייט ער צריק אין שטוב און עפעס גיט אים אַ קום אין קאָפּ
אריין:

„אָט, ווען זי זאָל זיין אַ יידש מיידל — אַ מיידל...“
 און ער שפירט באַ זיך, אַז לאַנג קאָן ער שוין נישט
 אויסהאַלטן אָן איר און ער מוז אָנהייבן צו פאָרן צריק קיין
 וואַרשע.

גייט מענדל שוין חידער נאָך דער פּור זיינע און איינ-
 מאָל, דאָס איז געווען באַלד באַם ערשטן מאָל פון זיין צריק
 אָנהייבן צו פאָרן, ווען זיי זענען שוין געווען אַ שטיק נאָכ־
 זלם, קומט אָפּער פון הינטער אַ בוים אַ דייטש, אַן אומבאַקאַנ-
 טער אַודאי, וואָס איז ערשט אָנגעקומען און פאַרהאַלט אַלע
 פירן.

— יאָ — האָט ער אויסגערופן — געפאַקט נישטמוגל! נו שטעען!
 פאָרן צריק! אין שטאָט אַריין!

ווילן זיי דאָך אַודאי נישט, וואָס הייסט מיר וועלן איצ-
 טער צריק פאָרן? און פאַנטלען איז דעמאָלט איינגעפאַלן אַ
 מוראדיקער געדאַנק. ער האָט זיך דערמאַנט יענע נאַכט, ווען
 די „גורטשציקס“ האָבן זיך געטראַפּן מיט זיי אין וועג... אָבער
 פעלטע ריקט שוין דעם דייטש אַ צוויי פאַפּירלאַך אין יד
 אַריין, שמייכלט דער דייטש און נעמט צו, נאָר דערנאָך קוקט
 ער זיך אַרום און אים געפעלן, ווייזט אויס, די שיקזעס, נעמט
 ער זיך דרייען די וואַנסעס און רוקט זיך אַזוי צו צו נאַ-
 טשען און נעמט זי אָן מיט איין האַנט פאַר די גאַמבע און
 מיט דער צווייטער — באַ די האַנד, העכער איבערן עלענבויגן.
 זעט דאָס מענדל, איז ער מיט איין טריט נעבן דייטש, דאָרט
 כאַפט ער זיך מיט אַ מאָל אָן דעם קאָפּ, באַם שייטל, און ער
 שפירט, ווי דאָס בליט זעצט אין די שלייפן אַריין מיט רעש,
 ווי אַ וואַסער-פאַל, אין דער רגע ליגט דער דייטש אויף דער
 ערד און יענקל, וואָס זיצט אויף זיין פיר, גרייט צום פאָרן,
 דערזענדיק שלאָגן, שטעלט זיך אויף, שפייט זיך אין די הענט
 אַריין און שפּרינגט אַראָפּ פון דער פיר.

פאַנטלען איז עס קוים געלונגען אָפּצורייסן מענדלען פון
 דייטש און דעם דייטש פון מענדלען, דעמאָלט האָט יענער
 אַרויסגעכאַפט דעם רעוואָלוער און אויסגעשאַסן, די קויל איז

פארבאָ מענדלס האַנט און אָפּגעריסן אַ שטיק פון זיין אַרבל.
איז נאָטשע צו צום דייטש און אַלע האָבן גענעמען בעטן און
יענער האַלט זיך באַ זיינס :

— איך מוססען, ווי איין הונד טאָט-שיסן!
און ער וואַרפט צריק דאָס געלט, וואָס פעלטע האָט אים
געגעבן און, צילענדיק מיטן רעוואָלווער, שרייט ער :
— נו, גענוג שוין צו שטעען! צריק! מאַרש צוריק!
האָט מען געזעען, אַז ס'איז אַ מאוסע געשיכטע. האָבן
זיך אַלע גענעמען צו מענדלען :
— וואָס האָסטו אָנגעמאַכט? וואָס האָסטו געוואָלט? זעסט
שוין איצט?

און אַלע ברעכן מיט די הענט און נעמען זיך בעטן און
מען שטופט אים שוין איצט צוויימאָל אַוויפיל געלט אין האַנט
אַריין, פיר מאָל אַוויפיל. נאָר ער שטעלט אָן די ביקס צו געבן
אין שטאָט אַריין דריי מאָל אַ סיגנאַל. זעט מען, אַז מ'איז
איינגעשטעלט, נעמט פאַנטל אָן נאָטשן און ריקט זי דעם דייטש
גלייך אין די ביקס אַריין.

דערזעען דאָס שיקסל האָט זיך דער דייטש אויסגעליי-
טערט און זיך ווידער צעשמייפלט. קיינער האָט אַפילו נישט
געלייבט, אַז אויב אַ דייטש צעבייזערט זיך זאָל ער קאָנען אַזוי
גען צריק גוט ווערן, מען האָט געמיינט, אַז אַ סך וואַסערלאַך
דאַרפן פרייר אָפּשווימען. נאָר פּונדעסטוועגן איז נישט אַזוי
פאַרגעקומען... און ווייל ס'איז קיין צייט נישט געווען, מען
האָט דאָך נעדאַרפן פאַרן ווייטער — האָט מען דעם דייטש גע-
הייסן צוגיין דאָ באַלד צום ראָוו... און אַזוי האָט ער געטון —
אַוועקגעשטעלט די ביקס... און פעלשע איז נאָך געשטאַנען קיינג-
איבער און אים נאָך געהאַלטן דאָס געלט אויך פאַר זיינע
אויגן...

דאָמאָלט האָט מענדל אויפגעציטערט מיטאַמאָל, ווי פון
אַ פיבער אַרויס, האָט זיך אויסגעדרייט און גענעמען לויפן,
לויפן, לויפן אין שטאָט אַריין.

בא די ערשטע היילאך האָט ער זיך אָפּגעהאַלטן. אָפּגע-
ווישט דעם שווייס פון פנים און איז אַוועק אויף דעם וועג,
וואו מען פאָרט צו דער קאַליע. פון דאָרט איז ער גלייך מיט
די ביימער, אין וועלדל אַריין, איז צו צום „סטאַוו“ אַראָפּגע-
צויגן די שטיוול און די נאַקעטע פיס אין וואַסער אַריינגע-
שטעקט.

פון יענעם טאָג אָן האָט ער אויפסניי געקערענקט אַ שענע
פאָר וואָכן און, צום סוף, ווען ר'איז שוין געוונט געוואָרן, ווי
איז שוין געווען מענעלען צו דערקענען? ער איז אַן אַנדערער
מענדל, אינגאַנצן אַן אַנדערער...

דאָכט זיך, דער אייגענער יינג. נאָר ער זיצט אין שטוב,
ווי אַרעם-בטל... ער קוקט, ווי די וואַלקנס ציען, ווי די ביי-
מער שאַקלען זיך און הערט, ווי די בלעטלאַך רוישן. רעדט
מען צוין אים, ענטווערט ער ניש. און אויב יאָ, איז — קורץ:
איין וואָרט, צוויי ווערטער, גלייך די וועלט איז שוין מער
נישם זיינע... און אַזוי שטיל, אַזוי ווייך, ווי אַ „ווייכע מי-
רעל...“

ער גייט אין וועלדל אַריין, זעצט זיך אַוועק נעבן
„סטאַוו“ קוקט ווי פאַליאַלעך שווימען, ווי קאַטשקאַלעך באַדן
זיך, און ווי פישאַלעך לויפן...

אָט דאָס איז דער היינטיקער מענדל: „אַ פייער אין
גאַלעפּלס מאַמען אַריין...“ וואָס אַזוי פאַרשטייען עס אויך אַלע.
אַלע...!

צענטע קאפיטל

אורקע האָט פאַרנעמען מענדלס אָרט. צום ערשטן איז זיין אַרבעט געווען אַ קליינע: אַכטונג צו געבן, אַז די פּערד זאָלן האָבן פּאַשע צו דער צייט. שפּעטער האָט זיך פּאַנטל גענעמען מיט אים באַהעלפּן אין אַנדערע זאַכן איך.

בעת מען האָט געשיקט אויסקוקערס האָט זיך אורקע דער צו געטויגט מיט לייב און לעבן. ער האָט זיך נישט געוואָרפן אין אויג צוליב זיין וואוקס, נישט געהערט זיך מיט זיין באַ-ריידעוודיקייט, אַזוי ווי די איבעריקע שמוגלאַרס. וואָרן באַ זיי האָט אַפילו אין די ערגסטע, אין די שווערסטע מאָמענטן פון שמוגלען, נישט געקאָנט הייסן — ערגער פון שלעכט... וואָס קאָנען זיי די דייטשן נאָך מער טון? צו נעמען דעם שמוגל! אָבער אויף דעם איז שוין יעדער פון זיי אַן אויסגעפרייווטער! וואָס איז מען עפעס — אַ יינגעלע? נעכטן ערשט אָנגעהויבן צו שמוגלען? און לויט זייער מיין קומט עס טאַקי אויס פאַר אַ זאָך צום צונעמען, נאָר נישט אַזוי אָפט!.. מילא צונעמען איז צונעמען. טאָ זאָל מען גיין דעריבער שוויגענדיקערהייט? איז מען דען חלילה אָן אַ צינג? אָדער מ'קאָן קאָ וואָרט נישט אויסרעדן? פאַרשטייט זיך, אַז ניין!..

און שוין איז צו זעען, ווי פייפקע פירט אָן מיט די אויסקוקערס. גייט ער אין דער מיט שאַסיי, איינגעבויגן, ווי אַן איבערגעבויגענע רייש און מאַכט די געהיימניספולסטע מינע אויף דער וועלט. ער גייט. קיקט אין די ווייטע פינצטערניש

און פירט אויס דאָס אַ זעלכע באַוועגונגען אויף זיין פיגור, אין פנים, אַז אַלע, וואָס גייען אַרום אים, ווערן „געכאַפּט“ זעקס מאל אין דער רגע... וואָס איז שייך, — אַז ער וויל גיט ער זיך אַ שטעל אָפּ אַזוי, מיט אַ מאָל, אין זיין רייש-פּאַרם, מיט די הענד אויסגעצויגן אין דער זעלבער ליניע און נעמט באַוועגן מיט דעם שפיץ נאָך און מיטן מויל אַ הער און אַ הין, רעכטס און לינקס, פאַמעלאַך און געשווינט, אַזוי ווי נאָר פייפּ-קע קאָן עס באַווייזן!.. דעמאָלט מוּ דאָך יעדן איבערגיין אַ גרויל פון שפיץ האַר, ביז צו די שפיץ פינגער! בלייבן טאַקי אַלע שטיין, ווי אויף אַ באַפעל און זיי ווייסן נישט וואָס צו טון: אויסבייגן זיך אַזוי ווי ער מיט די הענט, אָדער שטיין, ווי מען שטייט און קוקן בלויז אויף אים... וואָרן עפעס איז דאָ אין דעם פייסקע דעמאָלט, וואָס נייט, אַז מען זאָל קוקן אויף אים. קאָן מען לאַכן, אָדער קאָן מען אַפילו שפּרינגען אויס דער הויט פאַר שרעק!..

איז אַמאָל אַ שיינע נאַכט. אַ וואַרעמע, אַ געהיים-שאַרפּ-דיקע, אַ פאַרפּשופטע פּרילינגס-נאַכט. גראָן און תּבואות שאַק-לען זיך, מירמלענדיק עפעס סודותדיקע ווערטער און קלאַנגען; ביימער באַוועגן זיך אַליין און צוזאַמען מיט זייערע אייגענע שאַטנס, ס'ווייזט זיך אויס, ווי עפעס אַ טאַנץ אויף דר'ערד, אַ שאַטן-טאַנץ, וואָס ווערט באַ טייל באַוועגונגען אַזוי העל, נאָך העלער, ווי ליכט אַליין, ס'זעט אויס ווי די ווייטע שטערנס וואָלטן פּאַספּאַר אין די שאַטנס אַריין געוואָרפּן, — הייבן זיך דעמאָלט אונטער באַ פייפקן די פיס און זיי פירן אויס, גייענדיק די מעגלאַכסטע עלאַסטישע בייגונגען. נעמט אים אָן אַ חשק צו טאַנצן, וואָס איז באַ אים אַזוי, אַז אָן דעם קאָן ער נישט לעבן. שטעלט מען זיך אַוועק אין מיטן וועג; יינגען פּאַרן זיך צונויף מיט שיקועס — טייל-מאָל נעמט נאָך ווער אַרויס אַ האַרמאָניקע און מע' לייגט אַוועק אַ טאַנץ-גאַר נישט אויף קאַטאַוועס.

דעמאָלט פלעגט שוין אויך ציען דעם קליינעם אורקן

אין זייער מיטן אַרײַן. ער וואָלט שוין געוואָלט מיט טאַנצן און מיט שפּילן... עפּעס איז אַ לעבן!..

דערפאַר אָבער, אַז עס קומט אין שלעכטן וועטער — דעמאָלט אַ ברודער, איז ביטער. דעמאָלט קאָן מען זיך קאָרט נישט געפונען. אָט איז געווען אַ ווינטער — גאָט צו דאָן-קאָן, שוין אַריבער... ווי די ווינטן האָבן עס געבושעוועט, פונקט ווי די ווילדע חיות... און רעגנס זענען געפאלן אַ זעלכע — דעם קאָפּ נישט אַרויס צו שטעקן. זײ, דער ווינט מיטן רעגן, האָבן זיך געטוישט, האָט אײנס אויפגעהערט, האָט באַלד דאָס צווייטע אָנגעהויבן, פונקט ווי אויף אַ חתונה: אײן פאַר פאַרלירט נאָך נישט די לעצטע טריט — טאַנצט שוין אַרײַן אַ פריש פאַר, און טיילמאָל פלעגן אויך ביידע צוזאַמען רײסן און גיסן מיט גאַנצע פאַליעס. דעמאָלט — איז אַזאַ מוזיק, ווי דאָס האָט נאָך קײנער נישט געהערט! נישט נאָר, ס'גליסט זיך נישט צו טאַנצן, נאָך מען בעט גאָט, אַז מען זאָל די נאַכט איבער-לעבן. ס'רוישט, פייפט און קאָל חלוק ניש' — צי אונטער דער פלאַנדעקע, צי אויף יענער זײט פון דער פלאַנדעקע — אומע-טום ווערסטו אַלץ אײנס דורכגעווייקט און דער גאַנצער „אוב-יאָר" ווערט געשוואָלן — נאָר אין דר'ער אַרײַן...

איז אויב עס געפינט זיך נאָך אַ שטיקל מענטש אויף דער וועלט, וועלכער ווערט אויך פון דעם נישט נתפעל — איז עס נאָר פייפקע.

— איצט — פלעגט ער זאָגן — קאָן מע' זיך אַלע אויפ-הענגען אויף די בידימער, אויסצוטריקענען. נאָר פריר מוז מע' גיין צו אַ וועשין זי זאָל אונז גיט אויסדרענגען, אַ ניש' קען מע' הענגען אַ יאָר מיט אַ מיטוואָך...

דאָס זענען פייפקעס ווערטלאַך דעמאָלט. און רעדנדיק אַזוי, דרייט ער זיך אויס צו זײן מאַטעיעלכע, נעמט איר אַרום דעם האַלדז מיט די צוויי טריפנדיקע אַרבעלס און קוועטשט זיי אויס. נעמט עס גיסן אויף איר פנים און אין האַלדז אַרײַן, אַזוי ווי פון אַן אַ דורכגעלעכערטער רינע. זי בלייבט אָבער זיצן, ווי ביז איצט, טוט זיך צומאַל ניש' קאָל שאַקל, ס'הייבט זי

נישט אָן צו אַרען אַפילו... און נישט נאָר איר, נאָר אויך דעם
 אַלטן שעהקו, אָדער בערלען ער גיט אַ וויש מיט אַן אַרבל
 אַרט עס זיי נישט. שוין לאַנג צוגעוואוינט צו די וועטערן,
 אַסער דעם זיצט מען גלאַט, ווי תמים, מען הערט אויף צו
 פילן — מער נישט ס'אי נאָס און ס'גליסט זיך צו דרעם-
 לען...

אין אַזאַ צייט איז אויך אויסגעקומען אורקען אָנצוהייבן
 זיין שמוגלער-קאַריערע. ער, אַז ער ר'איז געוואָרן ס'ערשטע
 מאָל אַ דורכגעווייקט פון אַזאַ רעגן, האָט ער זיך פאַרשטיפט
 אין אַ ווינקל, האָט זיך איינגעקורטשעט און מורא געהאַט זיך
 אַ ריר צו געבן. אַרום אים, איבער אים, אונטער אים און אויף
 אים, האָט עס געללאָפטשעט און געמלאַטשעט, פונקט ווי די
 וועלט מענטשן וואָלטן גענעמען קנאַקן מיט די צינגען. אין אַלץ
 און אין אַלעם האָט זיך געפילט אַ שיטערע צעגאַנסקייט. אַפילו
 דער אָפקלאַנג פון די פערדישע פּאָדקאָוועס, אַפילו זייער הירושן
 איז אויך געווען אַ צעווייקטס. אורקע, מיט די אוירן אונטער
 אַ פוטערנעם הוט, וועלכער האָט אויסגעזען, אַ צעווייקטע קאַץ.
 איז געלעגן אין זיין ווינקל, קיילעכדיק, ווי אַ יעזש. ער האָט
 אַפילו די קינבאַקן מיט די ברעמען איבער די אויגן צונויפגע-
 צויגן איינס צו דאָס אַנדערע און ער האָט געקוקט בלויז דורך
 קליינטיקע אויגן-שפעלטאַלעך אויף אַ צויט, וואָס האָט געהאַנגן-
 גען איבער חנה גימפּלס קאַפּ. פון דעם צויט איז עס פּסדר
 געריגען: אַראָפּ אַ טראָפּ, איינגעזאַפט זיך אין דער געשוואַלע-
 נער פאַטשייל — קלעטערט שוין אַ צווייטער טראָפּ, קלעטערט
 אַראָפּ לענג אויס פון דעם צויט צום עק צו. און הינטער איר
 נאָך איינע. און אַזוי פּסדר, פּסדר, אָן אַ שער, אָן אַ סוף.

ערעפמע קאפיטר

דאָס ווערט: „אורקע עט זיין אַ לייט, וואָס פאַנטל
האַט געזאָגט מענדלען, בשעתן מבקר חולח זיין אים אין וואָר-
שע — גייט איצט אַרום צווישן אַלע שמוגלאַרס וועגן אים.
„אַט איז אַ פייגאַלע“ — לאַכט אַ שיקוע, צו וועלכער אורקע
שאַרט זיך אַמאָל צו, שטעקט זיין קאַפּ איר אין בוועם
אַריין און כיכאַטשעט אויף אַ גרילצנדיק קול. „ער עט נאָך מיך
אויספייפן,“ — זאָגט פייפקע, זעענדיק, ווי געשיקט אורקע לאַפט
עס אַראָפּ אַפּעקאַלע פון אַ פּרעמדער פיר, בשעת מען פאַשעט
די פּערד, אָדער גאָר אין מיטן פאַרן.

ווען די ערד האָט זיך אָנגעהויבן צו שוואַרצען און דער
וועג — צו טריקענען אונטער די גלעטנדיקע שטראַלן פון דער
פּרילינגס-יון, דעמאָלט ערשט האָט זיך אויפן פּאָן פון די שמוג-
לאַרס, באַוויזן אורקע אין זיין גאַנצער פּראַכט, דער אורקע,
אָדער ווי מ'האַט אים גערופן גאָר פשוט: דער קליינער פאַנטל.
אַ הוט, אַ קורטקע און שטיוול — האָט ער געטראָגן דעם פּאָ-
טערס, — איז אַפילו פאַר די שמוגלאַרס אַליין שווער געווען
אונטערצושיידן אַ שטיקל פון דערווייטנס ווער עס גייט: דער
טאַטע, אָדער דער זון, געזען, אַז „מ'נעמט צו“ יעדעס מאָל
און וואו צו באַהאַלטן דעם שמוגל איז נישטאָ, ווייל מיט אַ טאָ-
פּאַלן באַדעם וועט מען שוין היינט קיין דייטש נישט פאַר-
שטעלן די אויגן; זיי האָבן אַ גאַנץ איינפאַך מיטל: שטעקן
אַריין די שווערד, ווי יענער „המן“ צום „בעדער“ אין דער
„מלינע“ און מעסטן אויס די טיפקייט פון אינעווייניק און
אויסנווייניק — ווייסן זיי שוין. איז דער קליינער אורקע, וואָס

האָט געהאַט אַ חוש פאַר גוט באַהאַלטן זאָכן... געפאַלן אויף
אַזאַ המצאה: „אַז מ'קען ניש' פירן קצ' שמוגל, דאַרף מע'
פירן מעבל...“

האָט פאַנטלס פיר געמאַכט דעם אָנהויב און קאַפל מיט
יענקלען זענען געווען אויסער זיך פאַר פרייד, ווען זיי זענען
דאָס געוואָרן געוואָרן. אורקע איז מיט פאַרפלאַמלע באַקן פון
איינ פיר אַרצפ — אויף די צווייטע אַרויף, געקוקט און באַ-
טאַפט פאַרשידענע קאַנאַפקעס און מיט פאַרגעניגן געלאַכט צו אַ
שיקע: „אַז דו ווילסט קאַנסטו דיר צולענען אַ ביסל אויף אַ
„טשעשליאַן...“

די דייטשן האָט עס שטאַרק געווינדערט: „וואָס פירן
עפעס די שמוגלאַרס מעבל „נאָך וואַרשאַו?..“ האָט זיך עס
געזאָלט עפענען אַזאַ פאַבריק אין זייער שטעטל, וואָס אַרבעט
דאָס אויס און שיקט פאַרטיקע סחורות צום פאַרקויפן?..“ —
אַזוי האָבן זיי געטראַכט, וואָרן „יעקע“ וואָס גלייבט ער דען
ניש?.. נאָר „יעקע“ ווען ער גלייבט שוין, וואָס גלייבט ער
דען יאָ?.. האָבן זיי זיך גוט גענעמען צוקוקן און נאָך אַ לענ-
גער פאַרן זיך אין די געדאַנקען באַ זיך, האָבן זיי ערשט ווי
פליצלינג דערזעען, אַז פון „וואַרשאַו“ פירן די שמוגלאַרס
צריק אויך מעבל... במה נפשך?.. דאָס האָט זיי געברענגט אויך
דערצו, אַז זיי זאָלן ווידער פליצלינג דערזעען, אַז די אייגנע
„סאָפאַס“ וואָס מע' פירט אַהין, פירט מען אויך „צוריק!..“
זענען ווידער איצטער, נאָך אַ לאַנג פאַרן און בעאַבאַכטן —
די דייטשן געקומען אויך אויף אַ „המצאה“ און די שמוג-
לאַרס (די וואָס האָבן געקענט עברי) האָבן אָפגעזאָגט רבנן
קדיש נאָך דעם דאָזיקן מיטל... און טיף באַדויערנדיק, זיך
אָפגעזעגנט מיט די פיינע „געזעסן“ און — אַדיע — „טשעש-
ליאַנען!..“

אַבער אַ צייט, ביז די דייטשן האָבן זיך אויסגעפאַריט
באַ זיך אין די געדאַנקען, איז עס אָנגעגאַנגען...
שפעטער איז אונטערגעשפרונגן אַ צווייט שפיצל: נאָנט
פאַר דער וואַך, פלעגט מען מאַכן אַ גערודער אויף אַ זעלכע

קולות, אז א טויבער וואָלט געקאָנט הערנדיק ווערן. די שמוג-
 לאַרס צעזינגען זיך דעמאָלס און צעפייפן זיך, אז אַלע, לויטע
 פון דער וואַכע קומען אַרויסצופליען פון זייער „שטובע“ און
 זיי קוקן אויף דעם ביז ווינדער, ווי אַזוי זיינגען שלעפן „קופ-
 טשעלע“ (קויף אַ קאַלב) אויף די „באַרעס“ טייל שיקזעס, מיט
 אַריבערגעבונדענע רויטע טיכער איבער די קעפּ. (א זאַק פאַר-
 שטעלט פאַר אַ שיקזע.) טייל ווידער שיקזעס שלעפן גאַר זיינגען
 אויך מיט די אייגענע שפּיל... מיט אַראָפּגערוקטע היטן איבער
 די פּנימער... קוקן דאָס צו די דייטשן און עס פּריידט זיי אַ
 גרויסע פּרייד אויף די „שוישפּילן“ און בעת דער „רעזוויזיע“
 געפונען זיי אין אַלע דריי וועגן צוזאַמען אפשר אַ צען פּע-
 קאַלעך, צו צוויי, אָדער דריי פונט... פאַרדריסט עס זייער
 שטאַרק די דייטשן און נאָך אַ פאַר מאָל „פאַקן“ אַ זעלכע
 שמוגלען ווערען זיי אמת ביז און נעמען שרייען און „שימפּפּן“
 וואָרעם זיי האָבן פאַרשטאַנען, אז די „דוממע פּאַללן“ פירן זיי
 שוין ווידער פאַר דער „נאַזע...“ האָבן זיי ווידער געבראַכן די
 קעפּ און געזוכט און געשניטטערט, ביז אַ דייטש האָט זיך איינ-
 מאַך פאַרגליסט אַ טאַפּ צו געבן אַזאַ „שיקזע...“ און ער איז
 שער משוגע געוואָרן...

אָט אַ זעלכע שטיקלאַך פּלעגט מען עס אויפטון און אין אַלעם
 איז אורקע געווען דער „ברען-פונקט.“ אַהין צו וועגס און צריק
 צו וועגס האָט ער שוין געוויסט, ווי אַזוי מכבד צו זיין דעם
 אַלטן שעהקעלען מיט אַ האַרט איי. נעמט זיך דער אַלטער צום
 טאַרבקאַלע, לייגט אַרויס אַ שטיקל ברויט מיט פוטער, אַ שטוי-
 באַלע זאַלץ און נעמט זיך מיט גרויס כּונה צום איי:
 — עפעס זייער אַ לייכט איי... — באַמערקט ער, וועגנדיק
 עס אין דער האַנט.

— ס'א פּריש איי, איז עס לייכט... — ענטווערט אורקע
 און שטופט זיך די פויסט אין מויל אַריין. ערשט, ווען דער
 אַלטער האָט דאָס איי אָן ווענטל פון וואָגן אָנגעקלאַפּט און ער
 האָט דערועען, אז ער האַלט אַ ליידיקע שאַל אין האַנט, איז
 אורקען אַרויסגעזעצט געוואָרן די פויסט פון מויל צוזאַמען מיט

וויין גרילצנדיק געלעכטער, וואָס רייבט זיך, ווי אויף אַ טריקן
זאָמד.

דעמאָלט האָט פייפקע געזען בחוש און אַ צווייט מאָל
אויסגערופן:

— האָ, האָ! ער מוז מיך אויספייפן!..
איו מען אַמאָל ניש' געפאָרן, אָדער אין אַ שבתדיקן טאָג,
קריכט ער אַרום איבער די הייף, איבער אַלע אונטערגעסלאַן.
טרעפט ער אָן אַ קינד, שפּרינגט ער צו אומגערעכט, וואָרפט
עס אים, אָדער דערלאַנגט אַ קלאַפּ, אַז דאָס קינד נעמט „רייסן...“
אָדער ער מאַכט „וויזטן“ איבער אַלע „מלינעס“, פאַרווכט
אומעטום אַ „גלעזאַלע“ און טשעפעט זיך דערנאָך צו די שיך-
זעס.

אַמאָל סוף פּרילינק, אין אַ דאָנערשטאָג פאַרנאַכט, געקו-
מען פון וואָרשע, נאַנצע צוויי מעת לעת, — פּרייע! גיט אורקע
צו פּרעסן די פּערד, פּאָיעט זיי אָן און, דערנאָך נעמט ער זיך
אויף ויין באַליבטן שפּאַצירגאַנג איבער די הייף.
ס'איז געווען פאַרנע, איו ער געגאַנגען בורפּיס, אין סאַ-
טענס ברייטע, לייזאַנטענע הויזן אויפן בלויון העמד. אויף
ערגעץ אַ הויף איו אָפּן דאָס טויער, גייט ער אַ דורך און
קומט אַרויס אויף אַ פעלד, וואָס איו באַשפּרענקעלט אינגאַנצן
פון דעם, נאָך שוואַך אַנזעעוודיקן, קאַרטאַפּל-בליאַכץ. דאָ איו
ער נאָך קיינמאָל ניש' געווען, ווייזט עס אים דאָרט אויס ניי
און ער קוקט אויף דעם ביסל פלייטן, וועלכע ציען זיך לינקס
אויף דעם פעלד.

דערזעענדיק אָבער דאָס רויטע געמורטע הויז, וואָס
שטייט אויף אַ בערגל נישט ווייט פון דאַנען, האָט ער עס
דערקענט אָן די רויטע נישט-געטונקעוועטע ציגל, אָן דעם
שטראַכלייטן-פלויס, וואָס דינגעלט עס אַרום און געוואַלט גיין
צוין עכ, דאָס איו דאָס שעכט-הויז.

— „איצט שעכט מען אויף מאָרגן — האָט ער זיך גע-
זראַכט — דאַרף מען דאָרט אַהין צוגיין, זעען, ווי ס'גייט
צו.“

אָבער ער איז געבליבן שטיין באַם בוים, וואו ער איז געשטאַנען. ס'איז שייך געווען גוט טונקל און אַ חברה שיקסלאַך זענען אָנגעקומען איבערן פעלד, פון וואַלד ערגעץ, פירנדיק אויף שטריקלאַך אַ פאַר קאָזאַלער, וואָס האָבן געמעקעט און די שיקסלאַך האָבן זיי צוגעהאַלפן אויך אויך געמעקעט, ווי די קאַ-זאַלער.

אויף זיך האָבן די שיקסלאַך געהאַט בלויו די לאַנגע פויערישע קליידלאַך, וואָס זענען געווען די איינציקע מלבושים אויף זייער לייב. פיסלאַך זענען באַ אַלע געווען בורפיסע אין די הערלאַך זענען געווען צעלאָזט פון אַרומלויפן אין וואַלד. באַ טייל האָבן געשטעקט נאָך אין די האָר, די שטעכעדיקע וואַלד-נאָדלען און טייל האָבן געטראָגן אין די הענטלאַך די שמעקנ-דיקע וואַלד-קישאַלער, וועלכע, אַז מ'ליגט הונטערן קישן, שלאָפּט מען רויק אַ דורך די נאַכט און מען האָט נאָר גוטע חלומות. גייענדיקערהייט, האָבן די שיקסלאַך אי געמעקעט, אי געזינגען איינטעניקע פויערישע קינדער-לידלאַך און, בשעתן זינגען, זיך געהאַלטן מיט די הענטלאַך, באַ די זייטן, אַזוי ווי גרויסע אָדער געהויבן זיך די קליידלאַך אויף די קעפּ אַרויף און שטופנדיק, זיך געוואָרפן אין גראָז אַריין.

אורקע איז געשטאַנען און געקוקט, ווי זיי שטיפן אַרום אין דער טונקלקייט, וואָס איז ראַש פינצטערער געוואָרן, נישט אַזוי צוליב דער נאַכטס צופאַלן, ווי איבער זיין קאַפּ, אויפן הימל, זענען זיך צונויפגעקומען שוואַרצע כמאַרעס. פון אַלע זייטן האָבן זיי זיך צונויפגעקיפּעט, ביז דער גאַנצער הימל איז איין כמאַרע געוואָרן. אויף דער ערד האָט זיך אַ פינצטער-קייט געלייגט און אין דער לופט אַ פאַרנעקייט, ווי פאַר אַ רעגן. זענען געגאַנגען די שיקסלאַך, געהויבן די קליידלאַך און געשריגן:

— „דעסציק בענדזשע! דעסציק!“

האַט ער געקריגן דעמאָלס אַ חשק אויפצוקנעפלען * ברייטע הויזן, הייבן זיי אויפן קאַפּ אַרויף און אויך, ווי זיי שרייען

— „דעסציק בענדושע! דעסציק.“

זענען זיי פארבייגעגאנגען פארן בוים און האָבן אים נישט באַמערקט. איינע נאָר איז געבליבן פון הונטן, „מאַטשיושאַקס“ שיקסל, ער קען זי נישט איינמאַל געהאַלפן מאַטשיושאַקס טויבן כאָפן. איז זי געבליבן הונטערשטעליג, ווייל אַ פאַר שלאָפּקי-שאַלעך זענען איר פון האַנט אַרויסגעפאַלן און זי בייגט זיך איין און זוכט זיי אויף פון צווישן די הויכע גראָזן, וואָס וואַקסן באַ דער סטעטשקע.

שטעקט אורקע אַרויס די צונג אַזוי ווי דעמאָלט, ווען דעם טאַטעס אָגער האָט געיאָגט די קאַבילקע אויפן פעלד, פאַ-מעלאַך קומט ער איר אָן פון הינטן, גיט אַ צי אַרויף איר דאָס קליידל אויפן קאָפּ אַרויף... און וואַרפט זיך אַנידער, אַזוי ווי אַ הינטל, מיטן בויך אַרויף... און פאַטשט זי איבערן נאַקעטן לייב. דערשרעקט זי זיך און פאַלט אויך אום אין גראָז אַריין, שרייענדיק:

— מאַמאָ! מאַמאָ!

לייפן צו די איבעריקע שיקסלאַך, וואָס זענען שוין באַלד געווען באַם טויער, מיטשלעפּנדיק צריק פאַר די שטריקלאַך די קאַזאַלעך, וואָס מעקען איצט אַזוי וויינענדיק, פילנדיק שוין דעם נאַנטן רעגן, וואָס אָט, אָט, וועט ער זיך געבן אַ גאַס פון דער הייך אַראָפּ. און די שיקסלאַך, צוקומענדיק צום אָרט, הערן נאָר ווי אורקע זאָגט:

— „אַ צאָ קושיציס. אַ צאָ?“

אַזוי הייסט עס האָט ער געפרעגט אורקע, ווייל ער האָט שוין קיין אַנדערע ברירה נישט געהאַט... לאַכן זיי, די שיקסלאַך, און אַרויפפאַלנדיק אויף אים, פאַטשן זיי אים גוט אָן! און די קאַזאַלעך, דערשראָקענע פון אַלעמענס קוויטשערייען, שפרונגען אַרום זיי, וואו זיי דישן זיך אויף אַ קופּע — איבער די בייכער, איבער די פיס און איבער די קעפּ איירעכטנדיק זיי מיט בלאַטע און צעדראַפּנדיק זיי די פּנימער...
מיט דעם ענדיגט זיך די מעשה, וועלכע האָט זיך געקענט

אנדערש אויך ענדיקן...

אורקע, אז ער דערמאנט זיך נאך היינט אמאל און דעם פארנאכט, פארשעמט ער זיך פאר זיך אליין, אז שיקועט זאלן אים האבן גובר געווען און „קאליע“ געמאכט... וואָרן איז דאָס שיין, אז אַ יינג זאל זיך לאָזן אָנפאַטשן פון קליינע שיקסלאַך? אמת איז, אז די הויזן האָט ער זיך געהאַט אויפֿ-געקנעפלט נאָך פון פּריר... און זיי האָבן קיין אַרבעט נישט געהאַט... און אמת איז אויך, אז זיי זענען געווען אַ גאַנצע „געבאַנדע“ — אָבער דאָך קרענקט עס אים... ערשט ווען זיי האָבן אים אָפּגעלאָזט און אַנטלאָפּן האָט ער זיך אויפּגעכאַפט און נאָכגעוואָרפּן שטיינדלאַך און שטיקער בלאַטע... און כאַטש דאָס איינע טוט אים אַ הנעה...

סימאכט זיך אמאל, אויפן וועג, אז אַ גויה, פּאַרשנעפּסלט נאָך אַ גוטע „יאָודע“, צושפּילן זיך אין איר די געפּילן... און קאָן זי נישט איבעררעדן אַ יינג — שלעפט זי צו אורקען צו זיך, קיצלט אים און פּליאַסקעט אים און ער כּיכאַטשעט אפּילו אַלץ אויף זיין שטייגער, — אָבער ליב האָבן... האָט ער זי נישט... וואָס? ער ווייסט נישט, אז זי איז אַן אַל-טע?!

אזוירנאָך וואַקסט אורקע, און די נאָנטע זאָגן:
— „אורקע יעט זיין אַ לייט!“

צווערעפטע קאפיטל

מיט די ערשטע סמנים פון זומער איז אַראָפּגעקומען אַ „טרופע“, איינגעפאַרן אין שטעטל זענען זיי מיט איינעם אַ

יעקב-עשו, וועלכער האלט אַ בריטשקע צו דער באַן. אָפּגע-
שטעלט זיך פאַרן קאַשציל, האָט מען דערזעען אַ האַלב טיך
צעפּאַלדעוועטע קאַפעליווען מיט אַ דריי דאַמען-היטאַלעך. האָט
מען זיך געשטעלט אַרום דער בריטשקע, ווי אַן ערן-וואַך און
גענעמען באַטראַכטן די געסט. יענע ווידער האָבן זיך מיט
אַזאַ אינטערעסירן שטאַרק דערפרייט און, איינער, דער „גראַדאַ-
וואַלער“, אין אַ קורץ סאַקל און מיט אַ פּויגעליש פנים, שפּרינגט
עלעגאַנט אַרויס פון דער בריטשקע, העלפט צו די „דאַמען“
באַם אַראָפּגיין און זאָגט צו דער קורצער האַר-געשוירענער,
וואָס גייט אָנגעטון אין עפעס אַ מאָדנעם פעניוואַר — אַודאי
די פּרימאַדאַנע — מיט זייער אַ צופרידן קול:

— מעט נאָך קאָנען היינט „אָנגיין“ דאַכט זיך...
שמייכלט יענע אויך צופרידן, קוקנדיק פון דער בריטש-
קע אַראָפּ, בשעת אַרום פון גאַנצן מאַרק טייטלט מען שוין
מיט די פינגער און יוסל קאַפּשטיק פּרעגט:
— וואָס זענען דאָס פאַר אַ לייט?
— זעסטו, דו זאָלטט פּרעגן, ביסט עך עפעס אַ קאַפּ-
שטיק...“

און פיניע גרעגער גיט זיך שוין אַ ריק צו און פּרעגט
דעם גראַדאַוואַטן:

— זענט עך די אַקטיאָרן?
— יאָ — ענטווערט יענער, צוקוועטשנדיק די גאַמבע
צום האַלז, אַז עס זאָל אויסקומען מיט אַ גוידער... און צום
קורץ געשרענעם מיידל:

— דער מאַן ווייסט אפשר פון איין האָטעל...?
— קאַ האָטעל איז באַ אונז נישטאָ — רופט זיך אָן
פיניע און עס טיט אים אַ הנאה, וואָס זיי גייען זיך טאַקי מיט
אים באַהעלפן, — נאָר איך וועל שוין באַזאָרגן, וואָס עך
דאַרפסט צו האָבן.

— און אַ טעאָאָר? — פּרעגט פּליצלינק דאָס מיידל פון
וואָס פיניע ווערט שטאַרק צו ק.ט.

— איך 'על... איך 'על... — זאגט ער — ווארטן... ארויס-
רופן אברמל ארטיסט...

הערן דאס די ארטיסטן, קוקן זיי זיך אָן :

„וואָס זאָגסטו נישט צו דעם ?..“

און זיי ווילן אים איינהאַלטן... נאָר ווי ? נישטאָ שוין
קאָ פּיניע גרעגער און אין אַ פּאָר מינוט אַרום שווימט ער
צריק אויף אויפן מאַרק אַרויף, לויפנדיק מיט נאָך איינעם
אַהער צו דער בריטשקע.

די אַקטיאָרן האָבן דערווייל באַצאָלט יעקב-עשון און
גענעמען שפּאַצירן איבערן מאַרק און באַטראַכטן דאָס „אַרט“
וועלכעס זיי נעמען איצט „בעאַרבעטן“. דער דירעקטאָר (אַלץ
דער גראַדאָוואַטער) טוט צו וויסן, ראשית וועט מען „געבן“
די „אַמעריקאַנערן“, אין וואָס דאָס קורץ געשוירענע מיידל
האַט אַ „ראַל“

זענען דאָ אַברמל אַרטיסט מיט זיין באַגלייטער דעם
גרעגער און ער קוקט אויף זיי — (ער ווייסט שוין ווי אַזוי
צו קוקן...) און גיט אַ שטעל אָן אַ מינע, ווי בשעת ער האָט
אַמאָל „דיקלימירט“ „אַ רעגן גייט“, און ער גיט אַ פרעג :

— איר ווילט אינו „געבן“ אַ „ספעקטאַק“?

ווערט די חברה אַקטיאָרן מיטאַמאָל קלאַר מיט וועמען
זיי האָבן דאָ צוטון און זיי ענטווערן אים :

— אַודאי !..

און באַ באַנדל ליטוואַק, דער „קאָמיק“ פון דער טרופּע
וואָס באַ אים הייסט אַ זעלכער, ווי אַברמל-אַ „דויל !..“—מאַכט
ער אַזוי צו אַ מויד, וואָס הייסט די „שוואַרצע אַניוואַ“
און וואָס שפּילט בלוז מוטער-ראַלן צוליב איר „מויל...“

— אַט דאָס איז גוט...

נאָר דער דירעקטאָר ענטווערט זאַכלאָך :

— מיר וועלן שטעלן „די אַמעריקאַנערן“.

— יאָ — זאָגט אַברמל — אַ שיין שטיק, און ווער יעט

שפּילן פאַר איר, די אַמעריקאַנערין ?

— איך, קאַלעגע ! — רופּט זיך אָן דאָס געשוירענע

מיידל, איינפייגנדיק דאָס פנימל און קוקנדיק אים שיפֿלאַך אין די אויגן צרייַן. דאָבא טוט זי אַ שאַר מיטן פיסל. אַ הייב דאָס קליידל צוזאַמען מיטן „ פעניוואַר“ מיינענדיק אַז ס'איז אויף דער סצענע און פאַרגעסנדיק אַ פנים, אַז ס'איז אין מיטן מאַרק...

— יאָ, יאָ... — זאָגט אַברמל — זי קערן צו שפילן די ראָל...

לאָזט ער דעם גרעגער פון הינטן און ער גייט צוזאַמען מיט די אַקטיאָרן פאַרויס.

איבערן וועג שרייט ער אַרויף צו אַ פענצטער פון אַ גאַרן, צו ברוך פלייטניק, דעם איינציקן רעכטן קלעזמער אין שטעטל.

יענער קומט אַראָפּצילויפן, מיט שפּאַקולן אויף דער נאָז, פון מיטן דער לעקציע, וואָס עס נעמט באַ אים אַ נגידישער בוחר אויף פידל-שפילן...

שטעלט אים אַברמל פאַר פאַר די אַקטיאָרן און מען גייט צוועק צו דער „סטראַזאַצקע“ (פיער-לעשער) שאַפּע, וואו ס'געפינט זיך אויך אַ סצענע מיט דריי ווענטלאַך, אויך קוליסן און אַ לאַך—פאַרשטעלט מיט אַ ברעטל פאַר אַ סופלאַר—אַן אמת טעאַטער...

אַבער איבערן וועג נאָך איז ברוך פלייטניק עפעס נישט אַ הער און ניטט אַ הין: דאָ דאַרף ער גיין, וואָרן ער גייט דאָך... און דאָ שרייט אים דאָס ווייב נאָך פון פענצטער אַרויס:

— ברוך, וואָס האָסטו דעך גענעמען פליצ' אין מיט' דרי-גע' שפּאַצירן? דער בוחר שטייט דעך?..

נאָר אַברמל גייט נעבן דער ראָזא, דאָס געשוירענע מיידל, און רעדט מיט איר פון פאַרשידענע „שטיקעס“. ער האָט ליב היסטאָרישע פיעסן.

— צי וועלן זי געבן „בר-כוכבא"?—פרעגט ער.

—אודאי, אודאי.

—און, געלט, ליבע און שאַנדע?"

—אודאי, אודאי,
 און „די באַבע מיטן אייניקל“?
 „זי זענען אַ וואַרשעווער“?—פרעגט זי.
 —ניין. אַ היגער. קיינ וואָס?
 —ווייל זי האָבן אַ נייגונג צו דער סצענע... זע איך...
 איר וויסט אַזוי פיל שטיקער...
 איז אַברמל צופרידן און באַמבקעט עפעס אַ לידא-
 לע...

באַקוקט די שאַפּע, באַרעכנט, וויפיל עולם ס'קאָן אַרײַן,
 פרעגט דער דירעקטאָר, באַ וועמען מ'קאָן דינגען דאָס טע-
 אַטער. אַנטשולדיקט זיך אַברמל באַ „ראַזאַן“ דערנאָך באַ די
 אַבעריקע אַקטיאָרן און צוואַמען מיטן דירעקטאָר גייט ער
 אַוועק אין מאַגיסטראַט און וועגט זיך גלייך צום בורגעמייס-
 טער.

זאָגט יענער: ניין... נאָר נאָך אַ סאַך בעטן הייסט ער
 זיי גיין צום נאַטשאַנליק (פון „סטראַזש“, אכשר וועט יענער
 ערלויבן...)

קומען זיי שוין צום סקלאַד-אַפּטעטשניק און יענער
 פרעגט זיי נישט מער, נאָר אויף וועלכער שפּראַך מ'עט
 שפּילן?..

—אויף יידיש...—ענטווערט דער דירעקטאָר.
 —קען מע' ניש'...—זאָגט ער.
 —וואָס הייסט? אַ געזעץ איז דאָ אַ זעלכעס?
 —ניין—אַ געזעץ ניש', נאָר מיר האָבן אַזוי באַשלאָסן
 אויף אַ זיצונג...

דאָ איז נישט גוט. און מען בלייבט שטיין אין מיטן
 מאַרק פאַרקלערטע...
 אַברמלס מינע איז כמעט טראַגיש, די הענט האַלט ער
 פאַרקרייצקט אויף דער ברוסט, ווי אַן אמתער, שוישפּי-
 דער...“

—נישט גיט...
 —וואָס-זשע טוט מע'...?

טוט מע' דאָס אייגענע, וואָס מ'טוט אין אַנדערע שטעט-
 לאַך אין דעם פּאַל. שפּילט מען אין אַחדל פון פּאַראיינ. האָבן
 זיך אָנגעפאַקט יינג און אַלט, אויך דער נייער וואַלמיסטער. (נישט צו
 פאַרזינדיקן, נישט ערגער פון יאַנדסמאַנען) האָט עס אים שוין
 אַליין בייב האַרץ אָנגענומען. ווען אויף די פּאַר ברעטלאַך האָבן
 די אַרטיסטניס געדאַרפן „אויפטרעטן, האָבן זיך די צוויי
 קלעצלאַך, וואָס זענען געווען אונטערגעלייגט אונטער זיי כדי
 די „סצענע“ זאָל אויסקומען העכער, זיך צעריקט, אפשר, ווייל
 זיי זענען געווען קיילאַכדיק... און די „שוואַרצע אַניוטאַ...“
 וואָס שפּילט די מוטער ראָלן — „באַץ“ אַריין מיט אַ פּיס
 דאַצווישן און זי ליגט שוין... נאָך אַ געפאַלענעם העלנט דאָך
 מסתמא גאָט?.. איז דעמאָלט אַר.יף אויף דער סצענע, וואָס איז
 שוין געלעגן אויף דר'ערד גלייך מיט דער פּאַדלאָגע... דער וואַלמי-
 סטער, בכבודו ובעצמו, וואָס עס איז אים זייער שטאַרק גע-
 פעלן דאָס ווייסע שטיקל מייטקע, וואָס האָט זיך אַנטפלעקט
 פון הונטער „אַניוטאַס“ קליידל, וואָס איז אַזוי אויך קורץ גע-
 ווען ובפרט נאָך בשעת אין פּאַלן, ווי ער האָט בחוש געווען
 די צוויי פּוּלֶקע פּיס, וואָס ליגן געבעך אַזוי צעצווייגטערהייט
 אין די ווייסע מייטקעס, — איז ער אַרויף צוין איר און געזאָגט:
 קומען זי מאַרגן צו מיר וועט מען בעשפּרעכן איבער דאָס
 שאַפּאַ... איז צומאָרגנס אויף די אייגענע אַרויסגעאַנגענע
 אַפּישן צוגעשריבן געוואָרן, און צעוויסן געגעבן געוואָרן —
 אַז מע' שפּילט אין דאָס שאַפּאַ... אין קינד און קייט און יינג
 און אַלט האָבן זיך געגרייט מיט בילעטן אין טעאַטער.

דרייצנטע קאפיטר

דער ערפאלג איז געווען אַ גרויסער, איבער אלע, ער-
וואַרטונגען. דאָס נעכטיקע „שפּילן“ וואָס איז אייגענטלאַך נאָר
געווען אַפּאַרשפּיל פון שפּילן... האָט נישט געברענגט קיין
שים אַ „דורכפּאַל“ וואָרן, ווי סױויזט אױס האָט עס די
יינגען פון שטאָט אױך נישט געלאָזט אָן א רױשם דאָס פּאַלן
פון אַניוטאַן... און באַלד אינדערפּרי האָט מען שױן געקאָנט
זען דעם ערפּאַלג. וואָרן קינדער אַפּילו זענען נישט געשלאָפּן:
געשלעפט און געטראָגן שטולן, געשלעפט און געברענגט ברע-
טער, און פּיניע גרעגער האָט זיך שױן „דערמאַרדעוועט“,
זיין „גרעגער“ האָט זיך געטראָגן איבערן גאַנצן מאַרק און אין
אַלע זײַטן געסלאַך פון שטעטל.

דאָ האָט עס אַפּילו אונזערע ברוינפּינמאַכעם אױך גענע-
מען. און דער קליינער משהלע האָט זיך געזאָגט: מעג זיין,
וואָס עס וויל און היינט מוז ער גיין אין טעאַטער אַרײַן.
איז נאָר פּאַרטיק געוואָרן דער „קאָך“ פון קנאַפע פּינעף לי-
טער, איז ער אַזעק אַהײם, אָנגעטון זיך פּיד המלך און
אזעק אין טעאַטער.

איז די שאַפע גרויסאַרטיק אילימונירט. אלע שפּריצערס—
אַרויסגעפּירטע שטייען אױפּן הויף מיט די דישליס גלייך אױפּ-
געשטעלט, ווי די זעלגער... אינעווייניק, נעבן דער סאַמע וואַנט,
זענען געבליבן שטיין נאָר די בלויוע לייטערס, אױף וועלכע עס
קריכן אַרױף, אַדער הענגען זיך אָן ווייסע חברהניקעס, וואָס

האָבן גענוג זיך אָנגעאַרבעט דעם היינטיקן טאָג אַרום דעם
 טעאָטראָן און כשר פאַרדינט אַ פרייען איינטריט" אויף דער
 לייטער אַרויף... אַריינגעפאַסט אין סאַמע ווינקל שטייט נאָך
 אויך אַ בוספּעטל און אַ מיידל דאַרונטער—נאָר מען ווייסט ניש ווער
 פון זיי ס'איז ברייטער... בענק שטייען רייען, אויף וועלכע
 ס'איז אויסגעגאַסן דאָס געשטאַלט פון דריי פאַרשידענע קול-
 טור-מדריגות: „תלמוד-תורה“, „חברה-תהילים“ און „ביבליאָטעק...“
 זיצט אויך אַ פאַרשידנאַרטיק פּובליקום, אַזוי ווי איטשל האָט
 ליב צו זאָגן: „פון לעקאַך מיט צובאַלעס...“ גאָר אויף די
 ערשטע בענק זיצן: פייפקע, אַברמטשע וועלוועלס, בערטשע,
 דער ווייסער כּתריאל און אומגערעכט פאַר אַלע — אויך מענדל,
 וואָס מען האָט אים מיט כּח מסתמא געמוזט אַהערנעמען.
 אַבער נאָך אַלץ דער זעלבער פאַרטראַכטער פון דעמאָלט אָן...
 און גרום מיטן ווייב (טאַקי מיטן ווייב!) און משהלע און נאָך
 און נאָך. נאָר פון אַלע שיינט אַרויס מיט די גאַלדענע רינ-
 גען און בראַסלעטן, מירקע די אַדעסערין. אויפגעקעמט איז זי
 עפעס גאָר אויף אַ מאַדנעם אַרט, און די פּריזירקע פון שייט-
 לאַך פאַר יינגע ווייבלאַך אין שטעטל, וועלכע האָט זיך אויך
 געפּינען צווישן פּובליקום, קוקט שטאַרק אָנגעשטרענגט צו
 דערגיין דעם סוד ווי אַזוי זי קעמט זיך אויף. אין מיטן
 קאַפּ — סאַמע אין מיטן — הייבט זיך אויף אַ קנויל האָר אין
 דער הייך און פאַרענדיקט זיך מיט אַ שפיץ, ווי אַ היטל צי-
 קער. אַרום דער קנויל זענען אַרומגעשטעקט קאַמן און קעמאַ-
 לעך; שפּילקעס און שפּילקאַלעך; און פון אַלע בלישעטע עס
 און ס'גלאַנצט פון אָן אַ שעור בריליאַנטן, דימאַנטן און פּלערליי
 אַבנים טובות; און הינטן, סאַמע איבערן קאַרק, איז פאַרשטעקט
 אַ גאָר גרויסער קאַם, אין דער פאַרם פּין אַ האַלבער לבנה.
 פון אָט דער קאַם בליצט עס אָן אויסהער רויט און גרין.
 אָנגעטון איז זי אין אַ ברייטער, שוואַרצער, זיידענער בלוז-
 קע מיט פעלדאַלעך. דורך יעדן פעלדל, איז אַ דורכגעצויגן,
 ווי אַ זיגנאַג, אַ ווייס פענדאַלע און די פענדאַלעך זענען אויך
 אויסגעהאַפטן מיט בריליאַנטלאַך. אויפן נאַקעטן האַלדז טראַגט

זי א ברייט זילבערן פאסיקל, וואָס מאַכט זיך צו פון פּאַרנט מיט אַ גרויסן שלאָס און ער איז אויך באַזעצט מיט בלישצענ-דיקע שטיינדלאַך. בלישצעט עס און בלענדט עס פון מירקען און ס'גייען אויף פון איר שטראַלן אויף אַלע זייטן, ווי פון אַ זון. זיצט אזוי פּאַרנט, אויף איינע פון די ערשטע שטולן פּאַר דער סצענע, און אירע שטראַלן ציען זיך, ביז אַראָפּ, צו דער הינטערשטער וואַנט, וואו עס שטייען די לייטערס און אַלע ייג-גען ווערן איינגעטשוועקעוועט מיט זייערע אויגן אין איר. נאָר זייפקע קוקט גישט דערויף, ער איז אַלץ מוחל אַ חוץ טאַנצן... דער קליינער משהלע איז אַרייס פון דער פינצטערער און פייכטער „מלינע“ זיצט ער באַ איר לינקע האַנט און איז גרייט צו, כיווייס ניש' וואָס, צו טון פּאַר איר... ווי פליצלינק טוט אַלדינג אַ פּאַרשווינד. מיט איינמאָל ווערן אַלעמענס בליקן אָפּגעריסן פון דער אָדעסער „וון“ און אַ טראַג זיך איבער דאָרט אַהין. וואו די סצענע האָט זיך אַ מאַך אויף געגעבן. — אויף דער בינע דרייט זיך ראָנאָ אַרום אין קורצע, אויסגעפּאַסטע הייזלאַך מיטן ברייטן קאָלירטן פּאַסעק און אויך קאָלירטן העמדל, מיט אַ שפיצרוט אין האַנט. יינגען ווערן „געכאַפּט“ פליען אַליין, ווי פייגאַלעך אייף אַ לייכט-טורעם... מאַנען פּאַר-געסן אָן ווייבער און דער פּאַרויצנדער, מעכאַלע. וואָס האָט אַ ווערטל, אַז אַלץ, וואָט איז גוט, הייסט עס באַ אים „עלטסטע“ חורט ער ווך שטילערהייט:

— דאָס מוז אָדאי זיין פון די „עלצטע“ מיידלאַך... אָבער משהלע איז גאָר פּאַרכשוואַט. ווי זעט ער יעצט, ווי געדענקט ער יעצט אָן אַ מירקע „די אָדערסערן?“. ווי שפירט ער גאָר איר אָרעם, וואָס פּאַרשטעלט אים שעור אַ חאַלב פנים?.. און וואו איז ער דאָס יעצט?.. איז ער אין דער שפּע — אין דער „סטראַזשאַקער“ שאַפּע און אין זייער שטעטל?..

אזוי זענען אַ סך פּאַרקראַכן צו „ראָזאַן“ — אויף די בינע מיט אַלע זייערע חושים און זי, זעענדיק, ווי ווייט דאָס פּוב-ליקום איז שוין, ווי אַ פּובליקום דאַרף צו זיין... טוט זי נישט

מער, ווי אַ דריי מיטן קעפל, נאָ וואָרף מיט די היפש-אונטער-געשמירטע אויגן און די פיסלאַך נעמען זיך דרייען אין אַ ווינטיקן טאַנק! — נו, האָט מען דען נישט געמיינט, אַז די וועלט פאַלט איין? ס'איז דען נישט געוואָרן אַ מריטשן ווי פון אַקסן... וואָס איז גאָר נישט געווען „פאַדאַבנע“ אויף בראַוואָ-געפעטשאַריי?.. האָבן דען נישט די צוויי יינגען, וואָס זענען געשטאַנען אין די ווינקלען און צוגעשאַרט און אויפגעשאַרט די פויערהאַנג, געמוזט זי צריק אויפשאַרן?.. בייגט זיך דען נישט „ראָזאַ“ און נייגט זיך נאָך און נאָך פאַרן פובליקום, צו-דרייענדיק מיטן רעכטן פיס, ווי פייפקע בעתן ערשטן מאָד רעדן מיט די דריי שיקסלאַך אין וואַרשע פאַר דער לאַמ-טער?..

אַווינס, אַווינס איז דאָ געשעען!..

משהל, ער זיצט שטיל, מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן און זעט נישט און פילט נישט קיינעם נאָר די „אַמעריקאַנערין“ כּאַטש די פויערהאַנג איז שוין לאַנג פאַריקט, אָט גייט זי... אָט שטייט זי... אָט דרייט זי זיך... אָט הייבט זי זיך... ער פאַרגעסט! ווי האָט ער גאָר אַ „מלינע!“ ווי אַ ווייב מיט קינ-דערלאַך! ער הערט צומאָל ניש אַברמלס קול, נאָר, אַז יענער שטעלט אים אויף באַ די אַקסלען און פרעגט אים: פאַר וואָס ווילסטו נישט אַרונטערגיין „זאַ קוליסאַמיי“ און דריקן די הענט פון די אַרטיסטן? — פאַרווינדערט ער זיך און קאָן גאָר נישט פאַרשטיין, ווי אַזוי ער האָט עס אַזאַ זאַך פון די געדאַנקען פאַרפעלט..

זיצט אַ צינט די „אַמעריקאַנערין“ הינטער די סצענע, פאַרלייגט אַ פיס אויף אַ פיס, פאַטשט זיך מיט דעם שפיצרוטל איבער אַ קני און עסט אַ שטעקאַלאַדקאַלע, וואָס משהל האָט געשווינד גענעמען פון בופעט. אורקע פליט דאָרט אַרום, נאָך פון פריר, ווי אַ פאַרשטייט פערדל, קומט אַלע מאָל צו אַ שטיקל פון דער ווייטנס פון דער אַמעריקאַנערין, טוט אַ קוק אויף אירע געפאַסטע פיס און אַנטלויפט אומדרייענדיק דעם קאַפּ און צעהירושענדיק זיך...

דאָ קומט אַרויף אויך דער וואַלטיסטער. ער שטעלט זיך אָפּ פאַר איר שטול, זאָגט:

— יא, יא, דאָס וואָר היפש, יא, יא.

און קוקט אויך אַלץ אינאיינעם אויף אירע הייזלאַך. דאָ-נעמט ער זיך דרייען די וואַנסעס און ער באַשטימט אין זיך, פון היינט אָן נישט איינצולאָדן מער די מיטן „מויל“ נאָר טאָקי די „אַמעריקאַנערן“ אויף צו באַשפּרעכן איבער דאָס שאַפּפּאַ...

משהל, זעענדיק דעם וואַלטיסטער, ריקט ער זיך אָפּ אָן אַ זייט — ער דאַרפן דאָ נייטיק צו האָבן! — און ער לאַדט איין רי גאַנצע „טרופּע“ צו זיך אויף אַ שנעפּסל.

דער „גראַדאַווער“, וואָס איז אַ מבין אַניף אַ זעלכע זאַכן, רופט אַוועק „ראַזאַן“ און זאָגט איר אויפן אויער:

— זעסטו — דער „דויל“ איז „פאַרקאָלט“ אין דיר... נעם אים אויף פעסט... ער מוז נישט זיין קאַן אַרעמאַן...

און אין טעאַטר, בשעתן „אַנטראַקט“ זיצן די יינגען און זיי זינגען שוין אויפן קול די לידלאַך, וואָס זיי האָבן דאָ גע-הערט, מיט די לידלאַך פירט אָן איטשל בשותפות מיט פייפקען און עס ווערט שער אין דעם טעאַטר נאָך איין טעאַטר — אַ צווייטס:

„דאַמען, אוי דאַמען, ווי רייצענד איז אייער בליק...“
ביו עס דערטראַגט זיך אַברמל אַרטיסטס קול:

— דער „זאַנאָויעץ“ ריקט זיך שוין!

נעמט ברוך פלייטניק די כלי אין מויל אַריין, בלאָזט אָן די צוויי באַקן און אַ שרעקלאַך פייפן צעשווימט זיך איבער אַלע ווינקאַלעך.

ווערן אַלע מיטאַמאָל שטיל און עס קניפן זיך ווידער אָן בליקן אָן דער „ראַזאַ“ וואָס בלייבט שוין באַם נאַמען, פון היינט אָן: „די אַמעריקאַנערן.“

באַ אַ טייל, מיט אַברמלען אָן דעם שפיץ, ווערט דע-מאָלט באַשאַפן אַ גרויסאַרטיקער געדאַנק וועלכער קריגט באַלד אַנזעען באַ די „פירנדע קרייזן“ פון דער ביבליאָטעק און

סיווערט באַשלאָסן, טאַקי היינט נאָך, צו מאַכן אַ רייד מיט דעם
דירעקטאָר מכה שטעלן אַ פּעסע צוזאַמען מיט די היגע „אמא-
טאַרן...“

נאָר פיניע גרעגער שטייט און קוקט אויף דער סצענע.
אַבער — לא! ער קוקט טאַקי אַזוי ווי אַלע קוקן; ער זעט
טאַקי, וואָס אַלע זענען, אַבער אינמיטן איז אים פאַרקאָכן אין
די רעיונות אַרײַן, ער ווייסט אַליין נישט, ווי אַזוי, גאָר וועגן
זאַלץ... זאַלץ, וואָס ווערט אַזוי טײַער! אין געדאַנק רעכנט ער
איבער וויפיל געלט ער פאַרמאָגט און ער טראַכט דאָדורך, ווי
גוט ס'וואָלט געווען, ווען ער זאַל אַ פאַר וואָכן אונטערהאַנד-
לען מיט זאַלץ... פאַרדינען אַ פאַר הונדערט מאַרק... וועט ער
צוזאַמען מיט די פאַר הונדערט, וועלכע ער פאַרמאָגט שוין, קאָ-
נען דינגען אַ סעדל. ער רעכנט אויך איבער די נעמען פון
יענע, וועלכע וואָלטן זיך געטויגט פאַר שותפים און ער קאָן
פאַרט נישט אויסזוכן קאָ פאַסיקערן, פון מעכאַלען...

— מאַ — טראַכט ער זיך — וואָס ס'איז געווען, איז גע-
ווען — איז אַ דורך... זאַלץ, דאָס איז אַן אָפּן געשעפט און
ברענגסט עס נאָר צו פירן, קריגסטו קישעדיק, דיין געלט... —
האַט ער דעם געדאַנק פאַרענדיקט און כאַפּנדיק דעם אָטעם
פאַר געשווינדקייט, — איפל-ל...

שטייט ער אַזוי און ער ווערט צופרידן מיט זיך. מאַכט
ער זיך גלייך דאָס שניפּסל. וואָס ער האָט היינט אָנגעטון אויף
זיין קאָלנער, מחמת פייערלאַכקייט. און מער קיין אַנדערע גע-
דאַנקען קריכן אים שוין נישט אין קאָפּ אַרײַן. נישט דאָס אײ-
גענע, וואָס באַ אַלע אַנדערע יינגען!..

פיניע גרעגער האָט סיי ווי סיי געשמט פאַר אַ סריס...
אַזוי דרייט ער מיט דער וועלט, קאָכט, רודערט — נאָר אַ
ס'קומט צו אַ מויד — איז ער אַ טויטער... ער פילט עפעס נישט
דאָס וואָס אַלע אַנדערע יינגען...

פערצנמע קאפיטל

נאך דער דאזיגער נאכט פון שפיין די „אמעריקאנערין“ האבן די אקטיארן איינגעזען אז ס'איז זיך נישטאָ וואָס צו איילן, גאָר נישט דאָ וואָס צו איילן מיטן אוועקפאַרן... האָט מען אָפּגעדינגען אַ שטיקל פּראָנט-קעלער באַ שמואל הויקער, פּאַר-האַנגען דאָס קליינע פענצטערל, וואָס איז אויפן הויף אויס-געקומען גלייך מיט דער ערד, מיט אַ פּאַפּירן פּויערהענגל, און ס'איז אוועק אַ לעבן!

דער קליינער משהלע כאַפט זיך נאָך אַמאָל צו צו אַ „קאָך“ אָבער ס'טרעפט אויך, אַז ווען ער דאַרף אַכטונג געבן, עס זאָל נישט אויספעלן קאָ האַלץ הינטערן קעכעל, אָדער ס'פייער זאָל נישט זיין צו שטאַרק, לאָזט ער שטיין אַלץ נאַ פּרייַ און גייט גאָר אַראָפּ אין שמואל הויקערס קעלער און זעצט זיך אוועק געבן די „אמעריקאנערין“. ער נעמט דעמאָלט אַרויס אַ פּלעשל מיט אַ גלעזאַלע, גיסט איין, לייגט אַרויס אַ פּאַר טשאַסטקיס און ער קוקט איר אין מויל אַריין און האָט גרויס הנאה, אַז זי עסט נאָך אַ שטיקאַלע, אַז זי טרינקט נאָך אַ ביסעלע...

טיילמאָל, ווען אין וואַים צושפּילט עס זיך שטאַרק און, אַז זיי געפינען זיך אַליין, אין צווייען, רוקט ער זיך צוין איר צו, נעמט זי אַרום און קישט זי, זי ווערט אים ניש, קריגט ער מער מוט און באַשמחהט הייבט ער זי אויף, זעצט זי אוועק אויף זיך און זי ווייטער, זי ווערט אים אַלץ ניש, גאָר

ווען די אויגן נעמען זיך אין אים אנגליען און די האַר פון זיינע דיקע וואַנסעס, הייבן זיך אָן אַליין צו באַוועגן און, ער אַליין, שטעלט זיך אויף און קוקט זיך עפעס אַזוי אַרום אין קעלערל — דעמאָלט נעמט זי לייכט אַרויס אירע הענט פון זיינע, גייט אַריבער אויף די צווייטע זייט טישל, באַם פענצטער צו, און זי נעמט גאָר רעדן צוין אים מכה טעאָטר, ראָלן און שטעטלאַך, וואָס זי האָט שוין געזען פאַרשידענע און אים לאָזט זי איצט נישט צו זיך צו.

דער דירעקטאָר, וואָס קומט טיילמאָל אַריין באַ אַזאַ סי-טואַציע און באַמערקט, ווי משהל ברענט אַזוי — מאַכט ער שפעטער מיט איר אַ טענה וועגן דעם:

— דער „פּלאַכט“ איז גוט פאַרקאָכט, זע איך, אין דיר. אָבער פאַרשטייטו רָאָזאַ, אַ זעלכען דאַרף מען קאָנען פירן... אַלץ יאָ, נאָר... פאַרשטייטו...

— לייג דיך אין דר'ערד אַריין — הערט ער. — איך ווייס שוין אַליין וואָס כ'האַב צו טון. — און זי דרייט זיך אַוועק פון אים.

פאַרדריסט עס זי שטאַרק אויף דעם דירעקטאָר, דעם „גראַדאָל“ — וואָס? אַ סאָך וואָלט ער געהאַט „זבאַר“ אָן מיר? און זי באַשליסט אויסצופאַרשן משהלען, וויפיל ער קאָן דאָס פאַרמאָגן; וועט זי זיך אפשר אַליין „פאַרלייגן אַ טרופּע“ — אַליין ווערן דירעקטאָרקע...

פון דעם אָן, ווען זי באַשליסט אַזוי, ערלויבט זי משהלען מער, ווי ביז היינט און ער איז גאָר צודולט פון איר צוגעלאָזטיקייט. „נישט אַנדערש — טראַכט ער — זי מוז זיין פאַרליבט אין מיר...“ און ער איז זיכער, אַז נאָך אַזוי אַ טאָג — נאָך צוויי און...

האַט ער זי גענעמען צו פאַשן מיט די גיטע זאַכן, יעדן אָונט, ווען זי קומט צוגיין פון „באַשפּרעכען איבער דאָס שאַפּ-פּאַ...“ איז שוין אָנגעגרייט אַ פּערטאַלע גענוענס מיט אַ ווייס ברייטאַלע, אַ שנעפּסאַלע, פאַרשטייט זיך, פּעלט אויך נישט עסט

מען דעמאָלט און מ'טרונקט און די אַמעריקאַנערין הייבט אָן צו באַקומען פאַרבן אין די בעקלאַך... אונטער דעם קלאַך פּוֹלֶקען גאַמבאַלע לייגט זיך איבער, ווי אַ שניט... און די ברוסטלאַך ווערן שטייפער, שטיפן אויס די בלוסקאַלעך...

און חברה לעקט נעבן איר אויך אָפּ אַ ביינדל. און אַ ס'מאַכט זיך, דאָס ערשטע פיר פונטיקע, ווייסע ברייטל ווערט צעמוקט און מ'ווייסט נישט וואו ס'איז אַהינגעקומן... נו שיקט מען אַרויס דעם פינדאַרן, וועלכער שרייבט די אפישן, צום בעקער און פאַר אים איז קיינמאַל נישטאָ קאַרעשט, ברענגט ער פאַר די רעשט אויך ברויט... און ווען משהלע שטעלט אַמאַל אַ פלעשאַלע קאַניאַק פאַר איר, זענען זיי זיך אויך מזבד מיט גלעזלאַך...

אַזוי זעט אויס משהלע פאַרטון שטענדיק, ביז עס קומט דערצו, אַן יצחק יונה מיט יוסף לאַלקע זאָלן אים אָפּזאָגן פון שחפות. טרעט ער דעמאָלט שוין גאָר אינגאַנצן נישט אָפּ פון דער טרופע. עסט ער מיט זיי, שלאָפט ער מיט זיי און גייט צוזאַמען מיט אין טעאַטער אַריין. און אַברמל אַר-טיסט גייט גאָר אַרום און פאַנטאַזירט, ווי ער פאַרט אַרום מיט זיי צוזאַמען איבער שטעטלאַך, „טרעט אויף“, זינגט לידער, אפילו אַזעלכע, וואָס ער קאָן גאָר נישט...

האַט עס אַזוי געדויערט אַ צייט, ווי די דאָזיקע צוויי זענען געווען פאַרטון אין עולמות עליונים, ביז זייערע ווייבער האָבן זיי פון זייער שלאַף אויפגעוועקט. די ערשטע מיט אַ וועלגער-האַלץ, די צווייטע מיט אַ וועלגער-האַלץ זענען זיך צו-נויפגעקומען מיט די פאַטשיילעס אויף די קעפּ, וואָרן לענגער האָבן זיי שוין נישט געקאַנט אויסהאַלטן און זיי זענען צוגע-קומען צום קעלערל. אַריינגעקוקט דורך דעם קלייניטשיקן פענצ-טערל און גאָרנישט געזען, ווייל דאָס פאַפירענע פויערהענגל האָט פאַרשטעלט — זענען זיי גלייך צו דער טיר, געעפנט און אַראָפּגייענדיק פון די פאַר שטיגלאַך האָבן זיי זיך שוין גע-פּיען צווישן דעם גאַנצען זינגענדיקן עולם, וואָס פרעסן, זויבן

און זיצן אזוי אַרומגענומען, אז צווישן מאַן און ווייב איז שווער צוויינס צו טרעפן...

דערזעט מען זיך איין צד דעם צווייטן - ווערט פּינצ-טער אין דאויגן, די פּנימער - ווייס, ווי קרייד. וואָרן היך אַלעס וואָס זענען זיי דין געקומען דאָ, די ווייבער - אויף אַ טע-אַטר... - האָבן טאַק: די וועלגער-העלצער באַלד אָנגעהויבן צופליען אין די קעפּ אַריין און געוואַלטן האָבן אָנגעהויבן דורך דער אָפּענער טיר אַרויסצופלייצן אויף די גאַס און אין מאַרק אַריין, פון וואַנען ס'האַט זיך שוין גענעמען צונויפּטראַגן אַן עולם פון מאַרק-מענטשן און גראַט אזוי יינגען און מיידן און די חרפה וואָלט געקענט ווערן גאַר אַן אויסטערלישע... נאָר זי איז נישט געוואָרן און דאָס האָבן די מענער געהאַט צו פאַרדאַנקען די שטענדיקע סכּסוכים צווישן די פּרוּמע פון דעם שטעטל און דער „ביליטעע“, ס'האַט זיי שטענדיק, ווי געדרייט אין דער נאָז אַט די דאָזיקע „ביליטעע“, וואָס די דייטשן האָט עס נישט טייער געקאָסט באַם ערלויבן זיי און די יינגען האָבן זיך געהאַט באַ וואָס צו פאַרשפּילן. נאָר וואָס טוט מען דען נישט, פּדי נישט צו לאָזן חלילה אַ וועלט אומ-ברענגען... האָט מען געגעבן פּראַשעניאַלעך און פּיטעסלעך, מיט אַ מסירהלע, ביז עס האָט געהאַלפּן... און אַט אין רעכטן מיטן קלאַפּ, ווען די וועלגער-העלצער זענען שוין געפּלויגן איבער די אומגליקלאַכע מענערס קעפּ, האָט זיך געמאַכט אַזאָ מין בהלה אין שטעטל, אַז אַלע זענען אויפגעשטאַנען איינער אַנטקייגן דעם אַנדערן און שוין זיך צו שעכטן. אַט איז, צום ביישפּיל: פייפקע, בערטשע, יענקל, אַטשל פון איין זייט און רעב וואָווע, און דער רבי און נאָך בעל-הבתים פון דער אַנדע-רער זייט. דען נאָר וואָס האָט מען געשקט נאָך שמואל מייטעס רופן אים אין מאַגיסטראַט אַריין צום בורגמייסטער, וואו ער האָט געקריגן פאַרגעליינט אַ באַפעל פון קרייז-שעף, אַז דער פאַראיין יאָל זיך פאַרמאַכן און די שליסלען אוועקגעטראַגן ווערן אין מאַגיסטראַט אַריין, אַליין מיט אייגענע הענט, פאַרשליסן און אוועקטראַגן... איז דאָך די פאַרבליטערניש געווען זייער

ברויס און פיניע גרעגער האָט אויף אין דער געשווינד, ווי נאָך
 ער אַליין קאָן דאָס און ווייטער קיינער נישט, צונויפגעפויקט
 אַלע מיטגלידערס פון גאַנצן פאַראיין, אַז אַ קודם זאָלן נאָך
 אַלע זיין אויף איין אָרט. און ווען דאָס איז שוין געווען פאַר-
 טיק איז פיניע ערשט אַרויס מיטן אמתן לשון:

„איך האָב באַלד געוויסט, אַז זיי מיינען די „ביליטעק“,
 וואָרן, וואָס האָט יידל ברוינפֿינמאַכער מיטן רב און אורן דאָ-
 זאָר צו טון אין קרייז? איך ווייס, וואָס זיי האָבן צו טון,
 אָבער אַזוי לאַנג קרענקען זיי, ווי לאַנג דאָס וועט זיי ווערן
 געשענקט.“

ער האָט ווייזט אויס נאָך געוואָלט עפעס זאָגן, וואָרן
 ער איז איצט אַריינגעקומען אין דער מדריגה פון גיין פלעטן
 מח עס, האַקן ציין און נאָך און נאָך, ווי ס'איז אַרויף אויף דער
 טרובונע דער ערשטער פאַרויצנדער און מיט אַ טרויריג פנים
 באַשטעטיקט פיניעס השערה:

— יאָ, איך מוז קאָנסטאַטירן דעם פאַקט, וועגן וועלכן
 אונזער חבר האָט דאָ גערעדט און גלייכצייטיק בעטן אַלע
 חברים צו פאַרלאזן דעם זאָל. איד מוז אים שוין שליטן און
 די שליטען באַלייגן אין מאַגיסמראַט.

איז עס געוואָרן אַ מהומה נאָך די ווערטער, אַז קיינער
 האָט נישט געהערט, וואָס דער שכּן זיינער האָט צוין אים גע-
 רעדט. געשרייען האָבן זיך געריסן פון צענדליקער העלדזער
 אויף אַמאָל און מ'האָט נישט געקענט דערגיין, וואָס ווער עס
 וויל.

— אַ פאַרזאַמלונג אָפּהאַלטן! — האָבן טייל געשריגן.
 — אַ דעלעגאַציע קאָ וואַרשע! — האָבן אַנדערע פאַר-

לאַנג

— יאָ, יאָ, קאָ וואַרשע דאָרף מען פאַרן!

— גיין, גיין, אין קרייז אַריין!

און צעהיצט האָט גרעגער איבערגעשריגן:

— די קעפּ דאָרף מען זיי פאַנאָדערלייגן.

און נאָך מער צעהיצט איז פייפקע:

— וואָס? אונזער זאל יען זיי פארמאָכן? אַ פייער אין זייערע לינגען אַריין. אין גיי אַראָפּ געס אין זיי באַלד צו דאָס „גלעזל“.

אַזוי זענען די יינגען געוואָרן ווילד, הפקר און זענען געווען גרייט אויף אַלעס.

און אויך מענדלס זיין דאָ האָט געקאָנט עדות זאָגן, ווי נויט אַלע יינגען זענען אָנגערירט. מענדל, וואָס איז שוין נישט געקומען אין ערגעץ פון צייט יענער מעשה אָן... איצטער נעמט ער זיך צו באַרויטלען אויפן פנים מיט יענע גאָר לעבע-דיקע פאַרבן און ער רופט זיך שוין אויך עפעס אָן, וואו מען דאַרף, אַזוי, אַז גוטע ברידער הייבן זיך אָן שטאַרק צו ווינ-דערן און וואַלטן געגערן געמאַכט מיט מענדלען עפעס אַ שמוס... אָבער נישט איצט... קאָ צייט נישטאָ... אָן אומגליק זאָל זיי טרעפן, די שיינע יידן! זעט וואָס פאַר אַ בראַך זיי האָבן אָן-געמאַכט!..

און מעכל, דער צווייטער פאַרויזנדער — דער וויצע, האָט שוין אַמאָל צוואַנציק געקלינגען מיטן גלעקל און איצט רעדט ער:

— מיר פאַרשטייען וועמעס אַרבעט דאָס איז! ס'האָבן זיך געפונען אַ פאַר מענטשלעך, וואָס זענען געווען „וואו“ מ'דאַרף און געזאָגט „וואָס“ מ'דאַרף. מיט איין וואָרט: אַ מסירהלע!.. זענט איר אַלע איינשטימיק, אַז דאָס איז אַ מסירה?

— יאָ! — ענטווערן אַלע.

— דאָן פראָטעסטירן מיר אַמטאַרפסטן געגן די מוסרים, געגן די פּינצטערע קליקע! זענט איר אַלע איינשטימיק?

— יאָ! יאָ!

— דאָן זאָלן מיר אויסוויילן אַ דעלעגאַציע. די דעלע-גאַציע דאַרף באַלד פאַרן אין קרייז אַריין, אָנגעבן דאָרט אַ ביסע, זיך פאַרשטעלן, אַז מ'זאָל צריק עפענען דעם פאַראיין; און אויב דאָס וועט נישט העלפן, זאָל מען פאַרן קיין וואָר-שע, גיין אין אַלע פאַראיינען אַריין, זוכן עצות, טון, אָבער

פאר אלעם, וויל איך אויפמערקזאם מאַכן, קיינער פון די חברים זאל נישט ארויסטרעטן מיט עפעס אַ וואָרט. אָדער מיט אַ טאַט, ביז די דעלעגאַציע וועט צריקקומען און מיר וועלן זעען, וואָס מ'דאַרף צו טון. זענט איר אלע איינשטימיק?

— יאָ! יאָ! יאָ! — האָבן אלע געענטווערט דריי מאָל.
אָבער פיניע האָט געמאַכט עפעס צייכנס צו די יינגען און זיי פון זייער זייט — געהיימעניספולע מינעס. נאָר איין מענדל איז געשטאַנען און מיט ד'ציין געביסן די הינטערשטע ליפ...

פיפצנטע קאפיטל

— טאַטע—האָט מענדל געזאָגט.— זיי האָבן פאַרמאַכט אונז-
זער „ביליטעיק“ טאַטע. קים אַרויס אין גאַס אַריין!
— וואָס איז עס מיין זאַך? — ענטווערט פאַנטל— וואָס גייט
עס מיך אָן?

— אָבער מיך גייט עס אָן! טאַטע, דו האָסט עפעס אַ
סאַך געוויסט פון אַ פאַראיין, פון אַרויפקומען, זיצן גלייך מיט
אלע בעליבתישע קינדער און הערן, ווי מ'ליינט פאַר? —
פאַנטל קוקט אָן דעם זון און קאָן נישטן פאַרשטיין, וואָס
מיט אים איז עס פליצלינג געוואָרן. שוין פון אַ צייט פלעגט
ער דאָך נישט אויסרעדן קיין איינציק וואָרט, אַז מ'האַטן נישט
געפרעגט, „נישט אַנדערש— טראַכט פאַנטל— נאָר ער ווערט שוין
געזונט. אָבער וואָס רעדט ער עפעס פון „פאַראיינעס?“ וואָס
איז עס זיין דאַגה?..“

און מענדל רעדט ווייטער :

— זיי האָבן מער נישט געהאַט, וואָס צו זאָרגן? אַזוי
 זייטערן זיי פאַר אַליאָדע וואָרט און דאָ ווילן זיי זיין שטאַרקע.
 מכּרן? טאַטע! קום אין גאַס אַרײַן!
 — אָ, דאָ, האָ!— קומט אַרײַנצולויפן אירקע.— באַ כּיל שיעס
 האָט כּען איצט „געכאַפּט...“ באַ כּיל שיעס!
 — אַזוי! רופּט אויס מענדל — אַלע יעלן זיי ליגן אין
 דר'ערד. דער פאַראיינ מוז ווערן נעעפּנט!— און ער מאַכט זיך
 גרייט צום אַרויסגיין.

— און יידל מיט וואָוון — דערציילט ווייטער אורקע —
 גייען צו צו פייפקען און זאָגן צו אים: אַ בראַך איז צו ענ-
 קערע קעפּ! ווי זעט עץ אַ ציגט אויס?.. האָט זיי פייפקע גע-
 ענטפּערט: מ'ווייס' ניש' צו וועמעס קעפּ ס'עט דאָס זיין די
 בראַך... האָט אים יידל גענעמען זידלען, וואָרפט אים נישט
 פייפקע אַדאָי אַרײַן אַ פעטשלי, אַז יידל האָט באַלד אויסגע-
 שפיגן אַ צאָן...
 — אַזוי, אַזוי...— רייסט מענדל איבער.

— נו— פאַרענדיקט שוין אורקע— האָט מע' פייפקען גענעמען
 אין די קאָזע אַרײַן.

— אַזוי?— חזרט נאַכאַמאָל איבער מענדל און ער איז שוין
 מיט איין פּיס אין הויז.

— שטיי! — האַלט אים פּאַנטל איין פאַר אַן אַקסל— ווער.
 זאָגסטו? יידל מיט וואָוון? שטיי!— שלעפּט ער צריק מענדלען.
 וועלכער וויל זיך אַרויסרייסן פון זיין האַנט, מיינענדיק, אַז
 דער פּאַטער וויל אים נישט אַרויסלאָזן אויף די גאַס. — שטיי,
 איך גיי אויך?

דערפּרייט זיך מענדל און אורקע, וועלכן עס שטעלט זיך
 שוין פאַר אַ געשלעג. טאַנצט ער איבער דער שטוב, שטעלט
 זיך באַ דער וואַנט אויפן קאַפּ און כאַפּט נאָך אַרײַן אַ פאַר
 קאָזשעליקעס, ביז וואַנען דער טאַטע וואָרפט אויף זיך אַרויף
 קאָסען.

אין אַ מיניט אַרום זעט דער גרויסער מאַרק גיין פּאַנט-

לען אין דער מיט און זיינע צוויי זין באַ די זייטן. ער קומט צו מיט די זון צו אַ רעדל און שטעלט זיך אָפּ. זעען זיי, ווי דער בלינדער גרונם קומט אויך ערשט אָנצולויפן, געהערט, און מ'האַטן דעם צוקינפטיקן שוואַגער איינגעזעצט. גרונם האַלט די האַנט אין הויזן-קעשענע, דאָס גאַנצע פנים זיינס פלאַמט און דאָס בלינדע אייגל ציטערט און פלאַמט אַזוי ווי די פליגאַלעך פון אַ פייגלע, ווען מען האַלט עס באַ די פיסלאַך מיטן קעפל אַרײַם.

צוקומענדיק צו די קופע יידן, וואָס שטייען אַרום יידלען, שטעלט ער זיך אָפּ.

—רעב יידל—זאָגט ער.—פייפקע זאָל מע' שוין זיין אויף דער פריי! הע-ערסט?

פעלטע וואָס זיין הייזל איז אין אַראָג פון גרויסן מאַרק, זעט פאַנטלען דורלן פענצטער, קומט ער אַרויס צו קולעווען און ער גיט נאָך צו:

—ווי?—זאָגט ער—ווי 'עט מע' דאָס זעען אין רוסלאַנד?
דאָרט יינגוואַרג — אין רוסלאַנד? האָ האָ — „בערעגיס" רעב יידל!..

דערנאָך קומט צו זיי צו יענקל טשאַפּ, שפיינענדיק זיך אין דער האַנט אַריין נאָך פון ווייטנס און איינרייבנדיק זי.

דערנאָך קומט אויך צו דער ווייסער פּתריאל און מוליע; אַן אַברמטשע וועלוולס מיט בערטשן, וואָס זענען אין דער לעצ-טער צייט צוגעקלעפט איינער צום צווייטן; און פון צווישן אַלע אַרויס הערט זיך שוין פּיניעס קול:

—הערט עץ! בליט 'עט זיך נאָך גיטן אין די גאַסן! וואָס פיינט עץ? ס'עט אַזוי שטיל אָפּגיין?

זעען יענע יידן, ווי די „חברה" וואַקסט, נעמען זיי זיך ריקן אויף הינטער און ס'געפינען זיך שוין אַ פאַר בעליבתישע מענטשלאַך, וואָס טענהן

—צי וואָס האָט „דאָס" געטויגט? מ'האַט עס גייטיק גע-דאַרפט?..

און דאָ קומען אָן די בעקער-בעליבתיס: יידן אין די פיינע כּאלאָטן, מיט די שיינע בערד, וועלכע גייען אַראָפּ צום רב מיט אַ געשריי:

—רבי! די יינען זאָגן, אַז זיי 'עלן דאָס טייג אונטער גיסן מיט נאָפט, אָדער ז'עלן אַריינשיקן די דייטשן... און דאָ איז שוין געראַשציגט, רבי!..

און צוזאָמען מיט זיי קומט צום רב אָן די ידיעה וועגן כּיל שיעס. און באַם בעדער מאַכט מען שוין ווידער אַ אַ רעוויזיע, און אַרימע לייט קומען צו לויפן, שרייען - דיק:

—געוואָלט, וואָס האָט עץ געוואָלט פון אונז האָבן? עפּנץ זיי צריק זייערע „ביליטעען“ ענק 'עט עפעס אַרן, וואָס ס'איז נישטאָ קאָ ברויט? עץ האָט שטיין פילע זעק מיט מעל, 'עט עץ האָבן חלות... אונז אָבער דאַרף מע' האָבן ברויט!..

זעט דער רב, וואָס ס'איז געוואָרן פאַר אַ חתונה פון יענע פאַר רייד... וואָרן וואָס האָט ער דען געוואָלט?.. מ'עט פאַרמאָכן זיי די טומאה, 'עלן זיי צריקערן אונטער די פליגעלען פון די תּורה הקדושה, ס'עט זיך ווידער אויפטראַגן צו גאָט דאָס קול פון זיין תּורה, פון זיין בית-המדרש אַרויס... וואָס האָט ער דען געמיינט?.. איצט אָבער, זעענדיק, וואָס עס טוט זיך אָפּ, באַלד אין ערשטן טאָג נאָך, האָט ער באַפוילן דעם שמש ער זאָל גיין נאָך „זייערע לייט:“ לאָ' מען הערן... דערווייל איז די דעלעגאַציע צריקגעקומען פון די ריזע,

אין קרייז האָט מען זיי געזאָגט, אַז די סבה פאַר וואָס מ'האָט פאַרמאָכט זייער פאַראיין איז, ווייל דאָרט האָבן זיך אָפּגע-טון זייער מוסע זאָכן... וואָס זיי, די דייטשן קאָנען עס גאָר נישט פאַר וייערע ליפן ברענגען... האָט אָבער די דעלעגאַציע געזאָגט, אַז דאָס איז אַ „פאַרליימדונג“ ובכן פאָדערן זיי, אַז מ'זאָל מאַכן אָן אויספאַרשונג איבער דער זאָך... נאָר דער צווייטער צד, ווייזט אויס איז פיל שטאַרקער... וואָרן מ'האָט זיי אָנגעוויזן, אַז מ'קאָן פאַר זיי גאַרניש טון... אין וואַרשע

וידער האָט מען זיי געהייסן אָנשרייבן „ביטעס“ האָבן זיי גע-
 שריבן... איצט זענען זיי געקומען צו פאָרן מיט שוואַכע האַ-
 פענונגען און דאָס גערעדער אין שטאָט האָט זיי נאָך מער
 געדריקט, זיי האָבן אויסגעזען, ווי באַזיגטע און נישט גע-
 וויסט, וואָס עס בלייבט זיי איצט צוטון. באַ דער מאַכט
 ווייסן זיי שוין איצטער, זענען „יענע“ שטאַרקער — קומט
 נאָר אויס אויך צו גיין מסרן... אָבער מיט אַ זעלכע מיטלען?
 האָבן זיי געקלערט דערווייל צו שווייגן... אָבער די חברה,
 אונטער פּיניסס „איינפלוס“ איז שוין צו ווייט אַוועק... אַרויס
 פון די האַלאַצביס... און נישט מעגלאַך ציריקצוהאַלטן... איז, ווי
 נאָר דער שמש איז געקומען נאָך זיי פון רב, זענען זיי באַלד
 אַוועק, איבערלאָזנדיק עטלאַכע צוטרוילאַכע אין גאַס, צו פאַר-
 היטן דערווייל פון מסורות און באַס רב, ווי דער שטייגער
 איז זענען געפירט געוואָרן אַ קודם ופּוחים איבער דעם גאַנצן
 מין „ביליטעען“ נאָך וואָס מ'דאַרף עס גאָר צו האָבן און
 איבער די „בתי-משחק“ — טעאַטר בלע"ו, — וואָס איז חוקת-
 הגוי, מ'האָט גערעדט געוויינטלאַך, געהיצט זיך, און ס'איז
 סוף כל סוף געבליבן, אַז דער רב וועט זיך „סטאַרן“, מ'זאָל
 זיי צריק עפענען „די שטוב...“

אין גאַס, אויפן גרויסן מאַרק, איז דערווייל דאָס רעדן
 אַרום פּאַנטלען געוואַקסן און ארום יידלען אָפּגעפּאַלן. ווי
 אַזוי פּאַנטל האָט אויסגעקאַנקורירט יידלען ווייסט מען נישט. נאָר
 אויסגעזען האָט עס געוויינטער האָט אַ גרויסער מחיה, דער אַנ-
 דערער — אַ קליינע, דער בלינדער גרונם זעענדיק, ווי יידל
 שאַרט זיך אַוועק פון זיין האַנט, חורט איבער :

— רעב יידל! פייפקע זאָל מע זיין אויף דער
 פריי!..

און אין זיין האַנט זעט מען אַ שטיק אייז, וואָס גלאַנצט
 אַ דורך פון צווישן די פינגער זיינע. גרונם נעמט אָן אַלץ
 אַ מער רייערן און האַרטערן בליק און נישט באַקומענדיק קאַן
 ענטווער שרייט ער צום דריטן מאַל :

— רעב יידל! פייפקע זאל מע' שוין זיין אויף דער פריי!...

איז נישט רב יידל געלאָפן גלייך אין די קאָמענדאָנטור אַריין! איבערן וועג האָט ער זיך אַלץ געווישט דאָס מויל מיט דעם רויטן שנופּאָך, וואָס ער האָט זיך אַראָפּגענעמען פון האַלדו, און שוין באַם טויער פון דער קאָמענדאָנטור, אַז זיין ווייב מיט די פיר טעכטער זענען אָנגעקומען מיט אַ גע-וואַלט: — וואו איז מיין מאַן? און: וואו איז דער טאַטע? — האָט ער זיי דען נישט אָפּגעשטויסן און איז אַרויף אין איין אָטעם אויף די שטיגן און געבעטן דעם קאָמענדאַנט, ער זאל אַרויסלאָזן דעם יינג, וואָס איז גאָר ניש' שולדיק?.. דעם צאָן— ער האָט זיך אַליין אַ קלאַפּ געטון...

פייפקע, אַרויסקומענדיק פון קאָזע, איז ער ס'ערשטע אַריינגעפאלן אין גרונט אַרעמס און דערוויסנדיק זיך, אַז ווען נישט ער, ווער ווייסט ווי לאַנג ער וואַלט „געקויעשט“, איז ער נאָכאַמאָל אַריין אין יענעם אַרעמס און ער האָט צו-געשוואוירן, אַז באַלד, נאָך זומער, ס'עט נאָר זיין אַ שטיקל פרייע צייט, מאַכט מען אַ חתונה—אזוי לאַנג, ביז גרונט האָט אים אַרומגעכאַפּט אַ דריט מאָל... אויף וואָס ביידע זענען, האַלטנדיק זיך אַקסל באַ אַקסל, אזוי אַרויס אין מאַרק אַריין... האָבן דאָס בעלי-בתים דערזעען, איז יעדער אַוועק אַ היים, און באַ האַלטן אַ ביסל סחורה... ווער האָט דען כשרס?.. און די הויטן האָבן אויף זיי געציטערט... וואָס? זיי ווייסן דען נישט אויף וואָס „אַ זעלכע“ לייט זענען פעהיג?.. און יינ-גען זענען זיך אויך צעגאַנגען זייער וועג, דערוויסנדיק זיך פון דער פאַרוואַלטונג מיטגלידער, וואָס ס'איז געבליבן באַם רב, אויפן מאַרק זענען נאָר געבליבן בלויו פּיניע, וואָס האָט זיך נאָך נישט געקילט דאָס בליט און איטשל דעם קוואַרטיר מיט-טערס, וואָס איז טאַקי אַקאַרשט אַרויסגעקומען פון שטוב נאָך דעם מילכדיקן מיטאַג מיט אַ גלעזל מילך נאָך דעם עסן. ער האָט זיך געדרייט איבערן מאַרק הין און צריק, און יעדן.

וואָס ער האָט געטראַפֿן, האָט ער אָפּגעשטעלט און מודיע גע-
ווען :

— וואָפּנשטילשטאַנד אי' דערקלערט געוואָרן...

און טאַקי האָבן די צוויי לייט אויסגעזען, ווי צוויי אי-
בערגעבליבענע גענעראַלן אויף אַ שלאַכט-פעלד, נאָך דעם ווי
דער מאַרק איז ליידיק געבליבן...

זעכצנטע קאפיטל.

שטעטל האָט זיך געך באַרויקט נאָך די געשעענישן. אַ
דאַנק דעם „סטאַרן“ זיך פון רב און די דאָזאַרעס איז אין אַ
קורצער צייט צריקגעצויגן געוואָרן דער באַפעל און די ייגנט
האַט באמת פּייערלאַך אויפגענעמען די ידיעה. וואָס אַן אמת,
ס'איז שוין נישט געווען, ווי יענע פרייד, וואָס זיי האָבן גע-
פילט אין טאָג פון גרינדן זייער ביבליאָטעק, בשעת זיי זענען
מיט ברוך פלייטניקס מוזיק געגאַנגען איבער די גאַסן און
אויבן, אין דער ביבליאָטעק, האָט עס גערוישט, יוי שטורמדיק
וואָסער. שוין ניש יענע פנימער און די ווייסע יום-טובדיקע שליפן
זייערע און די בלימלאַך אין די לאַצן — אָבער דאָך — אַ
פריידט.

נאָר וואָס ס'איז שטאַרק געבליבן דעם שטעטל, דאָס זענען די
מסירות, וואָס האָבן זיך פריער געשיט, און דאָס האָט אַ ביסל
געשטערט די פרייד און די גאַנצקייט פון דער שמחה.
אַט האָבן זיך אָנגעהויבן אין שטעטל אַריין צו באַווייזן
דאָדורך „אָגענטלאַך...“ וואָרן, אויב, ביז די מסירות איז אַלץ

געווען כשר — איז דאָך אַ סימן, אַז די דאָרטיקע פּאָליציי טויב
 אויף כּפּרות, דאָרף מען צושיקן נאָכאַרליי... און אַז „נאָכאַרליי“
 וואָס מען האָט זיי באַשטימט פון די הויכע פּענאַטער, פון
 דאָרט, וואוהין די מסירהלאַך האָבן זיך געשען... האָט עס ווי-
 דער פּאַרדראָסן די היגע פּאָליציי, פאַר וואָס די שטאַט האָט
 זיי אַזוי „פּאַרשוואַרצט“ באַ יענע אין ד'אויגן... האָט מען גע-
 נעמען רייסן פּאַסעס, שינדן הויטן, די ערשטע פאַר כּעס און
 די צווייטע, ווייל מען האָט דאָך זיי געשיקט דערויף, אַזוי אז
 יידן האָבן זיך שוין אַצינט געמעגט אָפּגעזעגענען מיט זייערע
 פּרנסות. אַ דייטש בטבע אַ רויקע בריאה, נאָר מען האָט אים
 פון געדולד אַרויסגעברענגט, מעג מען זיך שוין אַצינט באַ-
 גראָבן לעבעדיקערהייט. יעדן טאָג נייע „כאַפּענישן“ יעדן טאָג
 נייע אומגליקן און דאָס לויפן זייערס און דאָס געיעג זייערס
 איז פּונקט, ווי פון ווילדע חיות, די אויגן שטעכן, די אויגן
 לאַקערן און מאַיז אַיינגעשטעלט מיטן גאַנצן לעבן... און ווען
 מען האָט זיך שוין געהאַט אַ ביסל אַיינגעשטילט מיטן „צונע-
 מען“ די „כאַפּערס“ די נייע האָבן זיך „אַיינגעוואוינט“ האָבן
 זיי ווידער אָנגעהויבן גלאַט צו ציען די קליי פון די ביינער
 אַרויס... מען האָט גענעמען דעם לעצטן גראָשן, מען האָט גע-
 צאַפט ביר פון די ווענט אַרויס... אין שטעטל איז געוואָרן
 אַזוי ענג, אַזוי ענג, פּונקט ווי אַ שטריק וואָלט זיך אַלעס אויפן
 האַלדז אַרויפגעלייגט.

— וואָס 'עט זיין, וואָס 'עט זיין? — האָבן יידן גע-
 זיפּט — אַ גוטע התונה אָנגעמאַכט מיט די מסירהלעך... גוט
 באַגראָבן זיך אַיינס דאָס אַנדערע? ..

און פּונקט ווי אַ שווערע כּימאַרע האָט זיך אויפן שטעטל
 אַרויפגעלייגט, אַזאַ בענקשאַפט, אַז מען האָט זיך אָנגעהויבן צו
 דערמאָנען אָן די פּריערדיקע פּרידלאַכע יאָרן, פון פאַר דער
 מ'חמה, בשעת מען האָט געמעגט טון וואָס מ'האַט געדאַרפן
 און מען האָט נעלעבט צופּרידן און גליקלאַך. איצטער אָבער
 זענען אַלע געאַנגען מיט די קעפּ אַראָפּ. מ'האַט אויפּגעהערט

צו אַרבעטן, אפילו פאַנטל צו פאַרן און מען האָט אָנגעהויבן זיך אָפצורוען...

אין יענע טעג האָט זיך אין שטעטל באַוווּן אַ מדינה-גייער, אַן אַלטער, אַ האַלב-בלינדער, געפירט פון אַ קליין מיי-דאַלע מיט אַ פאַר שוואַרצע בעהנעוודיקע אייגעלעך. די צוויי האָבן זיך אָפגעשטעלט אין ערשטן געסל פאַר אַ הויז, וואו עס האָבן זיך געשפילט אַ פאַר קינדערלאַך אין דרויסן, האָבן זיי אָנגעהויבן צו זינגען אַ ליד, וואָס האָט אַרויסגעשלעפט אַלע איינוואוינער פון די שטובן און ס'האָבן זיך אַרום די צוויי אויסגעשטעלט יינגלאַך און מיידלאַך און אַלטע לייט, אַז דאָס ראָד איז געוואָקסן אַרום זיי — די גאַנצע שטאָט איז זיך צונויפגעלאָפן. ביי די ערשטע ווערטער גאָך פון דעם ליד האָט זיך עפעס אַ ריס געטון אין די הערצער פון די אַלע יידן און ווייבער, פונקט ווי מען וואָלט מיטאַמאָל מיט אַ האַק אויפגעהאַקט אַ שווערע פאַנצער-דעק און ס'האָבן זיך אָנגעהויבן גיסן טרערן פון אַלעמענס אייגן. אַ צייט לאַנג זענען זיי, די דאָזיקע טרערן, געלעגן אונטער דער דעק, מען האָט גאָר אַפילו נישט געוויסט פון זיי, איז געקומען דער דאָזיקער מדינה-גייער און מיט די קלאַנגען פונם ליד עפעס אַ ריר אָן געטון און יידענעס און ווייבער האָבן גענעמען הייבן די שערצן צו די פנימער און די נען. די ווינקלען פון די פאַרקנייטשע מיילער ציטערן און קומען זיך, די בריסטן כליפן און די העלדזער שלאַכצן און די געדאַנקען באַהעפטן זיך אן דעם יידס ווערטער און פליען מיט זיי מיט ערגעץ ווייט, ווייט אויף אַ וויסט פעלד, וואו עס ליגט אַ מאַמעט אַ זון און זינגט:

„שוואַרצער פויגל פלי געשווינד, אוי-וויי,

שוואַרצער פויגל פלי געשווינד, אוי-וויי,

זאָג מיין מאַמען, אַז איך בין געזונד, אוי-וויי, אוי-וויי,

זאָג מיין מאַמען, אַז איך בין געזונד, אוי-וויי, אוי-וויי.

און ווי זיי הערן דאָס, ווערט אַ געוויינעריי, הינקט ווי

נאָך אַ טויטן. דערנאָך האַלטן זיי זיך איין און הערן ווי-
דער :

„נישׁ קיין טאַטן, נישׁ קיין מאַמען, אוי-וויי,
„נישׁ קיין שוועסטער, נישׁ קיין ברודער. אוי-וויי,
„צווישן פעלדער און וויסטע וועלדער, אוי-וויי, אוי-וויי,
„ליגן דאָרט געהרגעטע זעלנער, אוי-וויי, אוי-וויי.

און דאָ ווערט אַזאַ שטורעמדיק געוויינעריי :

„צווישן פעלדער און וויסטע וועלדער“
„ליגן דאָרט געהרגעטע זעלנער...“

אַז די גאַנצע גאַס דאַכט זיך האָט זיך אָנגעהויבן צו
שאַקלען, אַז אויך די קינדער, וואָס זענען געשטאַנען ביז אַהער
מיט אָנגעגרייטע, אָנגעלאָדענע „ליאַמפעס“ האָבן זיך שוין מער
נישט געקאַנט איינהאַלטן און אַנטלויפנדיק מיט רי פּנימלאַך אין
די מוטערס קליידער אַריין, זענען זיי אַרויס מיט געוויינען.
און דאָס דאָזיקע ליד האָט באַלד איבערגענעמען דאָס גאַנצע
שטעטל און אומעטום, וואו דו גייסט, וואו דו שטייסט הערסטו
דאָס. אַלטע באַבעס, ווען זיי פאַרגלייזן שוין די אויגן, ליגנדיק
אויפן קראַנקען בעט, באַמבקען נאָך אונטער :

„צווישן פעלדער און וויסטע וועלדער, אוי-וויי...“

און באַ די מאַמעס, פון דעמאָלט אָן, צייט דער
קוואַל טרערן האָט זיך אויפגעכאַפט, האָט ער נישט געקענט
שטילן און נישט רוען. גייט מען צו צו עפעס אַ זאַך, געפינט
מען אַן אַלט היטל פון אַ זון, אַפאַר שטייול, אָדער אַ פאַלטאַ,
נעמט מען אים אין דער האַנט אַריין, מ'גייט צו צום פענצטער,
מען באַקוקט יעדעס ברעקאַלע, מען באַגייט עס מיט טרערן

און אינעווייניק, אויפן האַרץ, ליגט אַ שטיין אַזוי גרויס, ווי די וועלט...

קומט צו פאָרן ווער פון אַ „פלען“ לויפט מען כרעגן אויף אַ קינד, אויף אַ ברודער און מיגייט ווידער אַוועק, באַ-געצנדיק דעם גאַנצן וועג מיט טרערן.

זיצט מען שבת באַט טיש, דערזעט מען ערשט, ווי די שטוב איז ליידיק, בלויז עלטערע יידן און ווייבער, וואָס זיצן, ווי איינגעבויגן, ווי זיי וואָלטן געקלאָגט נאָך עפעס... אין שטובן ווידער, וואו עס זענען געווען בלויז זין, זיצן ערשט נאָר אַ פאָר אַלטע „דזשאַד ז'באַבאָן“ און ס'קומט צו זמירות זינגען — פאַרלירט זיך דאָס אַלטע קול, עפעס הייבט עס אָן צו וואָגלען, בשעת די אויגן קוקן גאָר אין יעגער צייט איבער ווייטקייטן, איבער ימים און מדבריות... וואו עס דאַכט זיך זיי אויס צו זען די קינדער זייערע לויפן מיט ביקסלאַך... און נישט איינמאָל ענדיקן זיך אַ זעלכע זמירות מיט אַ געוויינ און מי'שטייט אויף פון טיש אַוועק נאָך פאָרן בענטשן...

באַ דער אַלטער ווידער ציען זיך צוגויף די לינגען... אַ שטויבאַלע לופט קאָן דאָרט נישט אַ דורך... די אויגן קריכן אַרויס פון די טיפע לעכער... און צומאָרנס אינדערפרי געפינט מען אין בעט ליגן עמיצן, שטיד איינגעשלאָפן, ווי אַ טייבא-לע...

און שבת פאַרנאַכט, זיצן יידענעס באַט „גאַט-אַברהם“, שעפטשן און שאַקלען צו מיט די קעפּ און פון אַ הברה, וואָס איז ערגעץ דאַנעבן קומען אַרויס די באַהאַרצסטע און בענקענ-דיקסטע טענער פון שבת-פאַרנאַכטיקע ניגונים, וואָס פאַרדעקען און פאַרוועבן און פאַרוויגן זיי די הערצער, דעמאָלט ווייסן זיי נישט, וואָס מיט זיי טוט זיך; זיי הערן אויף צו זאָגן דעם „גאַט פון אַברהם“, שטעלן זיך אַרויסקוקן אויף די מערבדיקע הימלען און זעען דאָס גהנום, וואָס ברענט און פלאַקערט; און אין די רויט-צעגאַסענע ווייטקייטן דאַכט זיך זיי אויס צו זעען זאַכן, וואָס קומען זיי אויס באַקאַנט און נישט באַקאַנט; זיי דער-מאָנען זיך אָן נעכט נישט דערשלאָפענע, בשעת זיי האָבן אַזוי

פיל פארברענגט נעבן דעם וויגעל, אָן טעג ניש' דערעסענע
און אַלץ מישט זיך באַ זיי אויס אין קאָפּ אונטער אַזאָ ווייטן,
ווייטן שלייער...

אַזוי שטייען זיי אָפּ לאַנג, לאַנג, ביז זיי ווערן מיד,
לאָזן זיך אַראָפּ אויף שטולן, פאַרוונקן מיט די קעפּ אויף די
קני, ווי אין דרימל. אָבער זיי שלאָפן ניש' און אין קאָפּ פלאַ-
טערן אים, ווי פליגאַלעך פון מלאַך החלומות און זיי זעען וואָ-
כנדיקערהייט אין צושטאַנד פון שלאָפנדיקע אַ זעלכע זאַכן, וואָס
זענען גאַנץ אין דער ווייט און מ'קאָן זיי וואַכנדיק ניש' זעען...
דאָס איז ניש' קיין שלאָפן, נאָר אַ דרעמלען פון הערצער און-
טער די טענער פון די קינדער-ליבע, אַזוי ווי די ערד דרע-
מלט אין כסלו, ווען די ערשטע, צאַרטע שניי-פלעכטאַלעך
לייגן זיך אויס אויף איר...

זיבעצנטע קאפיטל

מאָדנע קלאַנגען האָבן זיך אָנגעהויבן צו טראָגן איבער
פוילן, עפעס האָט מען זיך געזאָלט דערציילן וועגן איין אָפי-
ציר, וואָס זאָל האָבן געזאָגט, אַז ס'וועט זיין נישט „גוט“,
וואָס ס'וועט נישט זיין גוט, האָט ער ניש גערעדט — אָבער
מ'האָט פאַרשטאַנען, אַז אין דייטשלאַנד איז עס ניש גלאַטיק.
שמוסן שמוסט מען ניש דערפון, שרייבן אין די צייטונגען
שרייבט מען אויך ניש, נאָר עס שפירט זיך אין דער לופט.
אַזוי איז נאָך אַלץ, ווי פריד: מיליטער מאַרשירט איבער די
וועגן פון קרוין-פוילן און אין דער קרוין-שטאָט—אַלע וינטאַגן

נאך מיטאָג ווערט געהערט די מיליטערישע מוזיק... רייזע-שיינען און אלע אנדערע זאכן פירן זיך אין דער בעסטער אָרדינונג, ווי אלע מאָל; רעקוויזיציעס — דעסגלייכן, מיט דעם זעלבן ברען און, דאַכט זיך, נאָך שטאַרקער, ווי פריער. די דייטשן זענען עפעס צו דער באַפעלקערונג געוואָרן אַ ביסל קידער-ווידער, אַ ביסל צעלאָזטער און אויפגעהערט זיך צו שע-מען — אָבער מער קיין זאך איז נישט צו באַמערקן.

דאָ אין שטעטל האָבן זיך אַפילו די צייטן פאַרבעסערט: מ'האַט אָנגעהויבן צריק צו שמוגלען און במילא צו האַנדלען. וואָס מען „געכאַפט“ האָט מען אַרויפגעלייגט שטראָפן. יצחק יונה האָט מען שוין ווידער אַמאָל געכאַפט. דאָס מאָל באַמשהלען אין שטוב. מן דעם לעצטן מאָל, וואָס מ'האַט אים „געכאַפט“ אין סאָד, האָט ער נאָך אויסצוצאָלן דריי ראַטעס צו צוויי הונדערט מאַרק און ס'איז שוין ווידער דאָ אַ נייע שטראָף פון גאַנצע צווייטויזענט, אַ חוץ שאָדן אין פלים און אין סחורה! און וואָס נאָך ערגער — איצט ווילן זיי גאַרניש אין דראַטעס, נאָר מיט איין מאָל אַריינטראָגן דאָס גאַנצע געלט! צייט האָט דער וואַכמייסטער געזעבן דריי טעג, מאַרגען איז שוין דער דריטער טאָג, וואָס טוט מען? לייבל, יצחק יונהס זון, וויל אַפילו נעמען די גאַנצע שולד אויף זיך און גיין „זיצן“. אָבער קאָן מע' דען דערלאָזן צו דעם? וואָס? מ'זעט ניש, ווי אַזוי מ'קומט אַרויס פון זייערע הענט? נאָר טאָמער ניש „זיצן“, מוז מען דאָך צאָלן! און וואו געמט מען געלט? שלעכט. יצחק יונה האָט אַפילו אַ שטיקל רעכענונג געמאַכט מיטן ווייב:

— איין „קאָך“ גיט אַרויס צען ליטער, איין ליטער גיט צען מאַרק ריוח. איבערן מעת-לעת קאָן מען מאַכן אַ פיר „קאָכן“ האָט מען אַ קימאָלן פון צען מאָל צען, וואָס דאָס איז הונדערט — היינט פיר מאָל הונדערט? איז פיר הונדערט. קאָן מען דאָס פאַרדינען אין איין מעת-לעת. אַז מ'זאָל אַ גאַנצע וואָך אַרבעטן אָן שטערונג, וואָלט מען געקאָנט אַריינטראָגן די גאַנצע צווייטויזענט. פאַרשטייט?

— אָבעד וואו 'לכטו אַרבעטן!—פרעגט איבער טשיפע —
 באַ דיר—ניש; באַ יוסטן—אויך ניש; היינט באַ משהלען האָט
 מען דאָך דין ערשט „געכאַפט.“ אפשר גאָד ווידער צריק אין
 סאָד אַריין? האָט מען דאָך אונז אָבער דאָרט שטענדיק „געכאַפט“
 — אוי — ענטווערט שטיל אָפּ דער מאַן — מ'זאָל מע' אַזוי
 אַלע נעזונט זיין, ווי אין סאָד וואָלט מע' זיך געקאָנט שטעלן
 קאָכן. טאַקי ווייל מ'האָט שוין דאָרט „געכאַפט“ אַ פּאָר מאָל,
 'עט קיינעם נישט איינפאַלן, אַז מ'איז דאָרט...
 — יאָ, יאָ — זאָגט טשיפע — ס'עט קיינעם ניש איינפאַלן,
 יידלען זאָלן די אויגן פון קאָפּ אַרויספאַלן...
 — שאַ, יידענע, וואָס רעסטו עפעס?..
 — וואָס איך רעד... אַ שיינער ייד... אָבער כ'זאָל אַזוי
 דערלעבן נחת פון מיינע קינדער, ווי נעכטן באַ משהלען איז
 אויך זיין אַרבעט...
 — איי, וואָס דו רעדסט! און אים האָט מע ניש „גע-
 כאַפט“ אַ סך מאָל? וואָס רעדסטו עפעס? גיין אַרויף צום דייטש
 צו אַ גוי, און זאָגן: פּלוני בן פּלוני אַרבעט ברוינפּין!.. שונאים
 נאָר קלערן אַזוי אויס!
 אַזוי האָט גערעדט יצחק יונה און אין די ווערטער דער-
 קענען מיר צריק דעם אַלטן יצחק יונה, וואָס איז נישט, ווי
 אַלע טאַנדייטניקעס, נאָר אונזער יצחק יונה...
 און אין אַ שעה אַרום זיצן שוין אַלע אין יענעם ביידל,
 די לאַדנס זענען פאַרמאַכט און מ'צערייבט אַ פּאָר פּונט הייוון
 אין די „ואַטשאַרן“ אַריין, וועלכע אייזאַלע האָט אָנגעגאָסן מיט
 וואַסער, ביז צום אויג.
 פאַרנאַכט האָט זיך דער הימעל גענעמען פאַרציען מיט
 וואָלקנס און ווען די זון איז אונטערגעגאַנגען איז אַזוי פינז-
 טער געוואָרן, אַז מ'האָט גאָר נישט געקאָנט זעען עטלאַכע
 טריט פון דער ווייטנס. די פינצטערניש האָפּן זיי אָנגענעמען
 פאַר אַ גוטן סמן און אלץ האָט זיך פאַרטון אין דער אַרבעט,
 שטיל און געשמאַק, די שעהן זענען געלאָפּן. דער אַווענט איז
 אוועק און ס'האָט זיך אָנגעהויבן די נאַכט. דעמאָלט האָבן זיי

זיך געשטעלט אויסקאָכן, זאָטשער, וואָס זיי האָבן נעכטן אַרויסגעראַטעוועט. (אַ זאָטשער דאַרף שטיין אַ צוויי טעג, ביז מ'קאָן אים נעמען צום קאָכן) בראַנפֿין איז געגאַנגען — וויפֿיל זיי האָבן ניש' ערוואַרט. שטאַרק, אַז דאָס לעצט האָט אויך געהאַלטן פֿיפֿציק! מ'האַט געווען באַשיינפֿאַרלעך, אַז ס'איז אַ שעת הכשר. האָט מען געשמוסט, אַז אויב ס'זאָל אַזוי גיין, קאָן מען דורך אַ קנאַפע וואָך אָפֿלייגן די צוויי טויזענט. גע- שמוסט האָט מע' שטיל, אַזוי ווי געשעפטשעט. מיט אַ מאָל בלייבן אַלע אינגאַנצן שטיל און פֿאַרהאַלטן אין זייערע פֿאַזעס, זוי פֿאַרשופֿט'ע. לייבל, האַלב-זיצנדיק און האַלב שטייענדיק, באַם קעכל, האַלט אין אַריינלייגן אַ האַלץ; יצחק יונה שטייט פֿאַרן לעמפל, האַלטנדיק דעם גראַד פֿאַרן לעכט; יוסף ליאַלקע ליגט אויסגעצויגן אויף אַ געבונט שטרוי, מיטן מויל הינטערן קיל-רערל, האַלטנדיק באַ אַ שלינג טון; טשיפע מיט איינגע- בויגענע קני, באַם קיישל, אין מיטן אויפשטעלן זיך, בריינדל זיצנדיק אויף אַ שטויס האַלץ און, זיענדיק דעם זאָק צוואַמען מיטן זאָקן-בענדל, וואָס וויל זיך נישט האַלטן איבער די קני און זרח אייזאַלע, שטייט גלאַט אַזוי אינמיטן שטוב, און די הענט הענגען אים נאָך ווי די העלצער. אַזוי זענען אַלע פֿאַר- שטיינערט געוואָרן און איבער אַ מינוט בלויז זיך איינגעהערט. ס'האַט זיך געדאַכט, אַז עפעס אַ גערויש קומט אָן פֿון הויף. מיטאַמאָל הערן זיי אַ סקריפֿ. דייסן זיך אַלע אויף פֿון זייער פֿאַרשטיינערטקייט און זיי ווערן דערשראָקן אויף טויט.

— געוואַלט! געוואַלט! די דייטשן גייען!

— אפֿשר איז עס פֿאַנטל געקומען צו פֿאַרן? — פֿאַלט-איין

לייבלען.

— גולם! — ענטווערט מען אים. — באַנאַכט עט פֿאַנטל

קומען!

נאָך די ליאַלקע, וואָס איז דער קלאַרטער באַ אַ זעלכע מעשיות, לייגט אַרויף אַ פֿינגער אויף די ליפֿן און לעשט אויס

דאָס לעמפל. איז געוואָרן אַרום זיי אַ פינצטערניש, וואָס האָט זיך מיטאַמאָל, ווי אַ שוואַרצער זאָק אַראָפּגעלאָוט אויף זייערע אויגן. ווייל פונקט איז ס'טירל פון אונטערן קעכל אויך געווען פאַרמאַכט. און ס'נעמט זיי אויסווייזן, אַז פון דער פינצטערניש קומען אָן גולנים מיט כלערליי חיות רעות: מיט הערנער און מיט פייערדיקע צינגען... ווייל ד'אויגן זענען נאָך געווען צו-געוואוינט צו די פריירדיקע פלאַמען... באַלד אָבער פאַרשווינדן די אַלע גולנים מיט די חיות רעות. ווייל דאָס פייער פון קעכל האָט מיטאַמאָל באַלויכטן די שטוב און ס'איז זיי פאַר-געקומען יעצט נאָך לעכטיקער, ווי פרייר. אַז דאָס לעמפל האָט אויך געברענט...

דאָס גערויש קומט נענטער. האַלטן זיי איין די אָטעמט און די שרעק וואַקסט.

פליצלינג קלאַפט עמיץ אָן אין לאַדן און שרייט:

— „קאָנאַליעס! שאַן ווידער איין ברענעריי?..“

דערקענען זיי דעם וואַכמיסטערס קול און טשיפע ווערט אַזוי צוטומעלט, אַז איר קומט פאַר, ווי די דייטשן שרייען דאָס אין שטוב.

— וואָס פאַראַ „ברענעריי?“ דער הערע'לע — וויל טשיפע

אָנהייבן אַ גאַנצע רעדע, אָבער זי פאַרהאַקט מיט די ציין איבער ליאַלקעס אַ פינגער, וואָס ער פאַריקט איר אין דער מינוט אין מויל אַריין. נאָר דאָס האָט גאָר נישט געהאַלפן, אויך נישט פאַרערגערט זייער לאַגע, ווייל דער וואַכמיסטער, וואָס איז געווען גיט שכור, האָט אַודאי ניש געהערט אירע רייד. יענער האָט איצט געקלאַפט מיט דעם ברוינינג אין לאַדן אַריין, אַז אינעווייניק האָבן געפלאַצט די שויבן איינע נאָך די אַנדערע.

— „קאָנאַליעס! עפנט“ די טיר, ווייל איך דערשיס אייך,

ווי די הונדע!..“

יוסף האָט געזען, אַז דאָס שטיל שווייגן וועט גאָר נישט העלפן, האָט ער אָנגעצינדן ס'לעמפל און אויפגעמאַכט די טיר.

דער וואַכמייסטער איז באַלד אַריינגעקומען אין באַגלייטונג פון אַ „דאָלמעטשער“, וואָס האָט אַליין אויך געציטערט פאַר שרעק, אָדער קעלט. דערקענענדיק, וועמען ער האָט ווידער פאַר זיך, האָט זיך דער וואַכמייסטער צעלאַכט און פאַר שכרות האָט ער זיך אַ וואַקל געטון, אָבער ער האָט זיך גלייך דערלאַפּט אָנשפּאַרנדיק אַ האַט אָן זידיקן קעסל. פון דעם ברי איז ער צערייצט געוואָרן, דאָס ער האָט אויסגעשאַסן, נישׁ קוקנדיק צומאָל, וואו ער שיסט, דאָס גליק איז געווען, וואָס פאַר אים איז קיינער נישׁט געשטאַנען, אָבער דאָס איז געווען גענוג פאַר די ברויפּינאַמאַכערס צו פאַרשטיין, אַז אויב זיי וועלן אַרויס לעבעדיק פון זיינע הענט, וועלן זיי מעגן גומל בענטשן. די וואָס האָבן זיך געהאַט גענעמען פאַר די פעסער, ווילנדיק אין דער טונקלהייט עפעס אַרויסראַטעווען, זענען געוואָרן, ווי אָפּ-גענעמען און דער וואַכמייסטער, וועמען זיין אייגענער שאַס, האָט אַ ביסל געברענגט צו זיך, איז אָבער נאָך אין אַ גרע-סערן כּעס אַריינגעקומען. ער האָט אָנגעהויבן אַז דראָען יצהק יונה, טאָמער באַצאָלט ער נישׁ שוין די צווייטווענט מאַרק פון נעכטן, דערשיסט ער אים אויפן אָרט. זיי אָבער פאַרמאָגן נישׁ קאָ פּעניק. דאָס, וואָס שטייט אַצינט אָנגעשטעלט איז אַלץ געבאַרגט. פאַלן זיי אויף די קני און וויינען מיט ביטערע טרען, ער זאָל זיך דערבאַרמען, ער זאָל וואַרטן ביז מאַרגן—מילא, וואָס ס'עט זיין 'עט זיין. ער וויל אָבער נישׁ הערן פון קאָ וואַרטן און ער הייסט דעם באַגלייטער זיינעם, „פעסטנע-מען" יצהק יונה און אין שטראַף-הויז אַריין פירן.

יצהק יונה איז געשטאַנען אַ טויטער. ער האָט געציטערט פאַר דער תּפּיכה! שוין דאָס וואָרט תּמיסה אַליין האָט אים דאָס ביוט פון פנים פאַריאָגט. ווענדט ער זיך צו זיינע און דאָס קול זיינס איז אַזוי שוואַך, ווי דאָס קול פון אַ קראַנק קינד.

— לאַ' מע' פאַרקויפן אַלץ פון שטוב אַרויס... די קי-שענס מיט די וועש... לאַ' מע' זיך פאַרקויפן פאַר עבד פּנעניס. נאָר גיך מיך נישׁ איבער אין זייערע הענט...

דער וואַכמייסטער, אין זיין גרויסן כּעס, קלויבט נישׁט

איבער. ער גיסט אליין אויס די „זאטשאַרס“ ער צעהאַקט און צוברעכט די קעסלען מיט די פלעשער און, אַז ער איז שוין באַלד פאַרטיק מיט זיין אויסטראַטונגס-אַרבעט און די ליאַלקע שטיפט אים אין האַנט אַריין טויענט מאַרק, וואָס מ'ווייסט ניש, וואו און באַ וועמען ער האָט זיך עס געקאַנט שאַפן אין מיטן דער נאַכט אַזוי פיל געלט, וואַרפט ער עס צריק מיט כּעס און טרייסלט יצחק יונה:

— די גאַנצע סומע לאַס מיר זיין!

און ער פירטן אַוועק אַ ווייסן, אַ ציטערדיקן און אַ וואַ-קעלדיקן, ווי איינעם, וואָס האַלט באַם אָפּשטאַרבן. לויפן אַלע נאָך און פאַלן איבער קזשאַקעס און דערנער, אַדער איבער זאַמד-בערגלאַך, וואָס ווערן אַרויסגעשטופט אויף די לעכטיקע שיין פון די מילווערם, וואָס גראָבן זיך הינטער דער אויבער-פלאַך פון דער ערד. און די הערצער פון די נאַכלויפנדיקע זענען פול מיט טרערן און אַרום זיי איז אַ שטאַק פינצטערע נאַכט. צו זייערע אויערן שלאַגט אָן דאָס רוישן פון די ביי-מער און דאָס איז דאָס איינציקע, וואָס דערגרייכט צו זיי פון דער גאַנצער אַרומיקער וועלט.

ווען יצחק יונה פאַרשווינד מיט די צוויי דייטשן אין טויער פון מאַגיסטראַט, וואו עס איז אויך דאָס אַרעסט-הויז און די פּורטקע פאַרמאַכט זיך הינטער זיי, גייען אַלע צריק מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ און מיט פאַרטרוקנטע טרערן אין די אויגן, ווי מענטשן, וואָס גייען צריק פון בית עולם, וואו זיי האָבן אַ גאַנטן, זייער אַ גאַנטן איבערגעלאָזט.

אויפן הימל האָבן זיך געבראַכן די וואַלקנס און פון צווישן די שפאַרעס האָט אַרויסגעקוקט די לבנה, אַזוי ווי דאָס העלע אויג פון אַ ריז. געוואָרפן אַ בליק אויף גאַטס וועלט; באַדריכטן אויף אַ מאַמענט די שפיצן פון קאָשציאַל, באַהעלט אויף אַ רגע דעם וועג פאַר די אַהיימגייענדיקע ברוינפּנמאַכערס און צריק פאַרשווינדן.

די וואַלקנס האָבן זיך ווידער צונאַנדבאַהאַפּטן.

אַכצנטע קאפיטל.

פאַרטאָגס האָט זיך ס'שטעטל אויפגעכאַפּט פון שלאַף. באַ
נאַכט האָט מע' געהערט טריט פון אַ סאַך מענטשן נעבן מאַ-
גיסטראַט! שפעטער האָט דעם קאָמענדאַנטור-שרייבערס געליב-
טע געוואָלט דערציילן פאַר וועמען, אָו פון קרייז קלינגט מען
כסדר און דער טעלעפאָן אין דער קאָמענדאַנטורע רוט נישט
פון צווייע אָן; אויפדערנאַכט נאָך האָט אָפילו דערציילט איי-
נער, וואָס איז געקומען פון וואַרשע, אָו מ'שמוסט דאָרט
עפעס גאָר שטאַרק; נאָך וואָס מען שמוסט און וואָס מ'קלינגט
האָט קיינער נישט געוויסט. געניג איז, אָו איבערוועקנדיק זיך
זייער פרי און זעענדיק בשעת עפענען די לאָדנס, ווי דייטשן
לויפן פון דער קאָמענדאַנטור צום וואַכמייסטער און צריק —
און די פּנימ'ער באַ זיי זענען דערהיצט — האָט דאָס שטעטל
גלייך דערקענט, אָו ס'איז עפעס ניש' גלאַטיק... אין אַ צען
מינוט צייט זענען שוין אַודאי האלב איינוואוינערס געווען
אויפן מאַרק, קופּקאַלעכווייז און געמאַכט מיט די הענט, אַזוי ווי
אין יענעם טאָג, ווען איבערן מאַגיסטראַט און אין מאַרק האָט
זיך באַוווּזן דער גרויס פּאַליענדיקער, דייטשער יום-טובּ פּאָן
און, אויף דעם טויער איז געווען אויפגעקלעפט דער קאָמוני-
קאַט פון שלום מיט רוסלאַנד. איצט אָבער האָט קיין זאַך
ניש' געגעעבן צו מערקן, מיט וואָס עס איז, ס'שטעטל זאָל

זיך קאָנען כאָטש אָנשטויסן, וואָס ס'איז געשעען. דער קאָמענ-
דאָנטור-שרייבער, אַ יינגער דייטש אין ברילן, איז געלאָפֿן אַ
פאָרמאָל איבערן מאַרק און האָט ניש' געענטפערט אויף די
פראַגן, וואָס אַ פאָר האָבן אים געשטעלט, נאָכמער: "ער האָט
אַפילו ניש' זיך אָנגעפייזערט אויף קיינעם..."

מיטאַמאָל קומט אָנצופאָרן דעם וואַלמיסטערס ברייטש-
קאַלע. פאָרנט זיצט דער דאָלמעטשער, וועלכער טרייבט אָן
מיט די צוויי פערד און אויף דעם הונטערשטן געזעס זיצט
דער וואַלמיסטער מיט זיין געהילף. פאָר דעם מאַגיסטראַט שטעלן
זיך אָפּ די פערד און דער וואַלמיסטער שיקט אַרויף דעם גע-
הילף זיינעם איין וואָרט צו פּרעגן:

— "פאָרען?"

— פאָרען. — ענטווערט דער קאָמענדאַנט.

האָט דאָס ברייטשקאַלע גערירט צו יענעם געסל צו פון
וואַנען ס'פירט אַ שאַסיי-וועג גלייך אין די קרייז-שטאָט אַריין.
פאָרבאָפּאָרנדיק די קופּקאַלעך, זעען יענע, ווי אין ברייטשקאַלע
ליגן אָנגעוואָרפֿן פאָרשידענע פעקלאַך, גרעסערע און קלענערע
און זיי בלייבן מיט אָפענע מיילער, נאָכקוקנדיק די אָפּפּאָרענ-
דיקע דייטשן און אין אַלעמענס אויגן צעוואַקסט זיך אַ פּראַ-
גע-צייכן און זיי פּרעגן איינער באַם צווייטן:

— וואָס? — וואָס? —

דעמאָלט פאָרט אָן פון קאַליע-געסל אַ פּויריש פּירל און
"מאַטעי קשאָנזשעק", וואָס קומט ערשט פון דער באַן, דער-
ציילט נייעס, אַז אין דייטשלאַנד איז אַ רעוואָלוציע און אַלע
דייטשן אַנטלויפֿן פון פּוילן.

— "או ניך רעוואָלוציאַ, אַ ציסאַרושאַ וויליושאַ זוטשילי-
זיטראָנו... טיראַ וושיסצי נייעמצי אוטשעקאָוין זיפּאָלסקי..."

אַזוי ווי ער רעדט דאָ די ווערטער, וואַקסן אויס, ווי
פון דר'ערד אַרויס, חברות שגצימלאַך. זיי כאָפֿן שטיינדאַלעך
און וואַרפֿן נאָך דער שוין ווייטער אָפּפּאָרנדיקער ברוטש-
קע. איין שטיינדל האָט דעריאָגט, געטראָפֿן דעם וואַלמיס-
טער איז די פּלייצעס אַריין און אַ צווייטס הונטן אין

ווענטל פון דער בריטשקע. די בריטשקע פאָרט אָבער ווייטער.
דער וואַכמיסטער—צומאָל ניש קיין בליק אויף צריק. ס'האָט זיך
געדאַכטן, אַז ווי אין אַ חלום זיצט ער...

ניש' געשאָסן, ניש' געשלאָגן, ניש' געהייסן אַפילו
„פעסטנעמען...“ די פערד האָבן נאָר אָנגעהויבן אַ ביסל שנעלער
צו גיין און צוזאַמען מיט דער בריטשקע צו פאַרלערן זיך פון
אויג.

שטעטל האָט געגאַפט. וואָס איז דאָס? אין דייטשן צו
וואַרפן שטיינער? יידן זענען שוין געשטאַנען מיט די גאַנצע גופים—
אַ חוץ די קעפּ—אויסגעדרייט, גרייט צום אַנטלויפן... און יע-
נער אויף דער בריטשקע—גאָר ניט... ניש אַנדערש זיי האָבן
די קעפּ פאַרלוירן!!...

מאַטעי האָט מיט זיין ידיעה די רעשט אויפגערודערט
די גאַנצע שטאָט. זענען איצט אַרויס די קריסטן: מענער,
פרויען און קינדער. די וואָס האָבן געקערט צו די פייערלע-
שער האָבן זיך אָנגעטון די געלע מאַרינאַרקעס מיט די מעשע-
גע קאַסקעס און זיי האָבן זיך צעשטעלט איבער אַלע געסלאַך
צו היטן די אָרדינונג. פון די שגצים טיילן זיך באַלד אויס
צוואַנציק מאַן פון זעכצן ביז עטלאַכע צוואַנציק יעריקע און
זיי מאַרשירן איבער דעם מאַרק, צום מאַגיסטראַט צו און
בלייבן דאָרט שטיין אין אַ גלייכער רייע, ווי די זעלנער. מאַ-
טעיס זון, יאַנעק, אַ שגץ פון אַ יאָר דרייאונצוואַנציק, וואָס איז
שוין געווען אין די לעגיאָנען, טוט אַכטונג ס'זאָל קיינער קיין
איבעריקן ריר זיך נישט טון און, ווען ער זעט, אַז פון דעם שטיין
וועט גאָר ניש אַרויסקומען, קלויבט ער אויס צוויי הויכגע-
וואַקסענע און גייט מיט זיי אַרויף, אַ דעלעגאַציע, אין דער
קאָמענדאַנטור אַריין. אין אַ צען מינוט אַרום קומען זיי אַראָפּ
מיט אַ מענגע ביקסן און שטילעטן, וואָס די דייטשן טראָגן אויף
די זייטן. יאַנעק טיילט באַלד איין די ביקסן, וועלכע אַ טייל
נעמען זיי אויף די לינקע אַקסלען און אַ טייל אויף די רעכ-
טע... באַטיילט שוין אַלע, זענען עטלאַכע ביקסן נאָך איבער-
געבליבן, קומען צו קלענערע, דרייצניעריקע און צוועלפערי-

קע. גיט מען אויך זיי, וועלכע קאָנען מיט ביידע הענט קוים דערהאלטן די ביקס.

איצט האָט יאָנעק אַוועקמאַרשירט, איבערלאָזנדיק פיר מאַן—אָ וואָך פאַר דעם מאַגיסטראַטס און באַלד קומט ער צריק מיט אַ פּאָן, אַן אַנדערן שוין, וועלכער ווערט ערשט אַריינגע-זעצט אין די גרויסע האַקן-רינגען איבער דעם מאַגיסטראַט-טויער. אַז דער פּאָן האָט זיך צופלאַטערט האָט די שטאָט דערזעען ערשט... ווערט אַ געמירמעל אויפן מאַרק און דער פּאָן נעמט זיך פאַלבן, פונקט ווי אַ טיילל. איינער פרעגט באַם צווייטן:

— וואָס זענען דאָרט פאַראַ „ליטערעס“?

— דאָס איז: „פע“, „אַ“, „וואו“.

— וואָס מיינט מען דאָס?

דאָס האָט קיינער ניש געטראָפן. ערשט אין אַ צייט אַרום איז מען געוואָר געוואָרן:

„פאַלסקאַ אַרגאַניזאַציע וואויסקאָואַ!..“

איצט זענען די פירן אָנגעקומען פון וואַרשע און די יינגען, וואָס האָבן שוין געוויסט פון דעם נייע, זענען באַלד אַרויס אויף די גאַס. זיי האָבן זיך געדרייט אַרום דער אויס-געשטעלטער „שרענגע“ און געקוקט מיט קנאה אויף די אַלע שגצים, וואָס טראָגן ביקסן און וואָס קומען שוין אויס אין זייערע אויגן גאָר ניש' די אייגענע... פייפקע קאָן זיך גאָר ניש' איינהאלטן, ער מוז שוין טאַקי צוגיין צום „דאָוואודו-צע“, וואָס פירט אָן מיט דער רייע „געביקסלעטע“ און זאָגן:

— „יאָנעק, דיי מי טאַקושע סטזעלבע!..“

אַבער, אַז יאָנעק ענטווערט אים גאָר ניש, ער איז עפעס גאָר פאַרנעמען — ער זעט גאָר ניש קאָ פייפקן, ער קען גאָר ניש אַ זעלכען... גייט פייפקע צריק צו די זייניקע מיט אַ פאַר-שעמט פנים...

די דייטשן האָבן געפירט אונטערהאַנדלונגען מיט די „זעלנער“ און ס'איז זיי פאַרויכערט געוואָרן אַרויק אַוועק-

פאָרן פון שטאָט... האָבן זיי זיך שנעל געמאַכט די פעקלעך און דער שרייבער פון דער קאָמענדאַנטור, וואָס האָט געהאַט די וועג זיינע באַ אַ וועשן אויפן צווייטן עק מאַרק— איז געגאַנגען נאָך איר אין באַגלייטונג פון אַ זעלנער...

שפעטער, אַרום מיטאַג-צייט, זענען פאַרפאָרן אויפן מאַרק עטלעכע „פאָדוואָדעס“ און אָפגעשטעלט זיך באַם מאַגיס-טראַט. זענען באַלד אַרויסגעקומען אַלע דייטשן, אויפגעזעצט זיך אויף די וועגנס און זענען אַוועקגעפאָרן אין די אייגענע ריכטינג, וואו ס'איז געפאָרן אין דער פרי דער וואַלמיסטער. אַ „סטראַזש“ האָט זיי באַגלייט ביז אַ שטיק פון שטאָט אַרויס...

ווען די דייטשן זענען אַוועק האָבן זיך די זעלנער אַ לאַז געטון אין די צימערן פון דער קאָמענדאַנטור. יאַנעק אָבער האָט זיי אָפּגעהאַלטן...

—אפשר איז געמינוועט...

זענען אַלע באַלד צריק אַראָפּ פון די שטיגן און אַרויס, אין איין אָטעם, פון טויער, אויף דער גאַס האָבן זיי ערשט פריי אָפּגעטעמט. צוויי, בלויז, פון די מוטיקסטע זענען אַרויף און געמאַכט אַ גרינדלעכע רעוויזיע אין אַלע צימערן. דאָן איז יאַנעק געוואָרן אויסגערופן אויף קאָמענדאַנט פון שטאָט. ווי אַ קאָמענדאַנט האָט ער געפונען פאַר נייטיק אַרויסצוגעבן אַ באַפעל: „אַלע וואָלן זיך צעגיין אַהיים, מ'וואָל ניש שטיין אין קאָ קיפקעס. מ'וואָל היטן די אַרדינונג.“

האַט זיך אָפּגעליידיקט דער מאַרק און שטעטל איז גע-קומען עפעס אין „וואַקלעניש“ אַריין. מ'האַט ניש געוויסט, וואָס צו טון און וואָס צו רעדן.

ס'האָבן זיך גענעמען טראַגן קלאַנגען פון פאַרשידענע שטעט— גאָר ניש קאָ פריילעכע קלאַנגען;

...האַט מען זיך צונאַנדגעקליבן אין די שטובן און אַרויס-

קוקנדיק, דורך די פענצטער און דורך די טירן פון די גע-וועלבן, האָט מען געוואַרט, זעען, וואָס שפעטער וועט זיין.

די שמוגלאַרס זענען אַלע געזעסן באַ פעלטן אין שטוב
און פאַנטל האָט זיך געחיצט:

— וואָס? — זאָגט ער — פאַרן און צולייגן געלט נאָך צו
די „יאָדעס“? 'עט מע' זיך אויסרוען אַ ביסל. אונטערוואַרטן אַ
וואָך, אָדער צוויי, דערנאָך 'עט מע' שוין זעען.
— איך האָב מורא גאָר — רופט זיך אָן קאַפל — מ'וואָלט
שוין פאַרשפּאַרן אינגאַנצן צו פאַרן. וואָס 'עט מע' דאָס שמוג-
לען? אַלץ ווערט דאָך בחצי חנם!..

האָט זיך גרונט צוגעטשעפעט צו פייפקען, ווי אַ נוגל.
— אַ ברעכעניש אין דיינע אויגן אַריין! — האָט ער גע-
זאָגט — פייפקאַלע! נו?..

האָט פייפקע איינגעזעען, אַז דער „ניגל“ וועט אים נישט
אַפּלאַזן. און ווידער לוינט עס אויך ניש. וואָס 'עלעך מעך
אַרומשלעפּן? און ער טוט אַ רוף אויס:

— גרונט „שליעפּ“ מאַך אַ חתונה, פון מיינעטוועגן אַפילו,
היינט!

און גרונט, וואָס אַן אַנדערש מאָל, וואָלט זיך פייפקע
שוין געמעגט „אַפּגעזעגענען“ פאַר דעם קאַמפּלימענט, מיט
וועלכן גרונט איז באַקריינט פון שטעטל — האָט איצט גאָר
פאַרהערט דעם „שליעפּ“ און ער האָט זיך געטראַכט: „כל זמן
ס'אייזן איז הייס, קלאַפּ, ברודער!..“ נאָר די פשיאַטשעלעס
האַבן געשאַקלט מיט די פוטערנע קעפּ און יענקל האָט זיך
אַפילו צעלאַכט:

— פגירה אין זיי... היינט... אַ חתונה... כּי, כּי, כּי...

אַבער גרונט האָט די ווערטער יענקלס אויך ניש גע-
הערט. צי ווייל ער האָט זיי פאַרהערט, ווי פייפקעס „שליעפּ“,
אָדער ווייל ס'איז שוין ניש געווען פון אים קאָ זכר אין
שטוב? ער איז איצט געלאַפּן פון איין מחותן צום אַנדערן;
און די שוועסטער זיינע, רייטשע, האָט זיך אויף אַן אמת גע-
נעמען מכין זיין אויף איר חתונה...

נאָר פיינע איז געבליבן שטעקן אין דער מיט. די איצ-
טיקע צייט האָט אים צוגעקוועטשט אינגאַנצן און ער איז גע-

בליבן, ווי אַ שיף אינמיטן וואַסער, וואָס מען האט פון איר צוגענומען דעם רודער. וואו האָט איר איצט אַ פיניע? וואו הערט איר גאָר פון אים אַ קלאַנג? שלעכט מוט פיניען! אַן אַנ-דערש מאָל באַ אַ זעלכע געשעענישן, וואָס וואָלט ער עס אַלץ אויסגעגרעגערט!.. דאָס שוואַרציאָר האָט אים דעמאָלט, אין טעאָטר, איינגעגעבן דעם געדאַנק פון זאַלץ קויפן... וואָס האָט ער עס געדאַרפט צו האָבן גייטיק אין טאַפּ אַריין? ס'פעלטן אפשר זאַלץ?... האָט ער געמאַכט אַ שתפות, און טאַקי ווידער-אַמאָל, מיט מעכלען... האָט ער מעכלען געשיקט אין אַ שטאַט אַריין קויפן פאַר אַ טויזענט מאַרק זאַלץ און ער אַליין, פיניע, איז געבליבן אינדערהיים, אויסזוכן אַ סוחר, וואָס זאָל באַלד צונעמען די סוחר, אַזוי ווי זי וועט נאָר אָנקומען. „ניכיי“ וואָלט ער געווען געפאַרן און יענער דאָ געבליבן!.. נאָר באַ-שערט געווען עגמת נפש מיט היזק און, אַ צווישן אים מיט מעכלען זאָל עס ווערן אויס — אינגאַנצן אויס!..

ווער ס'איז דאַרין שולדיק געווען? ווי קאָן מען זאָגן? מעכל האָט געקויפט דאָס זאַלץ באַ אַ ייד, אַ סוחר, וואָס האָט-דלט דערמיט שוין פון צענדליקער יאָרן נאָך פון פאַר דער מלחמה. נאָר דער סוחר, באַ וועמען פיניע ווידער האָט גע-נעמען האָנט-געלט, האָט, באַלד באַם אַראָפּנעמען די זעקלאַך שוין געזאָגט:

— מיר דאַכט זיך, אַז דאָס זאַלץ שפירט מען

עפעס...

— וואָס רעדט איר עס? — האָט דעמאָלט געזאָגט מעכל — דאָס איז זאַלץ, שוין איינמאָל זאַלץ? דאָס איז, מ'זעט עס גאָר גיש... .

נאָר, ווען אַלע זעק זענען שוין געווען אַראָפּגעלייגט אין קעלער אַריין און דער סוחר האָט אויפגעטרענט איין זאַק און פאַרוואַלט, האָט ער אויסגעשפיגן:

— נאַפּט! ס'שטינקט דאָך פון נאַפּט!

— מעכאַלע! — שרייט ער, פיניע, אויך אויס. טאַרוואַנדיק —

וואָס האָט געקויפט?

הָאָט מעכל גאַרניש געוויסט, וואו ער איז עס אין דער יועלט. ער האָט פאַרזוכט איין מאָל, נאָך אַ מאָל צו פון דעם שטאַרקן נאַפּט-ריח איז אים שער די גרינע גאַל איבערגעדרייט געוואָרן.

—וואָס איז דאָס?—וואָגט ער— איך ווייס דאָך פאַרט, אַז עס באַדאַרף צו ווייַט זאַלץ...

און ער, פיניע, איז שוין געווען אַריין אין זיין מדריגה. ער שווייַט, ריקט זיך דעם היט און פאַנטאַז-דעלט:

—איפּלל...—כאַכט ער אָן אַן אָטעם, —אייןמאָל פאַר אַלע מאָל... ווען יעדן מאָך מיט דיר שותפות, האָב איך אַזוי... נאָר איצט יעדעס ניש אַזוי טריקן אָפּגיין... וואָס מיינסטו דאָס מיט דיר?..

און ער כאַכט אָן מעכלעך אַרום האַלדו, גאַר ניש אויף קאָ שפּאַס... קוועטשט אים, דריקט אים, אַז יענער נעמט שוין פאַרגלייזן די אויגן און די צינג קריכט אים פון מויל ארויס, ווערט לענגער... ווערט ברייטער... און דאָס פנים ווערט אים אָנגעלאָפּן... און ער נעמט זיך שוין וועקלעך אויף די פיס... ווער ווייטט אויב פיניע וואָלט ניש דאָ געוואָרן אַן אמתער רוצה, וואָרעם, ווי ער האַלט און דישיעט אַזוי יענעם, ווערט אים אַליין דאָס פנים אַלץ רויטער און פון די אויגן קוקט אים גאַר גרויס אַ גרויסע פרייד... עפעס אַ טייוול איז פיניע געוואָרן... וואָרום אַן אמתער חשק איז אים באַפאַלן צו זען ווי ס'גיסט זיך יענעם בלוט פון אונטער זיין האַנט אַ פער... אַ צינט, אַ, איז פיניע שוין ווייט אַוועק! שטעכן, ברענען, רייסן די פעל מיט די אַדערן צוזאַמען, וואָלט נאָך פאַרן ווייניק געווען... ווען ס'לויפט ניש צו דער סוחר און רייסט ניש אָפּ דעם קרבן זיינעם, וועלכער איז ערשט נאָך גו-טע עטלאַכע מינוט קוים געקומען צו זיך...

אַט אין אַזא לאַגע האָט זיך דאָס געפינען פיניע, יעדן ס'איז פאַרגעקומען די גרויסע איבערקערעניש אויף דער יועלט.

פארטאָגס איז ער גלייך מיט אַלע אַרויס אייף די גאַס,
 דערנאָך לויט דעם באַפעל פון יאָגעקן — אַריין אין שטוב.
 אָבער ער גייט אַרום מיט אַן אויפגעשטעלטן קאָלנער און אין
 שטוב באַ זיי זענען אויך דאָ נאָך עטלעכע יידן, וואָס שמוסן
 און שרעקן זיך עפעס „פארן ווייטער“ און פיניע! — פון אים
 הערט מע' ניש קא' פיפען...

פּדיצלינג איז אין שטעטל געוואָרן אַרעש. דער נייער
 קאָמענדאַנט איז געווען אין „קאָזע“ און, אויספרעגנדיק, די
 אַרעסטירטע, פאַר וואָס די דייטשן האָבן זיי איינגעזעצט — האָט
 ער עטלעכע באַפרייט. צווישן די באַפרייטע איז אויך געווען
 יצחק יונה, וועלכער איז אַהיימגעקומען, ווי איינער, וואָס
 מ'האַט אים אין דער לעצטער מינוט אַראָפּגענעמען פון
 שטריקל...

איצט האָבן אַלע איינגעזען, אַז גאַסס פינגער איז גע-
 ווען דאַרינען, וואָס דער וואַכמיסטער האָט באַנאַכט נישט
 געוואָלט צונעמען די טויענט מאַרק, וועלכע מ'האַטן געשטופט
 אין די האַנט אַריין... איז דורך איין נאַכט פאַרדינט געוואָרן
 טויענט מאַרק...

האַט זיך ס'שטעטל איינגערויקט אַביסל נאָך יצחק יונהס
 באַפרייאונג. מ'האַט אָנגעהויבן צו האַפן, אַז ס'זענען שוין
 אַוועק די צייטן פון „שטראָף“ פון איינזעצן, פון „רעקוועזיציע“
 און פון נאָך, נאָך אַ סך אַ זעלכע פורעניות... זענען אַוועק,
 פאַרשווינדן און—געוואָלט גלייבן, אַז זיי וועלן שוין מער ניש
 צריקערן...

ניינצנמע קינטימיר

ערשט זענען זיך אלע צונויפגעקומען צו פייפקן אויף די חנוכה. ס'זענען געקומען, א חייץ איין יידלען וואָס איז ניש געווען, אלע בראַנפֿינמאַכערס, אָנהייבנדיק פֿון „בעדער“ און ענדיגענדיק מיטן קליינעם משהלע, וואָס איז געבליבן אַ פֿאַר-בענקטער, די „אַמעריקאַנערין“ קאָן ער אַלץ בשׂוּם אויפֿן ניש-פֿאַרגעסן. עס האָט געחלומט וועגן איר, ער האָט געזיפֿצט און אין געדאַנק האָט ער אַלץ באַדויערט: „ער איז דעך שוין געווען גאָר נאָנט... נאָך אַ טאָג... נאָך צוויי...“ ס'זענען געווען זיפֿנמאַכערס, וואָס די גרעסטע טייל פֿון זיי זענען חסידים, אמתע חסידים... נאָר מיט פייפקן וויל מע' ניש אָנהייבן... ס'זענען געווען פייפקעס קאַלעגעס, ווייטער פֿון גרונטס ווייבס זייט—אַלע שיטטערס, וויפֿיל זיי האָט אין דער משפּחה. קצבים זענען אַריין מיט האַק און פֿאַק, ס'האַבן זיך אויך אַרויסגע-זענען אַ פֿאַר בכבודע בעל-בתיים, וואָס געהערן זיך אָן קרובה-שאַפט, די אָנוועעוודיקסטע געסט אָבער זענען געווען פֿאַנטלס און פעלטעס חברה, וואָס יעדער פֿון זיי איז געווען משכֿמו

ומעלה, אַ חוץ פאַנטלען. אויך זייער דבור האָט זיך געהערט אַרום טיש און ניש איינער פון די שוואַכע בעלי-בתימלאַך האָט זיך געטראַכט: „וואָס פאַר אַ מין געזינטעניש...“ פייפקע, דער חתן זיצט זיך אויבן-אָן אין אַ טיכֶן היטצולע, וואָס ווינקט אַראָפּ פון זיין שפיץ קאָפּ און זעט אויס גאָר, ווי די שכינה וואָלט אויפן געריט... אַפילו איטשל אַליין קאָן אים גאָר נישט דערקענען. — אַרום לאַנגן טיש זיצן די געסט און רייכערן די סאַפיראַסן, ווער ס'איז אַ רויכערער און ווער ניש. וואָרעם ס'קאָסט דען עפעס? פאַר דעם חתן שטייען זיי, די פיינע פאַ-פיראַסלאַך, אין אַ גרויסער פידלע און אַ מחיה פאַר קלייני-וואַרק. יעדע מינוט לויפט אַן אַנדערע צו. כאַפט אַרויס אַ פאַר פאַפיראַסן און אַנטלויפט מיט זיי צום ווינקל, וואו ס'שטייען די יידן פון די חברות מיט טעלערס אויף נדבות. דער בליני-דער גרונם דרייט זיך אַרום מיט אַ גרויסער טאַץ און אויב ס'קומט אָן אַ פרישער גאַסט, טראָגט ער אים אַ קייגן אַ שטיק לעקאַך, וואָס די כלה אַליין האָט געבאַקן, און אַ גלאָז בראָנ-פּין.

— טרינק, ברידער! — זאָגט ער — טרינק צום חתן!
קומט אָן דער אַלטער שעהקע אין אַן אַלטער טיכענער זשיפיצע, וואָס איז שוין מער ענדלאַך אויף אַטלאַס פון גלאָנ-ציקייט; אין דעם גרויסן סאַמעטענעם הוט מיט דער ברייטער דענקע; אַ רויטע פאַטשייל אַרום דעם האַלדז! און באַ דער טיר נאָך רופט ער אויס:

— מול טוב! זאָל זיין מיט גליק!

— מיט גליק זאָלט איר לעבן! — ווערט גיענטווערט.
דאָן באַווייזן זיך די צוויי נישט צו טיילנאַרע: אַברמטשע אַעלוועלס און בערטשע. ביידע זענען שוין גיט שכור, וואָרן באַם געלן עליע האָבן זיי שוין גאַנצע צוויי פלעשלאַך אויס-געליידיקט. בערטשע גייט אַזוי ווי אַ האַלבע לבנה, נאָר צוקר-מענדיק צום חתן, גלייכט ער זיך אויס, טוט אַ זעענע פייפקן איבער די פליצעס און שרייט אויס:

— פייפקע אַ צעזעצעניש אין דיינע פיס אַריין! כאַפּסט שוין היינט „כאַסלערוו“? ..

ווערט אַרעש צווישן די בעלי-בתישע מענטשן: וואָס איז דאָס גאָר — אויף אַ יידישע חתונה „כאַסלערוו!..“ און דער שוואַרצער בערל פילט זיך אַ ביסל שולדיק קייגן זיי, וואָרן ער אַליין איז דאָך אויך אַ שמוגלאַר, אַ פיר-מענטש... וויל ער פאַרגלעטן אַ ביסל די ערשטעס חוצפה, שטעלט ער זיך אויף און ציט אויס אַ האַנט צו פייפקן:

— חתן, ס'זאָל זיין מיט מזל און והצלחה! צ'זאָלט ענק ביידע עלטערן אין עשר און אין כבוד!

פאַרשעמט זיך פייפקע מיט זיינעם אַ פשיאַטשעל, אַט איז אַ „ייד...“ אַ „ייד“ ווינשט אים... כאַפּט ער אַ שטיק קוכן פון גרונמס טאַץ אַרויס און כאַטש בערל האָט קוים, קוים די ליפּ, פון אויבן, איינגענעצט, ריקט ער אים צו דעם קיכּו און ער נעמטן גאָר מיטאַמאָל צו אירצן:

— נאַט! נאַט! — זאָגט ער — פאַרבייסט אַ שטיקל

קוכן...!

— נו, ברידער, טראַסקע אַריין! — דרייט בערטשע איבער דאָס גלאַז און פאַרכלישעט זיך. אויסגעפאַרסקעט, און אויס-געגאַסן און אָנגע, פרוטע'וועט אַזוי ווי אַ פערד, נעמט ער אַברמטשן זייער ליבלאָך אַרום האַלדז און פאַרבייסנדיק, לאָזן זיך ביידע אין די אַנדערע שטוב אַריין.

דאָרט, אין דער צווייטער שטוב איז איצט לעבעדיק, ברוך פלייטניק בלאַזט מיט אַלע פוחות און עס דאַכט זיך, אַז די באַקן ווערן אים באַלד אויפפלאַצן. צאָדקע מאַלאַרוזש, וואָס האָט געדינט פאַר ניקאָלאַיען, שטייט באַם באַס און דער הוי-כער ייצקע, דער קברן פון שטעטל, פאַטשט מיט צוויי בלאַ-כעס, וואָס פאַרהילכט און פאַרטויבט, אין טאַקט פון דער מוזיק. ס'טאַנצן מיידלאַך, וועלכע פאַרטשעפען זיך אַלע וויילע אָן די אַרויסגעשטעקטע פיס פון די אַלע ווייבלאָך און מייד-לאַך, וועלכע שטייען אַרום און אַרום געפּרעסט, אָדער זיי קלאַפּן זיך אָן די אַרויסגעשטעקטע „באַקעס“ פון די גראַבצ-

חנה, א יידענע, ווי א פאס, וואָס מאַכט פול די גאַנצע שטוב.
 אָט שטייט זי, דאָכט זיך, אין מיטן פון א רעדל און אַרום
 קאָן מען קאָ שפּילקע צו דר'ערד ניש' וואַרפן, אָבער זי—
 מיטן בליק געפינט זי זיך שוין אין ווינקל, באַ דער כלה,—
 וועלכע גייט אָנגעהאַנגען אַ וויסן שליער אויפן קאַפּ— און זי
 פרעגט עפעס באַ דער קאָפּילעכע און באַ גליקן, וואָס שטייען
 אויף ביידע זייטן, פון די ברענענדיקע לעכט, מיט די הענט
 אויף די „באָקעס“ און מיט אַזאַ שמחה, ווי זיי וואָלטן אָן
 אייגן קינד צו דער חופּה געפירט... היינט זענען אַלע מחותנת-
 טעס! „נעבאָך“ די כלה—א יתומה „נעבאָך...“ ניש' קאָ טאַטע,
 ניש' קאָ מאַמע... גרונמס ווייב טראָגט אַרום, ווי איר מאַן
 דאָרט באַ די מאַנסלייט, אַ גרויסע טאַץ מיט שטיקלאַך קיכן.
 נאָר בראַנפּין האָט זי זיסן און זי טיילט אַרום מיט קליינע
 גלעזאָלעך. אַ יידענע אַ פיל גלעזל; אַ מיידל—אַ האַלבס נאָר...
 אָפּגעטאַנצט, אָפּגעפּאָלקע'וועט, אָפּגעוואַלצעוועט, שטעלן זיך
 אַוועק די מיידן מיט די רויטע, ווי אויסגעפּאַטשטע פּיסקעס
 און זיי קוקן צו די פּרישע פּאַרלאַך, וואָס טאַנצן איצט אויף
 זייער אָרט. אָט צווישן די מידע און דערשוויצטע מיידלאַך
 „אַרבעט“ איצט אורקע... ער איז פונקט, ווי די גראָבע חנה,
 נאָך פלינקער... אָט איז ער אין איין ווינקל און אָט שווימט ער
 אַרויס צווישן אַ פּאַר מיידלאַך אין ווייסע געפרעסטע קליי-
 דער... ער לויפט אַרום, ווי אַ טחויער צווישן הינער. טייל
 מיידלאַך כאַפּן אים אָן און זיי נעמען אים פאַטשן און רייסן
 באַ די אוירן, אָבער ער שטופּט זיך צו זיי מיט די גראָבע,
 וואַטענע קורטקע און מיט דעם פּאַטערס „שטייוואַליעס“, אַז די
 מיידלאַך ריקן זיך באַד אָפּ פון אים, מוראהאַבנדיק פאַר די
 קליידער און פאַר די ווייסע לאַטשן. אָבער אַזוי ווי זיי קאָ-
 נען ניש' ווייט זיך אַפּרוקן, מחמת ענקשאַפט, דאָריבער האַלטן
 זיי שוין פאַר גלייכער צו לאָזן זיך אַ טשעפּ טון... פליצלינק
 דרייען אַלע מיידן אויס די קעס צו דער טיר פון די מאַנס-

לייט און אַ געזשומעריי ווערט צווישן זיי, אַז ברוך פלייניק
 מוז נאָך שטאַרקער אָנבלאָזן די באַקן און ייצקע קברן מוז
 פאַרבייסן מיט די ציין פאַטשנדיק מיט די „בלאַכעס“—מ'זאָל זיי
 הערן.

—אוי, מ'עט טאַנצן „הערן און דעמען...“, הערן און דע-
 מען 'עס מע' טאַנצן...

אַברמסטשע וועלוועלס ווינקט צו אַ גאַנצע באַנדע מיידן
 אין רויע בלוסקעס, נאָר בערטשע „באַלאַמיטשעט“ ניש', ער
 כאַפט אַרום דעם „פסחדיקן ווישניק“, וואָס שטייט צום גאַנסט
 פון אים און ער טאַנצט שוין מיט איר. ער קוקט גאָר ניש'
 אויף די מוויק, וואָס שפילט איצט „וואַלץ“, ער זינגט זיך
 אַליין גאָר און קלאַפט צו מיט די שטייול, דרייענדיק זיך מיט
 איר אין אַ רעדל, בשעת די באַקן פון דעם „פסחדיקן וויש-
 ניק“ בליען און רייטלען זיך און בייטן זיך אין די פאַרבן
 גאָר שנעל, אַז קיין מאָלער וואָלט נישט געקאָנט דוינזשען קאָ-
 פאַרב אָנצושטעלן... האָבן שוין אָפגעטאַנצט אַלע צו איינמאָל,
 צוויימאָל, דריימאָל, נאָר בערטשע פליט נאָך אַלץ אַרום מיט
 איר. און ווער ווייסט צי דער „פסחדיקער ווישניק“ וואָלט ניש'
 אַרויס פון זיינע הענט אַ טויטע, וואָרן אַזוי ווי די רויטקייט
 האָט זיך אָנפאַנגט געשטאַרקט וואָס אַמאָל, ביז זי האָט דער-
 גרייכט די העכסטע מדרגה, אַזוי, אַז מ'וואָלט געקאָנט אַ לעכט
 אָנצינדן באַ איר פנים, האָטן זי אָבער אָנגעהויבן צריק צו
 בלאַקירן און בלאַט צו ווערן, ביז זי האָט זיך גענעמען בלאַען
 דערנאָך גרינען, דערנאָך געלן, — און ווען בערטשע טוט זיך
 נישט אַ פאַרהאַק אָן הנהס אַ „באַק“ און פאַלט ניש' אים מיט-
 שלעפנדיק אויך די פאַרטנערקע זיינע... ווער ווייסט וואָס פון
 „רויטן ווישניק“ וואָלט געוואָרן. אָט דעמאָלט האָט זיך אורקע
 אַ ריק געטון פון ווינקל, וואו ער האָט זיך נאָר וואָס געפינען
 און איינבייגנדיק זיך—מיטן קאָפּ געמאַכט אַ וועג זיך, ביז צום
 רעדל טענצערס, ביז צום „פסחדיקן ווישניק...“

בא די מאַנסלייט איז איצט אויך לעבעדיק, יינגען נע-
מען צוזאמען א „סקלאַדקע“ אויף עטליכע פעסלאַך ביר און
יידן, שמשים פון חברות, שטעלן אויף זייערע טעלערס מיט די
קוויטאַלעך פאַר הכנסת פלה, הכנסת אורחום, תלמוד תורה,
נקור חולים, חברה קדושה און נאָך אַ סאַך... יינגען ווערן
זעהיצט פון די בראַנפּינס מיט די בירס, שטעלן זיי זיך אויף,
גריכן אַריבער דעם טיש און גייען אַריין „צו די פרויען“—
טאַנצן. עלטערע חברה-לייט, פשיאַטשעלעס, שטעלן זיך אויך
אויס באַ דער טיר, אַריינקוקן, זעען, ווי ס'גייט צו, באַם חתן
זנען געבליבן אינגאַנצן צוויי בחורים: איטשל און מענדל.
פיניע גרענער איז אַפילו אויך דאָ, אָבער ער איז ניש אין רע-
כענונג... אַברמטשע וועלוועלס, וועלכער קומט אַריינצולויפן, אַ
שמעק טון אויף אַ פאַר מינוט, וויל ניש אַנדערש נאָר פיניע
זאָל אויך אַריינגיין טאַנצן... נעמט ער אים אָן פאַר די אַקס-
לען, הייבטן אויף און וואַרפטן אַריין אין גאַנצן געדראַנג פון
נקבות און מאַנסלייט. פיניע הייבט שוין אָן אינדערגיך
צו שלינגען די ווערטער: איפלל, איפלל.. אָבער אַ פאַר
מיידן נעמען מיט אים רעדן וועגן דער ביבליאָטעק און
פרעגן:

— זאָגן זי נאָר, מאַרגן דאַרף זיין אַ פאַרזאַמלונג?
און דעם „יאַפּאַנשיקס“ ווייב, פון אַ יאָר עטלאַכע דריי-
טיק, אַ פריילאַכע, אַן אימקינדערדיקע, קראַגט אים מיט אַ פינ-
גער אין האַלו.
— פינטשע — זאָגט זי — ווען וועט שוין זיין באַ דיר אַ
חתונה...?

לאַכן די מיידלאַך און זיי זוכן אַן אָרט, וואו די קעפּ
פאַרשטופן. איינע נאָר מאַכט אַן ערנסטע מינע און פאַכנדיק
זיך מיט אַ פאַלער פרעגט זי אים:
— כּיבעט איהן, זי זענען שוין אַ חתן?..
דאָס רופט שוין אַפילו צווישן יינגען אַרויס אַ געלעכטער, וועל-

בעס פליט אין קייקלט זיך צום חתן אין שטוב אריין, א סיג-
 באל, אז דא איז שוין איינמאל פריילאך. זיצט ער, דער חתן,
 און הינטערן טיש הייבט זיך אים א פיסל און א שטארקער
 חשק נעמט אים אן צו טאנצן. אבער ניש-קשה, פייפקע, אז ער
 וויל, קאן ער זיך אן עצה געבן מיט דעם יצר-הרע. ער טוט
 נאָר אַ צי מיטן שפיץ נאָז און מיטן מויל, אַהין און אַהער
 און ער הערט שוין גאָר מיט כונה דעם שמוס, וואָס „יידן“ פירן
 מכח משיחס צייטן...

צווישן די פרויען לעבן גאָר אויף די יינגען. אלע, אלע
 זענען שוין דאָ און מירקע די אָדעסערין האָט זיך אויך ערשט
 ניש קאָנג באַוווּן. פליט נעבן איר פאַרבאַ אורקע, גיט ער איר
 אַ פעטשל אויף אַ ווייך אָרט און, אז זי בייזערט זיך ניש אָפּ,
 זאָגט ער איר:

—מירקע, זי האָבן אַ גראָבן...

און, אז זי לאַכט גאָר, שטעלט ער זיך אָפּ נעבן איר,
 דייבט מיט זיין האַנט איבער איר קלייד און די צייג קריכט
 אים פון מויל אַרויס ווידער, ווי דעמאָלס, ווען דעם טאַטעס
 אָגער האָט נאָכגעיאָגט די קאָבילקע...

— פייפקע, אַ פייער זוכט דיך! קום אריין טאַנצן!
 הערט זיך פליצלינק בערטשעס קול — די „מאַטעיעכע“ איז
 דאָ!..

פאַרשעמט זיך ווידער דער חתן, ווערט ביזו און רופט צו
 הילף איטשלען.

—גי—בעט ער אים—און זאָג אים, אַ די כאַלערע זאָל
 אים דערדישען! אַ פייער אין זיין מאַמען אַריין...
 גייט איטשל אַ פער און ער שרייט אַריין אין דער צוויי-
 טער שטוב:

—בחורים! ווי לאָזט מען עס עפעס איבער אַ חתן אַליין?
 בחורים, קומטן אַריין!

רייסט איבער לייבישל זייפנמאַכער, אַ יידל אין אַן אַט-

לאסענער קאפאטע פון טאטן, צי פון זיידן נאך, דאָס געשפרעך
וועגן משיחן און ער ווענט זיך צו אהרעלען.
— דו האָסט אַ פיינעם זון — זאָגט ער — אַ לייטישער

יינג!

ווערט אהרעלע פול מיט עפעס גאָר אַ גרויסן שטאַלץ.
שטעקט ער אַריין די האַנט אין די בוזעם-טאַש, וואו ס'ליגן
„פאַפירן“, נאָך אַ חיץ די, וואָס דער זון זיינער טראָגט אַרום..
און איז שוין גרייט אָנציהייבן אויפסניי די מעשה פון קאָ-
מענדאַנט, וועמען עס האָט זיך צעריסן דאָס שינעלכל... דאָ
ווערט אָבער אַ גרויס גערידער פון די יינגען, וואָס קומען
אַלע אַריין ניש, חלילה, אויף איטשעלס רוף, נאָר ווייל
ס'איז פונקט געקומען צוגיין אויך די גאַנצע פאַרוואַלטונג
פון די ביבליאָטעק, אויף וועלכע מ'האָט זיך שוין ניש גע-
רעכט.

פאַרייסן אַלע יידן די קעפּ און קיקן מיט אָפשיי אויף
די פּאָר יינגעלייט אין די קאָפּעלושן, וואו זיי זעצן זיך פאַלד
אַוועק און טועם זייענדיג עפעס און ווינטשנדיק עפעס דעם
חתן, געמען זיי זינגען לידער... אַ טייל בעלי-בתיים געפעלט
עס— זינגען זיי מיט די מעלאָדיעס, וועלכע זיי לערנען זיך
פאַלד אויס!.. דערנאָך צעלאָזט זיך ערשט איטשעל און ווייזט
וואָס ער קאָן און אויף אַברמלס באַפעל הייבט ער אויך אָן צו
„דיקלימירן“ פון וואָס די יידן אין די סאַמעטענע היטלאַך
קוועלן גאָר אָן און לעקן די פינגער... אַזוי געדוירט עס, ביז
ס'קומט אַריין דאָס „לעבעדיקע“ יידל, וואָס שטעלט זיך אַרויף
אויף אַ בענקאַלע און נעמט באַזינגען דעם חתן מיט אַזאַ „מאַ-
ראַליש“ קול, אַז אַלעמען ווערט טרויריק אויף די הערצער און
די ווייבער, וואָס שטייען איצט אַלע אין דער טיר ווישן די
אויגן מיט טוכלאַך און כליפּין הויך אויף אַ קול.
— „אוי, חתן, חתן, דיין לעבן אויף ווייטער שטייט פאַר
דיר בלינד.—

און דיין לעבן ביז היינט אי דעך פיל געווען מיט
דינד..."

אזוי באזינגט עס פייפקן דער בדיחן, וועלכער ווייסט
שוין אויף וועלכן וואָרט צו לייגן דעם טראָפּ... אויסצעציען
לאַנג, מיט אַ קנייטשאַלע, מיט אַ פּונהלע... און מיט אַ קוועטש...
ווערט קאַלעמוטנע הינטער די געווענטענע העמדער און אונ-
זערע לייט הייבט עס אָן פאַרצוקומען, ווי זיי, נאָך ווי זענען
עס שולדיק אין אַלעם שלעכטן, וואָס עס טוט זיך אָפּ אויף
דער וועלט... אָט אזא לייבישל, וואָס איז ער אינגאַנצן אַ שטרוי-
אַלע... איין בלאָז... און דו! דו! דו!..

יָא, יָא, אַ מלחמהלע האָסטו... אַ שמוגלען... און 'עסטו
ניש וועלן, טאָ וואָס 'עסטו ברודער, טיען... אויפעסן די פאַר
מאַרק, צוזאַמען מיט די פערד 'עסטי אויפעסן..."

—אוי, חתן, חתן, דער מענטש איז דעך

איינגעשטעלט יעטוועדע מיניט

צו פאַרלירן זיין לעבן,

צו פאַרגיסן זיין בליט!..

הי, הי, הי!.. ווער נאָך ווייסט עס אזוי ווי זיי?.. ווער
נאָך, ווער נאָך?.. זענען זיי דען ניש געווען יעטוועדע מיניט
איינגעשטעלט... און האָט „ער" דען ניש געטיען, וואָס זיין
האַרץ האָט געגליסט?.. עך, דער דייטש!.. און ערשט?.. און
איצטער? און ווייטער? וואָס עסטו טיען ברודער? אויפעסן די
עטלאַכע מאַרק, מיט די פערד צוזאַמען?..

און מענדלען כאַפט נאָך אָן פון צייט צו צייט אַוויי-
טאָג ערגעץ דאָרט אין קאָפּ, אָבער ער שפירט, ווי זי ווערט
קלענער מיט דער צייט. יא, ער ווערט געזינט. אַ! ער האָט
שוין אַ סאָך מאָל געקלערט וועגן די „זאַכן...". וואָס האָט ער
עס ניש איבערגעטראַכט דעמאָלס, אין וואַרשע?.. יעצט, יעצט
זעט ער ערשט איין וויפיל זינד, אַ! אַ! וויפיל זינד עס ליגט
עס אין זיין קאָפּ, דאָרט וואו די געדאַנקען ווערן געבוירן..

וואקסן און ווערן פארלוירן... יא, יא, ער ווייסט שוין, אז גע-
 דאנקען קאָנען פארלוירן ווערן אויך... שטייט ער איצט באַ
 דער טיר פון וואַנען ס'קוקן אַריין די פרויען און ער זעט
 ריווטשען, וואָס שיינט אַרויס פון צווישן אַלע ווייבער... איר שוין
 פאַרויטלט פנים קומט אים פאַר, ווי די פאַרב פון הימל אין
 מזרח זייט, ווען די זון גייט אויף אין אַ זומערדיקן באַגינען...
 די צוויי קאַשטאַן-פאַרביקע צעפּ, וואָס ליגן איר פון פאַרנט,
 פון איבער די אַקסלען פאַרוואַרפן, ווייזן אים אויס, ווי די
 צווייגן פון יענעם הויכן בוים, וואָס שטייט איינציק אַ שטיק
 נאָךן וואַלד, בשעת עס קוקן דורך זיי די זונשטראַלן אין
 טרוקענע הערבסט-טעג, וואָס פליסן, וואָס שטראַמען מיט
 גאָלד...

מענדל שטייט אין ער שפירט, ווי די אויגן ווערן אים
 פייכט, אָבער אין האַרץ, אויך אין קאָפּ ווערט אים אַזוי גוט...
 אַזוי גוט...

פליצלינג — וואָס איז דאָס? זעט ער ניש חיים „שעוו-
 צאָק?..“ און אין מיטן באַזינגען דעם חתן הערט מען אַ פליצ-
 לינקן געשריי און חיים קאַמאַשנמאַכער פאַלט אַוועק אָן אַ זייט
 מיט אַ בלאַ-אונטערגעשלאַגן אויג...

ווערט אָן אויפגערודער און פאַנטל קומט צו צו מענדל-
 לען, אַ בייזער, אָן אויפגערענטער. איצט, אין מיטן באַזינגען,
 שלאַגן זיך גאָר.. נאָך ווייניק זינדיק, האַ! אָבער מענדל פאַלט
 צו צום פאַטער און נעמט אים אַרום:

— טאַטע, לאָ' מע' שרייבן היינט אַ תנאים מיט ריווטשען!.. —
 זאָגט ער.

ווערט פאַנטל מאַמענטאַל דערפריידט. אַך! הייסט עס, אַז
 מענדל ווערט פאַרט אַ מענטש... ער האָט דאָך צומאָל ניש גע-
 וואַלט הערן דערפון... יא, ברודער... יא...

— מלכה? — רופט ער זיין שוועסטער — מלכה, אונז' עבן נאָך
 היינט שרייבן אַ תנאים!..

ווערט א גערעדעריי צווישן די מיידלאך און ריווטשע
ווערט רויט, ווי דעמאלס, בשעת זי האָט גיענטווערט מענדלען.
אַז נאָר אים האָט זי ליב... און פּאַנטל פּאַלט איצט אַרין אין
עפעס אַ געהויבענער פּרייד, וואו איז איצט דאָ אַ זכר פון זינד?..
ווער?.. ווער איז זינדיק?.. און ווייטער?.. און ווייטער?.. ניש'
געזאָרגט ברודער!.. ניש' געזאָרגט!..

— עץ הערט?—דינערט זיין קול — היינט שרייבן מיר אַ
תּנאים! און מסחר—מסחר, ברודער! ניש געזאָרגט!.. עץ הערט!
איך, פּאַנטל זאָג ענק: „שמוגל" 'עט זיך ערשט אָנהייבן — דער
רעכטער שמוגל... ביז היינט אי' געווען אַ קינדער-שפּיל... אַ
שיינע חכמה געווען צו שמוגלען... איצטער אָבער, ברודער —
עך, פעלטע, פעלטע!.. — כאַפט ער מיטאַמאָל אַרום פעלטן און
זיין קול באַפּאַרבט זיך מיט די גלאַטיקסטע העל-געלסטע קאָ-
לירן. — עך, ברודער פעלטע! — און זיי האַלטן זיך שוין ביידע
אין די אַרעמס... און ס'קומט נאָך צו זיי צו גרונמס קאָפּ אויך
און קאָפּלס און יענקלס קעפּ... נאָר יענקל קוקט מיט די האַלב
פּאַרגלעזערטע אויגן, ווי דורך אַ חלום. — עץ הערט ברודער! —
ווערט מיטאַמאָל נאָך שטאַרקער פּאַנטלס קול — איך, פּאַנטל זאָג
ענק: איצט וועט זיך אָנהייבן דער אמתער שמוגל... דער רעכ-
טער!..

אַזוי האָט גערעדט פּאַנטל און געווען איז עס גערעדט
מיט אַ נביאישן פינג, וואָרעם אַפּילו די בעלי-בתישע יידן זע-
נען געוואָרן מיטגעריסן און זייער פעס, וואָס האָט זיי באַ-
הערשט אין די ערשטע מיניטן פון מענדלס שטערן דאָס באַ-
זינגען דעם חתן איז, ווי פּאַרפּלויגן... און אויך די יינגען אַלע
האָבן אויפּגעהויבן די פּאַרשכורטע קעפּ און זייערע באַזויפּענע
אויגן האָבן זיך אויסגעוויזן, ווי זיי זעען ערשט אין פּאַנטלען
עפעס גאָר אַ ווילדע בריאה, נאָר וועלכע זאָגט נביאות עפעס
פּאַרהוילענע, גרויסע זאַכן, וואָס זענען נאָך פּאַרבאַרגן פּאַר אַלע
מענטשן... און אַ געפּיל האָט זיי באַהערשט, עפעס אַזוינס באַ

וועלכן פאר פיל פרייד, קען מען זיך צעשלעגן, צעמימתן, און
 ס'בלוט, זאל רינען... דאָ האָט זיך שוין דער חתן אליין נישט
 געקאָנט באַהערשן און, ווי ער וואָלט געוואָלט אַרויסזאָגן
 דאָס וואָס אַלע פאַרשטייען איצט. האָט ער געגעבן אַ פּלאַץ
 אַרויס דאָס שמוגל-ליד, ער, דער חתן אליין, דאָס איז דאָס
 ליד פון אַלע לידער אַרויס, דאָס ליד פון אַלע שמוגל-
 לאַרס...

נאָר מענדל האָט איצט ערשט, ווי מיטאַמאָל, מ'ווייסט
 נישט פאַר וואָס, צי טאָקי צוליב פּיפּקן מיט דעם שמוגל-ליד,
 וואָס האָט אים דערמאָנט אָן עפעס... דערזעען נאָטשען, וואָס
 איז געווען אין דער פּרויען-שטוב אין אַ ווינקל... זי איז גע-
 ווען אָנגעטון, קראַקאוויאַקע און דאָס קעפל האָט זי גע-
 האַלטן אויף דער שוויט איינגעגראָבן אין דעם גאַנצן געפאַנדט
 פון ברייטע פּיל קאָלירטע בענדער מיט גרויסע קיילאַכדיקע
 קרעלן... אין זיין זכרון האָט מיטאַמאָל אויפגעוואַכט יענע צייט,
 יענע טעג... יענע אַווענטן... האָט אים אין האַלז גענעמען עפעס
 דריקן און ער האָט באַקומען אַ חשק צו שרייען הויך, מיט זיין
 גאַנצן כּח מיט דעם לעצטן כּח אויסצורופּן:
 — נאַטשאַ!.. נאַטשאַ!..

אין מח האָט אים גענעמען עפעס האַקן, דערנאָך בויערן,
 ווי אַן עגבער וואָלט זיך אַריינגעגראָבן אין זיין קאָפּ. פאַר די
 אויגן האָט אים אָנגעהויבן טונקל צו ווערן, דערנאָך רויט און
 צלץ האָט זיך גענעמען פאַר זיי דרייען, ווי אין אַ טאַנץ...
 און אַלע האָבן זיך אים געדאַכטן צו האַלטן די קעפּ אויף די
 שוויטן איינגעגראָבן אין מענגעס בענדער מיט קרעלן... דערנאָך
 איז עס אים אויסגעקומען, ווי אַלע ווערן פאַרשווינדן מיטאַמאָל
 און אין שטוב בלייבן איבער נאָר בלויז קרעלן און בענדער,
 וואָס דרייען זיך מיט אַ געוואָלדיקער שנעלקייט, און דאָס אויג
 קוקנדיק, ווערט צומישט פון די אַלע העלקייטן, וואָס טוישן
 זיך, מיגייען, בלישצן אַזוי ווי בליט, וואָס שפּריצט מיטאַמאָל

אויס פון ערגעץ... נאָר אָט ווערט זיין פנים ווייס, ווי קרייד
דאָס גאַנצע בליט איז פון דאָרט פאַרשווינדן. אָט פליט ער
שוין און דרייט זיך עפעס אין אַ קאַראַכאָד און מיטאַמאָל איז
ער אַליין אויך אַ בינטל קרעלן מיט בענדער... נאָר צווישן
די מענער האָט אַלץ ווייטער און ווייטער, געקלינגען דאָס ליד
פון די שמוגלאַרט מיט אַ ליכטיקן בליק און אַיפגעהויבענע
קעפּ אין דער צוקונפט אַריין...